

VIIIste HOOFDSTUK.

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

IVDE AFDEELING.

Artikel 15. Vergoeding ingevolge de laatste zinsnede van artikel 113 der Militiewet 1901, wordt *verhoogd* met f 25 000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 100 000.

De omschrijving van *artikel 16* wordt aan het slot aangevuld met eene nieuwe alinea, luidende:

„3°. de betalingen, door miliciens te doen, op grond van de artikelen 4 en 6 van het Koninklijk besluit van 19 Februari 1901, n°. 61.”

De omschrijving van het tweede lid van *artikel 17* wordt aangevuld en gelezen als volgt:

„reinigen en herstellen van lijfgoederen, borstrokken, werkbrokken en werk- of stalkielen van ongehuwde soldaten, na aftrek van de waarde van de verloren geraakte of onbruikbaar geworden voorwerpen, door de aannemers van het reinigen der goederen vergoed, en”

Artikel 20. Huisvesting en voeding van personeel en stalling van paarden, enz. wordt *verminderd* met f 6 600 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 271 166.

Artikel 24. Bureel- en andere administratiekosten, enz., wordt *verhoogd* met f 660 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 120 839.

Het totaal van de IVde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 7 942 903.

VIDE AFDEELING.

Artikel 32. Traktementen, enz. der Koninklijke Militaire Academie, enz., wordt *verminderd* met f 10 000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 188 407.

Artikel 33. Traktementen, enz., van de Cadettenschool, enz., wordt *verminderd* met f 10 000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 63 291.

Het totaal van de Vide afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 373 285.

XIIIDE AFDEELING.

Artikel 68. Toelagen, bureel- en verdere kosten ten behoeve van de Permanente Militaire Spoorwegcommissie, enz., wordt *verminderd* met f 100 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 5 900.

Het totaal van de XIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van f 324 300.

XIIIIDE AFDEELING.

Artikel 79. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger, wordt *verhoogd* met f 5000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 10 000.

Artikel 80. Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland”, te Utrecht, wordt *verminderd* met f 5000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van f 20 000.

XVIDE AFDEELING.

Artikel 103. Soldijen, enz. van het wapen der marechaussee, enz., wordt *verhoogd* met *f* 1900 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 774 520.

Het totaal van de XVIDe afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 818 870.

XVIIDE AFDEELING.

Artikel 107, onderdeel *a*, wordt aan het slot aangevuld met eene nieuwe zinsnede, luidende:

„doen van voorzieningen aan de schietbanen te Amersfoort en te Midlaren”.

Het onderdeel wordt *verhoogd* met *f* 13 020 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 34 870 en het artikel wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 295 470.

In de omschrijving van *artikel 108* wordt het woord „deponeerkamers” vervangen door de woorden „deponeer- en wapenkamers”; het artikel wordt *verhoogd* met *f* 15 400 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 49 400.

Artikel 110. Uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug, wordt *verhoogd* met *f* 30 000 en alzoo uitgetrokken tot een bedrag van *f* 70 000.

Het totaal van de XVIIde afdeeling wordt uitgetrokken tot een bedrag van *f* 724 770.

Het totaal van het VIIIste hoofdstuk wordt uitgetrokken tot een bedrag van vijf en twintig millioen tweehonderd een en zestig duizend zeventhonderd zes en dertig gulden (*f* 25 261 736).

BEGROOTING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING
VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1903.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Ter beantwoording van de beschouwingen en opmerkingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs uit de Tweede Kamer der Staten-Generaal, naar aanleiding van het onderzoek van het wetsontwerp tot vaststelling van de begroting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1903, heeft de ondergeteekende de eer het volgende te doen kennen.

Niet minder dan de leden van de Tweede Kamer is de ondergeteekende teleurgesteld, nu zijne verwachting, dat door hem bij de indiening van de onderwerpelijke vestingbegroting tevens een sneller afwerken van de kringstelling van Amsterdam in het vooruitzicht zou kunnen worden gesteld, on vervuld is gebleven.

Hij blijft toch van meening, dat eene spoedige voltooiing van die kringstelling, zij het dan ook in haar meest eenvoudigen vorm, een dringende eisch is om tot eene behoorlijke oplossing van het vraagstuk der landsverdediging te geraken. Naast dien eisch evenwel zal binnen kort een tweede komen te staan, nl. de verwapening van de bereden artillerie. En waar nu de toestand van 's lands geldmiddelen niet zoo gunstig is, dat aan de gelijktijdige voldoening aan beide eischen kan worden gedacht, aarzelt de ondergeteekende niet, aan de oplossing van het vraagstuk der aanschaffing van nieuw materieel voor de bereden artillerie den voorrang toe te kennen.

Voor die aanschaffing toch is de beschikbaarstelling van het geheele daarvoor benoodigde bedrag binnen korten termijn een onafwijsbare eisch, die

buitengewone maatregelen zal noodig maken; de afwerking van de kringstelling daarentegen blijft mogelijk ook zonder dat daarvoor bijzondere financiële maatregelen behoeven te worden getroffen, al zal dan ook de algemeen gekeesterde wensch naar eene *spoedige* voltooiing voorloopig onvervuld moeten blijven.

Rekening houdende met het vorenstaande, is het streven van den ondergeteekende in de eerste plaats gericht op het maken van de bomvrije gebouwen in de nog onvoltooide forten, op het voortzetten van de werken voor de drinkwatervoorziening en verder op die werkzaamheden van anderen aard, waarvan de noodzakelijkheid voor de verdedigbaarheid van de stelling onomstootelijk vaststaat.

Uit den aard der zaak zijn er onder de in overweging genomen voorzieningen vele, omtrent welker meerdere of mindere urgentie nog verschil van gevoelen bestaat en in dit stadium acht de ondergeteekende mededeeling van de voorhanden gegevens aan de Kamer ongewenscht, ook omdat eene bespreking van die gegevens ontijdig en derhalve onvruchtbaar zoude zijn. Hij kan evenwel stellig verzekeren, dat door hem, in zijn begrootingsvoorstellen, slechts die voorzieningen zijn en zullen worden opgenomen, waarvan hem na ernstige overweging de noodzakelijkheid is gebleken.

Met genoegen heeft de ondergeteekende dan ook ontwaard, dat zijne voorstellen bij de Kamer, al zij het dan ook niet onverdeeld, instemming hebben gevonden.

Het vraagstuk van de herziening der Vestingwet is door hem uitvoerig en naar hij hoopt ook afdoende, besproken in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de vestingbegrooting voor het loopende jaar (Gedrukte Stukken, Tweede Kamer 1901—1902, 91, n°. 10). De geschiedenis, ook die van de laatste jaren, levert voorbeelden in overvloed voor hetgeen ons te wachten zoude staan, indien de verdediging van ons vaderland uitsluitend moest steunen op een stelsel van op het terrein van den krijg, dus in tijd van oorlog, op te werpen vluchtige en tijdelijke versterkingen.

Door sommige leden is opgemerkt, dat de in de laatste jaren en ook thans weer gevolgde handelwijze, om de op de begrooting voorkomende gelden nagenoeg geheel te bestemmen voor het afwerken van de Stelling van Amsterdam, in strijd zou zijn met den geest van de Vestingwet. De ondergeteekende kan dit niet toegeven. Maar bovendien, hoe wenschelijk het ook hem zou voorkomen, meer geld beschikbaar te kunnen stellen voor verbeteringen in de andere liniën en stellingen van ons vestingstelsel, hij is bij de samenstelling van de onderwerpelijke begrooting tot beperking genoodzaakt geweest ten einde, met het oog op den gebiedenden eisch om het eindcijfer van de Oorlogsbegrooting binnen bepaalde grenzen te houden, aan de Stelling van Amsterdam niet al te langzaam te kunnen voortwerken.

Ten opzichte van den ook ditmaal in het Voorloopig Verslag geuiten wensch, dat het den leden der Staten-Generaal zou vrijstaan onze vestingwerken en in het bijzonder de forten van de Stelling van Amsterdam te bezichtigen, veroorlooft de ondergeteekende te doen opmerken, dat het naar zijne meening niet gewenscht is eene dergelijke bezichtiging *zonder voorafgaande bijzondere vergunning* toe te staan.

Zooals hij ook ten vorigen jare heeft verklaard ¹⁾, zijn dan ook voorstellen tot wijziging van art. 3 van het reglement, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 29 April 1893, n°. 44, van hem niet te verwachten.

Omtrent de ten vorigen jare in overweging genomen onderhandelingen met het bestuur der gemeente Terneuzen doet de ondergeteekende opmerken dat — in aansluiting met hetgeen door hem bij de behandeling der vestingbegrooting voor het dienstjaar 1902 in de zitting van 17 December 1901 werd medegedeeld (*Handelingen* 1901—1902, bladz. 662) — door hem de opdracht is gegeven nader te onderzoeken, welke inrichting zou moeten worden gegeven aan eene kustbatterij, die ons ook nadat de vesting Neuzen zou zijn opgeheven, in staat zou stellen aan onze internationale verplichtingen ten aanzien van de handhaving der neutraliteit op de Wester-Schelde te voldoen.

¹⁾ Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de vestingbegrooting (Gedrukte stukken 1901—1902, 91, n°. 10).

Een ontwerp voor eene zoodanige kustbatterij, die het doelmatigst zou kunnen geplaatst worden in den Nieuw-Neuzen polder ten westen van de tegenwoordige vesting, is door den ondergeteekende goedgekeurd en eene begrooting van de aan den bouw van dat verdedigingswerk verbonden kosten is opge maakt.

Komt dit werk tot uitvoering, dan zal een grooter gedeelte van het terrein waarop de tegenwoordige vestingwerken zijn aangelegd aan de gemeente Terneuzen kunnen worden afgestaan, dan bij de vorige onderhandelingen in de bedoeling heeft gelegen, maar dan zal door die gemeente ook een grootere bijdrage in 's Rijks schatkist moeten worden gestort dan toen werd noodig geacht.

Bij de beoordeeling van de uitvoerbaarheid der opheffing van de vesting Neuzen, waarbij vooral, zoo al niet uitsluitend de plaatselijke belangen van de gemeente Terneuzen zullen worden gebaat doch geen verbetering van 's lands weerbaarheid wordt beoogd, zal in de eerste plaats moeten worden overwogen, welke kosten door den Staat voor den bouw van het nieuw te maken verdedigingswerk zullen moeten worden gemaakt.

Aangezien nu, ter bepaling van deze kosten, de voor den bouw van het werk benodigde som moet worden verminderd met de hiervoren bedoelde bijdrage der gemeente, kan de ondergeteekende zich geen stellige meening vormen omtrent de uitvoerbaarheid van de in overweging genomen opheffing der vesting Neuzen, zoolang niet ter zake van de bijdrage der gemeente Terneuzen zekerheid is verkregen.

Ten einde daartoe te geraken zijn de onderhandelingen met het bestuur dier gemeente hervat.

Art. 4. Na de voltooiing van de forten aan den Ham en bij Krommeniedijk zullen — met uitzondering van het bestaande fort de Liede — de forten op het noordwestelijk en westelijk front van de Stelling van Amsterdam voltooid zijn.

In verband hiermede is door den ondergeteekende overwogen, welke werken in de eerste plaats moeten worden onderhanden genomen. Daarbij werd door hem, mede op grond van de ter zake ontvangen adviezen, de overtuiging verkregen, dat het in het belang van eene goede verdediging noodig is in de eerste plaats tot het afwerken van de forten bij Hoofddorp en bij Nigtevecht over te gaan.

Omtrent de gestelde vraag, of de inrichtingen voor de drinkwatervoorziening aan het Nieuwe Meer niet zouden kunnen dienen om ook in vredetijd Amsterdam van drinkwater te voorzien, doet de ondergeteekende opmerken, dat de hoeveelheid water, welke door die inrichting zal kunnen worden geleverd, slechts een klein gedeelte vormt van de in vredetijd in die gemeente benodigde hoeveelheid. Voorts is het bij den aanleg van die inrichting niet de bedoeling geweest eene leiding te stichten voor dagelijksche waterlevering in vredetijd ¹⁾.

Ware dit het geval geweest, dan zou men zich de zekerheid hebben moeten verschaffen, dat door de grondwaterbeweging ter plaatse eene voldoende hoeveelheid zoetwater wordt aangevoerd om de per dag op te pompen waterhoeveelheid geregeld aan te vullen. Thans kan wel met voldoende zekerheid worden aangenomen dat de in vredetijd, bij wijze van proefneming weggepompte hoeveelheid van het diepe grondwater in de rustperiodes tusschen die proefnemingen door zoetwater zal worden aangevuld en dat de per dag verlangde hoeveelheid in oorlogstijd gedurende langeren tijd dan twee of drie maanden zal zijn te leveren; dat dit echter ook het geval zal zijn bij een voortdurend geregeld bedrijf staat niet onomstootelijk vast.

De ondergeteekende zou dan ook niet bereid zijn de inrichtingen aan het Nieuwe Meer ten behoeve van de watervoorziening van Amsterdam in vredetijd in voortdurend gebruik te doen stellen, indien niet met voldoende zekerheid zou zijn vastgesteld dat dit voortdurend in bedrijf nemen in geen enkel opzicht van nadeeligen invloed zou kunnen zijn op de hoeveelheid deugdelijk drinkwater, die in oorlogstijd zal kunnen worden geleverd.

¹⁾ Zie hieromtrent het gestelde onder aan bladzijde 18 van het Rapport der Staatscommissie, ingeseld bij Koninklijk besluit dd. 16 Januari 1895 n°. 23, tot het uitbrengen van advies omtrent de vraag op welke wijze, binnen de Stelling van Amsterdam, in tijd van oorlog voldoende zal kunnen worden voorzien in de behoefte aan drinkwater.

De ondergeteekende heeft er nimmer aan getwijfeld, dat de voorzieningen, noodig voor de approviandeering van de Stelling van Amsterdam aanzienlijke kosten zouden eischen.

Het doel van de instelling van Staatscommissiën te dier zake is dan ook alleen geweest, om van deskundige personen voorlichting te ontvangen aangaande de maatregelen, welke moeten genomen worden, om die voorzieningen op de meest economische wijze te kunnen tot stand brengen.

Intusschen mag niet uit het oog worden verloren, dat van de verscheidene millioenen, welke door de in het Voorloopig Verslag bedoelde commissie worden noodig geacht, ongeveer het twee-derde gedeelte zou moeten worden besteed tot aanschaffing van in voorraad op te leggen graan en meel.

Naar aanleiding van de opmerking betreffende het opnieuw aanvragen van fondsen voor den aanleg van beplantingen op het westfront der stelling, veroorlooft de ondergeteekende zich, er op te wijzen, dat door hem wel is waar in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de vestingbegroting voor het dienstjaar 1902 werd medegedeeld, dat hij vertrouwde met het voor genoemd dienstjaar aangevraagde bedrag de beplantingen op het westfront te kunnen voltooiën, doch dat sedert is gebleken, dat voor die beplantingen een grooter bedrag zal noodig zijn.

Deze overschrijding van de aanvankelijke raming wordt niet alleen veroorzaakt door de omstandigheid, dat de aanlegkosten van de toen noodig geachte beplantingen, tengevolge van noodzakelijk gebleken maatregelen om den grond voor beplanting geschikt te maken, hooger zijn geworden dan toen ter tijd werd aangenomen, maar bovendien ook doordat bij het samenstellen van het werkplan voor de volledige afwerking van de Stelling is gebleken, dat het noodzakelijk is aan de beplantingen grootere uitbreiding te geven dan aanvankelijk in de bedoeling heeft gelegen en zulks om daardoor, onder meer, de vereischte gezichtsdekking te verkrijgen voor de nevenbatterijen.

Is alzoo het thans aangevraagde bedrag voor een deel te beschouwen als eene verhooging van het bedrag dat op den dienst 1902 werd toegestaan, voor het overige zal het moeten worden opgevat als een eerste termijn van de bedragen, die nog zullen worden geëischt voor de uitbreiding en de verbetering van de beplantingen in de geheele Stelling.

's GRAVENHAGE, 8 December 1902.

De Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.

VIIIste HOOFDSTUK.

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Naar aanleiding van de opmerkingen en beschouwingen, voorkomende in het Voorloopig Verslag, vastgesteld door de Commissie van Rapporteurs, betreffende het onderzoek van het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903, en ter beantwoording van de daarin gedane vragen, heeft de ondergeteekende de eer het volgende mede te deelen.

Eindcijfer.

Voor de van verschillende zijden te kennen gegeven bezorgdheid over de snelle stijging van onze defensie-uitgaven, bestaat, naar het den ondergeteekende wil voorkomen geen aanleiding.

Zooals zeer terecht door sommige leden werd opgemerkt, is de aanzienlijk hogere raming van de uitgaven voor het volgend dienstjaar, een noodzakelijk gevolg van de uitvoering der legerwetten, alsmede van de nieuwe bevoorings- en pensioenwetten.

Dat de stijging van uitgaven *snel*, dat wil dus zeggen *onmiddellijk* plaats heeft, ligt voor de hand.

Immers in het jaar 1903 wordt voor het eerst het militiecontingent verhoogd met 6500 man en de uitgaven, uit dat feit voortvloeiende, bedragen op zichzelf in ronde cijfers 13 ton.

Rekent men daarbij nu nog de uitgaven welke vereischt worden voor uitbreiding en verbetering van kazerneering alsmede voor de uitbreiding der organisatie, dan zal het wel geen verder betoog vereischen, dat het alleen aan de bezuinigingen, welke de ondergeteekende op verschillende artikelen der begrooting heeft aangebracht, is toe te schrijven, dat het eindcijfer ten slotte slechts met 14 ton is verhoogd.

De aandacht moge er voorts nog op gevestigd worden, dat op de ontwerp-begrooting verschillende posten voorkomen, uitgaven in eens of afloopende uitgaven betreffende, zooals o. a. die voor de uitbreiding van kazerneering en van de deponeer- en wapenkamers, alsmede voor den aanmaak van geweren.

De ondergeteekende is er dan ook thans nog van overtuigd, dat het bedrag van 2 miljoen gulden, laatstelijk genoemd voor de verhooging, welke zal voortvloeien uit de nieuwe legerwetten niet zal behoeven overschreden te worden, zoodat er geen sprake van zal zijn, dat de verhooging meer dan het dubbele, wellicht zelfs het drievoud van de oorspronkelijk geraamde som zal bedragen. Dat overigens de door de vorige Regeering gemaakte raming te laag is geweest, valt niet tegen te spreken, al mag niet worden voorbij gezien, dat het thans noodig geoordeelde hoogste bedrag voor een gedeelte het gevolg is van het geheel andere karakter, dat tijdens de behandeling van de legerwetten, gegeven is aan de zoogenaamde viermaanders.

De plannen van den ondergeteekende, in zake de kazerneering, gaan zeer beslist niet verder dan die van de vorige Regeering.

Het is hem intusschen niet gebleken op welk bedrag de uitgaven, voor laatstbedoelde plannen vereischt, werden geraamd.

Uit de inlichtingen, welke hieronder zullen verstrekt worden met betrekking tot de thans voorgenomen uitbreiding der kazerneering, zal, naar de ondergeteekende zich vleit, blijken, dat het zijn ernstig streven geweest is, om de daarvoor gevorderde uitgaven zooveel eenigszins mogelijk te beperken.

Volgens het Voorloopig Verslag achten sommige leden, voor een land als Nederland, het geld voor oorlogsdoeleinden aangewend, nutteloos besteed, omdat een land van geringe grootte en betrekkelijk geringe financieele draagkracht, in den wedstrijd der Mogendheden om zich steeds meer te wapenen, noodzakelijk moet achterblijven en Nederland nimmer in staat zal zijn, zich op den duur tegen groote Mogendheden te verdedigen en tusschenkomst van deze laatsten, ten behoeve van kleine volken, niet is te verwachten.

De ondergeteekende heeft met leedwezen deze meening vermeld gezien en moet, afgescheiden van het door hem bekleede ambt, als Nederlander daartegen ten sterkste protest aantekenen met de vele leden, die, zeer juist, tegen voorschreven meening aanvoerden dat een land, hetwelk op zijne onafhankelijkheid prijs stelt, tot duren plicht heeft zich op de verdediging daarvan en op de handhaving van zijn neutraliteit voor te bereiden met alle kracht, waarover het beschikt.

Nu moge het te betreuren zijn, dat voor dit laatste hooge uitgaven worden gevorderd, en dat de defensie-uitgaven steeds klimmen, het gaat niet aan te beweren, dat wij beter deden het geld, thans aan oorlogsuitgaven besteed, aan te wenden ter verbetering van onze oeconomische en sociale toestanden, van ons onderwijs en de pensionneering van onze arbeiders. Wat toch baten de verbeteringen hiergenoemd, als door het verlies van ons onafhankelijk volksbestaan deze allen weder te niet gedaan kunnen worden. Het onafhankelijk volksbestaan is de eerste eisch, waarmede elk Staatsbestuur heeft rekening te houden.

Niet zonder bevreemding werd voorts kennis genomen van de meening, door sommige leden geuit, dat deze Regeering bij voortduring in strijd handelt met hare beginselen.

De ondergeteekende stelt die beginselen op te hoogen prijs, dan dat hij er, door welke overwegingen ook toe zou kunnen gebracht worden, ze te ver-zaken.

Dat die verzaking zou blijken uit de onlangs door hem verdedigde militaire bevorderings-, pensioen- en strafwetten, kan hij allerminst toegeven.

Overigens is het ook zijne vaste overtuiging, dat de woorden „Gij zult niet doodslaan”, zooals ook door andere leden te recht werd opgemerkt, al zeer verkeerd begrepen of eigenlijk, al zeer verkeerd uitgelegd worden, indien daarin een verbod wordt gezien om de onafhankelijkheid des lands met de wapenen te verdedigen.

De tegenwoordige Regeering heeft onmiddellijk bij haar optreden verklaard, dat zij de onder de vorige Regeering tot stand gekomen legerwetten getrouwelijk zal uitvoeren en zij kan, ook op dit oogenblik, niet inzien, dat zij daardoor zou handelen in strijd met hare beginselen en met hare opvattingen van de Staatstaak.

Het blijft de meening van den ondergeteekende, dat het niet op zijn weg ligt de benoeming uit te lokken van eene commissie, die zou onderzoeken, of in oorlogszaken vereenvoudiging en bezuiniging zou kunnen worden aangebracht.

Hij acht de benoeming van zoodanige commissie niet noodig, in de eerste plaats, omdat hij er, zooals ook uit deze begrooting kan blijken, persoonlijk op bedacht is om bezuinigingen aan te brengen, waar dit mogelijk is, en voorts omdat het rapport van de commissie, ingesteld bij het Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, in die richting verschillende nuttige wenken bevat, waarvan, zooals ook uit het hiernavolgende zal blijken, door den ondergeteekende gaarne zal worden gebruik gemaakt.

Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32.

Ofschoon de ondergeteekende den inhoud van het verslag der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899, n°. 32, niet in alle deelen zou kunnen onderschrijven, vereenigt hij zich geheel met het gunstig oordeel, dat in het Voorloopig Verslag is medegedeeld over de wijze, waarop de commissie de haar opgedragen taak heeft opgevat en ten einde gebracht. Ook de ondergeteekende heeft met groote belangstelling en met waardeering kennis genomen van het slot van het verslag, waarin de commissie — de uitkomsten van haar onderzoek samenvattende — nadrukkelijk bevestigt, dat alle uit 's Rijks schatkist ontvangen gelden behoorlijk zijn verantwoord.

Door de wet van 29 December 1898 (*Staatsblad* n°. 279), houdende intrekking van art. 34 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* n°. 40) en regeling van het beheer over den voorraad goederen voor kleeding en uitrusting voor onderofficieren en soldaten, wordt voorkomen dat de plaats gehad hebbende onregelmatigheden zich herhalen, en het ligt in het voornemen van den ondergeteekende, ernstig te overwegen, in hoever de thans door de commissie aanbevolen maatregelen, welke de strekking hebben, een goed comptabel beheer bij zijn Departement te verzekeren, voor uitvoering vatbaar zijn.

Dat hiervan uit de Memorie van Toelichting niets blijkt, kan geen verwondering wekken, als in aanmerking wordt genomen, dat het omvangrijke verslag der commissie — het resultaat van een arbeid van bijna drie jaren — wel is waar 4 April 1902 is vastgesteld, doch eerst bij brief van den Directeur van het Kabinet der Koningin van 14 Mei 1902 door den ondergeteekende is ontvangen en de begrooting voor zijn Departement voor het dienstjaar 1903 in hoofdzaak op den 20sten Juli jl. moest zijn afgewerkt. In het tusschen de twee laatstvermelde data liggende korte tijdsbestek was rijpe overweging van de beschouwingen en voorstellen der commissie niet mogelijk. Hierdoor wordt tevens verklaard waarom de ontwerp-begrooting voor 1903 niet reeds naar de voorstellen der commissie is bewerkt.

Naar de meening van den ondergeteekende is het hier niet de meest geschikte plaats om de beschouwingen van de Staatscommissie ten aanzien van het gebruikmaken van de bestaande vergunning tot omwerken van artillerie-behoeften, eenigszins uitvoerig te bespreken en zal hij zich bepalen tot de mededeeling, dat zijnerzijds de overtuiging bestaat, dat bij het sluiten van omwerkingscontracten steeds het geldelijk voordeel van het Rijk op den voorgrond heeft gestaan, terwijl in vele gevallen dat voordeel met feitelijk omwerken kan gepaard gaan en dit dan ook gewenscht is. Deze overtuiging heeft aanleiding gegeven tot het ontwerpen van de hier beschouwde wijziging van

de omschrijving van eenige begrootingsartikelen om daarvan in voorkomend geval gebruik te kunnen maken. Intusschen zal daarbij gelet worden op de opmerkingen door de commissie gemaakt en op de eischen, welke ten deze sedert door de Algemeene Rekenkamer zijn gesteld, die in elk geval tot beperking van het omwerken zullen leiden.

Wat betreft de opmerking omtrent het oud en onbruikbaar materieel — daaronder ook de artilleriebehoeften, welke in de magazijnen als buiten model of als onbruikbaar zijn ter zijde gelegd — moge dienen, dat dit steeds in de verantwoordingen opgenomen is en daaruit eerst wordt afgevoerd, zoodra het, ter verwerking, slooping of verkoop wordt afgegeven, terwijl bij slooping de daarbij verkregen onderdeelen of oude materialen behoorlijk in ontvangst worden genomen.

Mocht bij de overweging van de denkbeelden en van de voorstellen der Commissie, de voorlichting van de heeren, die deel van haar hebben uitgemaakt, alsnog noodig blijken, dan zal de ondergeteekende, indien zij tot verdere medewerking bereid mochten worden bevonden, deze zeer op prijs stellen. Hij wenscht zich echter bij het vaststellen van de te dezer zake te nemen maatregelen volkomen vrijheid voor te behouden.

Nota van den heer MR. TYDEMAN.

Zooals hiervoren, bij de beantwoording van de beschouwingen nopens het Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899, n°. 32, reeds is te kennen gegeven, stemt de ondergeteekende geheel in met den lof over het belangrijke rapport van die commissie, en hij waardeert het zeer, dat er in de Nota aan wordt herinnerd, dat aan het ingestelde onderzoek vanwege het Departement van Oorlog op onbekrompen wijze steun is verleend. Daarmede werd niet alleen beoogd, over het gevoerde beheer van gelden en goederen het volle licht te laten schijnen, maar ook de commissie zooveel mogelijk in de gelegenheid te stellen, zich een oordeel te vormen over hetgeen in het belang van eene goede comptabiliteit in de administratie en de verantwoording van de verschillende diensten onder het Departement van Oorlog zou behooren te worden gewijzigd.

Volgt uit het vorenstaande, dat de ondergeteekende de denkbeelden en voorstellen der commissie met den meesten ernst wenscht te overwegen, het is hem niet mogelijk, thans reeds een gevestigd oordeel te hebben over de talrijke veranderingen en hervormingen, welke door de commissie zijn voorgesteld. Wel kan hij de verzekering geven, dat van het goede, dat in die voorstellen ligt zooveel mogelijk partij zal worden getrokken.

Intusschen heeft hij er geen bezwaar tegen ten aanzien van de in de Nota vermelde opmerkingen en vragen het volgende mede te deelen.

Ad Ium. De ondergeteekende is voornemens, de noodige stappen te doen om in den geest van de denkbeelden der commissie alles, wat bij zijn Departement betrekking heeft op comptabiliteit, te doen behooren tot *éene* afdeling.

De in 1895 opgerichte doch in 1898 weder opgeheven afdeling Comptabiliteit was goed bedoeld, maar is niet tot haar recht gekomen. De instelling van zulk eene afdeling zal ten doel moeten hebben, het rekenplichtig beheer van het Departement van Oorlog in zijn geheel omvang naar éénzelfde stelsel te verzekeren en het administratieve werk — zoo mogelijk — te vereenvoudigen. Alvorens die nieuwe afdeling Comptabiliteit in het leven kan worden geroepen, moet een chef beschikbaar zijn, die met de algemeene comptabiliteit van de uitgaven des Rijks volkomen vertrouwd is. Het ligt in het voornemen van den ondergeteekende, te dezer zake, voor zooveel noodig, met zijn ambtgenoot voor Financiën in overleg te treden.

Ad IIum. Met de beschouwingen van de commissie ten aanzien van het doen verdwijnen van de zoogenaamde *inwendige administratie* uit de administratie der korpsen kan de ondergeteekende zich in beginsel vereenigen. Daartoe zullen onderscheidene voorschriften, vervat in het reglement van administratie bij de landmacht en in de voorschriften tot uitvoering daarvan moeten worden herzien. In velerlei opzicht zal genoemd reglement moeten worden gewijzigd, om verschillende andere denkbeelden en voorstellen der Staatscommissie, voor zoover ze, na nauwgezet onderzoek, doeltreffend worden

geacht, in toepassing te brengen. Daarom is de ondergeteekende voornemens, nadat over een chef van de te vormen nieuwe afdeling Comptabiliteit zal kunnen worden beschikt, met diens medewerking zoodra mogelijk te geraken tot herziening van het reglement van administratie bij de landmacht.

Ad IIIum. Het ligt in het voornemen van den ondergeteekende, om, nadat de nieuwe legerorganisatie zal zijn tot stand gekomen, te doen berekenen, hoe groot, in verband daarmee, de voorraad goederen voor kleeding en uitrusting behoort te zijn, en dien voorraad opnieuw te doen vaststellen.

Ad IVum. De ondergeteekende zal doen onderzoeken, in hoeverre het mogelijk is, om, in de door de commissie aangegeven richting, door betere voorschriften en scherper toezicht ten aanzien van de aanschaffing en aanmaak van kleeding en uitrusting, zuinigheid te bevorderen. Voorshands is het hem nog niet duidelijk, dat eene statistiek van verstrekte kleeding- en uitrustingstukken, samengesteld uit statistieken, welke zijn opgemaakt bij een groot aantal korpsonderdeelen, meer betrouwbaar zal zijn dan de statistieken die bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting worden samengesteld met behulp van de cijfers, aanwijzende den voorraad der kleedingmagazijnen bij het begin en het einde van een tijdvak en van de cijfers der aangeschafte en aangemaakte hoeveelheden in hetzelfde tijdvak.

Ad Vum.

ad 1um. De ondergeteekende is van oordeel, dat aan het stelsel van verstrekking van kleeding op rekening, voor zoover de militie betreft, tengevolge van den korten werkelijken dienstdtijd der miliciens, noodlooze administratieve besommingen zijn verbonden, en dat er mitsdien geen reden bestaat, het stelsel voor de miliciens te behouden.

Sedert het jaar 1901 worden de miliciens, die tot eerste-oefening onder de wapenen komen, dan ook voor 's Rijks rekening van kleeding en uitrusting voorzien. Het onderhoud daarvan geschiedt mede voor 's Rijks rekening.

Dit stelsel van kleedingverstrekking is hetzelfde dat door de commissie is aanbevolen en door haar wordt genoemd: ingebruikgeving en onderhoud van kleeding- en uitrusting voor rekening van het Rijk, zonder bepaling van drachtijd en zonder geldelijke verrekening.

Het ligt in de bedoeling het stelsel van toepassing te verklaren voor elke volgende lichting miliciens, die ingelijfd wordt, totdat de geheele militie voor 's Rijks rekening is gekleed.

Wenschte men het stelsel ook toe te passen voor de miliciens van oudere lichtingen, die een uitrusting- en reserverekening hebben, dan zou de waarde van de kleeding- en uitrustingstukken, die in het bezit dier miliciens zijn of te hunnen behoefte zijn gedeponereerd, getaxeerd en zouden hunne rekeningen voor het bedrag dier waarde te goed geschreven moeten worden. De saldo's tegoed, die daardoor mochten ontstaan, zouden aan de belanghebbenden moeten worden uitbetaald, waartegenover het Rijk eigenaar zou worden van hunne kleeding- en uitrustingstukken. Om dien omslag te vermijden, en tevens te voorkomen, dat wellicht op eens belangrijke sommen bij afrekening zouden moeten worden betaald aan miliciens, wier militie-dienstdtijd nog niet is verstreken, komt het den ondergeteekende gewenscht voor, dat het nieuwe stelsel voor de miliciens op boven omschreven wijze geleidelijk ingevoerd wordt.

ad 2um. De ondergeteekende is tot dusverre niet ten volle overtuigd, dat afschaffing van de uitrusting- en reserverekening der vrijwillig dienende militairen in 's Rijks belang of in dat van die militairen zou zijn. Hij wenscht zich zijn oordeel hieromtrent voor te behouden totdat hem, door een nader onderzoek, de juistheid van het gevoelen der Commissie of van het tegendeel gebleken zal zijn, waarbij hij aantekent, dat er bij vrijwillig dienenden, naar zijne meening, in elk geval moeilijk sprake zal kunnen zijn van verstrekking zonder bepaling van drachtijd, wanneer ook elke geldelijke verrekening vervalt.

ad VIum. De ondergeteekende is bereid de door de Commissie gegeven wensken betreffende eene herziening van de inrichting en samenstelling der begroeting voor het Departement van Oorlog in overweging te nemen. Maar alvorens hiertoe over te gaan, wenscht hij daaromtrent de adviezen af te wachten van den chef der in te stellen nieuwe afdeling Comptabiliteit.

Legerorganisatie.

De ondergeteekende stemt in met de leden, die van oordeel waren dat aan eene organisatie bij de wet groote bezwaren verbonden zijn. Zooals hij de eer had reeds vroeger mede te deelen, moet er, naar zijn oordeel, de voorkeur aan gegeven worden om de reorganisatie van het leger geleidelijk te doen plaats hebben, naarmate het daarvoor vereischte personeel beschikbaar komt. Is de reorganisatie eenmaal tot stand gekomen, dan ware te overwegen haar in eene wet vast te leggen, waartegen alsdan zijnerzijds, in beginsel, geen bezwaar zou bestaan.

In de Memorie van Toelichting bij de ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1903, deelde de ondergeteekende mede, dat het algemeen plan waarnaar de wijziging van de bestaande organisatie zal moeten geschieden, in hoofd-trekken was vastgesteld, maar dat het nog niet mogelijk was daaromtrent eene definitieve beslissing te nemen. Zulks is ook op dit oogenblik nog het geval.

Ter voldoening aan het verzoek om met de hoofdtrekken van bedoeld algemeen plan bekend te worden gemaakt, moge intusschen het navolgende dienen.

Infanterie. Het is de bedoeling vier divisieën infanterie te vormen; elke divisie bestaande uit drie regimenten van vier bataljons.

Elk van de twaalf regimenten infanterie zou evenwel bij mobilisatie onmiddellijk zes bataljons moeten vormen. Van deze onderdeelen de vijfde bataljons te bestemmen voor bezettingstroepen in de liniën en stellingen; de zesde bataljons aanvankelijk om op te treden als bewakingstroepen in die liniën en stellingen en later om, naarmate voor dat doel landweertroepen beschikbaar komen, te dienen als reserve voor het veldleger.

Bij de oefeningen in vreedstijd zal het onderscheid tusschen veld- en bezettingstroepen vervallen, wat niet uitsluit dat het personeel bestemd voor de vorming van vijfde en zesde bataljons, van tijd tot tijd kan worden vereenigd tot het houden van oefeningen in de liniën en stellingen.

Cavalerie. Met het oog op de te vormen vier divisieën, zal ook de formatie van een vierde regiment cavalerie noodig zijn. Terwijl thans de regimenten huzaren evenwel bestaan uit vijf eskadrons en een depot, ligt het in de bedoeling regimenten van vier eskadrons, evenwel van eenigszins grootere uitrukkende sterkte, te vormen en de depots in den tegenwoordigen vorm op te heffen; een en ander om de uitgaven voor de reorganisatie zooveel doenlijk te beperken.

Bereden artillerie. De organisatie van dit wapen is in hooge mate afhankelijk van de geschutsoort waarover beschikt wordt. Thans bestaan de batterijen uit zes vuurmonden met bijbehorende voertuigen. Wordt over *snelvuurgeschut* beschikt, dan zullen de batterijen waarschijnlijk uit vier vuurmonden bestaan.

Het vraagstuk van de organisatie der batterijen is op dit oogenblik in verschillende legers aan de orde. Men kan de oplossing zoeken in vredesbatterijen van 8 vuurmonden, die zich in geval van mobilisatie oplossen elk in twee batterijen van 4 vuurmonden; er is zelfs reeds sprake geweest van oorlogsbatterijen van 3 vuurmonden, te vormen uit vredesbatterijen van 6 stukken.

Eene beslissing wat voor onze toestanden het meest gewenscht is, kan evenwel eerst genomen worden, nadat omtrent de aan te schaffen geschutsoort eene beslissing is genomen en de voor die aanschaffing noodige gelden zijn toegestaan. In ieder geval zullen te zijner tijd, met het oog op de te vormen vier divisieën, ook vier regimenten veld-artillerie noodig zijn.

Vesting-artillerie. Het ligt niet in de bedoeling het aantal onderdeelen van dit wapen uit te breiden. Gelet op de omstandigheid, dat de compagnieën vesting-artillerie, in oorlogstijd over de verschillende sterkten, waarvoor zij bestemd zijn, verdeeld worden, kan het meerdere personeel dat beschikbaar komt, zonder bezwaar bij de bestaande onderdeelen worden ingedeeld.

Genietroepen. Deze zullen, in verband met de te vormen vier divisieën, moeten worden uitgebreid met ééne compagnie veld-genietroepen. Intusschen zal de verdere organisatie van de genietroepen vereenvoudiging kunnen ondergaan.

Administratietroepen. Het voornemen is eene compagnie administratietroepen

te vormen. Feitelijk zal zulks evenwel eerst in geval van mobilisatie plaats hebben.

Het voor die compagnie te bestemmen personeel zal, na bij de korpsen infanterie eenige militaire oefening te hebben verkregen, bij eenige administratieve inrichtingen werkzaam worden gesteld, om zich dáár voor zijn oorlogstaak te bekwamen. Kosten zullen uit deze organisatie vermoedelijk niet voortvloeien.

Hospitaalsoldaten. Ook het aantal compagnieën hospitaal-soldaten zal met één moeten uitgebreid worden. Vermits die compagnieën, in vreedstijd slechts uit een kleine kern bestaan en de hospitaalsoldaten bij de verschillende hospitalen worden geplaatst om daar onderricht te ontvangen, zullen aan deze organisatie weinig kosten verbonden zijn.

Tot beantwoording van eenige met betrekking tot de voorgenomen organisatie nog gestelde vragen, moge voorts het volgende dienen.

Het verhoogde contingent, waarover in het jaar 1903 zal worden beschikt, zal aanvankelijk over de bestaande onderdeelen verdeeld worden. Bij die verdeling zal evenwel, voor zooveel de infanterie betreft, rekening worden gehouden met de dislocatie van de nieuw te vormen onderdeelen; in dier voege bijv. dat de miliciens afkomstig uit de noordelijke provinciën en te zijner tijd te bestemmen voor de nieuw op te richten en in die provinciën in garnizoen te leggen onderdeelen, zullen worden ingedeeld bij het 1ste regiment infanterie.

Ten aanzien van de vraag omtrent de organisatie van de militie- en de landweer-vesting-artillerie moge dienen, dat in het algemeen de landweer eene zelfstandige organisatie moet verkrijgen. Uit dien hoofde ligt dan ook in de bedoeling om afzonderlijke compagnieën landweer-vesting-artillerie te vormen; dus niet om de militie en de landweer-vesting-artillerie bij dezelfde onderdeelen dooreen te mengen. Elk der onderdeelen van het wapen der infanterie zal, in geval van mobilisatie beroepsofficieren en beroepskader moeten afstaan voor de alsdan te vormen compagnieën en bataljons. Die officieren en dat kader zullen dan bij de betrokken onderdeelen moeten vervangen worden door militie- en reserve-officieren en kader; terwijl uit den aard der zaak, ook bij de te vormen onderdeelen militie- en reserve-officieren en verder kader zal moeten worden ingedeeld.

Het militiekader zal, evenals het reservekader, in den regel alleen worden bestemd voor de aanvoering; het beroepskader bovendien voor het geven van instructie.

Hoewel bij sommige wapens en dienstvakkens eenige uitbreiding van het aantal beroepsofficieren niet wel is te vermijden, zal ten deze naar beperking gestreefd worden en zal hiertoe worden getracht om zooveel mogelijk officieren te vormen uit de militie. De ondergeteekende hoopt, dat hij daarin zal kunnen slagen en vertrouwt, dat hij bij zijne daartoe te nemen maatregelen, voor zooveel noodig, zal kunnen rekenen op de medewerking van de Volksvertegenwoordiging.

De vraag, welke officieren voortaan zullen worden aangewezen om dienst te verrichten in de forten en stellingen, vindt in het vorenstaande reeds hare beantwoording. In beginsel zullen daarvoor bestemd worden de officieren, aangewezen om bij mobilisatie te worden ingedeeld bij de alsdan op te richten vijfde en zesde bataljons.

Wijziging in de bestaande dislocatie en uitbreiding der kazerneering.

Met waardeering nam de ondergeteekende kennis van de mededeeling, dat vele leden instemden met zijn streven om bij de wijziging, die ten gevolge van de uitbreiding en de reorganisatie van het leger noodig wordt in de bestaande dislocatie van de onderdeelen, voor zooveel eenigszins mogelijk partij te trekken van de bestaande kazerneeringsruimten. Dat zulks niet is geschied met de gebouwen van de voormalige pupillenschool te Nieuwersluis is een gevolg van de omstandigheid, dat die plaats te eenen male ongeschikt is voor infanteriegarnizoenen. Het ligt intusschen zeer zeker in de bedoeling van den ondergeteekende om van de aldaar beschikbare gebouwen zoo eenigszins mogelijk een behoorlijk gebruik te maken.

Aan de leden, die van oordeel waren, dat de plannen van den ondergeteekende

ten aanzien van het brengen van wijziging in de bestaande dislocatie niet ver genoeg zouden gaan, meent hij beleefdelyk te mogen doen opmerken, dat hij door het noodzakelyk streven naar de minst kostbare oplossing van dit vraagstuk aan de bestaande toestanden gebonden was. Ware dit niet het geval geweest, dan zou ook de ondergeteekende gaarne meerdere garnizoenen van niet meer dan één bataljon, hebben doen verdwijnen. Noodzakelyke zuinigheid en geenszins gemeentelyke of particuliere overwegingen hebben in deze den doorslag gegeven.

Intusschen meent hij er de aandacht op te mogen vestigen, dat, wanneer het hem gegeven zal worden zijne plannen ten uitvoer te brengen, in enkele plaatsen, als Leeuwarden, Haarlem en Nijmegen, waar thans één bataljon in garnizoen is, twee bataljons in garnizoen zullen komen.

Aan het ontworpen plan van kazerneering heeft in de eerste plaats het beginsel ten grondslag gelegen, om daarvoor de minst kostbare oplossing te vinden; voorts is er naar gestreefd om, in het belang van de localisatie der militie en in dat van de uitvoering der Landweervet de kazerneeringsruimte over het geheele Rijk te verdeelen. Wanneer, bijvoorbeeld de kazerneeringsruimte in de noordelyke provinciën niet wordt uitgebreid, zal voortaan een zeer groot aantal miliciens ver van hunne woonplaatsen in garnizoen moeten gebracht worden, wat zeer zeker niet in het belang is van de betrokken personen, maar, uit een militair oogpunt, ook niet in dat van eene snelle mobilisatie.

Uit de omstandigheid dat door den bouw van nieuwe en de vergrooting van bestaande kazernes ruimte zal verkregen worden voor zes bataljons, terwijl slechts drie nieuwe bataljons zullen worden geformeerd, is te recht afgeleid dat ook nog gestreefd wordt om, door verplaatsing van bataljons, kazerneeringsruimte te verkrijgen.

Zulks is een gevolg van de omstandigheid dat, ook voor de bestaande onderdeelen, in verband met de grootere sterkte, meer kazerneeringsruimte vereischt zal worden. Men verlieze daarbij niet uit het oog, dat niet alleen meer woonruimte noodig zal zijn, maar dat ook de wapenkamers en de bergplaatsen voor de gedeponeerde kleeding van de groot-verlofgangers uitbreiding zullen behoeven. Nu is bij voorbeeld de ruimte in de kazerne te 's Gravenhage, bewoond door het regiment grenadiers en jagers, onder de tot nu toe bestaan hebbende omstandigheden reeds zeer bekrompen, zoodat herhaaldelyk maatregelen zijn overwogen om daarin te voorzien. Wanneer de onderdeelen van dat korps te zijner tijd eene grootere sterkte krijgen, zal de ruimte in de bedoelde kazerne geheel onvoldoende zijn. Zoo wordt, om een ander voorbeeld te noemen, een van de kazernes te Utrecht, thans bewoond door vesting-artillerie en infanterie. De ruimte in die kazerne zal voortaan alleen voor de daarin gelogeerde onderdeelen vesting-artillerie bepaaldelyk noodig zijn.

Wanneer de voorgenomen reorganisatie der infanterie tot stand komt, zal er ruimte noodig zijn voor het onderdak brengen van 48 bataljons; de tegenwoordige kazerneeringsruimte zal voor dat doel moeten uitgebreid worden met die voor 6 bataljons, waarvan, volgens de plannen van den ondergeteekende, die voor 2 bataljons zou verkregen worden door gebruik te maken van bestaande kazernes, terwijl 4 nieuwe bataljons-kazernes zouden gebouwd moeten worden.

Gebruik zou worden gemaakt van de bestaande kazernes te Leeuwarden en Haarlem; nieuwe kazernes zouden worden gebouwd: te Assen en te Nijmegen elk voor 1 bataljon en te Ede voor 2 bataljons. Wel ligt het in de bedoeling om te Nijmegen twee nieuwe kazernes elk voor 1 bataljon te bouwen, maar voor eene zal dat eventueel het gevolg zijn van de voorgenomen ruiling van gronden en gebouwen met de gemeente Nijmegen.

Ter voldoening aan het door enkele leden gedaan verzoek wordt hierbij als bijlage A eene opgave overgelegd van de in de verschillende plaatsen aanwezige gelegenheid tot kazerneering van militairen en tot stalling van paarden, daaronder de thans ontworpen nieuwe gebouwen en vergrootingen begrepen.

Invoering van snelvuurgeschut.

Ook de ondergeteekende is van meening, dat er naar gestreefd moet worden om spoedig tot eene verwapening van de bereden artillerie te geraken.

Het is evenwel niet mogelijk geweest, de beproeving van snelvuurveldmaterieel sneller te doen verlopen, zonder aan de degelijkheid van het onderzoek afbreuk te doen. Daartoe toch was, behalve eene schietproef, eene rijproef van langen duur noodig met de in beschouwing genomen stelsels, terwijl, nadat eene voorloopige keuze was gedaan, nog meer uitgebreide weerstandsproeven werden vereischt.

Het onderzoek is thans zoover gevorderd, dat, naar vertrouwd wordt, binnenkort eene beslissing zal kunnen worden genomen.

Landweer.

Met 1 Augustus a. s. zal, zooals bekend is, de lichte 1895 tot landweerdienst worden bestemd. Op dien datum zal dus de landweer ontstaan en in verband hiermede bestaat het voornemen de Landweernet in te voeren op 1 April 1903.

In beginsel is thans wel vastgesteld hoe de landweerkorpsen geleidelijk zullen worden gevormd, doch in overweging is nog de vraag hoe groot, in verband met de te verrichten werkzaamheden, het personeel in elk nieuw te vormen landweerdistrict reeds dadelijk zal moeten zijn.

Het ligt in de bedoeling dit personeel met 1 Juli a. s. in functie te doen treden. Daarom stelt de ondergeteekende zich voor om, zoodra vaststaat welk personeel reeds dadelijk benodigd is, de vereischte gelden tijdig bij supplementaire begrooting aan te vragen.

Bevordering van de zedelijke en godsdienstige belangen der militairen.

Dat in het leger, zooals trouwens overal elders, op godsdienstigen en zedelijk gebied nog wel toestanden voorkomen, die verbetering eischen, valt moeilijk tegen te spreken.

De ondergeteekende meent te mogen wijzen op verschillende maatregelen door hem genomen om zooveel het leger betreft, daarin verbetering te brengen.

Het denkbeeld om in de kazernes vóór en na de maaltijden gelegenheid te geven om te bidden, acht hij, na gezette overweging, niet voor verwezenlijking vatbaar. In de eerste plaats kan het gebruiken van de maaltijden in de kazernes niet of niet altijd met de daartoe vereischte regelmaat plaats vinden, zooals zulks bij eene inrichting als bijv. het instructie-bataljon het geval is. Voorts heeft men in de kazernes rekening te houden met de uiteenloopende opvattingen van het talrijke personeel, dat bovendien van hooger leeftijds is. Overigens is ondergeteekende van oordeel, dat zij, die behoefte hebben om vóór en na de maaltijden te bidden en dat ernstig willen, daartoe, ook in de kazerne wel de gelegenheid kunnen vinden.

Het zingen op marsch van het godsdienstig en zedelijk gevoel kwetsende liederen verdient ongetwijfeld afkeuring. Sedert jaren wordt er dan ook naar gestreefd om in deze aangelegenheid verbetering te brengen. Dat daarbij tot nu toe nog niet zooveel resultaten zijn verkregen als wel gewenscht was, moet onder meer worden toegeschreven aan de omstandigheid, dat ook op dit gebied de opvattingen zeer uiteenloopen. Daarbij komt, dat in het algemeen ons volksgezag niet op een hoog standpunt staat.

De ondergeteekende is er zich niet van bewust, dat de militaire autoriteiten het zich in betrekking stellen van de lagere militairen met geestelijken en bedienaren van den godsdienst zouden tegenwerken. Zijnerzijds werden overigens nog in den loop van dit jaar bevelen gegeven om het door geestelijken en andere bedienaren van den godsdienst bezoeken van zieken in de militaire hospitalen gemakkelijker te maken. Het is hem bekend dat tot uitvoering van die bevelen maatregelen genomen zijn om het bedoelde ziekenbezoek in den meest welwillenden en vrijgevigen zin toe te laten.

Overigens meent hij te mogen wijzen op de door hem gegeven bevelen om het kerkgaan voor in dienst zijnde en zelfs voor lichtgestrafte militairen mogelijk te maken.

Met de meening van de leden, die van oordeel zijn, dat het aanstellen van aalmoezeniers voor ons leger niet gewenscht is, wordt ingestemd.

De oefeningen van de rekruten kunnen wel niet anders plaats hebben dan op de daarvoor beschikbare oefeningsterreinen. Dat daarbij van de zijde van het publiek wel eens ongewenschte handelingen plaats hebben, valt zeer zeker

te betreuren. Intusschen is het zeer bezwaarlijk om daartegen van militaire zijde maatregelen te nemen.

De vraag of aan de personen, wier beginselen zich tegen het voeren van de wapenen verzetten, niet diensten zouden kunnen opgedragen worden, waarbij het dragen van wapenen achterwege zou kunnen blijven, kan in beginsel, zoo algemeen gesteld, niet bevestigend worden beantwoord.

Er bestaat intusschen geen bedenking tegen om in enkele bijzondere gevallen te overwegen in hoeverre aan de bezwaren kan worden te gemoet gekomen.

Erkentelijk voor den dank hem van verschillende zijden gebracht voor zijne beschikking in zake het vergunnen aan militairen, die des Zondags met verlof gaan om des Maandag-morgens in de kazerne terug te keeren, meent de ondergeteekende te moeten betwijfelen dat zijne desbetreffende bevelen door enkele commandeerende officieren niet zouden opgevolgd worden. Hij doet daarbij opmerken, dat de beslissing in elk geval aan de commandeerende officieren is gelaten, tot wier bevoegdheid zulks volkomen behoort.

Verkoop van sterken drank in cantines.

Ten aanzien van het denkbeeld van algeheel verbod van drankverkoop in de cantines staat de ondergeteekende nog steeds op hetzelfde standpunt waarvan hij meermalen, laatstelijk bij de begroting voor het loopende dienstjaar, deed blijken.

Met de meening, dat het toezicht in de cantines gewoonlijk te wenschen zou overlaten, en dat de jeugdige miliciens door de geboden gelegenheid bijna onwillekeurig zouden genoopt worden tot gebruik van sterken drank, kan hij niet instemmen.

De brochures hem door de Nationale Christen-Officieren-vereeniging en door de Nationale Christen geheel-onthouders-vereeniging aangeboden, heeft ondergeteekende met aandacht en belangstelling gelezen.

Vermits evenwel in die werkjes uitsluitend toestanden van het Nederlandsch-Indische leger besproken worden, is het hem voorgekomen, dat de kennismaking daarvan weinig of geen nut kon hebben voor de jeugdige militairen, waaruit het leger hier te lande voor het meerendeel bestaat. Zelfs zou die kennismaking, naar zijn oordeel, bij bedoelde militairen in sommige opzichten aanleiding kunnen geven tot verkeerde opvattingen.

Op dien grond verdiende de verspreiding van de meerbedoelde werkjes in de cantines, hospitalen en bibliotheken van het leger hier te lande, naar het gevoelen van den ondergeteekende geen aanbeveling en heeft hij gemeend voor het overigens door hem zeer gewaardeerde voorstel van genoemde vereenigingen te moeten bedanken.

Cantines voor onderofficieren en soldaten.

De ondergeteekende kan den wensch van de enkele leden, dat algemeen de cantines voor onderofficieren en soldaten werden vereenigd, niet beamen. Integendeel acht hij het bezit van afzonderlijke cantinelokalen, zoowel voor de onderofficieren als voor de soldaten, noodig en wenschelijk, terwijl dit buiten twijfel ook door die militairen zelve verlangd wordt.

De vereeniging zou — afgescheiden van de bezwaren van krijgstucltelijken aard — er toe leiden, dat de cantines, zoowel door onderofficieren als door manschappen minder werden bezocht dan thans geschiedt, aangezien men zich er wederzijds min of meer gedwongen zou gevoelen en de vrijheid van beweging welke men thans geniet, zou missen.

Dat door de vereeniging eene betere verhouding, meerdere orde en toezicht en voor de soldaten ook meerdere gemakken en eene betere inrichting zouden ontstaan, kan in geen enkel opzicht worden toegegeven. De verhouding zou niet beter maar minder gunstig worden, zooals licht te begrijpen is. Orde en toezicht worden reeds nu op alleszins behoorlijke wijze gehandhaafd en in plaats van meer gemakken te ondervinden, zou de soldaat lichtelijk minder onbelemmerd van de gemakken welke de cantine aanbiedt, gebruik kunnen maken. De cantines voor de onderofficieren en voor de soldaten in de Kloosterkazerne te Breda zijn dit jaar ongeveer ééne maand vereenigd geweest omdat in de onderofficierscantine hoogst noodzakelijke herstellingen verricht moesten worden, waardoor het lokaal tijdelijk onbruikbaar was. Het definitief

vereenigen der beide cantines heeft geen oogenblik in de bedoeling gelegen. Toen de tijdelijke oorzaak voor den maatregel had opgehouden te bestaan, werd de vereeniging wederom opgeheven. De onderofficieren zagen met verlangen het tijdstip te gemoet waarop zij weder over hun eigen uitspanningslokaal konden beschikken. Eene reden tot bevreemding en leedwezen kon dus in die opheffing niet gevonden worden.

Het wordt in beginsel wenschelijk geacht, dat de cantines des Zondagsavonds na 8 uur allerwege open zijn gesteld. Te Groningen werd, ten gevolge van het feit dat meestal des Zondagsavonds niemand of bijna niemand de cantine bezocht, tot sluiting overgegaan.

De korpscommandant heeft echter de openstelling des Zondags den geheelen dag — met uitzondering van 1 à 2 uren in den morgen om de lokalen te kunnen doen schoonmaken — bereids bevolen.

Onrechtvaardige straffen aan militairen opgelegd.

Ten aanzien van het eerst aangehaalde geval, betreffende eene aan een sergeant te Leeuwarden door zijnen compagnies-commandant opgelegde straf van vier dagen kwartierarrest kan worden medegedeeld, dat uit een dienaangaande ingesteld onderzoek het volgende is gebleken.

De bedoelde sergeant, die zich door de hem opgelegde straf bezwaard vond, heeft gebruik gemaakt van de bevoegdheid, hem bij art. 15 van de Rechtspleging bij de Landmacht gegeven.

Dientengevolge is de zaak door den krijgsraad en, daarna in hooger beroep, door het Hoog Militair Gerechtshof onderzocht, en is ten slotte de straf bepaald op drie dagen kwartierarrest, terwijl de strafreden eenigszins is gewijzigd.

Omtrent de in de tweede plaats vermelde aangelegenheid, welke aanleiding heeft gegeven tot het opleggen van de straf van acht dagen politiekamer aan een gediplomeerd korporaal-kok te Groningen, is door de betrokken militaire autoriteiten een zeer nauwkeurig onderzoek ingesteld, mede naar aanleiding van twee artikelen, getiteld: „Kazerneleven”, voorkomende in de nummers van *De Volksstrijd*, Weekblad voor de Arbeiderspartij, van 28 Juni en 5 Juli 1902.

De hier bedoelde korporaal-kok heeft, bij gelegenheid van gemeld onderzoek, aan den commandant van het 1ste regiment infanterie verklaard, dat de feiten, in die artikelen medegedeeld, gedeeltelijk schromelijk overdreven, gedeeltelijk onwaar zijn en erkend, dat hij de hem opgelegde straf verdiend had, omdat hij zich schuldig heeft gemaakt aan de feiten, in de mutatie der straf omschreven, zij het dan ook zonder zich van het strafbare daarvan bewust te zijn geweest.

De zaak komt hierop neder, dat omtrent de qualiteit van, op 18 Juli jl. ten behoeve van het 3de bataljon van het 1ste regiment infanterie geleverde groente, verschil van opvatting bestond tusschen den kapitein, belast met de voeding en den korporaal-kok. Terwijl laatstgenoemde van oordeel was dat de qualiteit van het geleverde veel te wenschen overliet, meende bedoelde kapitein, dat, wanneer enkele minder goede gedeelten daaruit werden verwijderd, het overige niet af te keuren viel.

Niettegenstaande de kapitein de geleverde groente had goedgekeurd, heeft de korporaal-kok die laten liggen zonder ze schoon te maken, in welken toestand ze nog den volgenden middag door bedoelden officier in de keuken werd aangetroffen.

Te dier zake is aan meergemelden korporaal de bovengenoemde straf opgelegd.

De groente is ten slotte gereed gemaakt en door eenige officieren geproefd, die daarover een gunstig oordeel uitgesproken hebben.

Ten slotte zij hier nog medegedeeld, dat volgens het oordeel van den betrokken bataljonscommandant, de in deze bedoelde kapitein uitmuntende zorg aan de voeding van den troep besteedt en dat de manschappen aan den regiments-commandant hebben verklaard, met de hun verstrekte voeding, wat betreft quantiteit en qualiteit zeer tevreden te zijn.

Artikelen.

ISTE AFDEELING.

Verhooging van bezoldiging van ambtenaren.

Art. 2. Ten aanzien van de opmerkingen gemaakt met betrekking tot de aanwending der som van f 500, welke is vrijgevalen door het eervol ontslag aan een adjunct-commies verleend, meent ondergeteekende te kunnen volstaan met te verwijzen naar hetgeen door hem, op bladz. 7 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag, betreffende de Oorlogsbegroting voor 1902, naar aanleiding van eene opmerking van gelijke strekking, is te kennen gegeven in de laatste alinea van de beantwoording van hetgeen in het Voorloopig Verslag werd gezegd op art. 2.

Wat betreft de vraag, of de ondergeteekende niet voor de ambtenaren aan zijn Departement vaste regelen omtrent bezoldiging en verhooging van bezoldiging zou kunnen tot stand brengen, kan hij mededeelen, dat in de laatste maanden herhaaldelijk overleg heeft plaats gehad omtrent eene gelijkvormige regeling voor een deel der geëmployeerden van de Departementen van Algemeen Bestuur, en dat binnenkort door de Staten-Generaal voorstellen te gemoet gezien kunnen worden, welke daarmede verband houden.

IIDE AFDEELING.

Afschaffing van de provinciale en plaatselijke staven.

Art. 7. Het is niet wel mogelijk om de provinciale en de plaatselijke staven op te heffen en de werkzaamheden, door de officieren van die staven verricht, op te dragen aan hoofd- en subalterne officieren, die geen troepencommando hebben.

Zelfs zou, gelet op de bezwaren welke voor enkele groote garnizoenen voortvloeien uit de bestaande regeling, waarbij in de garnizoensplaatsen, waar geen plaatselijk commandant is gevestigd, het plaatselijk commando wordt waargenomen door den hoogst of oudst in zijn rang zijnden officier, dienstdoende bij de in dat garnizoen aanwezige troepen, eene uitbreiding van den plaatselijken staf niet ongewenscht zijn. Intusschen ligt het niet in de bedoeling daartoe stappen te doen.

Wel zal te zijner tijd worden overwogen in hoeverre het mogelijk is om van de officieren der provinciale en plaatselijke staven partij te trekken ten behoeve van de landweer.

De wenschelijkheid om de plaatselijke commandanten te 's Gravenhage en te Amsterdam beiden den rang van kolonel te verleen en volgt uit de omstandigheid, dat aldaar de voornaamste onderdeelen van het garnizoen eene zoodanige sterkte hebben, dat de commandanten van die onderdeelen den rang van kolonel bekleeden en vermits nu de plaatselijke commandant in velerlei opzicht aanraking heeft met die commandanten niet alleen, maar zelfs waar het verschillende garnizoensaanleggenheden betreft tegenover hen te beslissen heeft, wordt het ter verzekering van de dienstbelangen zeer gewenscht geacht, den plaatselijke commandanten te Amsterdam en te 's Gravenhage den kolonelsrang te verleen en.

III DE AFDEELING.

Herziening van de officierstraktementen.

Zooals door den ondergeteekende bij de beraadslagingen over het wetsontwerp tot vaststelling van hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1902 werd verzekerd (zie *Handelingen* bladz. 611, 2de kolom) is eene herziening van de officierstraktementen ongetwijfeld eene zaak, welke ernstige overweging verdient en welke op den duur noodwendig zal moeten worden ter hand genomen. De omstandigheid, dat zoodanige herziening onvermijdelijk tot verhooging van uitgaven zal moeten leiden, is echter oorzaak, dat, met het oog op de vele behoeften aan welke overigens in het belang van onze weerkraft zal moeten worden voldaan, voor het oogenblik nog geen bepaalde voorstellen ter zake ingediend kunnen worden.

Samensmelting der officierskorpsen in Nederland en in Nederlandsch-Indië.

Met verwijzing naar hetgeen door zijn ambtgenoot voor Koloniën in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs betreffende het wetsontwerp tot vaststelling der begrooting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1903 reeds werd aangeteekend (zie Gedrukte Stukken, Zitting 1902—1903—4, n°. 39, bladz. 47) wenschte ook de ondergeteekende zich zijn oordeel over het rapport der Staatscommissie, ingesteld ter overweging en uitwerking van het denkbeeld aangaande de voorgestelde samensmelting, voor te behouden, totdat door hem zal zijn kennis genomen van het in het vooruitzicht gestelde eindadvies van de Indische regeering met evenbedoeld rapport.

Incompleteet aan officieren.

Terwijl in het Verlag tot basis van vergelijking heeft gediend de toestand van het oogenblik waarop de begrooting werd opgemaakt, nl. 1 Juli, moge hier eene vergelijking volgen van de cijfers op 1 November 1901 en 1902; die cijfers geven in zooverre een zuiverder beeld van den toestand, als zij betrekking hebben op de sterkte van het officierskorps na de gewone jaarlijksche aanvulling.

DATUM.	Tekort bij het wapen der				AANMERKINGEN.
	Infanterie.	Cavalerie.	Artillerie.	Genie.	
1 Nov. 1901	59	1	45 (*)	11	(*) in verband met nog niet opgerichte inrichtingen of korpsen in de organisatie begrepen, kan dit incompleteet met 9 verminderd worden.
1 „ 1902	46	4	48 (*)	14	

Wat de infanterie betreft is dus de toestand gunstiger dan ten vorigen jare; bij de overige wapens is die eenigszins achteruitgegaan.

Het aantal officieren, bij het Oost-Indische leger, bij de landmacht in West-Indië en bij de koloniale reserve gedetacheerd, is in beide jaren ongeveer gelijk.

Het geven van een stellig en volledig antwoord op de vraag waaraan het tegenwoordig tekort te wijten is, valt zeer moeilijk; ongetwijfeld is die toestand een gevolg van zeer verschillende oorzaken, zoowel directe als indirecte, waarvan sommigen buiten het bereik van het legerbestuur liggen.

Niet onwaarschijnlijk werken echter de twee volgende omstandigheden in meerdere of mindere mate het incompleteet in de hand, nl. eerstens de geringe bezoldiging inzonderheid van een deel der subalterne officieren, waaromtrent zij verwezen naar het hiervoren gestelde onder het hoofd „Herziening van de officierstraktementen”, en in de tweede plaats de minder gunstige gang van de promotie in de laatste jaren. De binnenkort in werking tredende Bevorderingswet voor de landmacht 1902 zal intusschen de gelegenheid openen, gaandeweg hierin eenige verbetering te brengen.

Wijziging van de inrichtingen van onderwijs zou naar de meening van den ondergeteekende niet baten.

In verband met het bepaalde in art. 6, sub e der wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), zijn echter reeds meer onderofficieren op den hoofdcursus toegelaten dan de helft van het aantal cadetten bestemd voor het wapen der infanterie bedraagt, terwijl wordt nagegaan in hoeverre op geschikte wijze gelegenheid kan worden verkregen om door uitbreiding der localiteit des vereischt in dit opzicht nog iets verder te gaan.

Met het geuite denkbeeld om de bijdrage tot tegemoetkoming in de kosten van de Koninklijke Militaire Academie te verlagen kan de ondergeteekende zich voorshands niet vereenigen, ook omdat daardoor de kosten van die inrichting vrij aanzienlijk zouden stijgen.

Dat het aantal plaatsen bij de Cadettenschool niet werd vervuld, komt in de laatste jaren meermalen voor.

Dat aan het incompleet ook schuld zoude hebben de verhoudingen in het officierskorps, in zooverre die samenhangen met of een gevolg zijn van de invulling der beoordeelingslijsten moet ten stelligste worden betwijfeld. Het voorschrift, dat bij het uitbrengen van een ongunstig oordeel over een officier, de betrokkene met den woordelijken inhoud daarvan moet worden in kennis gesteld, wordt stipt nageleefd en eventueel tegen die invulling ingebrachte bezwaren worden steeds onderzocht.

De omschrijving van de wiskundige eischen van het toelatingsexamen tot de Koninklijke Militaire Academie is eenigszins gewijzigd. De te behandelen leerstof in de wiskundige vakken bij deze inrichting is evenwel dezelfde gebleven. Van vermindering der eischen, ook voor zooveel het examen voor de cadetten der artillerie betreft, is dus geen sprake.

Aan twee van de 153 aspiranten, die dit jaar bij de Koninklijke Militaire Academie en bij den Hoofdcursus aan het officiersexamen hebben deelgenomen, moest een onvoldoend cijfer worden toegekend respectievelijk in 5 en 6 vakken; laatstbedoelde aspirant is op dien grond niet voor eene benoeming tot officier in aanmerking gebracht.

Door geen der vorenbedoelde aspiranten werd een onvoldoend cijfer in 4 vakken behaald.

De ondergeteekende doet evenwel hierbij opmerken, dat, ingevolge het bepaalde in de artt. 32 en 35 der wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), de beslissing of een aspirant al dan niet aan het eindexamen heeft voldaan niet tot de bevoegdheid van den Minister van Oorlog, doch tot die der betrokken examen-commissie behoort.

Kwartiermeesters.

Dat de vooruitzichten op bevordering van het korps kwartiermeesters in de laatste 10 jaren slechter zouden zijn geworden, zooals sommige leden meenden, kan de ondergeteekende niet toegeven.

Volgens de organisatie, vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 8 April 1892, n°. 7, behoorden tot het korps kwartiermeesters o. a. 5 majoors-kwartiermeesters en 3 majoors- of kapiteins-magazijnmeesters.

Die organisatie werd bij het Koninklijk besluit van 8 Februari 1895, n°. 14, in dier voege gewijzigd, dat tot de samenstelling van het korps kwartiermeesters o. a. behoorden 3 luitenant-kolonels- of majoors-kwartiermeesters, terwijl tevens bepaald werd, dat bovendien bij het Departement van Oorlog een luitenant-kolonel- of majoor-kwartiermeester werkzaam kon worden gesteld, zooals dan ook sedert jaren het geval is.

De organisatie van het jaar 1895 werd bij het Koninklijk besluit van 24 Februari 1902, n°. 95 in zooverre gewijzigd, dat aan het hoofd van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting in plaats van de 3 majoors, geleidelijk kapiteins-magazijnmeesters zouden gesteld worden, doch daarentegen het aantal luitenant-kolonels of majoors-kwartiermeesters met hetzelfde aantal werd vermeerderd. Bovendien werd bij laatstvermeld Koninklijk besluit het aantal kapiteins-kwartiermeesters met drie uitgebreid.

Tot toelichting van het feit, dat aan het hoofd der centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting geleidelijk in plaats van majoors, kapiteins-magazijnmeesters zullen gesteld worden, moge o. a. het volgende dienen:

Doordien de magazijnmeesters bij de bedoelde magazijnen sedert de organisatie van het jaar 1895 uitsluitend den rang konden hebben van majoor, kon de directeur van die magazijnen niet meer, zooals vóór dien tijd, worden gekozen uit alle hoofdofficieren van het korps intendanten, doch slechts uit het kleine aantal dat hooger of ouder in rang was dan de magazijnmeesters.

Die toestand was niet gewenscht, omdat het voor de vervulling van de betrekking van directeur aanbeveling verdient, dat de titularis vroeger als hoofd der keuringscommissie is werkzaam geweest en slechts enkele hoofdofficieren van de intendance als kapitein die betrekking kunnen bekleden hebben.

Daarom was het noodzakelijk geleidelijk terug te keeren tot den toestand waarbij de magazijnmeesters den rang hadden van kapitein.

Daarentegen verdiende het aanbeveling om bij enkele korpsen, evenals vroeger het geval was, aan den secretaris van de hoofdadministratie den hoofdofficiersrang te verleen.

Hiertegen bestond vroeger het bezwaar, dat de commissarissen van de hoofdadministratiën der korpsen den rang hebben van kapitein.

Dat bezwaar is evenwel vervallen omdat, bij het Koninklijk besluit van 4 Augustus 1896, n°. 41, de commandeerende officieren en commissarissen van de hoofdadministratie der korpsen werden ontheven van de verantwoordelijkheid voor de bedragen, welke uit de korpskassen aan de kwartiermeesters verstrekt worden en de contróle daarover werd opgedragen aan de controleurs van de inwendige administratie.

De ondergeteekende vertrouwt, dat door het vorenstaande de organisatie-wijziging, waardoor de vooruitzichten op bevordering bij de korps-kwartiermeesters verbeterd werden, voldoende is toegelicht.

Ten slotte zij aangeteekend, dat in de instructie betreffende den dienst bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting, in 1892 vastgesteld, toen de magazijnmeesters den rang konden bekleeden van *kapitein* of *majoor*, sedert dien tijd ten aanzien van de verantwoordelijkheid van de magazijnmeesters geen wijziging is gebracht.

Rijschool te Bergen op Zoom.

Art. 10. Tot samensmelting van de rijschool van de bereden-artillerie met die van de cavalerie is in beginsel besloten.

De ondergeteekende heeft aan eene commissie van cavalerie- en artillerie-officiëren opgedragen eene regeling te ontwerpen voor de vereeniging van de beide inrichtingen en een voorschrift samen te stellen, dat bij het onderwijs aan de vereenigde school zou kunnen gevolgd worden.

Bij dat onderwijs zal rekening moeten gehouden worden met de eischen welke aan de bedrevenheid van de ruiters en de bruikbaarheid van de paarden moeten gesteld worden, met het oog op den dienst waarvoor zij bestemd zijn.

Mede in verband met de thans loopende cursussen zal de vereeniging van de rijscholen in geen geval plaats hebben vóór 1 November 1903.

Dat die vereeniging zou kunnen leiden tot eene eenigszins belangrijke bezuiniging wordt door den ondergeteekende betwijfeld.

Splitsing van de promotie bij de veld- en de vesting-artillerie.

Splitsing van de promotie voor de officieren van de bereden- en de vesting-artillerie zou uit den aard der zaak gepaard moeten gaan met splitsing van het wapen en tegen het nemen van zoodanigen maatregel bestaan, naar de meening van den ondergeteekende, in een klein leger als het onze, groote bezwaren.

Korps torpedisten.

Het denkbeeld om het korps torpedisten te doen ressorteeren onder het Departement van Marine heeft reeds herhaaldelijk een punt van overweging uitgemaakt.

Die overwegingen hebben steeds geleid tot het besluit, dat er geen verandering moet gebracht worden in den thans bestaanden toestand, waarbij de zoogenaamd offensieve torpedo's bediend worden door personeel van de marine, de defensieve torpedo's door personeel van het leger.

Bediening van het geschut der kustbatterijen.

Het denkbeeld om de kustbatterijen te doen bezetten door marinepersoneel heeft inderdaad bij eerste beschouwing veel aantrekkelijks. Bij nadere overweging rijzen daartegen evenwel, naar het gevoelen van den ondergeteekende, overwegende bezwaren.

In den regel bestonden daar waar personeel van de marine werd aangewezen voor de bezetting van kustbatterijen, voor dien maatregel bijzondere aanleidingen.

Afdoende redenen om het beginsel onder alle omstandigheden en in het bijzonder onder de bij ons bestaande omstandigheden in practijk te brengen, zijn evenwel, naar de meening van ondergeteekende, niet aanwezig.

Uitbreiding van het aantal opzichters van fortificatiën.

Art. 11. Het aantal militaire gebouwen en werken, die voor onderhoud en voor de daaraan te verrichten herstellingen een geregeld opzicht noodig maken en waarvoor bij den dienst der genie opzichters van fortificatiën zijn aangewezen, is, in verband met de afwerking van de Stelling van Amsterdam, in de laatste jaren aanzienlijk toegenomen en blijft steeds toenemen.

Ten behoeve van het stellen van inundatiën in die stelling zijn wijders vele sluizen gemaakt, die, vooral wanneer zij in vaarwaters zijn gelegen of moeten dienen tot het inlaten van water voor te inundeeren polders, een zeer nauwlettend deskundig opzicht vereischen; verder zijn kaden en wegen aangelegd, die gedeeltelijk voor het publiek verkeer zijn opengesteld en daardoor veel toezicht vorderen, terwijl ook door de uitbreiding van het aantal werken, het toezien op de vervulling van de verplichtingen van pachters en op de nakoming van de voorwaarden van vergunningen en overeenkomsten, van waterschapskeuren, enz., zoomede de bewaking der verboden kringen eene reeks vormt van voortdurende bemoeiingen, waarbij deels het geldelijk belang van den Staat, deels de richtige opvolging van wettelijke en andere voorschriften nauw betrokken is.

Voorts vorderen het onderhoud van en de herstellingen aan de gebouwen van de nieuw gestichte artillerie-inrichtingen aan de Hembrug meerdere werkrachten voor het houden van opzicht dan vroeger.

Eindelijk zij ook nog gewezen op de groote uitgestrektheid van de Stelling van Amsterdam, waardoor de verschillende gebouwen en werken op betrekkelijk groote afstanden van elkander zijn gelegen, terwijl de verkeersmiddelen onderling niet altijd bevorderlijk zijn voor eene spoedige verplaatsing.

Een en ander maakt dat het aantal opzichters van fortificatiën, dat op dit oogenblik voor den dienst in de Stelling van Amsterdam beschikbaar kan worden gesteld, niet meer toereikend is om regelmatig de in onderhoud zijnde werken te doen bezoeken en te doen nagaan of de aannemers van het onderhoud en van de uif te voeren herstellingen hunne plichten vervullen en de hun opgedragen werkzaamheden naar eisch verrichten en om te doen controleren of gegeven bevelen als anderszins juist worden opgevolgd.

Bij voortduring van dien toestand zouden hieruit zeer nadeelige gevolgen voor den Staat kunnen voortvloeien.

Doordat de meeste nieuwe militaire gebouwen en werken in de Stelling van Amsterdam pas kort geleden zijn gemaakt, heeft het gebrek aan een voldoende aantal opzichters van fortificatiën zich voor eenige jaren minder doen gevoelen dan thans, ook omdat het personeel, met het toezicht op den bouw van die werken belast, zijne medewerking voor het toezicht op de te onderhouden nabij gelegen werken kon verleen; doch op dien steun valt door het voltooiën van meerdere werken onder andere op het Westfront niet meer in gelijke mate te rekenen.

Zoodoende is eerst langzamerhand gebleken, dat de bestaande toestand niet langer kan worden gehandhaafd.

Eene uitbreiding van het personeel voor het houden van het gewoon opzicht in de Stelling van Amsterdam is thans bepaald noodzakelijk.

Uit den aard der zaak moet dat personeel technische bekwaamheden bezitten en fysiek voor den dienst zeer geschikt zijn, zoodat gepensionneerden niet, doch evenals elders, slechts opzichters van fortificatiën daarvoor in aanmerking kunnen komen.

IVDE AFDEELING.

Reservekader en voorbereidend militair onderricht.

De ondergeteekende geeft de verzekering, dat hij zich bewust is van de wenschelijkheid om eene goede opleiding en vorming van het reservekader te bevorderen, en ook om aan het voorbereidend militair onderricht zooveel mogelijk uitbreiding te geven.

Bij de thans van kracht zijnde regeling van het reservekader is behoorlijk

rekening gehouden met de studiebelangen van de kaderreservisten, zonder evenwel de belangen van de kadervorming en dus die van het leger uit het oog te verliezen.

De bepalingen betreffende het verblijf onder de wapenen (werkelijke dienst) zijn vastgesteld in overleg met de Ministers van Binnenlandsche Zaken en van Waterstaat, Handel en Nijverheid, bij welk overleg overeenstemming werd verkregen. Bij de beoordeeling moet voorts niet uit het oog worden verloren, dat één en zoo noodig meer jaren uitstel van opkomst onder de wapenen tot eerste oefening of verdeeling van werkelijken dienst dan wel beide kunnen worden verkregen, wanneer zulks voor studie of andere belangen wenschelijk is.

De vergunning om den werkelijken dienst in vier jaren te mogen vervullen werd zeer dikwijls gevraagd, doch niet altijd met het oog op studiebelangen; immers werd die vergunning meermalen verzocht door kaderreservisten, die nog slechts weinig werkelijken dienst hadden verricht, kennelijk met het doel om zich op die wijze te kunnen onttrekken aan de verplichting om in het laatste jaar hunner verbintenis voor zes weken onder de wapenen te komen ingevolge het bepaalde bij 2°. van art. 3 der wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 119) betreffende het reserve-personeel bij de landmacht.

In den loop van 1902 hebben zich bij het reservekader der infanterie en der vesting-artillerie verbonden:

a. bij de infanterie: van de 1ste categorie 84 personen, en van de 2de categorie 26 personen, totaal 110 personen; *b.* bij de vesting-artillerie: totaal 13 personen.

Over het algemeen valt na de invoering van de thans van kracht zijnde regeling werkelijk achteruitgang te bespeuren in den toeloop tot het reservekader van voornoemde wapens; immers bij het wapen der infanterie hebben zich van 1 Juni tot 1 November 1901 verbonden 112 personen, terwijl dit aantal gedurende hetzelfde tijdvak in 1902 bedroeg 41 personen.

Naar de meening van den ondergeteekende houdt die terugloop echter in hoofdzaak verband met het in werking treden der Militiewet 1901. De belanghebbenden toch, vragen zich af, op welke wijze zij het gemakkelijkst en met den minsten persoonlijk druk hunne aanstaande militaire plichten kunnen vervullen, en de meerderheid hunner beantwoordt blijkbaar die vraag in dien zin, dat zij de voorkeur geven aan de vervulling van de gewone militieplichten boven eene verbintenis bij het reservekader. Daardoor toch behouden zij niet alleen de kans op vrijloten, doch bestaat voor hen ook de mogelijkheid van eventueel te zullen behooren tot het gedeelte der lichting, voor korte oefening in te lijven. Door het laatste wordt hun het vooruitzicht geopend om hunne militaire plichten tot een eersten oefeningstijd van slechts vier maanden te zien teruggebracht, terwijl ze eventueel voor het blijvend gedeelte van nummer kunnen ruilen, waarbij intusschen door hen wordt uit het oog verloren, dat zij in verband met het bepaalde bij het Koninklijk besluit van 3 November 1902, n°. 26 eventueel voor kadervorming kunnen worden aangewezen krachtens art. 106 der Militiewet 1901.

Met genoegen heeft de ondergeteekende overigens ontwaard, dat door sommige leden instemming werd betuigd met de wijzigingen in de bepalingen omtrent het reservekader gebracht.

In de vrees als zou de dienst der kaderreservisten, die zich vóór 21 Mei 1902 hebben verbonden door de nieuwe bepalingen in menig opzicht verzwagd blijken, wordt door hem niet gedeeld. Bij de samenstelling van de thans van kracht zijnde regeling is zooveel mogelijk met de eenmaal verkregen rechten rekening gehouden.

De nieuwe bepalingen zijn opgenomen in de *Nederlandsche Staatscourant* en in het *Recueil Militair*; de kaderreservisten hebben dus alleszins de gelegenheid om zich daarvan op de hoogte te stellen, terwijl dezerzijds voor zooveel noodig maatregelen worden getroffen om hun bovendien de bestaande bepalingen te doen mededeelen op de wintercursussen en gedurende het verblijf onder de wapenen.

Voorts is ten bureele van den inspecteur der infanterie in bewerking een „Overzicht der bepalingen betreffende het voorbereidende militair onderricht”, waarin ook zullen worden opgenomen bepalingen ten aanzien van het onder-

zoek naar de geoefendheid voor de eischen van militaire bekwaamheid en van lichamelijke geoefendheid.

Het ligt in de bedoeling genoemd overzicht op ruime schaal te doen verspreiden. Het houden van nachtverblijf in de kazerne acht de ondergeteekende voor de kaderreservisten geen overwegend bezwaar.

Het is nuttig voor hen ook de kleine ongemakken te ondervinden van den soldaat, zij worden daardoor gewend aan orde en regelmaat en leeren den soldaat ook in zijn kazerneleven kennen. Dat het vorenstaande een nadeeligen invloed zou uitoefenen kan niet worden toegegeven. Ook uit een oogpunt van krijgstucht is het zeer gewenscht, dat de kaderreservisten in de kazerne nachtverblijf houden.

Het houden van nachtverblijf buiten de kazerne onder militair toezicht zou in de practijk tot overwegende bezwaren aanleiding geven, en wordt dan ook niet ingestemd met het gevoelen van verscheidene leden, als zoude het houden van nachtverblijf buiten de kazerne door de kaderreservisten, zoo noodig onder militair toezicht, noch aan den dienst, noch aan de bruikbaarheid der kaderreservisten schade kunnen doen.

De ondergeteekende handhaaft zijne in het vorige jaar gedane toezegging, dat hij niet in gebreke zal blijven om in te grijpen, wanneer het hem mocht blijken, dat het reservekader onaangenaam werd bejegend door het beroepskader en door de officieren.

Het instellen van een onderzoek op grond van mededeelingen waarbij geen bepaalde feiten genoemd worden, is hem evenwel niet mogelijk.

Het wil niet billijk toeschijnen om voor de jongelingen afkomstig uit Nederlandsch-Indië op de voorgestelde wijze eene uitzondering te maken ten aanzien van de door hen te sluiten verbintenis bij het reservekader, wanneer zij voor de militie zijn ingeschreven. Intusschen zal worden overwogen of niet op andere wijze aan het hier geopperd bezwaar ware tegemoet te komen door in Nederlandsch-Oost-Indië gelegenheid te geven tot het aangaan van eene voorloopige verbintenis door jongelieden, die volgens voor te schrijven regelen o. a. het bewijs kunnen leveren van het bezit van de practische en de theoretische kennis, zoemed van de lichamelijke geoefendheid, gevorderd om te worden toegelaten tot eene vrijwillige verbintenis bij het reservepersoneel der landmacht.

De beroepen, welke de vaandrags en de uit het reservekader afkomstige reserve-officieren bekleeden of waartoe zij worden opgeleid, zijn: student in de verschillende faculteiten, advocaat, Oost-Indisch ambtenaar, arts, candidaat-notaris, predikant, leeraar bij het middelbaar onderwijs, apotheker, onderwijzer, klerk der posterijen, werktuigkundig ingenieur, meester-brander, steenfabrikant, leeraar in de oude talen, bloemist, redacteur aan een dagblad, chef de bureau, commies bij eene spoorwegmaatschappij, handelaar, correspondent, kantoorbediende, kassier, technisch ambtenaar bij de spoorwegen, techniker, boekhouder, employé, inspecteur-titulair van politie, volontair bij eene bank, machine-technicus, graanhandelaar, lederfabrikant, technisch chemiker, chemist, industrieel, leeraar, landbouwer, brouwmeester, cargadoor, architect, hulponderwijzer, surnumerair bij de belastingen, leerling-consul, graveur, reiziger, boekhandelaar, volontair op eene secretarie.

Dat het aantal uren bestemd voor theoretisch onderricht voor de kaderreservisten overdreven zou zijn, kan niet worden toegegeven. Vermindering van dit aantal is, ook op grond van de ingewonnen adviezen der betrokken inspecteurs, niet wel mogelijk zonder de opleiding te schaden.

Het verwerven van het militair getuigschrift buiten het voorbereidend militair onderricht om, is in geen enkel opzicht verboden.

De ondergeteekende geeft de verzekering, dat de Kamer ten aanzien van den gang van zaken betreffende het voorbereidend militair onderricht, volkomen gerust kan zijn.

Hij is er echter ten volle van overtuigd, dat bedoeld onderricht niet alleen eene noodzakelijke aanvulling moet zijn voor den tijd, dat de tot korte oefening in te lijven lotelingen later onder de wapenen komen, en dus van groot gewicht moet worden beschouwd, maar bovendien komt het ten goede aan de opleiding van de jongelieden, die zich bij het reservekader wenschen te verbinden, terwijl het uit den aard der zaak ook kan dienen om aan jongelingen, die zich daartoe vrijwillig aanmelden, de gelegenheid te openen tot het

ontvangen van elementair practisch en theoretisch onderwijs in den dienst der infanterie en der vesting-artillerie.

De ondergeteekende deelt de meening in het Voorloopig Verslag uitgedrukt, dat de houding van de militaire autoriteiten tegemoetkomend moet zijn, doch daarbij moet niet uit het oog worden verloren, dat niet alles van eene zijde kan komen, en dat het onderricht geheel ten goede komt aan de gemeentebesturen, zoodat op dien grond ook door de gemeentebesturen hulp en steun moet worden verleend.

Dat na de opheffing van de betrekking van hoofdofficier voor het reservekader op minder practische wijze dan vroeger werd gehandeld is niet gebleken.

Gedurende den loopenden winter wordt voorbereidend militair onderricht gegeven in 386 gemeenten, het aantal jongelingen, dat aan bedoeld onderricht deelneemt, bedraagt omtrent 17 500 tegen 363 gemeenten met 12 717 deelnemers in den winter van 1901—1902.

Met betrekking tot het gestelde aan het slot, voor wat betreft de bevordering van het deelnemen aan het voorbereidend militair onderricht door verkorting van den oefeningstijd der miliciens, heeft de ondergeteekende de eer bij deze beleefd te verwijzen naar het antwoord op het gestelde onder individualiseering van dienstplicht, waaruit zal blijken dat hij het gevoelen deelt van de leden, die zoodanige handelwijze als minder geoorloofd zouden beschouwen.

Lotelingen tot korte oefening in te lijven.

De ondergeteekende acht het niet noodzakelijk en niet gewenscht, om als overgangsmaatregel, de eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid, waaraan, ingevolge art. 104 der Militiewet 1901, lotelingen moeten voldoen om in aanmerking te komen voor de samenstelling van het gestelde voor korte oefening in te lijven, voor jongelieden, die in 1903 zullen worden ingelijfd, minder hoog te stellen. Het wil hem voorkomen, dat die eischen inderdaad niet te hoog zijn voor hen, die *in de eerste plaats* in aanmerking wenschen te komen voor het verkrijgen van een groot voorrecht boven de andere militieplichtigen en dat er aanleiding bestaat om aan te nemen, dat bij ernstigen wil aan die eischen niet reeds zou kunnen voldaan worden door hen, die in 1903 zullen worden ingelijfd.

Ten aanzien van de vraag, wat zal geschieden, indien veel meer dan 5200 man aan de gestelde eischen voor toewijzing aan de viermaanders voldoen, zij opgemerkt, dat ingevolge de artt. 95 en 104 der Militiewet 1901 elke gemeente haar aandeel in de tot korte oefening ingelijfd moet leveren, ook al is er in de gemeente geen enkel voorgeoefende.

Het geval zal zich dan ook kunnen voordoen, dat over het geheele Rijk veel meer dan 5200 ingelijfd aan de gestelde eischen hebben voldaan en toch de viermaanders voor een deel zijn samengesteld uit niet-voorgeoefenden. Er zullen dan gemeenten zijn, waar niet alle voorgeoefenden eene plaats kunnen krijgen bij de viermaanders; de hogere nummers hebben dan, ingevolge art. 104, den voorrang. Bij genoemde wetsartikelen is dus in het geval voorzien, zoodat dit op zichzelf geen aanleiding behoeft te geven hetzij tot verzwaring der eischen, hetzij tot wijziging van art. 2 der wet.

Blijkens eene van den inspecteur der infanterie ontvangen opgave zijn ongeveer 3900 jongelieden voornemens zich te onderwerpen aan het onderzoek ter verkrijging van een der getuigschriften, dat zij hebben voldaan aan de eischen voor militaire bekwaamheid of lichamelijke geoefendheid dan wel aan die voor militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid.

Hoeveel van deze jongelingen zullen trachten laatstbedoeld getuigschrift te verwerven kan nu nog niet worden opgegeven.

De ondergeteekende acht deelneming aan het voorbereidend militair onderricht tot het verkrijgen van het Bewijs als bedoeld in de voorlaatste zinsnede van artikel 104 der Militiewet 1901 geen noodzakelijk vereischte.

Volgens de ter zake bestaande bepalingen toch worden tot het jaarlijks in te stellen onderzoek naar de mate van geoefendheid van hen, die dingen naar het bewijs, hetzij voor militaire bekwaamheid, hetzij voor lichamelijke geoefendheid, dan wel voor beide, toegelaten de lotelingen voor de lichte van het loopende jaar, zoowel degenen, die aan het voorbereidend militair onderricht hebben deelgenomen, als zij, die zich op andere wijze hebben geoefend.

Het blijft het voornemen van den ondergeteekende om de voor korte oefening in te lijven miliciens over de onderdeelen van het leger te verdeelen.

Hoewel het noodzakelijk zal zijn die miliciens aanvankelijk afzonderlijk te oefenen, zal er naar gestreefd worden hen zoo spoedig mogelijk te doen deelnemen aan de oefeningen van de anderen.

Blijvend gedeelte.

Met ingenomenheid vernam de ondergeteekende, dat het voornemen, om bij de bereden korpsen de geheele lichte zes maanden voor het blijvend gedeelte onder de wapenen te houden, instemming heeft gevonden.

Aan hen, die zonder daartoe hun verlangen te hebben kenbaar gemaakt, bij die korpsen worden ingedeeld, schadeloosstelling of bijslag op de soldij toe te kennen, zou tot groote kosten aanleiding geven, omdat zich dan weldra geen enkele loteling meer voor toewijzing aan deze korpsen zal opgeven; terwijl deze thans bijna geheel worden gerecruteerd uit hen, die er om vragen. Bestaat er aanleiding tot het toekennen van vergoeding, dan wordt bij de toepassing van de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901 steeds rekening gehouden met den langeren duur, voor welken deze lotelingen aan hun gezin zijn onttrokken, zulks ongeacht of zij al dan niet op hun verlangen aan de bereden korpsen zijn toegewezen.

Voor het overige moge er aan worden herinnerd, dat ingevolge het Koninklijk besluit van 15 Februari 1899, n°. 13, de soldij der miliciens na acht maanden werkelijken dienst wordt verhoogd met 3 cent per dag bij de bereden korpsen.

De grotere sterkte, in 1903 voor het blijvend gedeelte uitgetrokken, vond bij verscheidene leden afkeuring, en het argument daarvoor, dat eene behoorlijke kaderopleiding moet zijn verzekerd, achtte men van weinig gewicht.

Ten deze moge in de eerste plaats worden gewezen op den aanhef van art. 108 der wet, waaruit blijkt, dat volgens de bedoeling van den wetgever, bij de vaststelling van de sterkte van het blijvend gedeelte rekening moet worden gehouden met de eischen van de kadervorming. Trouwens, een blijvend gedeelte van eenige betekenis is onmisbaar te achten. Vooreerst toch zal het aantal miliciens, dat onder de werking der nieuwe wet voor kader moet worden opgeleid, belangrijk grooter zijn dan vroeger. Bedroeg het aantal lotelingen, toen tot milicien-korporaal op te leiden, 3 tot 4 per compagnie infanterie, thans zal dit getal op minstens 6 zijn te stellen. Deze miliciens zijn natuurlijk niet beschikbaar voor de diensten, voor welke het blijvend gedeelte anders is bestemd. Dan zullen er voor de kader-adspiranten steeds genoegzame manschappen moeten beschikbaar zijn ter oefening in het geven van instructie. Eene eenigszins grootere sterkte van het blijvend gedeelte kon daarom niet worden ontgaan.

Overigens zijn de getallen 3200 en 4400, in het Verslag genoemd als de sterkte van het blijvend gedeelte in de jaren 1901 en 1902 niet geheel juist; raadpleging van de begrotingen voor die jaren zou doen zien, dat deze sterkte voor het najaar van 1901 is uitgetrokken op 4335 in plaats van op 3200, en in dat van 1902 op 6026 in plaats van op 4400 man, waarbij nog valt op te merken, dat in het najaar van 1901 niet was gerekend op een blijvend gedeelte bij de bereden artillerie. Waar nu voor het najaar van 1903 het blijvend gedeelte wordt voorgesteld op 6500 man, kan toch van een hoog opvoeren van bedoelde sterkte niet wel sprake zijn.

Zooals hiervoren reeds werd uiteengezet, zal aan de kadervorming uit de militie meer dan ooit betekenis moeten gehecht worden, wil men niet, gelet op de grotere legersterkte, genoodzaakt worden om het beroepskader aanzienlijk uit te breiden.

Voor de vorming van het noodige militiekader zijn de zomermaanden niet voldoende. De opleiding moet in de wintermaanden worden voortgezet en daarbij is het noodzakelijk om over een blijvend gedeelte van eenige betekenis te kunnen beschikken.

Naast de kadervorming staan, gedurende de wintermaanden, de diensten ten behoeve van het voorbereidend militair onderricht, de vrijwillige schiet-oefeningen en de leiding van het reservekader. Voor die diensten kan, uit den aard der zaak alleen gebruik worden gemaakt van geoefend kader.

Van de manschappen van het blijvend gedeelte zal voorts gebruik moeten

gemaakt worden om in de eischen van den dienst, waaronder de noodzakelijke wachtdiensten, te voorzien.

De ondergeteekende moet het beslist ontraden die manschappen bovendien de corveediensten in de kazernes te doen verrichten, waarmede thans burgerwerklieden belast zijn, zelfs al zouden die manschappen daarvoor, tegen eene geldelijke tegemoetkoming in aanmerking willen komen.

Herhalingsoefeningen.

Dat de herhalingsoefeningen dit jaar voornamelijk zouden bestaan hebben in het verrichten van corveediensten moet beslist worden tegengesproken. Te recht is er dan ook reeds geweest op de in Gelderland gehouden manoeuvres door de korpsen van de 1ste divisie infanterie, met toevoeging van onderdeelen van andere wapens. Maar behalve deze oefeningen zijn er ook gedurende den tijd dat eene lichter voor herhalingsoefeningen onder de wapenen was, nog andere manoeuvres geweest. Immers bij al de korpsen hebben toen bataljons- en regimentsoefeningen plaats gehad, terwijl voorts oefeningen in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en in de Stelling van het Hollandsch Diep en het Volkerak zijn gehouden.

Intusschen zal ook het verrichten van corveediensten wel steeds noodig zijn en is het zeer wel mogelijk, dat zulks dit jaar bij sommige onderdeelen, wegens de geringe sterkte aan manschappen, betrekkelijk meer noodig is geweest dan anders; niettemin bleef dit werk toch bijnaak.

Individualiseering van dienstplicht.

Naar aanleiding van den aandrang van sommige leden op individualiseering van dienstplicht wenschte de ondergeteekende — onder verwijzing naar de in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over de legerwetten gevoerde beraadslagingen — die leden te doen opmerken, dat toenmaals amendementen van de heeren VERHEY en KERDIJK, strekkende tot individualiseering van den dienstplicht, in gelijken zin als thans in de brochure ENGELBERTS en REDELE omschreven is, werden verworpen, en daarna een amendement van den heer VERHEY, zakelijk van denzelfden inhoud als het verworpene van dien heer, als zoodanig niet toegelaten werd.

Reeds uit dien hoofde bestaat er voor den ondergeteekende geen aanleiding om op deze aangelegenheid in te gaan.

Beperking in den wachtdienst.

In de meening dat het wenschelijk is den wachtdienst, met name bij inrichtingen en gebouwen, die geen militair karakter dragen, zooveel doenlijk te beperken, wordt door ondergeteekende gedeeld.

Zijne aandacht blijft dan ook op deze aangelegenheid gevestigd.

Hij meent echter te mogen wijzen op het feit dat in den loop van dit jaar de detachementen te Veenhuizen en te Wierickerschans werden ingetrokken.

De ondergeteekende wenschte zich te onthouden van het uitspreken van een oordeel over de vraag, in hoeverre het met de waardigheid en de veiligheid van de Kamers zou zijn overeen te brengen om de militaire wachten bij de vergaderzalen van de Eerste en de Tweede Kamer der Staten-Generaal te doen vervallen.

Aanstelling van korporaal-koks.

Art. 14. Het was den ondergeteekende zeer aangenaam te vernemen, dat van men den ééne zijde instemming betuigd werd met zijn voornemen om verdere uitvoering te geven aan den maatregel om geleidelijk ten behoeve van alle menages bij de korpsen gediplomeerde korporaal-koks aan te stellen.

Indien de leden die meenen dat de voeding der soldaten over het algemeen niet als voldoende kan worden beschouwd en die beweerden, dat de miliciens soms aan het hun verstrekte voedsel niet genoeg hebben, zouden willen kennis nemen van de bestaande voedingstarieven, waarbij zijn vastgesteld de hoeveelheden levensmiddelen van elke soort, welke per man en per dag van Rijkswegen worden verstrekt, zou hun daaruit blijken, dat voor hunne meening en voor hun beweren geen grond bestaat.

Het is den Minister niet bekend dat het toezicht op de wijze waarop het eten wordt toebereid en opgediend, te wenschen overlaat. Uit den aard der zaak kenmerken zich zoowel de wijze van toebereiding en opdiening van het eten als de plaats waar dit door de soldaten gebruikt wordt, door eenvoud.

Intusschen is in dit opzicht in de laatste jaren veel verbeterd, en zal, zoo veel mogelijk, in dien zin worden voortgegaan.

Vergoeding ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901.

Art. 15. In het hierna afgedrukte staatje wordt een overzicht gegeven van het aantal der in dit jaar tot 20 November bij het Departement van Oorlog behandelde aanvragen om ontheffing of vergoeding ingevolge de vierde en de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901, met numerieke vermelding van de daarop genomen beslissingen.

Al deze aanvragen zijn, de ondergeteekende kan dit met gerustheid verklaren, met oplettendheid en zorg overwogen, in verband met de door burgemeester en wethouders en de door de Commissarissen der Koningin in de provinciën gegeven inlichtingen en adviezen.

Met betrekking tot de 31 aanvragen, die in het staatje zijn vermeld als „buiten beschikking gelaten”, zij aangeteekend, dat de aanvragers bij het vanwege het gemeentebestuur ingesteld onderzoek hebben te kennen gegeven, dat zij hun verzoek introkken, omdat zij geene vergoeding noodig hadden, doch dat zij het gezamenlijk met anderen ingediend request maar hadden mede-onderteekend, omdat de anderen dat ook deden.

Van het afwijzen van een verzoek wegens een gebrek in den vorm is hem niets bekend; integendeel is, waar noodig, vaak bij herhaling, de te volgen weg aangewezen.

Dat evenwel de aanvragen meer omslag vereischen dan wenschelijk is, ligt hierin, dat op grond van den aanhef der laatste zinsnede van art. 113 een verzoek om vergoeding niet in overweging kan worden genomen dan nadat een aan de Koningin gericht request om ontheffing is voorafgegaan. Ter vermindering van dien omslag en voorts ook tot arbeidsbesparing aan het Departement van Oorlog is echter eene wijziging van bedoelde zinsnede in overweging genomen.

Dat de aanvraag eerst zou kunnen worden ingediend na de inlijving, is echter niet juist; dit kan geschieden en geschiedt ook veelal dadelijk na de loting; het onderzoek naar de gegrondheid der aanvraag vangt echter eerst aan, nadat de militieraad aangaande de aanwijzing tot den dienst uitspraak heeft gedaan.

Geleid door de te dezen jare opgedane ervaring, wordt bij Nota van Wijzigingen voorgesteld den post voor vergoeding, thans bij art. 15 uitgetrokken op f 75 000, te verhoogen tot f 100 000.

OPGAVE van het aantal miliciens, aan wie van 1 Januari 1902 tot 20 November 1902 ontheffing of uitstel van den werkelijken dienst werd verleend, dan wel vergoeding werd toegekend, benevens van het aantal van hen wier verzoek om ontheffing of vergoeding werd afgewezen.

Eerste-oefening en blijvend gedeelte:

Ontheffing verleend aan 38 miliciens; uitstel verleend aan 14; afgewezen van 70; vrijstelling ingevolge art. 123, alinea 3 aan 1; groot-verlof aan 1 milicien.

Bedragen der toegekende vergoedingen f 20, f 18, f 16, f 15, f 14, f 12, f 10, f 8, f 7, f 6, f 5. Deze zijn respectievelijk toegekend aan: 145, 36, 41, 69, 13, 25, 31, 4, 1, 1, 1, te zamen 367 miliciens.

Herhalingsoefeningen:

Ontheffing verleend aan 63 miliciens; uitstel verleend aan 19; afgewezen van 239; vrijstelling ingevolge art. 123, alinea 3 aan 1; buiten beschikking gebleven (op eigen verzoek, enz.), 31 miliciens.

Bedragen der toegekende vergoedingen f 20, f 18, f 17, f 16, f 15, f 14, f 12,50, f 12, f 10,50, f 10, f 9, f 8, f 7,50, f 7, f 6, f 5, f 4. Deze zijn respectievelijk toegekend aan: 166, 42, 1, 32, 78, 23, 60, 58, 3, 91, 4, 9, 9, 1, 1, 4, 1, te zamen 583 miliciens.

Kleeding en uitrusting.

Art. 16. Zooals door den ondergeteekende in zijn Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1902 werd aangeteekend, is het noodzakelijk, dat de Minister jaarlijks kan beschikken over de gelden, noodig tot de aanschaffing van de kleeding- en uitrustingsstukken voor de lichte der militie, welke een volgend jaar voor de eerste maal onder de wapenen komt. Geheel daarmede in overeenstemming is hetgeen de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899, n°. 32, in haar verslag op bladz. 45 mededeelt, luidende: „In aanmerking nemende, dat de voor eene lichte benoedigde artikelen reeds in het begin van Februari uit de centrale magazijnen naar de garnizoensmagazijnen verzonden worden en dus dan reeds voorhanden moeten zijn, zou het aanbeveling verdienen te bepalen, dat het benoedigde voor de nieuwe lichte onder ultimo December van het vorig jaar aanwezig moet zijn. Dit komt met den actueelen toestand overeen, want, enz.....”

Dat door de beschikbaarstelling van de daartoe vereischte gelden feitelijk dienstvermenging zou plaats hebben kan de ondergeteekende niet toegeven.

Voor het wapen der infanterie is een eenvoudig kleedingstuk (tuniek) ingevoerd, waarvan de miliciens, die in 1903 voor het eerst onder de wapenen komen, zullen worden voorzien.

De tuniek zal mede behooren tot de velduitrusting van den landweerplichtige.

Het ligt voorts in de bedoeling van den ondergeteekende, om voor het wapen der infanterie, althans voor de militie, te zijner tijd, de korte jas te doen vervallen.

In verband met den inhoud van het tijdschriftartikel waarop de aandacht wordt gevestigd, zij aangeteekend, dat den milicien der infanterie thans, bij zijne indiensttreding, niet meer lakensche kleedingstukken worden uitgereikt dan vóór 1897 het geval was.

Tengevolge van de in dat jaar plaats gehad hebbende wijziging in de kleeding der infanterie is het noodig geweest, bijzondere voorschriften te geven ten aanzien van het verbruik van de kleedingstukken van vervallen modellen, en zulks ten einde de kosten, aan bedoelde wijziging verbonden, zooveel mogelijk te beperken.

Ten aanzien van de vraag om een overzicht te geven van de kosten welke de nieuwe regeling om aan de miliciens van Rijkswege kleeding en uitrusting te verstrekken, veroorzaakt in vergelijking met die van het vroegere stelsel, moet de ondergeteekende mededeelen, dat het zeer moeilijk is, dit onder juiste cijfers te brengen, hetgeen ook door de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899, n°. 32, op bladzijde 137 van haar verslag wordt opgemerkt.

Toch zal een overzicht worden saamgesteld van de kosten der verstrekte kleeding en uitrusting en van de herstellingen daaraan, aan de lichten 1899 en 1900, waaraan kleeding en uitrusting op rekening is verstrekt en van de lichten 1901 en 1902, die kleeding en uitrusting voor 's Rijks rekening ontvingen. Dit overzicht, dat eerst saamgesteld kon worden nadat de lichte 1902 geheel of althans voor het meerendeel met groot verlof zal zijn vertrokken, zal te zijner tijd aan de Staten-Generaal worden overgelegd.

Overigens kan thans worden medegedeeld, dat uit reeds verstrekte overzichten is gebleken, dat de kosten van verstrekking en vernieuwing voor 's Rijks rekening aan de miliciens der lichte 1901 gemiddeld per man lager zijn geweest dan de kosten van een geheel nieuw stel kleeding en uitrusting, waaruit de gevolgtrekking kan worden gemaakt, dat de bestaande voorschriften aansporen tot het betrachten van zuinigheid.

Evenwel wordt overwogen of de mogelijkheid bestaat om op dit punt nog meer stellige voorschriften te geven.

Bij de vervaardiging van militair laken, waarvan de grondstof uit inlandsche wol bestaat, is gebleken, dat tot het verkrijgen van laken, hetwelk slechts aan de matigste eischen voldoet, eene vermenging van de inlandsche wol met 35% buitenlandse wol noodig is.

Het aldus verkregen laken staat evenwel zeer merkbaar achter bij het laken van Deensche wol, tengevolge van meerdere ruigheid, grofheid en ongelijkmatigheid van de oppervlakte, alsmede, bij het lichtblauwe laken, door de bontheid van de kleur.

Kledingstukken van dit laken vervaardigd, werden in gebruik gegeven aan ongeveer 100 miliciens, behorende tot de lichting 1901.

Na afloop van de najaarsoefeningen, in het vorige jaar gehouden, werd een onderzoek ingesteld naar den toestand waarin die kledingstukken verkeerden, en daarbij is gebleken, dat de hiervoren genoemde nadeelige eigenschappen van het laken ook in de dracht hun invloed deden gelden, doordat het laken, inzonderheid van de pantalons, een vuil en onooglijk aanzien had gekregen.

De ruige, ongelijkmatige oppervlakte van het laken toch, neemt het stof gretig op, dat bovendien gemakkelijk in het vilt doordringt; wordt daarna het stoffige kledingstuk nat, dan is het, na weder droog te zijn geworden, moeilijk daaruit het stof voldoende te verwijderen.

Volgens het oordeel van de betrokken autoriteiten zou de ordinaire kleding van den soldaat door het gebruiken van laken met pl. m. 65 pct. inlandsche wol, in uiterlijk aanzien vrij belangrijk achteruitgaan, zoodat het doen bezigen van inlandsche wol voor het ordinaire laken, zonder voorbehoud werd ont-raden

In verband daarmee is van eene voortzetting der proef afgezien.

Ter beantwoording van de vraag, „wat onder vrijwillig te storten gelden is te verstaan” diene, dat bij art. 83 van het Reglement van administratie bij de landmacht, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 7 Februari 1886, n°. 14, is bepaald „dat het ieder onderofficier of soldaat vrijstaat om, ten bate van zijne uitrusting- en reserverekening, gelden af te dragen, of zijne soldij geheel of gedeeltelijk te laten staan”. Van deze bepaling wordt door de vrijwillig dienende onderofficieren en soldaten nog al gebruik gemaakt, om, krachtens punt c van art. 84 van genoemd Reglement jaarlijks in de maand November een hooger saldo tegoed uitbetaald te krijgen.

Naar aanleiding van de opmerking van enkele leden, dat de zoogenaamde „schilderjassen” dikwijls zeer vuil zijn, zal de ondergeteekende op deze omstandigheid bij gelegenheid de aandacht vestigen van de plaatselijke- en garnizoenscommandanten.

Personeel bij de kleermakerijen.

Het voorbeeld, aangehaald om aan te toonen, dat de loonen, die aan het centraal magazijn te Amsterdam worden betaald aan buitenwerkers — in het Verslag „personeel bij de kleermakerijen” genoemd — te laag zijn, berust op onjuiste gegevens.

Het maakloon van eene attila bedraagt toch niet f 2.14 doch f 2.40. In de betrekkelijke tarieven is aangenomen, dat voor de vervaardiging van zulk een kledingstuk 15 uren zouden noodig zijn, zoodat het uurloon 16 cent bedraagt.

In 1899 zijn de loonen voor het stukwerk opnieuw geregeld en wel zoodanig, dat de verschillende soorten van kledingstukken, in verband met de mate van bekwaamheid welke voor de vervaardiging daarvan noodig is, in drie groepen zijn verdeeld. Als maatstaf is wijders aangenomen het gemiddeld aantal uren waarin de kledingstukken door werklieden, die in den aanmaak van kleding voldoende bedreven zijn, kunnen worden vervaardigd, terwijl een uurloon is aangenomen: voor de eerste groep van 18 cent; voor de tweede groep van 16 cent en voor de derde groep 15 cent.

De hierbedoelde kleermakers zijn in geen enkel opzicht Rijkswerklieden; zij staan op geenerlei wijze tot het Rijk in dienstbetrekking. Zij zijn buitenwerkers, aannemers van confectiewerk tegen een van Rijkswege vastgesteld stukloon; zij staan tot het Rijk in geen andere of nauwere betrekking dan werklieden, aan wie timmerwerk of smidswerk wordt uitbesteed. Zij zijn volkomen vrij en maken van deze vrijheid ook terecht gebruik, om bovendien voor andere personen of inrichtingen werk aan te nemen

Het stukwerk, dat zij wekelijks aannemen te leveren, wordt onder hun eigen verantwoordelijkheid vervaardigd, in de kleermakerij van het magazijn bij de wekelijksche aflevering nagezien, en bij de week betaald.

Het toekennen van eene vergoeding wegens loonderving, indien zij door besmettelijke ziekte aan huis geen werk kunnen aannemen, is een maatregel, welke genomen is om zooveel mogelijk te voorkomen, dat zij het ziektegeval zouden verzwijgen, en kleeding in de besmette woning zouden vervaardigen.

Eene algeheele reorganisatie van dezen tak van dienst zou niet in het belang zijn van de stukwerkers, daar zij tengevolge zou hebben, dat een voor het legerbestuur eenvoudiger, goedkoper en gerieflijker weg werd ingeslagen door het aanbesteden van het uniformwerk aan een of twee groote ondernemers.

Zooals reeds vroeger werd betoogd, zou het van Rijkswege beschikbaar stellen van werkplaatsen niet zonder groote geldelijke opofferingen kunnen geschieden.

Deze werkplaatsen zouden moeten worden gebouwd of gehuurd en de begroting van het Departement van Oorlog zou moeten worden bezwaard met de traktementen van personeel voor het toezicht op al die werklieden, kosten van meubilair, vuur en licht, pensioenen enz.

Er bestaat voor den ondergeteekende geene aanleiding om tot dezen maatregel over te gaan.

Aanschaffing en aanmaak van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten enz.

Art. 16. Ten einde onnoodige geldverplaatsing te voorkomen is aanvulling van de omschrijving van het artikel, zooals in de Nota van Wijzigingen is aangegeven, gewenscht.

De betalingen door de miliciens die kleeding en uitrusting voor 's Rijks rekening ontvangen, te doen voor het ontvangen van uitsluitend nieuwe goederen en voor vergoeding van door schuld, nalatigheid of gebrek aan zorg, verloren-, zoek- of onbruikbaar gemaakte goederen, kunnen dan van de verzameling der uitgaven op het artikel worden afgetrokken, in plaats van die bij de betaalmeesters over te brengen, om later weder door vermindering van bezwaar ten bate van het artikel te worden verrekend. Een en ander houdt verband met een daaromtrent ontvangen schrijven van de Algemeene Rekenkamer.

Vroegere waschbazen.

Art. 17. Aan de vroegere waschbazen zijn bij de korpsen functiën opgedragen waarin zij óf niet óf bezwaarlijk kunnen gemist worden, of waarin zij bij het verrichten van andere diensten zouden moeten vervangen worden door andere militairen van gelijken graad, die dan aan den dagelijkschen dienst zouden onttrokken zijn.

Reeds uit dien hoofde komt het ongewenscht voor, hun andere functiën op te dragen.

Ook uit een geldelijk oogpunt is het evenwel niet aan te bevelen om aan de waschbazen het onderhoud op te dragen van de geweren ten platten lande voor de schietoefeningen gebezigd.

Voor het onderhoud van de geweren, afgestaan aan vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel, zijn die vereenigingen zelf aansprakelijk zoodat de Staat daarvoor geen kosten behoeft te maken.

Het aantal gemeenten, waarin voorbereidend militair onderricht gegeven wordt, is zeer groot, de afstanden tot die gemeenten zijn vaak aanzienlijk en de communicatiemiddelen gebrekkig, terwijl de schietoefeningen vaak op dezelfde dagen en uren plaats hebben. Een geregeld onderhoud van de geweren zou dus, wanneer de waschbazen daarmede belast werden, niet gewaarborgd zijn, terwijl de uitgaven voor reiskosten en vergoedingen niet onaanzienlijk hooger zouden zijn dan thans.

Ten slotte zou een min of meer ingewikkelde regeling moeten getroffen worden, waarbij in sommige gemeenten wél in andere niet van waschbazen voor dit doel zou worden gebruik gemaakt. Deze regeling zou, bij pasportteering van waschbazen telkens wijziging vereischen.

Scheren en haarsnijden van de soldaten, enz.

Art. 17. Ten einde onnoodige geldverplaatsing te voorkomen is aanvulling

van de omschrijving van het artikel, zooals in de Nota van Wijzigingen is aangegeven, gewenscht.

Hierdoor kunnen de bedragen der vergoedingen, door de aannemers van het reinigen der lijfgoederen, van de door hen ingediende declaratiën worden afgetrokken, in plaats van, zooals tot heden gebeurde, die bedragen bij de betaalmeeesters te storten om later weder ten bate van het artikel te worden verrekend. Ook dit houdt verband met het bij artikel 16 aangehaalde schrijven van de Algemeene Rekenkamer.

Het zoogenaamde capitulantenstelsel.

In de afkeuring van den maatregel om in het belang van de werving geld uit te geven, wordt niet door den ondergeteekende gedeeld. Nu het eenmaal noodzakelijk is over een zeker getal vrijwilligers in het leger te beschikken, en het blijkt dat, zonder premiën, aan het voltallig houden van die vrijwilligers niet te denken valt, blijft niet anders over dan aan dat stelsel vast te houden.

Bij het weldra in te voeren stelsel van kadervorming uit de militie zal beproefd worden het benodigde aantal sergeanten en korporaals te verkrijgen, zonder bij hunne aanstelling eene premie uit te keeren. Daar echter nog niet met zekerheid is te zeggen of men hierin zal slagen, werd het beter geacht op deze begrooting nog geld voor dat doel uit te trekken.

Voor den ondergeteekende zou het een groote voldoening wezen eene regeling, betreffende het toekennen van burgerlijke bedieningen aan gewezen militairen te mogen tot stand brengen; hij heeft dan ook over die belangrijke aangelegenheid, nadat in de beide Kamers der Staten-Generaal over de met dit vraagstuk nauw samenhangende nieuwe pensioenwetten was beslist, bij herhaling zijne gedachten laten gaan en is met zijne in de eerste plaats daarbij betrokken ambtgenooten in overleg getreden nopens de wijze waarop, en de beginselen waarnaar aan het denkbeeld in wettelijken vorm uitvoering ware te geven.

De ondergeteekende geeft derhalve gaarne de verzekering, dat hij ten deze volkomen diligent zal blijven, maar wenscht er tevens op te wijzen, dat het vraagstuk van zeer ingewikkelden aard is en hij verzoekt den leden, die gemeend hebben hem naar het bekende artikel in *Onze Eeuw* te moeten verwijzen, niet voorbij te zien, dat het aanduiden van enkele hoofdlijnen voor zoodanig stelsel nog iets anders is dan het in onderdeelen uitwerken van eene regeling, althans wanneer men bij het openen van uitzicht op plaatsing in burgerlijke betrekkingen, niet wil vervallen in de fout van meer te beloven dan men geven kan. 't Geen noodwendig zou blijken, later tot groote bezwaren en zelfs tot groote financieele lasten aanleiding te geven.

De ondergeteekende herhaalt echter nogmaals zijne toezegging van zich te zullen beijveren, de zaak zoo mogelijk tot een goed einde te brengen.

I *Voeding en verzorging van paarden.*

Art. 19. Zoowel de gunstige weersgesteldheid in de eerste helft des jaars, welke een goeden oogst kon doen verwachten, als de ingetreden vredestand in Zuid-Afrika, waren redenen, welke den ondergeteekende aanleiding gaven, te vermoeden, dat de fourageprijzen bij de in het najaar te houden aanbestedingen, lager zouden zijn dan in het vorige jaar het geval was.

Terwijl de voor het loopende jaar aanvankelijk uitgetrokken rationsprijzen bij Nota van Wijziging (Gedrukte Stukken, Zitting 1901—1902, 2. n°. 22) voor elke categorie met 13 cent moesten worden verhoogd, werd in de voregenoemde omstandigheden aanleiding gevonden, om de rationsprijzen voor het jaar 1903 zeven cent lager te ramen dan die welke in de begrooting voor het loopende jaar definitief werden uitgetrokken.

De uitkomsten van de in September jl. gehouden aanbestedingen voor de fourage hebben de juistheid van evenbedoelde zienswijze bevestigd, daar wegens de lagere prijzen, welke inzonderheid voor hooi en stroo zijn bedongen, de thans uitgetrokken rationsprijzen geene wijziging behoeven te ondergaan.

De redenen waaraan is toe te schrijven, dat voor de kosten van onderhoud van paarden bij staven en onbereden korpsen 7 cent per paard en per dag meer wordt aangevraagd dan voor onderhoud van cavaleriepaarden, zijn:

1°. dat de bereden officieren van staven en van onbereden korpsen ten behoeve van hunne paarden de fourage niet in natura, doch, in stede daarvan, eene geldelijke vergoeding ontvangen. Deze officieren zijn dus verplicht zelf voor de aanschaffing der fourage voor hunne paarden te zorgen en moeten daarvoor, vooral in plaatsen waar geen troepen te paard verblijf houden, in den regel, meer betalen dan de aanbestedingsprijzen voor de troepen te paard bedragen;

2°. dat de bereden officieren, verblijf houdende in plaatsen, waar geen troepen te paard in bezetting zijn, voor eigen rekening in de geneeskundige verzorging van hunne paarden moeten voorzien, waartoe de sub 1°. bedoelde geldelijke vergoeding met 10 cent per paard en per dag wordt verhoogd.

Hiermede is rekening gehouden bij de raming van de kosten van onderhoud van de in deze bedoelde paarden.

Vermindering van het artikel.

Art. 20. Onder verwijzing naar het gestelde in de Memorie van Toelichting bij bovengenoemd artikel, ten aanzien van het hierop overbrengen van een bedrag voor aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en behoeften tot het schoonhouden van militaire gebouwen, zij hier medegedeeld, dat het daarvoor uitgetrokken bedrag ad f 18 590 kan worden verminderd met f 6 600.

Het is gebleken, dat de nieuwe regeling eerst kan ingaan op 1 Mei a.s. en dat de gereedschappen en behoeften op 1 Januari te voren voorhanden, voldoende zullen zijn voor het verbruik tot eerstgenoemden datum.

Slechte toestand van slaapvertrekken in kazernes.

Art. 21. Naar aanleiding van den te kennen gegeven wensch om den officier van de week toezicht te doen houden op de nachtverblijven en dien officier daartoe in de kazerne nachtverblijf te doen houden, wordt opgemerkt, dat reeds in verschillende kazernes, met name in de nieuwere, een ongehuid luitenant woont.

Het ligt in de bedoeling zulks geleidelijk, naarmate de gelegenheid daartoe verkregen wordt, in alle kazernes te doen plaats hebben.

Schietoefeningen.

Art. 22. Ten einde den lust tot deelnemen aan de schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht zooveel doenlijk te bevorderen, werd bij Koninklijk besluit van 5 Februari 1902 (*Staatsblad* n°. 24) een Koninklijke eereprijs ingesteld ter uitreiking aan hen, die daarvoor wegens hunne schietvaardigheid in aanmerking kunnen komen.

Een wedstrijd om vorenbedoelden eereprijs is dit jaar niet gehouden o. a. omdat òf de deelneming ter plaatse te gering òf het voorgeschreven aantal patronen door de deelnemers in den daarvoor vastgestelden termijn niet was vershoten.

Mocht dit laatste een bezwaar blijken, dan zal worden overwogen of bedoeld aantal patronen kan worden verminderd.

Vooris werden verschillende bepalingen getroffen, om zooveel mogelijk te gemoet te komen aan de bezwaren, die zich bij toepassing van de vorige regeling hadden doen kennen.

Zoo werd o. a. bepaald, dat de oefeningen moesten worden losgemaakt van de volgorde aangegeven in het schietvoorschrift, dat bedoelde oefeningen met scherpe patronen, waar noodig, konden worden vervangen door oefeningen met patronen tot verkleinde afstanden, dat het denkbeeld om enkele zoogenaamde scherpshutters te vormen moest worden losgelaten en eindelijk dat aan het einde van het oefeningstijdperk de commandeerende officier van het korps of het korpsgedeelte een schietwedstrijd kan doen houden door hen die aan 3/4 van het aantal gehouden oefeningen hebben deelgenomen, en dat bij dien wedstrijd prijzen worden uitgelooft tot een totaal bedrag van f 1 per deelnemer aan den wedstrijd.

In de navolgende garnizoenen werd gelegenheid tot schieten gegeven: 's-Gravenhage, Leenwarden, Assen, Groningen, den Helder, Roermond, Venlo, Maastricht, Nijmegen, 's-Hertogenbosch, Bergen op Zoom, Leiden, Delft, Haarlem,

Gouda, Amersfoort, Utrecht, Breda, Geertruidenberg, Amsterdam, Hoorn, Naarden, Arnhem, Doesburgh, Deventer, Kampen, Harderwijk, Zutphen, Gorinchem, Hellevoetsluis, Willemstad, Muiden, Hoek van Holland, IJmuiden, Dordrecht en Brielle. Bovendien werden dergelijke oefeningen gehouden te Harlingen, Sneek, Beetsterzwaag, Rauwerd, Ee, Winschoten, Wildervank, Rotterdam, Tilburg, Doetinchem en Apeldoorn.

Wegens gebrek aan of vermindering van deelnemers werden de schietoefeningen niet gehouden of gestaakt in den Helder, Venlo, Geertruidenberg, Delft, Haarlem, Amersfoort, Hoorn, Naarden Doesburgh, Harderwijk, Zutphen, Hellevoetsluis, Willemstad, Muiden, Hoek van Holland, IJmuiden en Brielle, terwijl geene oefeningen konden plaats hebben in Middelburg, Vlissingen, Neuzen en Deventer.

Voor de bedoelde oefeningen hebben zich aanvankelijk 1339 personen aangemeld, waarbij evenwel zij opgemerkt, dat daaronder verschillende personen zijn begrepen, die nooit of slechts eene enkele maal aan de schietoefeningen hebben deelgenomen.

De schietoefeningen werden op werkdagen gehouden, in den regel in den namiddag van 12 uur tot 7 à 8 uur, naar gelang van het jaargetijde, gewoonlijk des Zaterdag en zooveel mogelijk overeenkomstig het verlangen van de deelnemers.

Ter voldoening aan het verzoek van sommige leden om eenige mededeelingen te ontvangen betreffende den post „tegemeetkomingen voor de oprichting, de verbetering en het onderhoud van particuliere schietbanen” moge het volgende dienen.

Van verschillende particuliere schietverenigingen werden verzoeken ontvangen om in aanmerking te komen voor een subsidie, hetzij tot het oprichten van eene nieuwe schietbaan, dan wel tot verbetering of het onderhoud van bestaande banen.

Hoewel in beginsel bereid om in deze aangelegenheid medewerking te verleenen, heeft de ondergeteekende gemeend, dat in zake het verleenen van dergelijke subsidiën eene vaste regeling moest getroffen worden.

Daartoe was het noodzakelijk in de eerste plaats een overzicht te verkrijgen van alle bestaande schietbanen, niet alleen van die behoorende aan het Rijk, maar ook van die behoorende aan gemeenten en aan particuliere verenigingen. Voor zooveel noodig, werd daartoe de medewerking van de betrokken burgerlijke autoriteiten ingeroepen en verkregen.

De daarna ontworpen regeling werd vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 4 Juli 1902, n°. 24.

Daarbij is bepaald, dat aan gemeenten en verenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel, welke toestemming tot oprichting hebben verkregen, overeenkomstig de bepalingen van het Koninklijk besluit van 12 Mei 1867 (*Staatsblad* n°. 49), zooals dat is gewijzigd bij het Koninklijk besluit van 20 December 1886 (*Staatsblad* n°. 215), geldelijke tegemoetkoming wordt verleend voor de oprichting, het onderhoud of de verbetering van schietbanen, wanneer dit, naar het oordeel van den Minister van Oorlog, geacht kan worden in het belang te zijn van het voorbereidend militair onderricht of van de schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkraft.

Bij het verleenen van de vorenbedoelde tegemoetkomingen zal er naar gestreefd worden, geleidelijk over het geheele land de gelegenheid te verschaffen tot het houden van schietoefeningen, zoodat voor het bekomen van een subsidie tot het oprichten van eene schietbaan in de eerste plaats in aanmerking zullen komen gemeenten of verenigingen in eene streek waar die gelegenheid nog niet aanwezig is.

In den loop van dit jaar werden aan zeven verenigingen subsidiën als meerbedoeld verleend; enkele aanvragen zijn nog in onderzoek. Hierbij moge in aanmerking worden genomen dat de regeling eerst in de tweede helft van het jaar te algemeener kennis is gebracht en aan het verleenen van eene tegemoetkoming een nauwgezet onderzoek moet voorafgaan.

Beoefening der gymnastiek.

Ter voldoening aan het verzoek om eenige inlichtingen te ontvangen uit het verslag van het bestuur van het Nederlandsch Gymnastiekverbond, nopens

de wijze van besteding van het in 1901 verleend subsidie, kan het volgende worden medegedeeld.

Er werden gymnastische volksklassen georganiseerd in de gemeenten Sneek, Groningen, Enschedé, Utrecht, 's Gravenhage, Zierikzee en Amsterdam.

Het hieronder volgend staatje geeft een overzicht van het aantal deelnemers in elk dier gemeenten en van de leeftijden dier deelnemers, terwijl daaruit tevens blijkt hoeveel van hen deelnamen aan het voorbereidend militair onderricht:

Sneek.....	28	deeln. waarv.	3	deeln. wapenhandel; leeftijd	16—19
Groningen....	62	" "	21	" "	16—19
Enschede.....	61	" "	16	" "	17—19
Utrecht.....	70	" "	15	" "	17—19
's Gravenhage.	33	" "	2	" "	16—19
Zierikzee.....	80	" "	30	" "	18 en ouder.
Amsterdam...	300	" "	200	" "	16—18
Totaal...	634		287		

De volksklassen stonden onder de hoofdleiding van leeraren in de gymnastiek; deze werden bijgestaan door voortturners uit verschillende gymnastiekverenigingen, leden van het Nederlandsch Gymnastiekverbond.

De hoofdleiders en turners hadden tevens tot taak pogingen aan te wenden om in omliggende gemeenten soortgelijke volksklassen op te richten en te zorgen dat personen uit die plaatsen door hen de noodige bekwaamheid verkregen om die klassen te kunnen leiden. Daar de hoofdleiders hunne werkzaamheden eerst in Juli 1901 hadden aanvaard en met de oprichting hunner eigene klasse vele bemoeiingen hadden, viel er van de in dat jaar verkregen resultaten nog niets te melden.

Tot het vormen van voortturners werden op vele plaatsen voortturnerslessen gehouden, turndagen met wedstrijden uitgeschreven en zodoende aangetoond, niet alleen hoe geoefend moet worden, maar tevens tot welke resultaten men door geregelde oefening komt.

Uit de verslagen van de leiders der gymnastische volksklassen bleek, dat overal geregelde vooruitgang was waar te nemen en bij de jongelieden groote lust bestond, om zich verder te bekwamen.

Blijkens het daaromtrent ontvangen verslag heeft het verhoogd subsidie, in het loopende jaar aan het Nederlandsch Gymnastiekverbond verleend, de gelegenheid geopend om de bemoeiingen van den Bond in zake gymnastiekonderwijs aan jongelieden belangrijk uit te breiden en daardoor zoowel de lichamelijke geschiktheid voor den krijgsdienst bij vele jongelieden te bevorderen, als in het algemeen, het deelnemen aan geregelde lichaams oefening aan te moedigen.

Het subsidie werd o.m. gebruikt om het aantal volksklassen, onder de onmiddellijke leiding van den Bond staande, te vermeerderen en voorts om de door de Amsterdamsche en de Haagsche Gymnastiekonderwijzersverenigingen opgerichte klassen geldelijk te steunen.

Onderstaand staatje geeft een overzicht van het aantal deelnemers aan elk der klassen.

Sneek N.G.V. 46 deelnemers; Groningen N.G.V. 91 idem; Enschedé N.G.V. 31 idem; Utrecht N.G.V. 68 idem; 's Gravenhage N.G.V. 60 idem; idem G.O.V. 90 idem; Zierikzee N.G.V. 80 idem; Amsterdam N.G.V. 300 idem; idem G.O.V. 36 idem; Delft N.G.V. 40 idem; Kampen N.G.V. 70 idem; Oranjewoud N.G.V. 30 idem; Roermond N.G.V. 40 idem; Sappemeer N.G.V. 71 idem; Tilburg N.G.V. 42 idem. Totaal 1095 deelnemers. De deelnemers waren van 16—19-jarigen leeftijd.

De rapporten, door het Verbond ontvangen, prijzen eenstemmig de trouwe opkomst en den ijver der leerlingen.

De leiding was ook dit jaar in handen van bevoegde turnleeraren, bijgestaan door voortturners uit de bondsverenigingen.

Ten einde den lust om gymnastiekonderwijs te ontvangen, op te wekken en te onderhouden, deed het Nederlandsch Gymnastiekverbond bij bonds- en gewestelijke uitvoeringen en turndagen voorts wedstrijden houden voor jongelieden van 16—19 jaar, in de oefeningen bedoeld in het Koninklijk besluit

van 1 April 1902 (*Staatsblad* n°. 48), voor zooveel betreft de eischen van lichamelijke geschiktheid, bedoeld bij art. 104 van de Militiewet 1901.

Aan hen, die aan de gestelde eischen voldeden werd een diploma en bovendien een verguld zilveren daspeldje met de initialen van het N.G.V. uitgereikt. Het eerst geschiedde dit bij gelegenheid der 18de openbare uitvoering te Rotterdam, op 17 Juli 1901.

Die wedstrijd slaagde uitstekend.

Uit alle deelen des lands namen jongelieden daaraan deel. Voor zooveel zij behoorden tot de leerlingen van de volksklassen, bleek de overgroote meerderheid aan de gestelde eischen te voldoen.

Burgerleeraren bij het militair onderwijs.

Volgens art. 47 der wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) wordt het onderwijs aan de in die wet genoemde inrichtingen van militair onderwijs, behalve door officieren, gegeven door burgerleeraren en door personen, niet behoorende tot het vaste leeraarspersoneel, welke laatsten door den Minister van Oorlog worden aangewezen.

Gelijk reeds ten vorigen jare, in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting voor 1902, werd medegedeeld, behooren de in het Voorloopig Verslag bedoelde leeraren tot de laatste categorie. Zij worden tot wederopzeggens toe aangewezen om aan de betrokken inrichting onderwijs te geven tegen eene vergoeding, berekend naar het aantal der door hen te geven lessen.

Om aan hen en, na hun overlijden, aan hunne weduwen en weezen aanspraak op pensioen te verzekeren, zouden de hierbedoelde tijdelijke leeraren van eene vaste aanstelling als burgerleeraar moeten worden voorzien, en dus moeten worden overgebracht in de eerste der bovengemelde categorieën.

De ondergeteekende acht dit laatste niet wenschelijk.

Reorganisatie van het militair onderwijs.

Het is den ondergeteekende niet bekend, bij welken cursus in 1891 een boek in gebruik was, dateerende van 1847.

Mocht dit evenwel het geval zijn geweest, dan volgt daaruit naar zijne meening nog niet dat het militair onderwijs zeer ouderwetsch is, immers in 1892 is de nieuwe regeling voor de cursussen, gegrond op de wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126), in werking getreden.

Voorts kan de ondergeteekende de verzekering geven, dat de thans bij de cursussen in gebruik zijnde leerboeken in alle opzichten voldoen aan de eischen van den tegenwoordigen tijd.

De localiteiten, waarin het onderwijs wordt gegeven, zijn zeer voldoende.

Ten platten lande wonende instructeurs van het voorbereidend militair onderricht.

Art. 23. Het is den ondergeteekende aangenaam te kunnen mededeelen dat stappen, in de richting als met betrekking tot deze aangelegenheid in overweging gegeven worden, reeds door hem zijn gedaan.

Ingevolge het bepaalde bij art. 15 onder B. bij II van het Koninklijk besluit van 12 Mei 1902, n°. 22, moet de vrijwilliger van het reservekader der 2de categorie (gepasporteerde korporaals en onderofficieren tot en met den graad van sergeant-majoor) zich verbinden, om in het eerste, derde en vijfde jaar van het dienstverband van zes jaren, onder de wapenen te komen of zoodanige andere diensten te verrichten als in geheele of in gedeeltelijke vervanging van dat verblijf onder de wapenen door den Minister van Oorlog aan te wijzen.

Deze bepaling is getroffen om bedoelde kaderreservisten bij het voorbereidend militair onderricht werkzaam te kunnen stellen, indien zij aan de daarvoor te stellen eischen voldoen.

Bij den loopenden wintercursus zijn dan ook reeds enkele kaderreservisten der 2de categorie als onderwijzer aangewezen, voor zooveel zulks in verband met hunne woonplaatsen mogelijk was.

De ondergeteekende heeft voorts bepaald, dat de bedoelde instructeurs, als zoodanig, eene belooning genieten van ten minste f 0.30 en ten hoogste f 0.50 voor elk uur dat zij onderwijs geven.

Mocht het zodoende gelukken om, zonder schade voor het onderricht, het uitzenden van vast kader te beperken, dan zal daardoor in vele opzichten een groot voordeel worden verkregen.

Voorts zij aangeteekend, dat in 1901 en ook dit jaar cursussen zijn gehouden tot vorming van voorgangers in de gymnastiek. Aan den laatstgehouden cursus werd o. a. deelgenomen door 63 miliciens der infanterie en 17 der vesting-artillerie, daaronder begrepen militiekader.

Voor het volgen van het onderwijs werden in aanmerking gebracht miliciens, daartoe geschikt en genegen, bij voorkeur onderwijzers of kweekelingen en liefst in eene plattelandsgemeente thuis behorende, waar zich geen burger gymnastiekonderwijzer heeft gevestigd.

Het onderwijs heeft de strekking bedoelde miliciens te bekwamen om met behulp van eene op last van het Departement van Oorlog samengestelde „Beknopte Handleiding voor het onderricht in de gymnastiek ter verkrijging van de lichamelijke geoeftheid, bedoeld in art. 104 der Militiewet 1901, ten dienste van hen aan wie een getuigschrift als voorganger in de gymnastiek is uitgereikt”, onderwijs in hunne gemeente te kunnen geven.

Aanschaffing van schrijfmachines en vergoeding voor bureelbehoeften.

Art. 24. Niet alleen omdat met de schrijfmachines op vlugge wijze goed leesbare en gemakkelijk te overziene stukken, zelfs in drie- en viervoud, kunnen worden vervaardigd, en derhalve de voortvarendheid in het afdoen van zaken wordt bevorderd, maar ook wegens de omstandigheid dat door het gebruik van die machines uitbreiding van personeel kan worden voorkomen, is ondergeteekende van meening, dat de leden, die de aanschaffing van schrijfmachines goedkeurden, goede gronden voor hun gevoelen kunnen aanvoeren.

Hij acht het dan ook gewenscht mede te kunnen voldoen aan de sedert ingekomen aanvragen van den inspecteur der infanterie en van den commandant in de Stelling van Amsterdam tot aanschaffing van eene dergelijke machine.

Daarvoor zal een bedrag van $2 \times f 275 = f 550$ noodig zijn.

Voorts is gebleken dat de vergoedingen voor bureelbehoeften, toegekend aan de compagnies-commandanten van het korps genietroepen, niet meer voldoende zijn om daaruit het noodige te bestrijden. Ook in verband met de omstandigheid, dat bedoelde vergoeding voor de compagnies-commandanten van de andere wapens alle geleidelijk zijn moeten worden verhoogd, acht hij het wenschelijk de onderwerpelijke vergoeding per jaar te brengen op $f 60$ voor de commandanten van de 1ste tot en met de 8ste compagnie en op $f 110$ voor den commandant der telegraaf-compagnie.

Verhooging van het artikel wordt hiervoor noodig: voor schrijfmachines met $f 550$ en voor vergoeding voor bureelkosten met $f 110$. Meer $f 660$.

Legerverzorging bij de laatst gehouden manoeuvres.

Art. 25. Behoudens een geval, hetwelk zich heeft voorgedaan, dat het brood, bestemd voor een bataljon op voorposten, niet ter bestemder plaatse is aangekomen, waarin evenwel is voorzien door het reservation beschuit te doen verbruiken, zijn den ondergeteekende geen feiten bekend betreffende eene onvoldoende voorziening in de voeding van de troepen, die aan de laatst gehouden divisie manoeuvres hebben deelgenomen.

Er behoeft op dien grond dan ook voor de leden, die hier het woord voerden, geen aanleiding te bestaan, bezorgd te zijn voor de wijze, waarop in tijd van oorlog de legerverzorging zal plaats hebben.

Ligstroom in kampementen.

Voor de verstrekking van een grooter ration ligstroom aan eenen officier dan aan eenen soldaat, bestaat eene gegronde reden.

De officier bewoont, in den regel, een tent alleen en heeft, tot samenstelling van zijn strooleger, daardoor behoefte aan meer stroom dan de soldaat, die gewoonlijk met 10 man te zamen in eene tent wordt ondergebracht.

De officier heeft daarentegen geen aanspraak op aanvulling van het ligstroom na een verblijf in de legerplaats gedurende een bepaald aantal dagen, en dit is voor de manschappen wel het geval.

Resultaten van de laatst gehouden manoeuvres.

Het valt niet te ontkennen, dat het onvoldoend effectief der troepen welke deelnamen aan de laatst gehouden manoeuvres, van invloed geweest is op het nut van die oefeningen.

Uit de op dit artikel aangevraagde gelden zullen, evenmin als zulks in het loopende dienstjaar geschied is, uit het overeenkomstig artikel, niet meer worden betaald de toelagen aan officieren, onderofficieren en soldaten, die aan de oefeningen deelnemen. De voor die toelagen vereischte gelden worden betaald uit de artikelen, waaruit de traktementen en de soldijen worden gekweten.

Voor de uitgaven welke uit het artikel wel konden gekweten worden, werd verhooging niet noodig geacht.

Overigens zal bij de regeling van de in het jaar 1903 te houden oefeningen uit den aard der zaak rekening worden gehouden met de voor dat doel toegestane gelden.

Rapport omtrent manoeuvres in Zwitserland.

Het rapport van den chef van den generalen staf omtrent de door hem bijgewoonde manoeuvres door het Zwitsersche leger dit jaar gehouden, is dezer dagen ontvangen en de ondergeteekende is gaarne bereid de Kamer in de gelegenheid te stellen om van dat rapport inzage te nemen. Het zal daartoe aan den Voorzitter worden toegezonden om eenigen tijd ter griffie te worden ge-
depeerd.

VDE AFDEELING.

Ziekenoppassers.

De vraag of in de militaire hospitalen in plaats van de ziekenoppassers niet beter verpleegsters zouden worden aangesteld, moet ontkennend beantwoord worden, omdat in die — uitsluitend voor mannelijke patiënten bestemde — inrichtingen, waar militaire tucht niet mag ontbreken, de aanwezigheid van vrouwelijk hulppersoneel weinig gewenscht en, bij het groot aantal geschikte mannelijke sollicitanten, ook niet noodig is.

Wat de bezoldiging van de ziekenoppassers betreft, moet de ondergeteekende zich er voor het oogenblik toe bepalen, mede te deelen dat hij bereid is eene verbetering van de inkomsten dier geëmployeerden in overweging te nemen, eene bepaalde toezegging ten deze kan echter thans nog moeilijk worden gedaan. Dat evenwel die oppassers niet voor hunne taak berekend zouden zijn, moet bepaaldelijk worden ontkend, omdat geen sollicitant voor plaatsing in de betrekking van ziekenoppasser wordt aangeteekend, dan nadat hij daarvoor bij een door een chef van een militair hospitaal uit te brengen rapport, *in alle opzichten geschikt* verklaard is.

Overigens kan worden medegedeeld, dat het geven van foaien in de militaire hospitalen, *als stelsel* en dus als het ware naar bepaalde regelen niet bestaat; waar het intusschen in een paar enkele zeldzame gevallen ontdekt is, zijn de schuldigen gestraft, terwijl verder omtrent de beweerde misbruiken in die inrichtingen bezwaarlijk opheldering kan worden gegeven, zoolang de aard daarvan niet nader is aangeduid.

Keuring van lotelingen.

Naar de meening van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht geschiedt de keuring van voor den dienst aangewezen lotelingen in het algemeen op zeer voldoende wijze en streven de officieren van gezondheid er voortdurend naar om alle werkelijk ongeschikten *zoo spoedig mogelijk* den militairdienst te doen verlaten.

Dat het herhaaldelijk voorkomt, dat lotelingen die een tijd lang onder de wapenen zijn geweest, voor den dienst moeten worden afgekeurd om gebreken waarvan de kiem reeds ten tijde van het onderzoek moet hebben bestaan, valt niet te ontkennen. Deze omstandigheid vindt echter, wat de borstziekten aangaat, hare verklaring daarin, dat in vele gevallen de ziekte bij het in dienst treden nog geen voldoende duidelijke verschijnselen vertoont en dus nog niet te constateeren is, zoodat de belanghebbenden niet op goede gronden voor Gedeputeerde Staten kunnen worden gebracht, dan na een tijd van observatie.

Het belang van hen, die door het trekken van een hoog lotingsnummer voorloopig buiten oproeping bleven, maant daarenboven aan tot groote voorzichtigheid bij het doen van uitspraken omtrent de militaire geschiktheid.

Wat hartziekten aangaat: vele gevallen — een zeer groot aantal — zijn het gevolg van gewrichtsrheumatisme en in den dienst ontstaan; andere ontstonden langzamerhand zonder bepaald aan te geven oorzaak tijdens het verblijf onder de wapenen; nog andere, vooral de zenuwachtige hartkloppingen, zijn eerst op grond van langdurige waarneming te beoordeelen.

De gevraagde opgave vindt hier eene plaats.

NUMERIEKE OPGAVE betrekkelijk de miliciens der lichteningen van 1900 1901 en 1902, die, na eenigen tijd in dienst te zijn geweest, moesten worden afgekeurd uit hoofde van onderstaande ziekten.

ZIEKTEN.	DIENSTTIJD.					Totaal.
	tot 1 maand.	tot 2 maanden.	tot 3 maanden.	tot 4 maanden.	langer dan 4 maanden.	
Hartziekten lichting 1900.....	16	12	7	9	10	54
Borstziekten „ 1900.....	14	11	8	4	34	71
Hartziekten „ 1901.....	25	11	5	3	19	63
Borstziekten „ 1901.....	20	8	6	6	43	83
Hartziekten „ 1902.....	26	21	7	7	20	81
Borstziekten „ 1902.....	11	9	11	4	20	55

Geneeskundige inspectiën.

Het is den ondergeteekende niet geheel duidelijk welke inspectiën hier worden bedoeld.

Met betrekking tot de geneeskundige visitatiën, welke, wanneer dit door den chef van den geneeskundigen dienst noodig geoordeeld wordt, gehouden worden over de ongehuwde korporaals en manschappen, is in de reglementen op den inwendigen dienst bepaald, dat zij moeten geschieden man voor man en voor zooveel noodig in een afzonderlijk vertrek.

Aan den ondergeteekende is één feit bekend waarbij, in strijd met de ter zake door den betrokken chef verstrekte aanwijzingen, eene visitatie als voren bedoeld is gehouden in de soldatenkamer.

Hoewel dit feit geheel op zich zelf staat, zal de aangehaalde bepaling in de reglementen op den inwendigen dienst nog in dier voege gewijzigd worden, dat het houden van de visitatiën man voor man en in een afzonderlijk vertrek imperatief wordt voorgeschreven.

Inrichting van militaire hospitalen.

In de militaire hospitalen worden de venerische zieken verpleegd op afzonderlijke zalen en voor hen zijn steeds afzonderlijke privaten bestemd; daarenboven wordt ook kleding uitsluitend te hunnen behoeve opgelegd.

In het reconvalescentie-tijdperk hunner ziekte, wanneer hun lijden naar de overtuiging van den behandelenden officier van gezondheid eene voortdurende afzondering met het oog op besmetting niet meer noodzakelijk maakt, mogen zij gebruik maken van den gemeenschappelijken tuin.

Verder te gaan zou, naar de meening van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht, onnoodig zijn en zou tevens belangrijke kosten veroorzaken.

Onnoodig, omdat besmetting bij de gewone voorzorgen (eigen kleding, bed-

fournituren, handdoeken, eetgereedschap enz.) zeer onwaarschijnlijk is en in de praktijk nimmer voorkomt.

Aan deze omstandigheid is het dan ook wellicht toe te schrijven, dat in burgerziekenhuizen in deze minder ver gegaan wordt dan in de militaire hospitalen.

Militaire apothekersbedienden.

Aan den aandrang om de militaire apothekersbedienden, met betrekking tot het pensioen, gelijk te stellen met de opzichters van fortificatiën, meent de ondergeteekende geen gevolg te moeten geven. Trouwens, indien hij gemeend had, dat zoodanige gelijkstelling noodig of in bijzondere mate gewenscht was, dan zou hij het voorstel daartoe gedaan hebben tijdens de behandeling van de „Pensioenwet voor de landmacht 1902”. Bij die behandeling en bij de voorbereiding daartoe heeft deze zaak — naar aanleiding ook van het gestelde in de Memorie van Antwoord betrekkelijk hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor 1901 (bladz. 17) — bij den ondergeteekende een punt van overweging uitgemaakt, maar wijziging van den sedert 1880 bestaanden toestand is hem toen ongewenscht voorgekomen.

Hoogere raming.

Art. 28. Het aantal verpleegdagen van zieken is steeds zeer wisselvallig en kan uit den aard der zaak nooit met juistheid worden geraamd. In verband daarmee en met de omstandigheid, dat de uitbreiding van het militie-contingent bestaat uit jongelieden, die in gunstig seizoen en slechts voor korten tijd onder de wapenen komen, is het aantal verpleegdagen slechts met 5 pct. verhoogd.

Mocht het bij het einde van het dienstjaar blijken, dat die raming te laag is geweest, dan kan het artikel door overschrijving uit art. 101 (Onvoorziene uitgaven) worden aangevuld.

VIDE AFDEELING.

Onderricht in de paedagogiek.

Ofschoon de ondergeteekende de waarde van het onderricht in de paedagogiek niet onderschat, acht hij het, in verband met de groote verscheidenheid en de uitgebreidheid der vakken, welke met de cadetten der Koninklijke Militaire Academie en de leerlingen van den Hoofdcursus moeten worden behandeld, voor het tegenwoordige niet wel mogelijk, daaraan een nieuw leervak toe te voegen.

Bovendien moet niet worden voorbijgezien dat de officieren als regel eerst tot het invullen van de beoordeelingslijsten worden geroepen nadat zij omstreeks 25 à 30 jaren in dienst zijn, zoodat de vraag mag worden gesteld of zij bij het verrichten van dien gewichtigen arbeid niet meer zullen hebben aan de door hen in die tijdsruimte opgedane levenservaring, dan aan de lessen in de paedagogiek, die zij indertijd aan de Koninklijke Militaire Academie of den Hoofdcursus mochten hebben ontvangen.

Kostbaarheid van inrichtingen van onderwijs.

De ondergeteekende erkent, dat de kosten van de Koninklijke Militaire Academie, van de Cadettenschool en van den Hoofdcursus hoog zijn, doch hij kan de verzekering geven dat zooveel mogelijk naar bezuiniging wordt gestreefd.

Meerdere concentratie op onderwijsgebied komt hem niet wel mogelijk voor, en zou zeker niet tot bezuiniging leiden.

In verband met de vele diensten en het groot aantal lesuren bij voornoemde inrichtingen, kan het aantal daarbij werkzame officieren en leeraren niet worden verminderd, zonder den goeden gang van zaken te schaden.

Examen-commissiën.

Het is den ondergeteekende niet duidelijk hoe de toelatings- en eindexamens zouden moeten worden afgenomen, wanneer de daardoor door de Wet op het Militair onderwijs aan te wijzen commissiën ontbraken.

De taak van de toegevoegde leden bestaat hierin, dat zij de leden der examen-commissie bij het nazien en beoordeelen van het schriftelijk werk of bij het afnemen van het mondeling examen ter zijde staan.

De toegevoegde leeraren — niet leden der commissie — welke alleen bij de eindexamens worden aangewezen, kunnen bezwaarlijk worden gemist.

Alleen de leden van de sub-commissiën, waarin vorenbedoelde examen-commissiën zijn verdeeld, beoordeelen, elk voor zich, het door een adspirant schriftelijk of mondeling gegeven antwoord.

Kosten van de Koninklijke Militaire Academie.

Art. 32. Zooals reeds hiervoren is vermeld, wordt ook bij de Koninklijke Militaire Academie zooveel mogelijk naar bezuiniging gestreefd.

De ondergeteekende doet hierbij opmerken, dat jaarlijks voor iederen leerling dier inrichting tot tegemoetkoming in de kosten niet *f* 200 maar *f* 400 in 's Rijks schatkist wordt gestort, zijnde het maximum bedrag, dat ingevolge het bepaalde in art. 10 der wet van 21 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 126) mag worden gevorderd.

In verband met de omstandigheid, dat het aantal toegelaten cadetten minder is dan het aantal waarvoor aanvankelijk geld was uitgetrokken, kon de post van artikel 32 met *f* 10 000 worden verminderd.

Zedelijke vorming van de cadetten.

Om de cadetten verschillende maatregelen, die alleen beoogen de zedelijke vorming van den aanstaanden officier te doen begrijpen, is het cadettenkorps verdeeld in kleine ploegen of klassen, die elk, voor het beoogde doel, gesteld worden onder de bijzondere leiding van een officier.

De officier-klasseleider, wordt zoodanig gekozen, dat deze met de tot de klasse behorende cadetten door de lessen of oefeningen reeds zooveel mogelijk in aanmerking komt.

Zoodanige klasseleider treedt op als opvoeder, raadsman en vertrouwde van de aan zijne leiding toevertrouwde cadetten.

Hij bespreekt onderwerpen van militairen en moreelen aard en behandelt de maatschappelijke plichten, vormen en gebruiken, waarvan de kennis in de samenleving in 't algemeen en in de officierskringen in 't bijzonder onmisbaar is.

Vóór den aanvang van het leerjaar wordt door den gouverneur aan de ouders of voogden der nieuw benoemde cadetten gevraagd of zij wenschen dat hunne zoons (pupillen) godsdienstonderwijs ontvangen en, zoo ja, bij welken godsdienstleeraar.

Daarna wordt ingevolge artikel 44 van het Reglement voor de Koninklijke Militaire Academie door den gouverneur dezer inrichting met de godsdienstleeraren in overleg getreden.

Ingevolge het bepaalde bij art. 43 van evenbedoeld Reglement zijn de minderjarige cadetten verplicht op Zon- en feestdagen de godsdienstoefening van hunne gezindte bij te wonen, tenzij hunne ouders of voogden aan den gouverneur schriftelijk hebben te kennen gegeven, dat zij uitdrukkelijk verlangen hunne zonen of pupillen daarvan te zien vrijgesteld.

Vermits nog nimmer is gebleken, dat den cadetten iets in den weg wordt gelegd, dat naar de geringste belemmering zou kunnen gelijken, is het treffen van bijzondere maatregelen om belemmering van de cadetten in hunne Christelijke levensopvattingen te voorkomen, niet noodig geweest.

Bij de Koninklijke Militaire Academie hebben feestelijkheden niet op Zondag plaats gehad.

De eenige feestelijkheid in dit jaar, een concert gevolgd door een bal, aangeboden door de cadetten aan de inwoners van *Breda*, vond plaats op Zaterdagavond (5 April 1902).

Wel zijn op een Zondagmiddag na de kerkuren, huishoudelijke wedstrijden in schermen, gymnastiek en voltige gehouden, doch het bijwonen daarvan is voor de cadetten niet verplicht.

Wetenschappelijk gehalte van de cadetten.

Dat het wetenschappelijk gehalte der cadetten algemeen dalende is, is tot nu toe niet gebleken.

Wel heeft het, bij de in de laatste jaren gehouden toelatingsexamens meermaal de aandacht getrokken, dat, in tegenstelling met hetgeen vroeger geschiedde, aan eene plaatsing bij het Indische leger de voorkeur wordt gegeven,

waarvoor als vanzelf tot de voor dat leger geplaatste jongelieden voor een goed deel behooren degenen, die de hoogste rangnummers bij het examen behaalden.

Nopens den uitslag van de bij de Koninklijke Militaire Academie gehouden overgangs-examens naar het tweede en derde studiejaar, alsmede van de gehouden na-examens bij deze inrichting, zal op de wijze zooals tot nu toe geschiedde, mededeeling worden gedaan in het eerlang aan de beide Kamers aan te bieden Verslag betreffende de Koninklijke Militaire Academie over het jaar 1902.

Op dien grond vermeent de ondergeteekende vorenbedoelde mededeeling thans achterwege te mogen laten.

Studie van militair straf- en tuchtrecht.

Uit onderstaand overzicht kan blijken gedurende hoeveel uren de cadetten der verschillende wapens onderwijs ontvangen in het Militair Strafrecht.

Infanterie en cavalerie hier te lande, 1ste studiejaar 54, 2de studiejaar 27, 3de studiejaar 32, totaal 113. Infanterie en cavalerie in Ned.-Indië, 1ste studiejaar 27, 2de studiejaar 27, 3de studiejaar 32, totaal 86. Artillerie en genie hier te lande, 1ste studiejaar 32, 2de studiejaar 32, 3de studiejaar 12, totaal 76. Artillerie en genie in Ned.-Indië, 1ste studiejaar 32, 2de studiejaar 32, 3de studiejaar 12, totaal 76.

Hierbij zij aangeteekend, dat in elk studiejaar ongeveer 5 uren worden besteed aan herhaling van het geleerde.

De aantallen uren, waarin aan de cadetten der infanterie en der cavalerie in het laatste studiejaar tekenles wordt gegeven, zijn vermeld in het hierna volgende overzicht.

Infanterie hier te lande 192, Infanterie Nederlandsch-Indië 160, Cavalerie hier te lande 96, en Cavalerie Nederlandsch-Indië 64 uren.

In de hier vermelde regelingen verandering te brengen komt niet gewenscht voor.

Viering van het 75-jarig bestaan der Koninklijke Militaire Academie.

Met leedwezen heeft de ondergeteekende in het Voorloopig Verslag gelezen, dat vrij algemeen werd opgekomen tegen het uittrekken op de ontwerp-begroting van een bedrag van f4000 als tegemoetkoming in de viering van het vijf en zeventig-jarig bestaan der Koninklijke Militaire Academie.

In het feit toch, dat vorenbedoelde inrichting, welke zoovele bekwame mannen heeft gevormd, die aan het vaderland en aan de koloniën op velerlei gebied groote diensten hebben bewezen, kan, naar de meening van den ondergeteekende, alleszins aanleiding worden gevonden om dien gedenktag niet onopgemerkt te doen voorbijgaan.

Bij de Rijks-universiteiten en de Polytechnische School worden dergelijke herinneringsdagen ook feestelijk herdacht. Wel is waar worden de daarvoor te maken kosten door hen, die bij de inrichting studeeren, betaald, maar uit den aard der zaak kan dit in het onderhavige geval niet geschieden.

De ondergeteekende neemt de vrijheid nog hierbij te voegen, dat ook het 25- en het 50-jarig bestaan der voornoemde academie feestelijk is herdacht en dat bij laatstbedoeld feest aan de feestcommissie o. a. ook financieele steun is verleend.

De ondergeteekende acht het wenschelijk de tegemoetkoming in de kosten op de begroting te brengen en vertrouwt dat de Kamer niet verder bezwaar zal maken om het hier aangevraagde geld toe te staan.

Wapenpoetsers.

De ondergeteekende acht het na rijpe overweging ook thans nog niet noodzakelijk om het daggeld van de wapenpoetsers bij de Koninklijke Militaire Academie te verhoogen.

Overigens moge dienen dat ook omtrent deze categorie van werklieden advies moet worden uitgebracht door de commissie waarvan onder de VIIde afdeling sprake is.

Burgerpersoneel voor het verrichten van oppassersdiensten.

Tot en met het jaar 1902 werd voor de burgerwerklieden bij de Koninklijke Militaire Academie geen afzonderlijke post uitgetrokken, doch werden zij betaald uit de post: „soldijen, daggelden en iaarwedden”.

Ten einde nu een zuiverder beeld te geven van de uitgaven, welke werkelijk moeten worden gedaan is door den ondergeteekende een nieuwe post op de ontwerp-begrooting voor het dienstjaar 1903 gebracht, ad f 16 000, waarvan de omschrijving luidt: „dagelden van burgergeëmployeerden”.

In verband hiermede is de sterkte der oppassers waarvoor gelden zijn aangevraagd, van 125 in 1902 teruggebracht tot 84 in 1903.

Dienovereenkomstig zijn de betrekkelijke posten als soldijen, enz. brood, voeding van Rijkswegen, kleeding en uitrusting, enz. verminderd.

Zooals reeds hiervoren werd opgemerkt, is in de begrooting voor het dienstjaar 1902 geen geld afzonderlijk uitgetrokken voor burgerwerklieden; de in het Voorloopig Verslag bedoelde 15 burgerwerklieden, waarvoor een bedrag van ruim f 5 600 is uitgetrokken, zijn niet in dienst bij voornoemde Academie, maar wel bij de Cadettenschool; vandaar dat vorenbedoeld bedrag is uitgetrokken op art. 31 der begrooting voor 1902.

Toelatingsexamens tot de Cadettenschool.

Art. 33. Vermits de minder gunstige uitslag bij het toelatingsexamen tot de Cadettenschool zich slechts tot één jaar bepaalt, is het bezwaarlijk om daarvoor reeds nu eene afdoende reden op te geven.

Intusschen ligt, naar de meening van den ondergeteekende, het treffen van maatregelen dienaangaande, minder eigenaardig op den weg der Regeering,

De opmerkingen waartoe het examen heeft aanleiding gegeven, zijn in de *Nederlandsche Staatscourant* van Vrijdag 12 September 1902, n°. 213, opgenomen, ten einde de inrichtingen van onderwijs, waar adspiranten voor de Cadettenschool worden opgeleid, in de gelegenheid te stellen, eventueel daarmede haar voordeel te doen.

In verband met de omstandigheid, dat het aantal toegelaten Cadetten minder is dan het aantal, waarvoor aanvankelijk geld was uitgetrokken, kan de post van art. 33 met f 10 000 worden verminderd.

Uitbreiding van het aantal leerlingen van den hoofdcursus, enz.

Art. 34. Het aantal leerlingen van den hoofdcursus kan voor het tegenwoordige niet worden uitgebreid, omdat alle adspiranten, die hebben voldaan, werden geplaatst, voor zoover zij in aanmerking wenschten te komen voor eene opleiding bij het wapen der infanterie.

Dat de bedragen welke voor de aanschaffing van boeken voor de leerlingen van den hoofdcursus, de Cadettenschool en de Koninklijke Militaire Academie zoo uiteenloopen, vindt zijn oorzaak in het volgende.

De boeken worden in bruikleen of in eigendom versterkt; tot deze laatste behoren alleen die boeken, welke rechtstreeks betrekking hebben op de vakopleiding van den aanstaanden officier. Vermits nu de leerlingen van den hoofdcursus verscheidene boeken blijven gebruiken, die zij reeds als leerling van den cursus bezaten, behoeven minder boeken in bruikleen te worden verstrekt.

Voorts wordt aan de leerlingen van den hoofdcursus in minder vakken les gegeven dan aan de cadetten van de Koninklijke Militaire Academie en is het onderwijs in verschillende vakken bij eerstvermelde inrichting meer beknopt dan bij de laatste, waardoor minder leerboeken in gebruik zijn.

Blijkens het ter zake ontvangen rapport waren bij de ongeregelheden waarop door enkele leden gewezen werd, geen leerlingen van den hoofdcursus betrokken, wel eenige jeugdige militairen van het instructie-bataljon.

Uit het ter zake zeer nauwkeurig ingesteld onderzoek is gebleken, dat het ontstaan der ongeregelheden niet aan de bedoelde jeugdige militairen was te wijten. Dit onderzoek heeft er echter toe geleid om een van de militairen disciplinair te straffen en over te plaatsen bij een der korpsen.

Eenvoudiger inrichting van de normaal-schietschool.

Art. 35. De vraag of de normaal-schietschool niet op eenvoudiger en dus goedkoper wijze zou kunnen worden ingericht, moet door den ondergeteekende ontkennend beantwoord worden.

VIIDE AFDEELING.

Verbetering van de positie der Rijkswerklieden.

Ten aanzien van de ten deze wederom aanhangig gemaakte quaestie, meent de ondergeteekende in hoofdzaak te mogen verwijzen naar hetgeen in dit opzicht door hem is medegedeeld op bladz. 22 van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Commissie van Rapporteurs nopens de Oorlogsbegroting voor 1902 en naar de mondelinge beraadslagingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in de avondvergadering van 17 December des vorigen jaars (*Handelingen 1901—1902*, bladz. 650 en 651).

Dat de loonen der werklieden, in het algemeen, te laag zouden zijn, kan geenszins worden toegegeven. Intusschen is aan de commissie, den 3den Juli jl. door ondergeteekende benoemd tot algeheele herziening van de reglementen voor al het personeel op daggeld werkzaam bij alle inrichtingen van de landmacht, ook opgedragen, een onderzoek in te stellen met betrekking tot de bestaande loonregeling.

In overweging is het denkbeeld om de aan de werklieden opgelegde boeten — voor zoover ze betrekking hebben op gewone tekortkomingen — en dus niet betreffende vergoeding voor beschadigd of bedorven werk, materieel of gereedschap, enz., ten bate van de werklieden aan te wenden.

Een afdruk van een adres, als hier ter plaatse in het Voorloopig Verslag bedoeld, is ontvangen en in handen gesteld van de hiervoren genoemde commissie. Eerst wanneer hare inzichten ten opzichte van de in het adres behandelde punten ter kennis van den ondergeteekende zijn gekomen, zal kunnen overwogen worden of en in hoeverre het noodig is, maatregelen ter verbetering te nemen, desverre door wijziging van de wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109).

In overeenstemming met de mondeling door den ondergeteekende gedane toezegging: is het loon voor den Zondagswachtdienst met vijf en twintig cent verhoogd. Ofschoon hij van meening is, dat de wacht- en waakdiensten bij de artillerie-inrichtingen, zooals deze thans geregeld zijn, voldoende zijn te achten, zal hij gaarne overwegen of ten deze nog eenige verbetering mogelijk is.

Dat trouwens door de Rijkswerklieden niet algemeen wordt geoordeeld dat hun toestand ongunstig is, moge blijken uit het feit dat in dato 8 September dezes jaars van een Rijkswerkliedengilde eene dankbetuiging werd ontvangen voor de verkregen gunsten.

Ten slotte wordt gevraagd, of het juist is, wat men had vernomen, dat de Minister geweigerd heeft de vertegenwoordigers van de Rijkswerklieden, die bij herhaling eene audiëntie aanvroegen, te ontvangen en, zoo ja, welke daarvan de reden is.

Ter beantwoording van die vraag zij het navolgende medegedeeld.

Onder dagteekening van 22 April jl. is door het dagelijksch bestuur van den Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond tot den ondergeteekende een verzoek om audiëntie gericht. Daarop is door hem aan dat bestuur te kennen gegeven, dat hij bereid was, die audiëntie te verleenen op een nader te bepalen dag, doch dat zulks eerst zou kunnen plaats hebben nadat de behandeling van de militaire strafwetten in de Tweede Kamer der Staten-Generaal geheel zou zijn afgelopen.

Dienovereenkomstig is de bedoelde audiëntie door den ondergeteekende op 3 Juli jl. verleend.

Wijders is, onder dagteekening van 25 Maart 1902, door drie werklieden van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug, ten deze optredende als deputatie van en handelende in opdracht namens de afdeling Zaanland en Amsterdam van den Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond, een request ingediend, om tot eene *particuliere* audiëntie te worden toegelaten.

Bedoeld request is, in verband met de omstandigheid, dat genoemde afdeling niet als rechtspersoon is erkend, buiten beschikking gehouden.

Hierbij moet niet uit het oog worden verloren, dat voor adressanten, evenals voor ieder ander, de gelegenheid bestond, zich aan te melden voor de gewone wekelijksche audiëntie, in welk geval zij, evenals ieder ander, hunne belangen mondeling hadden kunnen voordragen.

Geschutgieterij.

Het is de bedoeling van den ondergeteekende om de geschutgieterij als zelfstandige inrichting voor het vervaardigen van geschut op te heffen en bij de aan de Hembrug gevestigde wapenfabriek, dus binnen de Stelling van Amsterdam, eene werkplaats in te richten om de meest voorkomende herstellingen aan vuurmonden te kunnen blijven verrichten.

Tot dezen maatregel kan worden overgegaan nu het te voorzien is, dat in de toekomst geen bronzen geschut meer zal behoeven aangemaakt te worden, terwijl eene kostbare installatie voor den aanmaak van stalen geschut van verschillend kaliber niet noodig of gewenscht voorkomt, aangezien men ten deze toch voor het verkrijgen van de samenstellende deelen geheel afhankelijk zou blijven van het buitenland. Voor hetgeen voor de uitvoering in 1903 zal worden vereischt, wordt verwezen naar het gestelde ad art. 110 en vertrouwt de ondergeteekende dat er geen bezwaar tegen zal zijn, het aldaar nader gevraagde bedrag toe te staan, waar de opheffing der geschutgieterij overigens tot bezuiniging zal leiden.

De in verband met de opheffing mogelijke vermindering van de aantallen officieren, ambtenaren en werklieden zal geleidelijk ten uitvoer worden gebracht en zal er naar worden gestreefd, vacatures bij andere werkplaatsen, zooveel doenlijk door personeel van de geschutgieterij te doen vervullen. Voor zoover echter ontslag onvermijdelijk is, zullen de belanghebbenden zoo tijdig mogelijk worden gewaarschuwd, waartoe alle gelegenheid bestaat, omdat, in verband met nog te verrichten werkzaamheden, voor het intreden van den definitieven nieuwen toestand geen vroegere datum dan 1 Mei 1904 zal worden gesteld.

Aanmaak van affuiten.

Art. 39. Ter beantwoording van de hier gestelde vragen zij medegedeeld, dat in het geheel benoodigd zijn 224 veld-affuiten van 6 cM., waarvan nog 176 moeten worden verkregen. Aan de vervaardiging van dit materieel wordt met kracht gearbeid; er wordt op gerekend, dat in het jaar 1903 een honderd vijf en dertigtal affuiten aangemaakt zullen worden. De eventueel daarna nog ontbrekende moeten in het jaar 1904 worden vervaardigd.

Voorts vermeent de ondergeteekende aan de in de tweede en in de derde alinea aan het woord zijnde leden te moeten doen opmerken, dat het voor 1902 ad art. 37 c toegestane bedrag van f 142 000 niet uitsluitend betref *aanschaffing* van affuiten van 6 cM., maar bestemd was voor aanschaffing van affuiten met bedieningsgereedschap en verder toebehooren *in het algemeen*, *zoomede voor aankoop van alle materialen, werktuigen en gereedschappen tot aanmaak, wijziging, herstelling enz. van die voorwerpen.*

Bij aanmaak in eigen werkplaatsen is aan grondstoffen en halffabrikaten voor bovenbedoelde 176 affuiten, naar raming, een bedrag van f 108 000 noodig. Alsdan wordt, rekening houdende met het te besteden arbeidsloon en met de prijzen van aanschaffing in particuliere fabrieken bij aanschaffing van de affuiten van het oorspronkelijk aangeboden model, een bedrag van rond f 180 000 bespaard.

Verwisseling van de bestemming van fondsen heeft niet plaats gehad. Evenmin heeft uit comptabel oogpunt dienstvermenging plaats, wanneer, binnen de grenzen aangegeven in de wet van 10 Februari 1844 (*Staatsblad* n°. 6), materialen of halffabrikaten, aangeschaft ten laste van een dienstjaar in een ander dienstjaar worden gebezigd tot samenstelling van materieel, zooals zeer dikwijls onvermijdelijk is en ook hier het geval zal zijn.

Beperking van munitie-verbruik.

Art. 46. Ter beantwoording van de vraag of niet zou kunnen bezuinigd worden door beperking van het munitie-verbruik, vooral van losse patronen, moge het navolgende dienen:

In het algemeen zijn van de schietopleiding geen goede uitkomsten te verwachten als niet kan worden beschikt over eene ruime hoeveelheid munitie.

Voor al nu de militie slechts enkele maanden onder de wapenen is, moet gedurende dien tijd ieder man in de gelegenheid zijn veelvuldig te schieten.

Voorts wordt in de laatste jaren eene zeer aanzienlijke hoeveelheid munitie

verstrekt aan scherpschutters- en weerbaarheids-vereeningen, bij schietwedstrijden, voor de schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht en ten behoeve van het voorbereidend militair onderricht.

Voor zooveel het leger betreft zijn herhaaldelijk bevelen gegeven om bij het verbruik van scherpe patronen eene gepaste zuinigheid te betrachten en werden onder meer de hoeveelheden van die patronen, aangevraagd voor de schietoefeningen te Harskamp, belangrijk verminderd.

Mocht het op den duur noodzakelijk blijken om het verbruik van scherpe patronen te verminderen, dan zou daartoe in de eerste plaats moeten overgegaan worden, om de verstrekking aan particuliere vereeningen en voor schietwedstrijden te beperken, iets wat voorshands zeker wel niet in de bedoeling kan liggen.

Het gebruik van losse patronen is, zowel bij grootere en kleinere gevechts-oefeningen als bij oefeningen in den velddienst, van zeer groot nut.

Bovendien is het noodig den man als het ware van het begin zijner opleiding af, bij elke oefening die daartoe gelegenheid kan geven, van losse patronen te voorzien, ten einde hem te leeren en te gewennen spaarzaam te zijn op zijne minutie en zijne patronen niet te misbruiken.

De ondergeteekende acht het op die gronden ongewenscht het verbruik van losse patronen te beperken.

Geweren M. 95.

Bij de gehouden inspectiën over de wapenen is het gebleken dat van een aantal geweren (in verhouding tot de bij de korpsen aanwezige totalen, betrekkelijk gering te noemen), de loopen moesten worden vernieuwd, omdat zij, ter verwijdering van roest, herhaaldelijk waren uitgepoetst en daardoor inwendig waren verwijld. Met dergelijke geweren worden bij het schieten slechte uitkomsten verkregen.

Ten deze wordt hier te lande eene overeenkomstige ervaring als elders opgedaan, namelijk dat het goede onderhoud hoofdzakelijk moet bestaan in het verwijderen van vocht, vuil, buskruitslijm en dergelijke, en dat eenmaal ingevreten roest niet moet worden weggepoetst.

Bij de korpsen nu werden bezwaren ondervonden om de nieuwe methode van onderhoud aan te leeren. Bij de vorige bewapening toch was het noodzakelijk de geweren bepaaldelijk roestvrij te onderhouden. Daardoor bleek het moeilijk te zijn de meening ingang te doen vinden, dat thans een geweerloop zeer wel in orde kan zijn, zonder dat deze blank is of glimt, m. a. w. dat het roestvrij zijn van de loop niet meer de toetssteen is van goed onderhoud. Niet in gebrek aan zorg, maar eerder in te veel zorg, en in onbekendheid met het gevaar dat het poetsen oplevert, liggen de hoofdoorzaken van het ontstaan van de loopbeschadiging.

Intusschen zijn de inspecteurs der verschillende wapens door den ondergeteekende uitgenoodigd hunne bijzondere aandacht aan het onderhoud van de wapenen te wijden. Voorts maakt het een punt van overweging uit, in hoeverre door wijziging van de voorschriften, alsmede door gebruikmaking van enkele nieuwe reinigingsmiddelen, het goede onderhoud kan worden bevorderd. Eindelijk zij nog medegedeeld, dat aan de werkplaatsen voor draagbare wapenen cursussen voor officieren van wapening worden gehouden en dat aldaar meesters-geweermaker (zwaardvegers) worden gedetacheerd, zoodat spoedig eene afdoende verbetering in zake het onderhoud der wapenen mag worden verwacht.

VIII^{STE} AFDEELING.

Overbrenging van posten van de Vesting- naar de Oorlogsbegroting.

Naar de meening van den ondergeteekende is het, in overeenstemming met de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* n°. 193), noodzakelijk de uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel afgescheiden te houden van die voor het onderhoud daarvan. Dienovereenkomstig moeten gelden noodig voor belangrijke herstellingen, zooals uitbaggeren van aangeslibde grachten, herstellen van afwateringsvlakken van bomvrije gebouwen, vernieuwen van wachterswoningen, loodsen enz., voor recognities voor vergunningen tot het aanleggen van verschillende werken, voor bijdragen in het onderhoud van wegen enz.,

niet gebracht worden ten laste van de Vestingbegrooting, doch ten laste van de Oorlogsbegrooting.

Deze opvatting is niet altijd streng volgehouden en uitgaven als de hiervoren bedoelde zijn wel als verbeteringen van ondergeschikt belang ten laste van de Vestingbegrooting gebracht.

De ondergeteekende heeft vermeend in die richting niet te moeten doorgaan, zooals ook reeds in de Memorie van Toelichting werd vermeld, en heeft o.a. de volgende posten thans ten laste van de Oorlogsbegrooting gebracht:

Art. 46. Aanbrengen van eene asphaltbekleding op de betondekking op het werk aan het IJ op het Vuurtoreneiland *f* 1 900,00.

Als voren op het fort aan het Pampus *f* 2 400,00.

Art. 47. Uitdiepen van de Oosthorn te Hellevoetsluis *f* 1 800,00.

Brand in een kleedingmagazijn.

Art. 45. Voor de uitvoering van loodgieterswerk aan daken van gebouwen is voorgeschreven, dat het brengen van vuurpotten op de daken of platten, in de goten of op de zolders slechts mag geschieden met schriftelijke vergunning van de directie, terwijl mede voorschriften zijn gegeven omtrent het instellen van een onderzoek na afloop van het werk. Voorts moet de uitvoering daarvan, zooveel mogelijk, onder toezicht geschieden. Met het oog op het beschikbaar opzichterspersoneel kan echter, vooral in groote garnizoenen, niet bepaald worden voorgeschreven dat een opzichter voortdurend bij het verrichten van de onderwerpelijke werkzaamheden tegenwoordig moet zijn.

Bij het ter sprake gebrachte begin van brand in het kleedingmagazijn te 's Hertogenbosch op 3 April 1901, heeft de opzichter van fortificatiën ter plaatse de loodgieters, voor het soldeeren van lekken, de noodige aanwijzingen gedaan en zich daarna voor andere niet uit te stellen dienstverrichtingen verwijderd, en is hij na afloop daarvan op het werk teruggekeerd. Terwijl bij zijne terugkomst bleek dat de loodgieters reeds waren vertrokken, werd toen door hem het begin van brand waargenomen.

Intusschen heeft het gebeurde te 's Hertogenbosch aanleiding gegeven om op het belang van eene juiste naleving der bestaande voorschriften nog eens de aandacht te vestigen.

Vrije woning voor muzikanten en trompetters.

Art. 49. Indien er toe werd overgegaan om het genot van vrije woning of vergoeding wegens het gemis daarvan toe te kennen aan alle muzikanten bij de infanterie en aan alle trompetters bij de cavalerie en bij de bereden artillerie, dan zou de som, welke thans voor het in het hoofd dezes vermelde doel op het betrekkelijk artikel méér is aangevraagd dan over het vorig dienstjaar daarvoor werd toegestaan, meer dan verdubbeld moeten worden.

Aan eene dergelijke verhooging der uitgaven mag evenwel naar de meening van den ondergeteekende, waar uit anderen hoofde nog zooveel noodig is, niet gedacht worden.

De te dezer zake in het Voorloopig Verslag gestelde vraag moet dan ook ontkennend beantwoord worden.

Het voornemen bestaat, aan bedoelde militairen het besproken voorrecht toe te kennén, voor zoover zij gedurende een zeker aantal jaren in hunne betrekking hebben gediend, met dien verstande natuurlijk, dat zij die thans in het genot van de bijzondere voorrechten voor gehuwden verkeerén, in dat genot ook voor het vervolg gehandhaafd zullen worden.

Toelichting gevraagd.

Art. 54. De totale kosten voor de geleidelijke invoering van een nieuw springmiddel worden geraamd op *f* 20 000. Het is de bedoeling deze kosten over 4 jaar te verdeelen.

De ondergeteekende betuigt zijn leedwezen dat het vorenstaande bij de toelichting van den onderwerpeliĳken post is achterwege gebleven.

IXDE AFDEELING.

Loonen en arbeidsduur van werklieden bij de militaire bakkerijen.

Art. 58. Met het oordeel van sommige leden, dat de loonen van de werk-

lieden bij de militaire bakkerijen te laag zijn, kan de ondergeteekende niet instemmen.

De daggelden voor de bakkers bij de militaire bakkerijen van de 1ste klasse bedragen, wel is waar, *f*1,30, *f*1,60 en *f*1,90, doch daarbij mag niet over het hoofd worden gezien, dat het daggeld van *f*1,30 alleen wordt toegekend aan personeel, dat minder dan twee jaren in de betrekking van bakker werkzaam is; na 2 jaren dienst in de betrekking bedraagt het daggeld *f*1,60 en vier jaren later wordt het gebracht op *f*1,90.

Wil men de inkomsten van de militaire bakkers vergelijken met die van de bakkers in particuliere bakkerijen en broodfabrieken, dan dient daarbij het volgende in aanmerking te worden genomen.

De militaire bakkers ontvangen behalve hun daggeld:

1°. dagelijks een ration brood van 0,6 K.G.;

2°. werkkleeding, welke tevens voor rekening van het Rijk wordt gewasschen;

3°. voor zich en hun gezin geneeskundige hulp en medicijnen.

Zij blijven bij afwezigheid wegens ziekte, naar gelang van de omstandigheden, waaronder de ziekte ontstaat, in het genot van het volle of van het halve daggeld, gedurende één jaar van hunne afwezigheid te dier zake.

Zij hebben overeenkomstig de bepalingen van de wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109), aanspraak op pensioen.

Eindelijk is voor de betrekking van „militaire bakker” minder vakkennis noodig dan voor bakker in eene particuliere bakkerij, aangezien in de militaire bakkerijen slechts ééne broodsoort wordt gebakken.

Het vorenstaande in aanmerking nemende, mag men zich niet verwonderen, dat nagenoeg dagelijks requesten worden ontvangen van personen, die zich voor plaatsing als bakker bij eene militaire bakkerij aanbevelen.

„Handlangers” worden slechts tijdelijk als noodhulp in dienst genomen en alsdan zoolang de noodzakelijkheid daartoe bestaat. In verband met de door hen te bewijzen diensten wordt een daggeld van *f*1,30 met aanspraak op vergoeding wegens overwerk, toekenning van een ration brood van 0,6 K.G. en genot van vrije geneeskundige behandeling en medicijnen, eene voldoende belooning geacht.

De normale arbeidsdag in de bakkerijen is vastgesteld op tien uren. Nachtarbeid is verboden, terwijl de dienst niet vóór vier uur 's morgens mag aangevangen.

Niet door de werklieden van de militaire bakkerijen, maar door het hoofdbestuur van den Nederlandschen Bakkersgezellenbond is aan den Minister van Oorlog een adres gericht van de aangegeven strekking.

Dit adres is in handen gesteld van de commissie, waarvan hiervoren onder de VIde afdeling sprake is. Indien de geuite klachten gegrond worden bevonden, is de ondergeteekende bereid te overwegen in hoeverre daaraan kan worden tegemoet gekomen.

Afschaffing van de militaire slachterijen.

Art. 60. Nadat in het jaar 1879 te 's Hertogenbosch de eerste militaire slachterij was opgericht, waartoe aanleiding gevonden werd in de slechte hoedanigheid van het vleesch, hetwelk door de aannemers ter plaatse aan de troepen geleverd werd, is aan het stelsel tot verstrekking van vleesch uit militaire slachterijen allengs uitbreiding gegeven met het gevolg, dat thans dergelijke inrichtingen bestaan in de navermelde garnizoensplaatsen, waaruit behalve het garnizoen aldaar, de troepen in de daar achter vermelde garnizoens- en legerplaatsen van vleesch worden voorzien:

Arnhem voorziet tevens Nijmegen, Doesburgh, Deventer, Pannerden, Westervoort, Zutphen. *Breda* voorziet tevens Dordrecht, Geertruidenberg, 's-Hertogenbosch. *'s-Gravenhage* voorziet tevens Brielle, Delft, Gouda, Hellevoetsluis, Leiden. *Kampen* voorziet tevens Harderwijk, Oldebroek, Zwolle. *Middelburg* voorziet tevens Bergen op Zoom, Vlissingen. *Maastricht* voorziet tevens Roermond, Venlo. *Utrecht* voorziet tevens Amersfoort, Gorinchem, Laren, Zeist.

Niet alleen is hierdoor verkregen, dat verreweg het grootste gedeelte van het leger met opzicht tot de vleeschvoeding van den militair, in een toestand is geraakt, welke zeer bevredigend kan genoemd worden, doch bovendien zullen bij eene eventueele mobilisatie de militaire slachterijen zeer belangrijke diensten voor de legerverpleging kunnen presteeren.

Indien aan het geuite denkbeeld tot opheffing van de militaire slachterijen gevolg werd gegeven en de taak van deze inrichtingen werd overgebracht op de thans in ons land bestaande abattoirs, welke gevestigd zijn te Amsterdam, Rotterdam, Utrecht, Groningen, Nijmegen, Roermond en Maastricht, dan zou uit deze plaatsen de verstrekking en verzending van het vleesch moeten geschieden ten behoeve van de troepen in de hooger vermelde garnizoensplaatsen.

Neemt men de aanzienlijke hoeveelheden vleesch en vet in aanmerking, welke jaarlijks uit de militaire slachterijen aan de troepen en aan de militaire hospitalen worden verstrekt — alleen voor de militaire slachterij te 's-Gravenhage bedraagt dit ongeveer 230 000 K.G. — dan zouden de abattoirs voor dit doel waarschijnlijk niet de noodige ruimte en het vereischte keuringspersoneel kunnen beschikbaar stellen, zonder dat te dier zake bijzondere maatregelen werden genomen, waaraan uit den aard der zaak vrij belangrijke kosten verbonden zijn.

Thans geschiedt de keuring van het vee en van het vleesch in de militaire slachterijen door het daartoe aangewezen militaire personeel zonder bijzondere kosten voor het Rijk, doch worden die werkzaamheden aan het keuringspersoneel van de abattoirs opgedragen, dan zou het toekennen van geldelijke beloningen te dier zake niet achterwege kunnen blijven.

Op grond van het vorenstaande en lettende op de uitkomsten van een daaromtrent in het jaar 1898 ingesteld onderzoek, komt het den ondergeteekende voor, dat het niet in het belang van de voeding van den soldaat, noch in dat van 's Rijks schatkist zou zijn, om tot den gedachten maatregel over te gaan.

Prijzen van het vleesch in verschillende garnizoenen.

Art. 61. De gevraagde opgave betreffende de prijzen, waarvoor de levering van het vleesch in verschillende garnizoensplaatsen is aanbesteed, wordt als bijlage B hierbij overgelegd.

De prijsverschillen kunnen zijn veroorzaakt door de meerdere of mindere concurrentie bij de gehouden openbare aanbestedingen en kunnen verband houden met de ligging van de garnizoensplaatsen ten opzichte van de openbare middelen van vervoer, van de veemarkten, alsmede met den omvang van de levering.

Volledigheidshalve zijn in de bijlage tevens opgenomen de prijzen, per kilogram, waarvoor gedurende de jaren 1901 en 1902, na gehouden openbare aanbesteding, de levering van runderen aan de militaire slachterijen werd aangenomen.

Behalve aan de bovenvermelde oorzaken kan het verschil in de prijzen, waarvoor het vleesch rechtstreeks door aannemers aan de korpsen wordt geleverd en die, waarvoor de levering van de runderen aan de militaire slachterijen geschiedt, worden toegeschreven aan de omstandigheid dat de aannemer van de levering van runderen op grond van de leveringsvoorwaarden verplicht is, het van de geslachte runderen afkomstige zoogenaamde losse vet, af te staan, zonder daarvoor betaling te erlangen.

De hiervoren eerstbedoelde aannemers ontvangen voor het aan de korpsen geleverde vet betaling tegen den prijs van het vleesch.

Voorts oefent op den aannemingsprijs invloed uit het feit, dat door de aflevering van de levende runderen aan de militaire slachterijen beter controle kan worden uitgeoefend op de hoedanigheid van het vleesch.

Ransels.

Art. 64. Blijkens de Memorie van Toelichting betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het jaar 1897 werd in dat jaar, in verband met de invoering van de nieuwe draagbare vuurwapenen en tot vermindering van het gewicht van bepakking en uitrusting van den infanterist, voor het wapen der infanterie een ransel van gewijzigd model ingevoerd, welke ongeveer 1 KG. minder woog, dan de ransel van het toen bestaande model. De wijziging, dienovereenkomstig, van alle ten behoeve van genoemd wapen opgelegde en daarbij in gebruik zijnde ransels heeft geleidelijk plaats gehad en is in 1900 afgelopen.

In laatstgenoemd jaar is het mogelijk gebleken, om o.a. door gebruik te maken van eene andere grondstof, het gewicht van den ransel alsnog ruim

200 gram te verminderen. Sedert is de levering van 18 000 stuks ransels, naar laatstbedoeld model, aanbesteed en deze ransels zijn of worden na aflevering aan de korpsen ten gebruike toegezonden.

De ransel van den Nederlandschen infanterist weegt aanmerkelijk minder dan die, bij de troepen te voet bij de andere Europeesche legers in gebruik. Dit is trouwens niet alleen het geval met den ransel, doch ook het totale gewicht van de uitrusting van den infanterist bij ons leger is minder dan dat van de infanterie bij de andere Europeesche legers.

Van klachten omtrent de hinderlijkheid en de belemmerende werking van de ransels tijdens de laatstgehouden manoeuvres is noch aan de korpscommandanten noch aan de verdere autoriteiten van het wapen der infanterie, iets gebleken. Een ongunstig gevolg van het dragen der ransels is dan ook in het minst niet waargenomen.

Dat klachten over de zwaarte van den tegenwoordigen ransel bij den troep algemeen zouden zijn, wordt door den ondergeteekende ten stelligste ontkend. Ontegenzeggelijk zou het wenschelijk zijn, dat den man het dragen van den ransel kon worden bespaard, ook wijl de soldaat zich, vooral in snelle gangen, zonder ransel gemakkelijker beweegt. Maar het middel om daartoe te kunnen geraken, is nog in geen enkel Europeesch leger gevonden. Wel is en wordt er nog steeds naar gestreefd, om het gewicht van de bepakking van den infanterist te beperken; en het is daarbij aan de zijde der troepencommandanten plichtmatig den ransel gedurende de oefeningen en marschen telkens en zoolang tijdelijk te doen afleggen, als de gelegenheid slechts eenigszins toelaat. Zoodoende kunnen en moeten de bezwaren van het medevoeren van den ransel zooveel mogelijk worden beperkt.

Overigens is het dragen van de bepakking in hoofdzaak eene quaestie van oordeelkundige training en van gewoonte, en de gemakken en geriefelijkheden, welke de soldaat in het kwartier of op bivak van het bezit van dit uitrustingsstuk ondervindt, wegen ruimschoots op tegen den last, dien het dragen er van hem veroorzaakt.

Het gevaar, dat de manschappen in oorlogstijd bij de eerste gunstige gelegenheid zich van den ransel zouden ontdoen, acht ondergeteekende voor *goede* troepen bepaald denkbeeldig.

Tenzij in geval van eene paniek en overhaaste vlucht, zou zoodanige handeling getuigen niet alleen van gemis aan krijstucht maar ook van een slechten geest.

Het ranselvraagstuk is sedert jaren met zorg en van alle zijden bekeken, en al verdient ook verder elk voorstel tot rationeele verlichting der bepaking ernstig de aandacht, zoo is toch tot dusver de slotsom der gehouden onderzoekingen en overwegingen deze, dat voor troepen, die aanspraak willen maken op den naam van marschvaardig en voor den oorlog bruikbaar te zijn, de ransel niet kan worden gemist, en het dragen daarvan volstrekt geen overwegend bezwaar oplevert.

XII DE AFDEELING.

Vermindering van het artikel.

Art. 68. Het meer geraamde bedrag ad *f* 100 tot verhooging van het loon van den bediende berust op een misverstand.

Het artikel kan derhalve met *f* 100 worden verminderd.

XIII DE AFDEELING.

Verhooging van art. 79 en vermindering van art. 80.

Artt. 79 en 80. Vanwege de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger, op welke werkkring door den ondergeteekende werd gewezen in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 14 Maart 1902 (*Handelingen* 1901—1902, bladz. 1070), werd bij herhaling aangedrongen op verhooging der sedert 1889 tot een bedrag van *f* 1000 en van af 1893 tot een bedrag van *f* 5000, toegekende subsidie. De nuttige werkkring van die vereeniging en de toestand waarin haar geldmiddelen verkeerden, geven mij vrijheid gemelde subsidie tot een bedrag van

f 10 000 te verhoogen, ten einde daardoor de gelegenheid te geven om hen die vóór 1877 zijn gepensionneerd, zooveel noodig, wat ruimer te kunnen helpen.

Ik vind daartoe te eerder aanleiding nu zich de gelegenheid voordoet tot verhooging van die subsidie over te gaan, zonder dat daarmede verhooging der begrooting behoeft gepaard te gaan. Immers de financieele toestand van de vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” is van dien aard, dat de aan die vereeniging toegekende subsidie, welke in het jaar 1896 tot eene som van f 25 000 werd verhoogd, zonder eenig bezwaar kan worden teruggebracht tot een bedrag, hetwelk vóór evengemeld tijdstip als subsidie werd genoten, namelijk tot een bedrag van f 20 000. Uit de met het hoofdbestuur van evengenoemde vereeniging gevoerde correspondentie, welke bij het opmaken der onderwerpelijke begrooting nog niet was beëindigd, is gebleken, dat, zonder dat de belangen van de begunstigde oud strijders behoeven te worden geschaad, ten gevolge van versterf onder de begiftigden, met evengemelde subsidie kan worden volstaan.

De ondergeteekende wenscht hierbij te doen opmerken, dat, uit den aard der zaak, de beide hier besproken subsidiën, aflopende betalingen betreffen.

Onderstand aan behoeftige gewezen militairen.

Art. 81. Gevoelig voor den dank, hem in het Voorloopig Verslag gebracht voor de verhooging van den onderwerpeliĳken post, geeft de ondergeteekende te dezer plaatse, in aansluiting aan de belofte, door hem bij de behandeling van de militaire pensioenwetten in de Kamer gedaan, gaarne de verzekering, dat bij de toekenning van den hierbedoelden onderstand met nauwgezetheid zal worden te werk gegaan en dat de meerdere of mindere aanspraken van belanghebbenden met zorg zullen worden overwogen.

Ongevallenverzekering.

Art. 90. De bezwaren, door verscheidene leden geopperd tegen het dragen van eigen risico, bedoeld in art. 52 der Ongevallenwet 1901, welke bezwaren trouwens door andere leden zijn wederlegd, hebben den ondergeteekende niet de overtuiging geschonken, dat bovenbedoelde maatregel niet zou zijn aan te bevelen.

In art. 52 van voormelde wet wordt aan den werkgever, wiens onderneming hier te lande is gevestigd, de bevoegdheid gegeven om te verzoeken te worden toegelaten om zelf het risico der bij voormelde wet geregelde verzekering der werklieden te dragen.

Waar nu, gelijk in het Voorloopig Verslag wordt opgemerkt, de soliditeit der Departementen van algemeen bestuur buiten bedenking is, deze als het ware Rijksverzekeringsbanken op zich zelf vormen en juist ten behoeve van dergelijke betaalkrachtige lichamen het dragen van eigen risico in de wet is opgenomen, kan de ondergeteekende niet inzien, waarom het een ietwat vreemden indruk zou maken, dat voor het Departement van Oorlog wordt gebruik gemaakt van eene uitdrukkelijke bij de wet gegeven bevoegdheid, en zulks te minder, omdat art. 52, 2de lid, bepaaldelijk voorziet in het geval dat de Staat wordt toegelaten om zelf het risico te dragen.

In de Memorie van Toelichting wordt gezegd, dat, in welke lage gevarenklasse de inrichtingen van de landmacht ook worden gerangschikt, de te betalen premie, naar het gevoelen van den ondergeteekende, meer zal belooopen dan het bedrag der uitbetalingen, welke aan onder het Departement van Oorlog ressorteerende werklieden, ingevolge de Ongevallenwet 1901 zullen moeten worden gedaan. Hieromtrent wordt in het Voorloopig Verslag aange-teekend, dat deze bewering vrij los daarheen is geworpen, met geen enkel bewijs wordt gestaafd en in hare algemeenheid zonder waarde is. Naar aanleiding daarvan zij het volgende medegedeeld.

Waar vooraf niet kan worden gezegd of en in welke mate in de inrichtingen van het Rijk ongelukken zullen voorkomen, is het *bewijs* voor bovenstaande bewering natuurlijk niet te leveren, doch de ondergeteekende meent goede gronden te hebben, waarop zijne bovenomschreven meening steunt.

Eensdeels bestaat ten gevolge van de getroffen veiligheidsmaatregelen weinig kans, dat in de Rijksinrichtingen ernstige ongelukken zullen voorkomen, maar ten andere staat het vast, dat zulks tot dusverre slechts zeer zelden het geval is geweest. Dit laatste blijkt uit de kennisgevingen van voorgeval-

len ongelukken, welke vroeger op grond van art. 15 der wet van 5 Mei 1889 *Staatsblad* n°. 48) en, na intrekking van gemeld artikel, ingevolge art. 12 der Veiligheidswet, door de hoofden der Rijksinrichtingen moeten worden ingediend, en waarvan steeds een duplicaat aan het Departement van Oorlog wordt gezonden.

Op grond van de daardoor opgedane ervaring blijft de ondergeteekende van meening, dat het dragen van eigen risico in het financieel belang van den Staat is, terwijl het zeer wordt gewaardeerd, dat in deze meening ook door sommige leden wordt gedeeld.

Het was natuurlijk mogelijk geweest, in plaats van een memoriepost eene zekere som voor het onderwerpelijke doel in de begrooting uit te trekken, doch het ligt voor de hand dat, waar de gegevens daarvoor ontbreken, de bepaling van het bedrag daarvan geheel willekeurig zou zijn geweest. In volgende jaren zullen die gegevens, althans eenigermate voorhanden zijn, en zal alsdan, met het oog op de verkregen ervaring, eene raming van de vereischte som zijn te maken.

Dat het wenschelijk zou zijn, dat alle Departementen ten aanzien van het al dan niet dragen van eigen risico dezelfde gedragslijn volgen, kan de ondergeteekende niet toegeven. Juist bij verschil in de toepassing zal het mogelijk zijn, na verloop van enkele jaren eene vergelijking te maken en op grond daarvan uit te maken, welke wijze van handelen de voorkeur verdient.

XIVDE AFDEELING.

Pensioenfondsen voor weduwen en weezen van lagere militairen.

Op de vraag, met betrekking tot de hierbedoelde aangelegenheid in het Voorloopig Verslag voorkomende, zij medegedeeld, dat, met de verstrekte gegevens tot grondslag, de betrokken commissie thans de berekeningen uitgevoerd en nagenoeg ten einde gebracht heeft, die de *lasten* doen kennen, welke op een eventueel op te richten fonds zouden drukken, om aan de weduwen en weezen van de *gehuvde* militairen beneden den rang van officier, zooals de toestand zich op een bepaald aangenomen tijdstip voordoet, een pensioen volgens een aangenomen maatstaf te kunnen uitkeeren. Thans moeten nog de lasten berekend worden, die de *ongehuvden*, in verband met de huwelijkskansen, op het fonds zullen leggen. Eerst daarna zal kunnen worden vastgesteld, welke bijdragen door het Rijk, in verband met de *baten* die ontstaan door de contributiën der deelgenooten, casu quo verstrekt zullen moeten worden.

De commissie, met het onderzoek belast, streeft er naar, haren arbeid — zoo eenigszins mogelijk — omstreeks het midden van 1903 ten einde te brengen.

Uitbetaling van pensioenen.

Door enkele leden wordt aangedrongen op eene wijziging in de regeling van uitbetaling van pensioenen aan officieren in dien zin, dat voortaan de uitbetaling zou geschieden niet over het verstreken kwartaal maar over het komende.

Als grond hiervoor wordt aangevoerd, dat bij de bestaande regeling een officier gedurende den tijd, tusschen zijne pensionneering en de eerste uitbetaling van zijn pensioen verloopende, in groote moeilijkheden kan geraken.

Onder verwijzing naar hetgeen, met betrekking tot deze aangelegenheid, door den ondergeteekende is te kennen gegeven in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 14 Maart 1902, bij de behandeling van art. 44 van het ontwerp der „Pensioenwet voor de landmacht 1902” (*Handelingen* 1901—1902, bladz. 1061 en 1062) en het op dat artikel voorgestelde amendement, moge hier nog het navolgende worden medegedeeld.

In verband met de uitvoering van art. 44, 3de lid, der evenaangehaalde wet, heeft de vraag, of het wenschelijk is omtrent de uitbetaling van de militaire pensioenen — dus niet alleen voor officieren, maar ook voor militairen beneden dien rang — eene regeling in het leven te roepen, als waarop in het Voorloopig Verslag wordt aangedrongen, het onderwerp uitgemaakt van eene briefwisseling met den Minister van Financiën.

Deze heeft geleid tot eene ontkennende beantwoording dier vraag.

Met betrekking tot het ook thans in het Voorloopig Verslag aangevoerde bezwaar werd overwogen, dat, te dien aanzien, vooruitbetaling van pensioen

aan de belanghebbenden weinig zou baten. In den regel zou namelijk de eerste uitbetaling van een pensioen niet of weinig eerder plaats hebben dan thans. aangezien met de regeling der pensioenen allicht zooveel tijd verloopt, dat op het oogenblik waarin een Koninklijk besluit, houdende toekenning van militair pensioen het Departement van Financiën bereikt (en eerder kan natuurlijk van betaalbaarstelling geen sprake zijn), reeds een termijn, zoo niet geheel, dan toch bijna, verschuldigd is. Wel is waar zou de belanghebbende dan dadelijk of spoedig na elkaar twee termijnen van het pensioen kunnen ontvangen, maar het valt te betwijfelen, of dit wel altijd zou zijn in het welbegrepen belang van den gepensioneerde.

Tegenover dit betrekkelijk voordeel voor eens zou het minstens even groote nadeel staan, dat, ingeval de voorgestelde regeling werd ingevoerd, bij het eindigen van het pensioen bij overlijden of om andere redenen, door den Staat niets meer wegens pensioen aan de gepensioneerde militairen verschuldigd zou zijn, en dat hunne rechtverkrigenden, veelal eene weduwe en kinderen, voor de kosten der begrafenis en der laatste ziekte zullen hebben te zorgen.

Ten aanzien van de overige termijnen van het pensioen blijft alles gelijk het is.

Werd overigens bovenbedoelde regeling voor de militaire pensioenen getroffen, dan zou er geen reden zijn, om dezen maatregel ook niet toe te passen op de overige pensioenen ten laste van de Staatsbegrooting.

De regeling dezer aangelegenheid ten opzichte van militairen, kan dan ook niet geschieden buiten verband met die voor alle ambtenaren en zou de samenwerking van alle Departementen vereischen.

XVIDE AFDEELING.

Eigen hoofd voor het wapen der marechaussee.

Van den ondergeteekende is voorshands geen voorstel te wachten om het wapen der Koninklijke marechaussee wederom te stellen onder een eigen hoofd.

Hij is evenwel bereid deze aangelegenheid te overwegen wanneer te zijner tijd wordt overgegaan tot de reorganisatie van de cavalerie.

Militair karakter van het wapen.

Door aan het wapen der Koninklijke marechaussee zijn militair karakter te ontnemen, zou het ophouden als zoodanig te bestaan. Hiertegen bestaat overwegend bezwaar.

Lotsverbetering van den marechaussee.

Omtrent de hier gestelde vragen diene het volgende:

Ad 1um. De ondergeteekende vermeent, dat eene grondige herziening van de bezoldiging der militairen van het wapen niet dringend noodzakelijk is. Wel maakt het bij hem een punt van overweging uit, om aan het oudste gedeelte van het kader eene soldijverhooging toe te kennen, waarmede dan bij eene volgende begrooting rekening zal worden gehouden.

Ad 2um. De overgang van paarden van de cavalerie naar het wapen der marechaussee wordt zooveel mogelijk bevorderd.

In den loop van het jaar 1902 gingen 17 paarden van de cavalerie in eigendom over aan marechaussees.

De ondergeteekende is bereid te overwegen of het mogelijk en wenschelijk is maatregelen te nemen om in deze richting verder te gaan, doch men verlieze niet uit het oog, dat hierbij rekening is te houden met de belangen van de cavalerie.

Ad 3um. De geldelijke gevolgen verbonden aan het kosteloos doen verstrekken van geneeskundige hulp zijn niet te overzien.

De ondergeteekende acht het dan ook gewenscht het onderling ziekenfonds in stand te houden. Om de daaraan verbonden contributie echter zoo min mogelijk drukkend te maken, wil hij de gelegenheid openen om deze van een cent tot een halven cent per dag terug te brengen door het jaarlijksch subsidie van f 2000 op f 2900 te stellen.

In het vertrouwen dat de Kamer zich hiermede zal kunnen vereenigen, wordt art. 103 bij Nota van Wijziging met f 900 verhoogd.

Ad 4um. Voor zooveel mogelijk wordt in de nieuwe kazernes getracht aan de verschillende gezinnen een afzonderlijk gedeelte ter bewoning te geven. Het wonen van gehuwden buiten de kazerne wordt in het algemeen niet verenigbaar geacht met de belangen van den dienst.

Volgens het gevoelen van de betrokken autoriteiten worden de bezwaren aan de bestaande regeling verbonden niet van overwegenden aard geacht.

Ad 5um. De ondergeteekende is niet overtuigd van de noodzakelijkheid der verhooging van de soldij bij buitenwachten, allermintst voor de ongehuwden. In hoeverre verhooging daarvan voor de gehuwden gewenscht is, zal nader worden overwogen.

Een behoorlijk verloop is niet nadeelig met het oog op de kracht die van het wapen moet uitgaan. De marechaussee die gedurende zes achtereenvolgende jaren of langer op goede wijze als zoodanig gediend hebben, kunnen in den regel voor hen passende burgerbetrekkingen verkrijgen.

Uitzonderingen daargelaten is er geene reden om hen, door het toestaan om te huwen, aan het wapen te binden, tenzij zij bevordering hebben gemaakt of waardig of geschikt zijn om die te maken, in welk geval zij, ingevolge de bestaande bepalingen, als onderofficier de toestemming kunnen verkrijgen tot het aangaan van een huwelijk.

Om deze reden bestaat er — zelfs al bestond het bezwaar niet dat de kazernes geen voldoende ruimte bieden voor meer gezinnen dan thans reeds aanwezig zijn — geene aanleiding om het aantal marechaussee dat mag huwen uit te breiden en de ondergeteekende kan dan ook geene toezegging doen dat daartoe zal worden overgegaan.

Schietoefeningen der marechaussee.

De marechaussee behoort bedreven te zijn in de behandeling van de vuurwapenen en dat zoowel met het oog op zijn dienst in tijd van oorlog als voor dien in tijd van vrede. Die bedrevenheid is alleen te verkrijgen en te onderhouden door oefening.

De schietoefeningen kunnen alleen worden gehouden op schietbanen die voldoen aan de daarvoor gestelde eischen van veiligheid. Het personeel der marechaussee moet zich dus, voor het deelnemen aan de bedoelde oefeningen, voor zooveel noodig, begeven naar de plaatsen waar zich veilige banen bevinden. Dit geschiedt niet meer dan bepaald noodig is. In het noorden des lands worden door de verafgelegen brigades tusschen 1 April en 1 October niet meer dan vier oefeningen gehouden. Op deze wijze worden de kosten tot een minimum teruggebracht.

Dat de te dezer zake bij de divisie marechaussee bestaande regelingen omslachtig zouden zijn, kan niet worden toegegeven.

Mishandeling van arrestanten.

Aan het personeel der marechaussee wordt opgedragen de arrestanten huimaan en zonder onnoodige hardheid te behandelen.

De divisie-commandanten ontvangen zeer zelden klachten over mishandeling. Is dit echter het geval, dan blijft een gestreng onderzoek nimmer achterwege en wordt, indien de klacht gegrond wordt bevonden — wat geenszins altijd het geval is —, de schuldige voor den krijgsraad gebracht.

In weerwil van beleediging en onder gevaar voor ernstig lichamelijk letsel moet de marechaussee dikwerf orde houden onder kwaadwilligen en is hij verplicht bij verzet het gezag te handhaven. Het publiek is dan veelal geneigd onmiddellijk te spreken van mishandeling.

Wanneer de van meer dan eene zijde vernomen klachten hem nader worden omschreven en toegelicht is de ondergeteekende gaarne bereid ze te doen onderzoeken; eerst dan zal het mogelijk zijn te beoordeelen of het noodig is bijzondere maatregelen te nemen, waartoe voor hem, blijkens het vorenstaande, op dit oogenblik geene aanleiding bestaat.

Uitbreiding van het wapen.

De voorgestelde uitbreiding van het wapen der Koninklijke marechaussee is, naar het oordeel van al de betrokken autoriteiten, noodzakelijk.

Bij de overweging of voor eene bepaalde standplaats eene bereden dan wel

eene onbereden brigade gewenscht is, wordt rekening gehouden met de bijzondere eischen van het terrein waarop en van den bewakingskring waarin die brigade werkzaam moet zijn.

Die overwegingen hebben geleid tot het voorstel om voor de eventueel in 1903 uit te zetten brigades, onbereden personeel te bestemmen.

Met het oog op den onveiligen toestand in de grensstreken van Staats-Vlaanderen is de marechaussee aldaar onlangs tijdelijk en bij wijze van proef, versterkt. De ondervinding zal moeten leeren of en in hoeverre blijvende versterking van de politiemacht aldaar noodzakelijk is. Mocht deze noodzakelijk blijken, dan zal worden overwogen haar zooveel mogelijk door de Rijksveldwacht te doen plaats hebben.

De districts-commandant te Vlissingen kan van uit die plaats *al* de onder hem ressorteerende brigades veel gemakkelijker en spoediger bereiken dan uit Sas van Gent. De verbindingen van Vlissingen met Staats-Vlaanderen geven den districts-commandant voldoende gelegenheid om zijne aldaar gevestigde brigades, wanneer dit noodig is, spoedig te bereiken.

De wenschelijkheid om te Lochem eene brigade marechaussee te vestigen is tot nu toe niet gebleken. De verplaatsing van de te Markelo gevestigde brigade naar Goor heeft plaats gehad op het eenparig advies van al de betrokken autoriteiten.

De orders welke in den loop der tijden aan het korps Koninklijke marechaussee zijn gegeven tot de goede uitvoering van den dienst en omschrijving der verplichtingen van het personeel, bestaan tot nu toe op schrift.

Die orders moeten door het nieuw aangekomen personeel worden overgeschreven. Niet alleen geeft zulks aanleiding tot minder gewenschte handelingen, maar bovendien gaat met dien arbeid veel tijd verloren, die beter gebruikt kan worden.

Het ligt daarom in de bedoeling de meerbedoelde orders, voor zooveel zij nog van kracht zijn, te doen drukken in zoodanigen vorm dat zij behoorlijk kunnen worden bijgehouden; voorts om aan ieder der leden van het korps marechaussee een exemplaar van de gedrukte orders *in bruikleen* te doen verstrekken, op gelijken voet als zulks ook bij de Rijksveldwacht met het zoogenaamde „zakboekje” geschiedt.

Tot dit doel is het artikel verhoogd met *f* 1000.

XVII DE AFDEELING.

Bouwen door de genie.

Opmerkingen nopens het vermeende gemis van zuinigheid bij het bouwen door de genie werden reeds herhaaldelijk gemaakt.

De ondergeteekende veroorlooft zich te dien opzichte te verwijzen naar hetgeen door hem ter zake werd medegedeeld in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag, betreffende het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting over het dienstjaar 1902 (Gedrukte Stukken 1901—1902, 2, n°. 21, blz. 22).

Wat aangaat de thans aangehaalde voorbeelden nopens het geopperde gebrek aan zuinigheid zij aangeteekend:

a. dat voor een bedrag van *f* 6000 te Amsterdam eene bestaande onderheid bergloods moet worden vergroot met een uit den aard der zaak eveneens te onderheien gedeelte, binnenwerks lang 14, breed 10 M., terwijl de raming van kosten in overeenstemming is met die van het reeds bestaande in 1883 gemaakte gedeelte loods, daarbij rekening houdende met te nemen voorzorgen, die uit den aard der zaak noodig zijn bij uitbreiding met een onderheid gedeelte;

b. dat voor een bedrag van *f* 20 000 in de legerplaats bij Milligen zal worden gemaakt een gebouw van steen, lang ruim 83 en breed 10 M., verdeeld in 2 afdeelingen, voor te zamen 82 opgestalde paarden, met tusschengelegene ruimte, waarin 2 boksen en fouragebergplaatsen, terwijl tegen het gebouw een fourageschuur wordt aangebracht.

Blijkens het vorenstaande zijn de aanzienlijke kosten van de te stichten gebouwen in hoofdzaak te wijten aan de grootte die zij moeten verkrijgen: mitsdien wordt het onnoodig geacht na deze inlichtingen de hoogere ramingen nog nader te staven.

Bouw van kazernes.

Waar bij alle militaire bouwwerken steeds gepaste zuinigheid op den voorgrond staat, spreekt het wel vanzelf, dat voor de sierlijkheid daarbij slechts eenvoudige materialen aanwending kunnen vinden.

Zoo veel als mogelijk is wordt daarbij getracht de gebouwen een aan het karakter passend uiterlijk te geven. De beoordeeling in hoeverre daarin al dan niet is geslaagd, vormt grootendeels eene quaestie van smaak, en bezwaarlijk zal dan ook eenig gebouw, van welken aard ook, zijn aan te wijzen, waarom trent dienaangaande onder de bevoegde beoordeelaars altijd eenstemmigheid bestaat.

Een onderzoek door andere bouwkundigen van de plannen der nieuw te bouwen kazernes kan van ondergeteekende niet worden verwacht. De bekwaamheid van het korps genie-officieren, die algemeen wordt erkend en gewaardeerd, blijkens de vele burgerbetrekkingen waartoe zij worden verkozen, doet het nemen van zulk een maatregel zelfs geheel buiten overweging blijven.

De plannen van de te Assen en Ede nieuw te bouwen kazernes zijn nog niet ten volle door den ondergeteekende vastgesteld.

Overlegging, ter kennismaking, van die plannen kan dan ook voorshands nog niet geschieden. Wel kan worden medegedeeld, dat daarbij in hoofdzaak zal worden gevolgd het type van de bestaande kazernes te Assen en te Groningen, waarvan indertijd vanwege het Departement van Oorlog de bestekken met plattegronden, doorsneden en opstanden aan de Kamer zijn gezonden en welke kazernes na het in gebruik nemen zeer goed hebben voldaan.

Kazerne te Ede.

De nieuw te bouwen kazernes te Ede zullen, evenals elders, worden ingericht voor huisvesting van 2 bataljons op voet van vrede.

Leeuwarden als garnizoensplaats.

Met betrekking tot de vraag waarom Leeuwarden, dat vroeger als plaats voor een groot garnizoen werd afgekeurd, wegens gemis aan goed oefenings-terrein, thans weer in aanmerking kan komen voor eene garnizoensvermeerdering met een regimentsstaf en één bataljon, moge het den ondergeteekende vergund zijn beleefd te verwijzen naar hetgeen hiervoren werd medegedeeld als toelichting van de voorgenomen wijziging in de bestaande dislocatie en uitbreiding der kazerneering.

Het ligt voorts in de bedoeling om, evenals zulks vroeger plaats vond, de eventueel te Leeuwarden garnizoen houdende onderdeelen, telken jare op daartoe geschikte terreinen de oefeningen te doen houden, waartoe in de nabijheid van dat garnizoen de gelegenheid ontbreekt of minder gunstig is.

Verhooging van het artikel.

Art. 107. In aansluiting aan hetgeen werd vermeld in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het onderzoek van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1902 (Gedrukte Stukken 1901—1902. 2, N°. 21, bladz. 18—19), nopens hetgeen was verricht naar aanleiding van het noodlottig voorval, dat op den 1sten Mei 1901 had plaats gehad op het schietterrein voor het garnizoen Amersfoort, kan de ondergeteekende mededeelen, dat de voorstellen tot afdoende verbetering van de veiligheid der schietbanen te Amersfoort thans zijn ingekomen. De daaraan verbonden kosten bedragen f 5 920.

Het komt ondergeteekende bepaald noodig voor die verbeteringen te doen uitvoeren en het artikel met genoemd bedrag te verhoogen.

Ook omtrent de veiligheid der schietbaan op het terrein te Midlaren zijn ongunstige rapporten ingekomen. Afdoende verbetering wordt insgelijks dringend noodig geacht, in verband waarmee het artikel met het bedrag der geraamde kosten ad f 7 100 is verhoogd.

Voorts is de omschrijving van het artikel in verband met het hierboven vermelde aangevuld.

Verhooging van het artikel.

Art. 108. Evenals voor het opleggen van de gedeponeerde kleeding voor 8

lichtingen van de militie verschillende voorzieningen vereischt worden, is dit ook noodig voor het opleggen van de voor die lichlingen bestemde wapenen, aangezien ook daarvoor de beschikbare ruimte geheel onvoldoende is.

De plannen voor de noodig geachte voorzieningen zijn thans ingekomen; in verband daarmee moet het onderwerpelijk artikel met f 15 400 verhoogd worden.

In de bij deze Memorie gevoegde Nota van Wijzigingen wordt deze verhooging met de daarmee verband houdende wijziging van de omschrijving van het artikel nader vermeld.

Aanmaak van geweren.

Art. 109. Naar aanleiding van het hier gevraagde is eene Nota samengesteld, die afzonderlijk in duplo aan den voorzitter der Kamer zal worden toegezonden met de bedoeling, die exemplaren ter griffie neer te leggen uitsluitend ter kennisneming van de Kamerleden, omdat de inhoud daarvan ongeschikt is voor openbaarmaking.

Verhooging van het artikel.

Art. 110. In verband met hetgeen hiervóór ad „*Geschutgieterij*” is medege-deeld, wordt het op art. 110 uitgetrokken bedrag met f 30 000 verhoogd, zijnde de kosten voor den bouw van de bedoelde werkplaats voor het herstellen van vuurmonden.

Met het oog op het tijdstip van de voorgenomen opheffing van de Geschutgieterij moet die nieuwe werkplaats vóór 1 Mei 1904 zijn ingericht en dus in 1903 worden gebouwd.

Het voor 1902 toegestane bedrag voor de uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan *de Hembrug* is in hoofdzaak besteed aan het bouwen van magazijnen, terwijl nog in dit jaar de aanbesteding zal plaats hebben van een tweetal woningen voor stokers, waarvan de bouw door den ongergeteekende, ook op grond van een plaatselijk onderzoek, dringend noodig wordt geacht.

Met den bouw van meerdere woningen voor stokers en voor enkele andere aan de inrichtingen verbonden personen zal in volgende jaren, naarmate daarvoor gelden beschikbaar komen, worden voortgegaan.

's GRAVENHAGE, 6 December 1902.

De Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1904.

VIIIste HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN,
PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet, de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld; Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

ARTIKEL 1. Het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1904, betreffende het *Departement van Oorlog*, wordt vastgesteld als volgt:

ISTE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artikel 1. Traktement van den Minister *f* 12 000,00.

Art. 2. a. Traktement van den Secretaris-Generaal en van de verdere ambtenaren, tot en met den rang van adjunct-commies *f* 103 000,00 *b.* Traktementen van eerste- en tweede-klerken, den kamerbewaarder, de boden en de vaste knechts *f* 37 050,00 *c.* Toelagen van officieren, onderofficieren en mindere militairen, ter zake hunner plaatsing of detachering bij het Departement, daggelden voor tijdelijke schrijvers *f* 15 650,00. Totaal *f* 155 700,00.

Art. 3. Periodieke traktementsverhooging voor de ambtenaren en bedienden, in *artikel 2, b*, genoemd *f* 1 525,00.

Art. 4. Toelagen voor het verlies van het genot der leges, alsmede aan den ambtenaar bij het Departement, belast met de invordering dier leges, als vergoeding wegens den hem opgelegden last tot zekerheidsstelling voor zijn beheer *f* 5 080,00.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoeften, drukwerk en kleine uitgaven bij het Departement *f* 27 000,00.

Art. 6. Reis- en verblijfkosten van den Minister, van den Secretaris-Generaal en van het verder personeel bij het Departement geplaatst of gedetacheerd *f* 500,00. Totaal *f* 201 805,00.

IIDE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der Staven van het leger.

Art. 7. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den Grooten Staf *f* 48 800,00.

Art. 8. Als voren van den Generalen Staf *f* 81 100,00.

Art. 9. Als voren van den Provincialen Staf *f* 30 850,00.

Art. 10. Als voren van den Plaatselijken Staf *f* 47 350,00.

Art. 11. Traktementen van opzichters-bureel-ambtenaren op de bureelen van Linie- en Stellingcommandanten *f* 4 380,00. Totaal *f* 212 480,00.

III^{DE} AFDEELING.*Bezoldiging van het personeel der militaire administratie.*

Art. 12. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de Intendanten en toelagen van officieren, bij de intendance gedetacheerd *f* 55 550,00.

Art. 13. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de Kwartiermeesters *f* 191 125,00.

Art. 14. Als voren van de Magazijnmeesters, hoofden van de Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en van de Luitenants-Kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters bij die inrichtingen *f* 11 500,00. Totaal *f* 258 175,00.

IV^{DE} AFDEELING.*Bezoldiging van het personeel der verschillende wapens en der landweer.*

Art. 15. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van het Wapen der Infanterie en van de officieren van de Compagnieën hospitaalsoldaten *f* 1 699 749,00.

Art. 16. Als voren van het Wapen der Cavalerie *f* 273 639,00.

Art. 17. Als voren van het Wapen der Artillerie *f* 898 477,00.

Art. 18. Als voren van het Wapen der Genie, en toelagen van officieren van andere wapens, bij het Korps Genietroepen gedetacheerd *f* 222 673,00.

Art. 19. Traktementen van de officieren van de landweer *f* 46 800,00.

Art. 20. Traktementen van conducteurs der Artillerie *f* 82 500,00.

Art. 21. Traktementen en vergoedingen van opzichters van fortificatiën en van buitengewone opzichters van fortificatiën, traktementen van opzichters-bureelambtenaren der Genie, vergoedingen van opzichters van den vesting-telegraafdienst en van reserve-vestingtelegrafisten en daggelden en toelagen van militaire wachters *f* 129 880,00.

Art. 22. Soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten van het Wapen der Infanterie of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de compagnieën hospitaalsoldaten en van de landweer. *f* 1 569 330,00.

Art. 23. Als voren van het Wapen der Cavalerie of daarbij gedetacheerd van andere Wapens *f* 368 363,00.

Art. 24. Jaarwedden, soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten van het Wapen der Artillerie of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de landweer *f* 804 100,00.

Art. 25. Soldijen, daggelden, toelagen en verdere vergoedingen van onderofficieren en soldaten van het Korps Genietroepen of daarbij gedetacheerd van andere wapens, alsmede van de onderofficieren en soldaten van de landweer *f* 96 814,00. Totaal *f* 6 192 325,00.

V^{DE} AFDEELING.*Kosten van voeding van onderofficieren en soldaten.*

Art. 26. Aanschaffing van graan, meel, brandstoffen en hetgeen verder noodig is voor het bereiden van brood *f* 323 948,00.

Art. 27. Aanschaffing van brood en vergoeding wegens gemis van brood. *f* 110 988,00.

Art. 28. Aanschaffing en onderhoud van vee;
aanschaffing van levensmiddelen, waaronder verduurzaamde levensmiddelen en beschuit;

koffie en melk ten dienste van de wachten;

aanschaffing en onderhoud van gereedschappen voor het inkoopen, bereiden en uitdeelen van levensmiddelen en van verdere benodigdheden in de soldatenkeukens *f* 1 865 928,00.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van groenten en verdere kleine benodigdheden voor de soldatenmenages en schadeloosstelling wegens gemis van voeding *f* 746 410,00.

Art. 30. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de keuring van levensmiddelen en vee *f* 2 200,00. Totaal *f* 3 049 474,00.

VIDE AFDEELING.

Kosten van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten, van ledergoed en paardetuig en van onderhoud van wapenen.

Art. 31. Traktementen en daggelden van het personeel der kleermakerijen bij de Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en arbeidsloonen voor den aanmaak van kleeding *f* 247 000,00.

Art. 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen en andere benodigdheden tot aanmaak daarvan, van onderscheidingssteekenen van onderofficieren en soldaten en van modellen van kleeding en uitrusting; kosten vallende op de keuring van een en ander *f* 1 677 000,00.

Art. 33. Van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting; uitgaven voor verschillende voorwerpen, waarvan de militairen boven en behalve het stel kleeding en uitrusting, wapenen en ledergoed, moeten worden voorzien;

benodigdheden voor het in goeden staat houden van kleeding en uitrusting in deponeerkamers;

benodigdheden voor het merken en nummeren;

aanzuivering van schuld van militairen, die worden overgenomen van het Departement van Marine en van het Departement van Koloniën;

uit te betalen tegoed op de rekeningen van onderofficieren en soldaten, daaronder begrepen het tegoed waarop het recht in vorige jaren is ontstaan;

na aftrek van de sommen, welke worden ingehouden op de soldij van onderofficieren en soldaten, die eene uitrusting en reserverekening hebben, en van de sommen, welke ten bate van die rekeningen vrijwillig worden gestort *f* 373 630,00.

Art. 34. Reinigen en herstellen van onderkleeding en handdoeken, werk- en stalbroeken en werk- en stalkielen van soldaten *f* 153 500,00

Art. 35. Toelagen voor eerste uitrusting van vaandrags en kornetten *f* 13 400,00.

Art. 36. Aanschaffing en wijziging van ledergoed, van paardetuig voor de cavalerie en voor officieren, die niet tot het houden van dienstpaaarden gerechtigd zijn, doch diensten te paard moeten verrichten, van trommen, hoorns en trompetten met toebehooren, van stokken voor sergeanten- en korporaals-tamboer en van pioniergereedschappen, waaronder benodigdheden tot het onbruikbaar maken van spoorwegen en telegraaflijnen;

kosten vallende op de keuring van een en ander *f* 195,850,00.

Art. 37. Herstelling en onderhoud van de in het vorige artikel genoemde voorwerpen *f* 50,000,00.

Art. 38. Herstelling en onderhoud van wapenen;

daggelden van oppassers op de wapenkamers;

benodigdheden voor het onderhouden van wapenen in de wapenkamers bij de korpsen *f* 33,000,00. Totaal *f* 2 743 380,00.

VII DE AFDEELING.

Kosten van huisvesting, stalling, nachtligging en reiniging.

Art. 39. Huisvesting van officieren en huisvesting en voeding van onderofficieren en soldaten, zoome de stalling van paarden, een en ander krachtens de Wet houdende bepalingen betrekkelijk de inkwartierungen, en kantonnementskosten, niet begrepen in art. 57a *f* 45 000,00.

Art. 40. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen en daggelden van in te lijven manschappen en opgeroepen verlofgangers der nationale militie *f* 6 000,00.

Art. 41. Huur van gebouwen of gedeelten daarvan tot huisvesting van gehuwde militairen beneden den rang van officier en van hunne gezinnen *f* 247 080,00.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers en wachtlokalen;

verlichting van kazernepleinen, aanhoorigheden van kazernen, stallen, en niet tot oefening dienende kamp- en andere terreinen;

aanschaffing en onderhoud van kachels voor lokalen, bewoond door ongehuwde onderofficieren;

aanschaffing van kleine geriefelijkheden voor soldatenkamers;

aanschaffing en onderhoud van benodigdheden in arrestkamers;

kosten, vallende op het in gereedheid brengen van niet tot oefening dienende kampterreinen, bivaks en dergelijke;

drinkwater in de garnizoenen, waaronder begrepen kosten voor het bedienen van motoren en pompen ten dienste van waterleidingen *f* 158 875,00.

Art. 43. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en andere benodigdheden tot het schoonhouden van militaire gebouwen, in gebruik bij de korpsen van het leger *f* 20 000,00.

Art. 44. Daggelden van personeel voor het reinigen van kazernepleinen en van aanhoorigheden van kazernen *f* 60 000,00.

Art. 45. Aanschaffing, onderhoud en reiniging van slaapfornituren;

aanschaffing en snijden van ligstroo; kosten vallende op de keuring van een en ander *f* 157 564,00.

Art. 46. Uitgaven voor het reinigen van het lichaam en voor scheren en haarsnijden van ongehuwde soldaten *f* 30 800,00. Totaal *f* 725 319,00.

VIII^{STE} AFDEELING.

Aanschaffing, voeding en verzorging van paarden.

Art. 47. Aanschaffing van paarden *f* 212 530,00.

Art. 48. Reis- en verblijfkosten en verdere uitgaven, vallende op de aanschaffing van paarden 24 060,00.

Art. 49. Daggelden en toelagen van geëmployeerden bij fouragemagazijnen *f* 500,00.

Art. 50. Aanschaffing van fourage en vergoeding van officieren, die voor hunne dienstpaarden geen fourage in natura genieten;

aanschaffing van strooisel en huur van weiden;

reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de aanschaffing van fourage en het huren van weiden *f* 1 237 712,00.

Art. 51. Hoefbeslag en hoevensmeer;

stal- en manegebehoeften;

benodigdheden voor het merken, meten, voederen, drenken en voor de verdere verzorging van paarden;

materieel voor fourage-magazijnen;

aanschaffing en onderhoud van voertuigen voor den dienst bij het remonedepôt;

kosten van het onderricht aan de rij- en hoefsmidschool *f* 89 050,00. Totaal *f* 1 563 852,00.

IX^{DE} AFDEELING.

Studiën, onderwijs en oefeningen.

Art. 52. Kosten van het bijwonen door officieren van enkele lessen aan Universiteiten en aan de Polytechnische School *f* 500,00.

Art. 53. Kosten van nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche Krijgsgeschiedenis en van openbaarmaking van de uitkomsten daarvan:

a. toelage van den Directeur van het Krijgsgeschiedkundig Archief *f* 1 000,00.

b. reis- en verblijfkosten en verdere kosten *f* 2 500,00. Totaal *f* 3 500,00.

Art. 54. Kosten van het onderwijs aan de Cursussen bij het Wapen der Infanterie en van het schoolonderwijs bij de korpsen, van het onderwijs in exercitie- en dienstreglementen, schermen, gymnastiek, voltige, zwemmen, schaatsenrijden, dansen, muziek en andere voor militairen noodige en nuttige vakken;

belooningen aan onderwijzers en prijzen aan leerlingen;

aanschaffing van exercitie- en dienstreglementen, kosteloos te verstrekken aan onderofficieren en soldaten;

onderhoud der korpsboekeringen f 59 050,00.

Art. 55. Kosten van practische oefeningen van officieren, van oefeningen in het paardrijden van onbereden officieren in garnizoensplaatsen, waar geen bereden troepen zijn gevestigd, van oefeningen in het schieten en van het deelnemen aan wedstrijden in het schieten, de gymnastiek, het schermen en andere militaire oefeningen;

prijzen en beloningen aan onderofficieren en soldaten bij de oefeningen in het schieten en andere militaire oefeningen;

vaandels, standaards, richtvlaggen, exercitie-lijnen en dergelijke benodigdheden 40 400,00.

Art. 56. Aanschaffing, onderhoud en huur van rijwielen voor den dienst bij de korpsen;

reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de keuring daarvan f 17 200,00.

Art. 57. Kampeeren en manoeuvres:

a. Kosten van oefeningen van officieren en troepen buiten hunne standplaatsen, daaronder begrepen de kosten van drinkwater, ligstroom, lichtstoffen, hout voor bivakvuren, kantonnementskosten, bruggemateriaal en benodigdheden voor pionierarbeid, vergoeding van schade, toegebracht aan eigendommen van bijzondere personen, voor zoover die vergoeding te voren is bedongen, en andere op de oefeningen vallende kosten f 46 500,00; *b.* toelagen van het personeel, dat aan de oefeningen deelneemt, daaronder begrepen officieren der schutterijen en personeel van de koloniale reserve f 70 000,00; *c.* reis- en verblijfkosten, kosten van vervoer, tol-, brug-, weg- en veergelden f 130 000,00. Totaal f 245 500,00.

Art. 58. Kosten vallende op den postduivendienst:

a. traktementen, toelagen, premiën en beloningen van personeel belast met toezicht en verzorging f 2 050,00. *b.* verdere kosten f 4 250,00. Totaal f 6 300,00.

Art. 59. Kosten van schietonderricht buiten het leger f 15 100,00.

Art. 60. Kosten van het voorbereidend militair onderricht en van oefeningen met het reservekader buiten het leger:

a. vergoedingen en beloningen van personeel met het onderwijs en toezicht belast f 19 180,00; *b.* reis- en verblijfkosten, huur, verwarming en verlichting van oefeningslokalen, schoonhouden van geweren en verdere uitgaven f 55 300,00. Totaal f 74 480,00.

Art. 61. Subsidiën aan vereenigingen voor volksoefeningen in de gymnastiek f 5 000,00.

Art. 62. Subsidie aan de vereeniging Volksweerbaarheid f 2 500,00.

Art. 63. Subsidie aan de Militaire Sportvereeniging te 's-Gravenhage f 600,00.

Art. 64. Subsidiën aan den officiers- en aan den onderofficiers-schermbond f 1 000,00. Totaal f 472 130,00.

XDE AFDEELING.

Administratiekosten.

Art. 65. Beloningen voor bedienden bij de bureau's van den Chef van den Generalen Staf en van den Hoofdintendant f 1 450,00.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten voor de staven van het leger, voor intendanten en kwartiermeesters, voor de wapenkorpsen en voor de landweer f 93 460,00.

Art. 67. Als voren voor raden van onderzoek f 100,00.

Art. 68. Druk- en bindwerk ten dienste van het leger f 20 000,00.

Art. 69. Toelagen, schrijfloonen, drukwerk en verdere kosten, verbonden aan de werkzaamheden van de commissiën voor de voorbereiding van eene eventueele approviandeering der Stelling van Amsterdam f 300,00.

Art. 70. Schrijf- en teekenbehoeften voor aangewezen commandanten van stellingen, van forten en van groepen van versterkte plaatsen, alsmede voor

officieren, belast met het opmaken van memoriën betreffende de approviandeering van forten en versterkte plaatsen *f* 300,00. Totaal *f* 115 610,00.

XIDE AFDEELING.

Verschillende uitgaven bij de staven en diensten en de wapenkorpsen.

Art. 71. Gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in Nederlandsch-Indië worden gedetacheerd. *Memorie.*

Art. 72. Voorschotten aan officieren, die een dienstpaard verliezen, of opnieuw tot het houden van een dienstpaard verplicht worden, doch daarvoor van Rijkswegen geen vergoeding genieten *f* 3 000,00.

Art. 73. Kosten van onderscheidingsteekenen voor officiersdienst, van medailles voor diensten van onderscheiden aard, van de daaraan verbonden gratificatiën en van eeretekenen, ingesteld bij Koninklijk besluit van den 10den Mei 1865 (*Staatsblad* n°. 32) en bij Koninklijk besluit van den 8sten September 1877 (*Staatsblad* n°. 179) *f* 4 000,00.

Art. 74. Toelagen voor de muziekkorpsen bij de Infanterie *f* 73 679,00.

Art. 75. Gratificatiën voor eens aan onderofficieren en soldaten, die wegens lichaamsgebreken, zonder verdere aanspraak op verzorging, uit den dienst worden ontslagen en vergoedingen aan gezinnen van overleden gehuwde onderofficieren en soldaten. *f* 10 000,00.

Art. 76. Vergoedingen ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901 *f* 250 000,00.

Art. 77. Werfkosten, daaronder begrepen premiën van miliciens-sergeanten en van miliciens-korporaals, bij aanstelling in die graden en premiën van miliciens van het korps genietroepen, die, ter opleiding in den graad van milicien-sergeant, vier maanden vrijwillig onder de wapenen blijven *f* 121 970,00.

Art. 78. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst bij de militairen, daaronder begrepen tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers *f* 10 900,00.

Art. 79. Begraveniskosten. *f* 1 000,00. Totaal *f* 474 549,00.

XIIDE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 80. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de officieren van gezondheid *f* 274 175,00

Art. 81. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de militaire paardenartsen *f* 58 725,00.

Art. 82. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de militaire apothekers en apothekersbedienden *f* 86 000,00.

Art. 83. Premiën aan artsen, die tot officier van gezondheid benoemd worden *f* 20 000,00.

Art. 84. Traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst *f* 7 100,00.

Art. 85. Traktementen en daggelden van de ambtenaren en geëmployeerden bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen *f* 19 900,00.

Art. 86. Toelage voor het verlies van het genot der leges *f* 132,00.

Art. 87. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en daggelden van de geëmployeerden bij de militaire hospitalen *f* 136 886,00.

Art. 81. Kosten, vallende op het verplegen van zieken, daaronder begrepen alle zoodanige personen als op machtiging van het Departement van Oorlog in de ziekeninrichtingen worden opgenomen;

kosten, vallende op het onderricht van geëmployeerden in de kookkunst;

kosten van vervoer van ouders, voogden en echtgenooten van militairen, die in de ziekeninrichtingen zijn opgenomen;

kosten vallende op de verpleging in gemeentelijke of particuliere ziekeninrichtingen van aan besmettelijke ziekten lijdende vrouwen en kinderen van

militairen, die in eene kazerne of in een ander gebouw, bestemd tot militaire doeleinden, zijn gehuisvest, en op de verpleging in die inrichtingen van alle zoodanige personen, als met machtiging van het Departement van Oorlog daarin worden opgenomen;

met uitzondering van de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt *f* 131 493,00.

Art. 89. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burgerlijke geneesheeren voor specialiteits- en andere geneeskundige behandeling van militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede van hunne huisgezinnen, en aan apothekers van de zeemacht en burgerlijke apothekers bij ontstentenis van militaire apothekers *f* 13 500,00.

Art. 90. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, brancards, chirurgicale, orthopaedische, pharmaceutische en andere benoedigdheden voor militairen en andere personen, die aanspraak hebben op geneeskundige verzorging voor rekening van het Departement van Oorlog, zoomede voor hunne huisgezinnen;

verschillende uitgaven voor 's Rijks magazijn van geneesmiddelen;

kosten van vernieuwing van breukbanden van personen, die den militairen dienst, ten gevolge van eene daarin opgedane breuk, zonder aanspraak op pensioen, hebben verlaten *f* 34 740,00.

Art. 91. Aanschaffing en onderhoud van voorwerpen van ligging en kleding voor de zieken in de militaire ziekeninrichtingen; aanschaffing en onderhoud van meubelen, stellingen en rakken en onderhoud van wandelplaatsen in de militaire ziekeninrichtingen;

aanschaffing en onderhoud van kleding en uitrusting van geëmployeerden, die voor 's Rijks rekening daarvan worden voorzien;

kosten van het schoonhouden der militaire ziekeninrichtingen;

begraveniskosten en verdere uitgaven, die uit haren aard ten laste van dit artikel moeten worden gebracht *f* 66 172,00.

Art. 92. Kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burgerlijke veeartsen;

kosten, vallende op het nemen van maatregelen tot voorkoming of wering van besmettelijke ziekten onder de paarden, met inbegrip van vergoeding voor onteigende paarden van officieren en voor verbrande of vernietigde goederen van officieren, onderofficieren en soldaten, en voor het weghalen en begraven van gestorven en afgemaakte paarden *f* 4 050,00.

Art. 93. Bureel- en administratiekosten en advertentiekosten *f* 4 200,00.

Art. 94. Reis- en verblijfkosten, daaronder begrepen die wegens keuring van instrumenten en andere benoedigdheden *f* 2 000,00.

Art. 95. Gratificatiën van geëmployeerden bij ontslag uit den dienst en vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel *f* 500,00.

Art. 96. Huur van gebouwen of gedeelten daarvan tot huisvesting van gehuwde apothekers-bedienden en geëmployeerden en van hunne gezinnen *f* 12 186,00. Totaal *f* 871 759,00.

XIII^{DE} AFDEELING.

Inrichtingen van onderwijs.

A. Kosten van de Hoogere Krijgsschool.

Art. 97. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den directeur en de officieren-leeraren; bijslag op traktement, toelagen en gratificatiën van leerlingen;

traktementen van vaste burgerlijke leeraren en verdere ambtenaren; beoeningen van leeraren, niet behorende tot het vaste personeel;

idem van leeraren der Rijkslanbouwschool en van den directeur en leeraren der Nederlandsche School voor Nijverheid en Handel te Enschedé voor het geven van onderwijs, alsmede vergoedingen van geëmployeerden bij die inrichtingen;

soldijen, daggelden en belooningen van het overige personeel;
 een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der
 begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 29 922,00.

Art. 98. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen; aankoop en onder-
 houd van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fou-
 rage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijf-
 kosten en alle andere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering
 van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die
 uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding
 en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van mili-
 taire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der
 begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 5 413,00.

B. *Kosten van de Koninklijke Militaire Academie.*

Art. 99. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van
 den gouverneur en de officieren; traktementen van burgerlijke leeraren en
 van verdere ambtenaren;

jaarwedden, soldijen, daggelden en vergoedingen van het overige personeel
 en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het eerste hoofdstuk der
 begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald. *f* 92 787,00.

Art. 100. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, aankoop en onder-
 houd van meubelen; brand, licht, water, voeding, zakgeld van cadetten, kleed-
 ing en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratie-
 kosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der in-
 richting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levens-
 middelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden
 verstrekt, en van kleeding en uitrusting, ledergoed, paardetuig en nachtleger-
 voorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire
 kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der
 begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 104 247,00.

C. *Kosten van de Cadettenschool.*

Art. 101. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen
 van den directeur en de officieren; traktementen van burgerlijke leeraren en
 van verdere ambtenaren;

jaarwedden, soldijen, daggelden en vergoedingen van het overige personeel
 en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der
 begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 31 994,00.

Art. 102. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen; aankoop en
 onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, zakgeld van cadetten,
 kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel en administratie-
 kosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrich-
 ting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmid-
 delen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt,
 en van kleeding en uitrusting, ledergoed en nachtleger voorwerpen, voor zoover
 die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der
 begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 40 942,00.

D. *Kosten van den Hoofdcursus.*

Art. 103. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van
 den Directeur en de officieren; traktementen van vaste burgerlijke leeraren;
 belooningen en vergoedingen van leeraren en bedienden, niet behoorende
 tot het vaste personeel;

soldijen, daggelden en vergoedingen van het overige personeel en van burgerlijke geëmployeerden;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 34 819,00.

Art. 104. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen, aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt en van kleeding en uitrusting en nachtlegervoorwerpen, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 20 167,00.

E. Kosten van de Normaal-Schietschool.

Art. 105. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van den Directeur en de officieren; bijslag op traktement en toelagen van officieren, bij de inrichting gedetacheerd;

soldijen, daggelden, toelagen en vergoedingen van het overige personeel;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 24 330,00.

Art. 106. Onderhoud, herstelling en huur van gebouwen en werken; aankoop en onderhoud van meubelen; brand, licht, water, voeding, kleeding en uitrusting, fourage, boeken, instrumenten, schietmaterieel, belooningen bij het schijfschieten, bureel- en administratiekosten, reis- en verblijfkosten en alle verdere uitgaven ten dienste der inrichting, met uitzondering van de kosten van vervoer, de kosten van levensmiddelen, voor zoover die uit de militaire verplegingsinrichtingen worden verstrekt, en van kleeding en uitrusting, voor zoover die worden verstrekt uit de magazijnen van militaire kleeding en uitrusting;

een en ander na aftrek van het aandeel, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald f 15 273,00. Totaal f 399 893,00.

XIVde AFDEELING.

Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en militaire verplegingsinrichtingen; aanschaffing en onderhoud van kampementsgoederen en velduitrusting.

A. Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting.

Art. 107. Toelagen van officieren wegens diensten bij de keurings-commissie, traktementen van burgerlijke ambtenaren en daggelden van geëmployeerden en werklieden bij de centrale magazijnen te Amsterdam, Delft of Woerden f 121 350,00.

Art. 108. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten; aanschaffing en onderhoud van werktuigen, instrumenten en ander materieel en magazijnkosten 11 626,00.

B. Kampements-goederen en velduitrusting.

Art. 109. Aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampementsgoederen en van voorwerpen van velduitrusting, waaronder veldkijkers, veldlantaarns en officiers-cantines; kosten, vallende op de keuring van een en ander f 49 300,00.

C. Verplegingsinrichtingen.

Art. 110. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van administrateurs en opzichters, en daggelden en arbeidsloon van het verdere personeel bij de militaire bakkerijen f 64 800,00.

Art. 111. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en daggelden en arbeidsloon van het verdere personeel van de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire slachterijen f 20 985,00.

Art. 112. Traktementen, toelagen, vergoedingen en schadeloosstellingen van de administrateurs en daggelden en arbeidsloonen van het verdere personeel van de garnizoensmagazijnen van kleding en van nachtleger *f* 53 301,00.

Art. 113. Vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel *f* 100,00.

Art. 114. Reis- en verblijfkosten, bureel en administratiekosten; aanschaffing en onderhoud van werktuigen en ander materieel en magazijnkosten *f* 46 614,00. Totaal *f* 368 076,00.

XVde AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen, Magazijnen der Artillerie, artillerie-materieel bij de korpsen en inrichtingen van het leger en practische oefeningen en proeven bij het Wapen der Artillerie.

A. Artillerie-inrichtingen.

Art. 115. Jaarwedden en tegemoetkomingen van burgerlijke ambtenaren; toelagen en tegemoetkomingen van officieren, van conducteurs der artillerie en van onderofficieren, wegens diensten bij de Artillerie-inrichtingen;

toelage van den officier, krachtens art. 24 der Hinderwet, belast met het toezicht op bewaarplaatsen voor ontplofbare stoffen *f* 126 050,00.

Art. 116. Daggelden, loonen, soldijen, premiën en tegemoetkomingen van burgerlijke en militaire werklieden;

loonen voor het doen verrichten door particulieren van werk voor aan te maken, samen te stellen of te wijzigen artillerie-materieel *f* 547 700,00.

Art. 117. Grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen, bestanddeelen en verdere benoedigheden tot het aanmaken, samenstellen, wijzigen, opleggen, onderhouden, beproeven, herstellen en verzenden van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, waarnemings toestellen, affuiten, beddingen, voertuigen, geschutmunitieën en andere ernstvuurwerken, een en ander met toebehooren *f* 142 950,00.

Art. 118. Als voren van draagbare wapenen, met toebehooren, met uitzondering van de draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M. *f* 4 500,00.

Art. 119. Als voren van ponton- en torpedo-materieel, paardetuig, materieel voor afstandmeting en de telephonische verbindingen ten dienste der artillerie, een en ander met toebehooren *f* 11 100,00.

Art. 120. Als voren van patronen tot draagbare vuurwapenen, met toebehooren *f* 325 000,00.

Art. 121. Aanschaffing van werktuigen, gereedschappen, maten, brandstoffen, olie, verlichtingsmiddelen, water en andere benoedigheden voor het aanmaken, samenstellen, wijzigen, beproeven, herstellen, opleggen, onderhouden en verzenden van artillerie-materieel, in de voorgaande artikelen dezer afdeeling genoemd;

benoedigheden voor het scheikundig laboratorium;

kosten, vallende op het onderhoud van artillerie-materieel, werktuigen en gereedschappen *f* 179 900,00.

Art. 122. Aanschaffing van geschut, mitrailleurs, richtmiddelen, waarnemings-toestellen, affuiten, beddingen, voertuigen, geschutmunitieën en andere ernstvuurwerken, een en ander met toebehooren *f* 10 000,00.

Art. 123. Aanschaffing van draagbare wapenen, met toebehooren *f* 5 000,00.

Art. 124. Aanschaffing van ponton- en torpedo-materieel, paardetuig, materieel voor de afstandmeting en de telephonische verbindingen ten dienste der artillerie, een en ander met toebehooren *f* 4 500,00.

Art. 125. Aanschaffing van patronen voor draagbare vuurwapenen met toebehooren *f* 5 000,00.

Art. 126. Aanschaffing van buskruit;

kosten, vallende op het aanmaken, het vermalen en omwerken daarvan, met geheele of gedeeltelijke levering van de daartoe noodige bestanddeelen, alsmede op het bewaren en het in staat van verzending brengen van buskruit *f* 358 200,00.

Art. 127. Aanschaffing van grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen en bestanddeelen van artilleriematerieel en brandstoffen, een en ander tot het vormen van een reserve-voorraad *f* 50 000,00.

Art. 128. Reis- en verblijfkosten;
kosten vallende op de keuringen;
bureel- en administratiekosten *f* 14 500,00.

Art. 129. Kosten van vervoer van goederen van en naar de artillerie-inrichtingen, voor zoover daartoe niet van openbare middelen wordt gebruik gemaakt *f* 6 500,00.

B. Magazijnen der Artillerie, niet tot de Artillerie-inrichtingen behoorende.

Art. 130. Toelagen aan magazijnmeesters der artillerie wegens diensten bij de Magazijnen der Artillerie; bezoldiging van magazijnsknechts; daggelden van conducteurs en hulpconducteurs bij verzendingen;

daggelden en toelagen van waarnemende conducteurs en van waarnemende magazijnsknechts;

loonen voor burgerlijke werklieden; toelagen voor buitengewone dienstverrichtingen;

vergoeding voor onderhoud van rijwielen van magazijnsperoneel *f* 83 600,00

Art. 131. Aanschaffing van benooidigheden en verdere kosten voor onderhoud van het in de magazijnen in verantwoording zijnde artilleriematerieel, met inbegrip van de wapenen, opgelegd in het wapendepot te Dordrecht *f* 22 000,00.

Art. 132. Brandstoffen voor de pantserforten en den torpedodienst *f* 4 500,00.

Art. 133. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten *f* 6 000,00.

C. Artillerie-materieel bij de korpsen en inrichtingen van het leger.

Art. 134. Herstelling en onderhoud van het artillerie-materieel, daaronder begrepen het paardetuig der artillerie *f* 45 000,00.

D. Practische oefeningen.

Art. 135. Kosten vallende op de practische oefeningen en proeven bij het Wapen der Artillerie, daaronder begrepen vindingsloonen voor ingeleverde projectielen *f* 33 000,00. Totaal *f* 1 985 000,00.

XVIDE AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting.

A. Militaire verkenningen.

Art. 136. a. Belooning van een bediende bij het bureau van den Directeur *f* 750,00.

b. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten van de militaire verkenningen *f* 9 630,00. Totaal *f* 10 380,00.

B. Topographische Inrichting.

Art. 137. a. Traktementen van ambtenaren, toelagen van officieren wegens diensten bij de Topographische Inrichting, daggelden en belooningen van geëmployeerden; na aftrek van het bedrag, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting van Nederlandsch-Indië wordt betaald *f* 52 848,00.

b. verdere kosten van de Topographische Inrichting, na aftrek als boven *f* 8 170,00.

c. toelagen voor het verlies van het genot der leges voor ambtenaren bij de Topographische Inrichting *f* 2 442,00. Totaal *f* 63 460,00. Totaal A B *f* 73 840,00.

XVII DE AFDEELING.

Dienst der Genie.

A. Materieel der genie en kazerneering, met uitzondering van al wat de Inrichtingen van onderrwijs, de Artillerie-Inrichtingen, de Artillerie-schietschool en het Wapen der Marechaussee betreft.

Art. 138. Onderhouden, herstellen, veranderen en verbeteren van vestingwerken, oefeningsterreinen, schietbanen, kazerne- en andere gebouwen, loodsen,

exercitievelden, zweminrichtingen, dijken, kaden, wegen, grachten, bruggen, beplantingen, met hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

werkzaamheden betreffende het bouwen en planten binnen verboden kringen van vestingwerken;

werkgeld en voor militairen, gebezigd tot den arbeid aan fortificatiën en tot anderen arbeid voor de genie;

grensbepalingen;

aanbestedingskosten;

kosten, vallende op keuringen;

kosten en ongelden betreffende het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

afkoop van rechten;

bijdragen voor uitvoering en onderhoud van werken;

koopen van perceelen;

grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;

aanschaffing, onderhoud en schoonhouden van geniegoederen in vestingen en forten;

herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere voorwerpen in de gebouwen tot huisvesting van troepen bestemd, alsmede van gereedschappen voor algemeen gebruik in werkplaatsen in die gebouwen;

daggelden en toelagen van tijdelijke opzichters en teekenaars bij geniewerken *f* 593 735,00.

Art. 139. Reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden *f* 28 300,00.

Art. 140. Huur van gebouwen, zoover die uitgaven niet zijn omschreven in de artikelen 41, 60b en 96;

huur, erfpacht en erfdienstbaarheden van oefeningsterreinen en loodsen *f* 62 800,00.

Art. 141. Herstellen van schade, ontstaan door storm, water en brand *f* 10 000,00.

Art. 142. Aanschaffen, herstellen en verbeteren van kaarten, plans en memoriën;

aanschaffen en inbinden van boekwerken, tijdschriften en reglementen;

meet- en waterpas- en andere instrumenten en teekenbehoefden *f* 2 800,00.

Art. 143. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen, voertuigen en materieel voor de genietroepen *f* 5 350,00.

Art. 144. Aanschaffing en onderhoud van en voorzieningen aan permanente telegraphische en telephonische verbindingen en van het daartoe behoorende materieel *f* 9 065,00.

Art. 145. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor vernielingen in oorlogstijd en voor het nemen van proeven ten behoeve van de voorbereiding van die vernielingen. *f* 7 530,00.

Art. 146. Aanschaffing en onderhoud van materieel voor de practische oefeningen van het korps genietroepen, van de opzichters van fortificatiën en die van den vesting-telegraafdienst, alsmede van andere wapens, voor zooveel die geschieden onder leiding van genietroepen *f* 15 100,00.

Art. 147. Onderhoud en vernieuwing van vaartuigen, onder het beheer van het Departement van Oorlog, dienende tot het onderhouden van gemeenschap met verdedigingswerken, alsmede steenkolen, havengeld en sluisgeld voor die vaartuigen *f* 4 800,00.

B. *Artillerie-Inrichtingen en Artillerie Schietschool.*

Art. 148. Onderhouden, herstellen en verbeteren van werken, terreinen en gebouwen en hetgeen gerekend wordt daartoe te behooren;

kleine herstellingen en leveringen;

grensbepalingen;
 aanbestedingskosten;
 kosten en ongelden betreffende het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;
 afkoop van rechten;
 bijdragen voor uitvoering en onderhoud van werken;
 koopen van perceelen;
 grondboringen, slaan van proefpalen, metingen, waterpassingen en peilingen;
 herstellingen en vernieuwingen van meubelen en andere voorwerpen;
 aanschaffing van gereedschappen en andere benodigdheden voor het schoonhouden van de gebouwen der Artillerie-Schiet-school;
 dagelden en toelagen voor tijdelijke opzichters en teekenaars bij de uitvoering van werken in dit artikel bedoeld *f* 35 000,00. Totaal *f* 774 480,00.

XVIII^{DE} AFDEELING.*Kosten van verplaatsing van personen en goederen.*

Art. 149. Reis- en verblijfkosten, voor zoover die kosten niet zijn begrepen in een der artikelen 6, 30, 48, 50, 53*b*, 56, 57*c*, 60*a*, 94, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 114, 128, 133, 136*b*, 139, 151*b*, 178, 185 en 188 *f* 37 850,00.

Art. 150. Kosten van vervoer, tol-, brug-, weg- en veergelden voor zoover die kosten niet zijn begrepen in een der artikelen 48, 57*c*, 71, 88, 129 en 180 *f* 134 250,00.

Permanente Militaire Spoorwegcommissie.

Art. 151. *a.* Belooningen voor spoorwegambtenaren en gepensioneerde officieren en van eenen bediende bij het bureau van de Commissie *f* 1 650,00.

b. reis- en verblijfkosten van de Commissie;
 aanschaffing en wijziging van petten van etappecommandanten *f* 4 550,00.
 Totaal *a* en *b* *f* 6 200,00. Totaal der Afd. *f* 178 300,00.

XIX^{DE} AFDEELING.*Subsidiën, gratificatiën en verdere uitgaven van bijzonderen aard.*

Art. 152. Subsidie aan het Hoofdcmité van de Vereeniging „Het Nederlandsche Roode Kruis” en toelage aan den secretaris van het hoofdcmité *f* 1 000,00.

Art. 153. Subsidie aan de Koninklijke Vereeniging van gepensioneerde officieren van het Nederlandsche leger *f* 1 000,00.

Art. 154. Subsidie aan het Fonds ten behoeve van onderofficieren, die onder toekenning van gagement of van gratificatie uit den militairen dienst worden ontslagen *f* 6 000,00.

Art. 155. Subsidie aan het Fonds tot ondersteuning der weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier *f* 2 000,00.

Art. 156. Subsidie aan de Vereeniging van gepensioneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche leger *f* 10 000,00.

Art. 157. Subsidie aan de Vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland” te Utrecht *f* 20 000,00.

Art. 158. Subsidie aan het Invalidenhuis te Leiden *f* 5 000,00.

Art. 159. Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid *f* 600,00.

Art. 160. Gratificatiën *f* 30 000,00.

Art. 161. Kleine tegemoetkomingen en reisgelden aan gewezen militairen en aan weduwen en kinderen van militairen *f* 900,00.

Art. 162. Kostens wegens het onderhouden van veteranen en militaire huisgezinnen, in de aan het Rijk toebehoorende gestichten te Veenhuizen verblijfhoudende, of tot de sterkte van die gestichten behoorende *f* 1 270,00.

Art. 163. Kosten vallende op de telegraphische en telephonische correspondentie *f* 4 700,00.

Art. 164. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, waartoe de Staat naar het gevoelen van den Landsadvocaat, hetzij op grond van artikel 625 of van artikel 1401 of volgende van het Burgerlijk Wetboek verplicht hetzij op grond van billijkheid gehouden is f1 000,00.

Art. 165. Kosten voor het Departement van Oorlog, voortvloeiende uit de Ongevallenwet 1901 *Memorie*.

Art. 166. Schadeloosstelling voor schutterlijke diensten in en buiten de garnizoensplaatsen *Memorie*. Totaal f83 470,00.

XXSTE AFDEELING.

Nonactiviteits-traktementen, pensioenen, onderstanden, lijfrenten, toelagen en wachtgelden.

Art. 167. Nonactiviteits-traktementen f60 000,00.

Art. 168. Pensioenen en onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, gegageerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting f2 712 000,00.

Art. 169. Tijdelijke en voorloopige pensioenen en tijdelijke onderstanden, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden of onderstand genietenden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting f24 000,00.

Art. 170. Pensioenen aan mindere geëmployeerden, werklieden en bedienden, op daggeld werkzaam bij inrichtingen van 's Rijks landmacht, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensioneerden, bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting f60 000,00.

Art. 171. Aandeel van het Departement van Oorlog in de toelagen en presentiegelden van den voorzitter en van de leden van den Militairen Pensioenraad f1 300,00.

Art. 172. Kosten voortvloeiende uit het geneeskundig onderzoek naar de geschiktheid van burgerlijke ambtenaren f200,00.

Art. 173. Teruggave van bijdragen voor pensioen f200,00.

Art. 174. Lijfrente, toegekend aan den Pruisischen generaal graaf BULOW VON DENNEWITZ en diens mannelijke afstammelingen in de rechte linie (besluit van den Souvereinen vorst van den 6den Februari 1814, n°. 3, en Koninklijk besluit van den 8sten Juli 1815, n°. 4) f5 250,00.

Art. 175. Wachtgelden f800,00. Totaal f2 863 750,00.

XXI STE AFDEELING.

Wapen der Marechaussee.

Art. 176. Traktementen, toelagen, vergoeding en schadeloosstellingen van de officieren f49 550,00.

Art. 177. Jaarwedden, soldijen, daggelden en verdere vergoedingen van onderofficieren en marechaussees f490 978,00.

Art. 178. Reis- en verblijfkosten, bureel- en andere administratiekosten f14 600,00.

Art. 179. Subsidie voor het onderling ziekenfonds bij het Wapen f2 900,00.

Art. 180. Kosten van huisvesting, nachtligging en stalling, van kleeding en uitrusting, paarden, fourage en van verzorging van paarden, kosten van vervoer, van oefening en onderwijs en verdere kosten van het Wapen, na aftrek van de sommen, welke worden ingehouden op de soldij van onderofficieren en marechaussees en van die, welke vrijwillig ten bate hunner rekeningen wegens kleeding en uitrusting worden gestort en van andere baten, waarmede die rekeningen worden te goed geschreven f295 117,00. Totaal f853 145,00.

XXII STE AFDEELING.

Onvoorziene uitgaven.

Art. 181. Onvoorziene uitgaven f50 000,00.

XXIIIste AFDEELING.
Buitengewone uitgaven.

A. *Vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M.*

Art. 182. Daggelden, loonen en soldijen van burgerlijke en militaire werklieden voor de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., en van verwisselstukken en toebehooren *f* 104 500,00.

Art. 183. Aanschaffing van grondstoffen, vóórbewerkte onderdeelen en bestanddeelen tot de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., en van verwisselstukken en toebehooren *f* 65 000,00.

Art. 184. Reis- en verblijfkosten en verdere kosten van keuring *f* 2 500,00.

B. *Dienst der Genie.*

Art. 185. Toelagen voor officieren der genie en opzichters van fortificatiën; toelagen en daggelden van tijdelijke opzichters en teekenaars; een en ander ook voor die nog in uitvoering zijnde werken, waarvoor bij vorige begrootingen van het Departement van Oorlog, bij „*Buitengewone uitgaven, dienst der genie en artillerie-inrichtingen*”, geld is toegestaan *f* 15 000,00.

Art. 186. Verbetering van Rijksgebouwen en werken en van gebouwen door de gemeenten tot militair gebruik aan het Rijk afgestaan, die zich in de garnizoenen en op de legerplaatsen bevinden, bestemd tot kazernen, stallen, loodsen, magazijnen, hospitalen en bakkerijen;

opbouw van daartoe bestemde nieuwe gebouwen;

aankoop van perceelen;

afkoop van rechten;

bijdragen voor het maken en aankopen van die gebouwen en daartoe noodige gronden;

kosten en ongelden bij het sluiten van koop- en andere overeenkomsten;

aanbestedingskosten;

een en ander voor de navermelde werken:

a. uitbreiding en verbetering van de Artillerie-Inrichtingen aan de *Hembrug* *f* 50 000,00.

b. uitbreiding van de militaire bakkerij te 's-Gravenhage *f* 8 500,00.

c. inrichten van woningen voor gehuwden in de gebouwen aan de Paardenmarkt te *Delft* *f* 4 740,00.

d. bouwen van een waschlokaal te *Gouda* *f* 4 000,00.

e. maken van een celledingbouw op de achterplaats van de kazerne „den Doelen” te *Leiden* *f* 1 300,00.

f. uitbreiding van de kazerneering te *Haarlem* (2de termijn) *f* 8 600,00.

g. uitbreiding van de militaire bakkerij te *Bergen op Zoom* *f* 4 200,00.

h. uitbreiding van de bestaande brandbluschmiddelen bij de Infanteriekazernes te *Amersfoort* *f* 8 850,00.

i. bouwen van een kazerne te *Ede* (2de termijn) *f* 400 000,00.

j. maken van eene badinrichting te *Deventer* *f* 6 500,00.

k. uitbreiden van de cantine te *Milligen* *f* 2 140,00.

l. bouwen van een stal te *Milligen* *f* 20 000,00.

m. uitbreiden van de kazerneering te *Assen* (2de termijn) *f* 83 000,00.

n. verbeteren van het schietterrein te *Assen* (1ste termijn) *f* 4 200,00.

o. bouwen van eene overdekte rijbaan met stal te *Assen* *f* 46 000,00.

p. uitbreiden, verbeteren en inrichten van deponie- en wapenkamers *f* 40 000,00.

q. aankoop van oefeningsterreinen *f* 10 000,00. Totaal *f* 702 030,00.

Art. 187. Schadeloosstelling aan J. KAKES, te *Zaandam*, wegens verrichte werkzaamheden in 1902, ter zake van de onder dagteekening van 28 December 1901, Vde Afd., n°. 35, goedgekeurde overeenkomst, betreffende het bouwen van eene nieuwe bakkerij te *Amsterdam* *f* 660,00.

Art. 188. Reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden f 950,00.

C. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 189. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf in de *Stelling van Amsterdam*, alsmede kosten wegens het in die stelling en in de overige stellingen en liniën in voorraad opleggen van brand- en lichtstoffen f 2 000,00.

Art. 190. Kosten vallende op de proefnemingen, in verband met de voorbereiding van eene eventueele approviandeering der *Stelling van Amsterdam* f 500,00. Totaal f 893 140,00.

XXIVSTE AFDEELING.

Voltooiing van het vestingstelsel.

Art. 191. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1904. f 1 145 000,00.

Totaal f 26 548 952,00.

Zes en twintig millioen vijfhonderd acht en veertig duizend negenhonderd twee en vijftig gulden.

ARTIKEL 2.

Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der *artikelen* 2c, 3, 5, 6, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53b, 54, 55, 56, 57a, 57b, 57c, 58b, 59, 60a, 60b, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 83, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 100, 102, 104, 106, 108, 109, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136b, 137b, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151b, 163, 164, 167, 168, 169, 170, 172, 173 en 175 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit *artikel* 181 van dat hoofdstuk worden aangevuld.

Uit dit *artikel* kan mede worden overgeschreven op de *artikelen* 71, 165 en 166.

Voorts kan nog worden overgeschreven tusschen de *artikelen* 6, 30, 57c, 94, 114, 128, 133, 139 en 149; tusschen de *artikelen* 57c, 129 en 150; tusschen de *artikelen* 26 en 27; tusschen de *artikelen* 28 en 29 en tusschen de *artikelen* 47 en 48.

ARTIKEL 3.

Op *artikel* 181 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangezien de tot het dienstjaar 1904 behorende uitgaven, welke het Departement van Oorlog betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Tot toelichting van het ontwerp der begrooting van het Departement van Oorlog voor het dienstjaar 1904, heeft de ondergeteekende de eer het navolgende te doen kennen:

§ 1. *Inrichting der begrooting.* De ontwerp-begrooting wijkt in vele opzichten belangrijk af van die voor 1903 en voorgaande jaren.

Bij de samenstelling van het ontwerp is namelijk, voor zooveel mogelijk, rekening gehouden met de denkbeelden der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, nedergelegd in haar onder dagtekening van 4 April 1902 uitgebracht verslag.

De verschillende uitgaven, zooveel mogelijk, gerangschikt in groepen, die elk slechts een klein aantal gelijksoortige uitgaven bevatten. Waar een betrekkelijk groot aantal uitgaven in eenzelfde artikel is bijeengevoegd, is dit geschied, omdat splitsing op practische bezwaren stuitte, of omdat die uitgaven, zooals bij de artikelen betreffende de inrichtingen van onderwijs, ieder op zich zelf slechts een klein bedrag uitmaken.

Alle uitgaven voor bezoldiging van personeel, alle uitgaven voor materieel en alle onverplichte uitgaven, zooals subsidiën en gratificatiën, zijn in afzonderlijke artikelen omschreven.

De uitgaven voor reis- en verblijfkosten zijn zooveel mogelijk gesplitst in verband met het doel der reizen, en gerangschikt in de afdelingen, waarin de uitgaven zijn omschreven, waartoe de kosten der reizen behooren.

De omschrijving van de uitgaven is, voor zoover dit voor een behoorlijk comptabel beheer geen beletsel scheen, eenigszins vereenvoudigd. In het bijzonder geldt dit voor de uitvoerige hoofden van de verschillende afdelingen, die door beknopte opschriften zijn vervangen.

Op enkele hierna vermelde uitzonderingen na, is de omschrijving van baten in de artikelen weggelaten. Die baten zullen dus voortaan in 's Rijks schatkist worden gestort en onder de Middelen verantwoord worden. Zij ontstaan door den verkoop van spoeling, beenderen en ander afval van de soldatenmenages, door betaling van zekere sommen door militairen, die vervroegd ontslag uit den dienst bekomen, door vergoeding van onbruikbaar of zoekgemaakte voorwerpen van nachtleger en door inhouding van soldij wegens verwaarloozing van kleeding en uitrusting enz.

De saldo's tegoed der onderofficieren en soldaten, die een uitrusting- en reserverekening hebben, zijn voor een deel ontstaan door inhoudingen op de soldij en door vrijwillige stortingen ten bate van die rekeningen. Het is daarom geenszins onregelmatig, dat in het artikel, waarin de uitgaven wegens uit te betalen tegoed zijn omschreven, ook die baten worden omschreven.

De omschrijving van de baten wegens aandeel in de kosten van het militair onderwijs, dat uit het Iste hoofdstuk der begrooting voor Nederlandsch-Indië wordt betaald, en wegens bijdragen van het Departement van Koloniën in de kosten van de Topographische Inrichting, zijn in de omschrijving van de betrekkelijke artikelen mede behouden, omdat, bijaldien de uitgaven niet met die baten worden verminderd, de begrooting een onjuist beeld zou geven van de uitgaven voor het onderwijs en voor de Topographische Inrichting, welke ten laste van het Departement van Oorlog komen.

Werden ook de drie laatstvermelde baten onder de middelen verantwoord, dan zou méér moeten worden geraamd:

voor uit te betalen tegoed op de rekeningen van onderofficieren en soldaten van de korpsen van het leger *f* 67 000

idem van het wapen der Koninklijke marechaussee *f* 74 400

voor uitgaven voor het militair onderwijs *f* 416 366

voor de Topographische Inrichting *f* 15 000. Totaal *f* 572 766.

De inhoud en de rangschikking van de verschillende afdelingen en artikelen zijn mede aan eene herziening onderworpen. Na de Iste afdeling, Departement van Oorlog, volgen twee afdelingen, waarin achtereenvolgens zijn omschreven de uitgaven voor bezoldiging van de officieren der staven van het leger en van het dienstvak der militaire administratie. De uitgaven voor de bezoldiging van alle officieren van laatstgenoemd dienstvak zijn thans in ééne afdeling uitgetrokken, met uitzondering van de bezoldiging van de kwartiermeesters en den administrateur van kleeding, werkzaam bij de inrichtingen van onderwijs. Deze uitgaven zijn, evenals die voor de bezoldiging van alle andere officieren, bij de inrichtingen van onderwijs werkzaam, in overeenstemming met de bestaande organisatiën, onder de uitgaven voor die inrichtingen begrepen.

De zes volgende afdelingen (IV—IX) bevatten de omschrijving der uitgaven voor de verschillende wapenkorpsen, namelijk voor bezoldiging en verpleging (voeding, kleeding en huisvesting) van het personeel, voor aanschaffing en verzorging van paarden en voor studiën, onderwijs en oefeningen. In de Xde en XIde afdelingen zijn omschreven de uitgaven voor administratiekosten en

verschillende uitgaven, welke in de afdelingen IV—IX niet konden worden gerangschikt.

Na de XIIde afdeling, waarin alle uitgaven voor den geneeskundigen dienst zijn bijeengevoegd, volgen de afdelingen, welke betrekking hebben op de verschillende inrichtingen van het leger, nl.:

de inrichtingen van onderwijs (XIII);

de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en de militaire verplegingsinrichtingen (XIV);

de artillerie-inrichtingen (XV), en

de militaire verkenningen met de Topographische Inrichting (XVI).

De XVIIde afdeling bevat de omschrijving van de uitgaven voor den dienst der genie.

In de XVIIIde afdeling (Kosten van verplaatsing van personen en goederen) zijn opgenomen de uitgaven voor reis- en verblijfkosten en die van vervoer van personeel en materieel, welke niet in een der andere afdelingen konden worden begrepen, zoomede de uitgaven voor de Permanente Militaire Spoorwegcommissie.

De uitgaven, omschreven in de afdelingen XIX tot en met XXIV, komen in de begrooting voor het loopende jaar voor in de afdelingen XIII tot en met XVIII.

Na dit algemeen overzicht volgen hier nog enkele aantekeningen omtrent sommige afdelingen en artikelen in het bijzonder.

IVde afdeling. Tot dusver werden de soldijen, daggelden enz. van de onderofficieren en soldaten der korpen in één artikel omschreven. Die uitgaven zijn thans, wapensgewijze, gesplitst in vier artikelen. Volgens de omschrijving dier artikelen moeten onder de soldijen van de militairen van een wapen ook worden gerekend die van de daarbij gedetacheerde (in onderhoud gestelde) militairen van een ander wapen, en zulks om het opmaken van afzonderlijke bewijsstukken voor laatstbedoelde (meestal weinig belangrijke) uitgaven te voorkomen.

Vde afdeling. De in deze afdeling omschreven uitgaven voor aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen tot aanmaak daarvan dienen om de goederen te vervangen, welke in het jaar, waarop de begrooting betrekking heeft, volgens raming, uit den aanwezigen voorraad aan de onderofficieren en soldaten zullen worden verstrekt. Bijaldien het noodzakelijk is, den voorraad goederen voor kleeding en uitrusting uit te breiden, zullen de daarvoor te ramen uitgaven moeten worden omschreven in een afzonderlijk artikel van de XIVde afdeling (Centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting enz.).

Dit laatste geldt ook voor de uitgaven voor ledergoed en paardetuig en voor de in de VIde afdeling omschreven uitgaven voor nachtlegervoorwerpen.

VIIde afdeling. In deze afdeling zijn bijeengebracht de uitgaven voor huisvesting en stalling, voor nachtligging en voor reiniging, zoowel van gebouwen als van het lichaam. Vermits tot de uitgaven voor huisvesting ook behooren die wegens huur van woningen voor gehuwde militairen, in de begrooting van het loopende jaar begrepen in de VIIIste afdeling, Dienst der Genie, zijn die uitgaven thans in de VIIde afdeling opgenomen en in een afzonderlijk artikel omschreven. Uit het bedrag van dit artikel kan echter alleen worden bestreden de huur van woningen voor gehuwde onderofficieren en soldaten van het leger, voor zoover deze niet behooren tot het personeel van den geneeskundigen dienst en tot de inrichtingen van onderwijs.

De huur van woningen van dat personeel is respectievelijk omschreven in de XIIde en XIIIde afdeling.

VIIIste afdeling. Onder de uitgaven voor verzorging van paarden zijn niet meer begrepen de kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burgerlijke veeartsen; die uitgaven zijn thans omschreven in de XIIde afdeling (Geneeskundige dienst).

IXde afdeling. De uitgaven voor studiën, onderwijs en oefeningen, in de begrooting voor 1903 in de artikelen 22, 23 en 25 omschreven, zijn in deze afdeling in dertien artikelen gesplitst.

Om een zoo duidelijk mogelijk beeld te verkrijgen van de kosten der oefeningen, welke worden gehouden buiten de standplaatsen der troepen, is het betrekkelijk artikel (kampeeren en manoeuvres) thans drieledig, zoodat afzonderlijk kan blijken:

- a. van de kosten der eigenlijke oefeningen;
- b. van de uitgaven voor toelagen van het personeel, dat aan de oefeningen deelneemt; en
- c. van de reis- en verblijfkosten en de vervoerkosten, welke aan de oefeningen zijn verbonden.

XIVde afdeeling. De in de XIVde afdeeling omschreven uitgaven komen in de begrooting van het loopende dienstjaar voor in de IXde en Xde afdeelingen, doch in deze afdeelingen zijn mede begrepen de uitgaven voor voeding, kleeding, ledergoed en nachtligging, welke thans hare omschrijving vinden in de afdeelingen V, VI en VII.

Tot de uitgaven voor de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en voor de militaire verplegingsinrichtingen worden alsnu alleen gerekend te behooren de bezoldiging van het personeel, de reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten enz., alsmede de uitgaven voor kampeementsgoederen en velduitrusting, welke goederen uitsluitend bij de genoemde magazijnen worden aangeschaft of aangemaakt en hersteld.

XVde afdeeling. De uitgaven, in deze afdeeling omschreven, bevatten — behalve die voor belooningen van het burgerlijk personeel en voor toelagen van de officieren en conducteurs der artillerie wegens diensten der artillerie-inrichtingen — alle kosten van aanschaffing en aanmaak van het artilleriematerieel.

Laatstbedoelde uitgaven zijn verdeeld in vier groepen, te weten:

- A, voor de artillerie-inrichtingen;
- B, „ „ artillerie-magazijnen;
- C, „ het materieel der artillerie bij de korpsen in gebruik, en
- D, „ „ „ voor de practische oefeningen der artillerie.

Voorts zijn in afzonderlijke artikelen omschreven de uitgaven voor: grondstoffen enz., bestemd voor den aanmaak van materieel; werktuigen, gereedschappen, enz., voor dien aanmaak benoodigd, en aanschaffing van afgewerkt materieel.

XVIIde afdeeling. Deze afdeeling omvat de omschrijving der uitgaven, welke in de begrooting voor het loopende jaar in de VIIIste afdeeling hare omschrijving vinden.

De tot dusver toegepaste splitsing van de geheel gelijksoortige uitgaven wegens kosten van onderhoud en herstellingen van gebouwen enz. in vier artikelen, volgens de vier genie-commandementen, is nutteloos en geheel willekeurig, en daarom niet overgenomen. Deze uitgaven zijn thans in één artikel samengevat.

Voor de kosten van huur van de gebouwen wordt verwezen naar het slot der hiervoren gegeven toelichting bij de VIIde afdeeling.

In deze afdeeling is thans opgenomen de omschrijving van de uitgaven voor onderhoud en vernieuwing van vaartuigen, welke dienen om de gemeenschap met verdedigingswerken te onderhouden. De daarop vallende uitgaven zijn in de begrooting voor 1903 uitgetrokken onder die voor „Verplaatsing van personen en goederen” (afdeeling XII).

XVIIIde afdeeling. Onder „kosten van vervoer” in deze afdeeling omschreven, zijn begrepen alle uitgaven voor dit onderwerp, met uitzondering van het vervoer:

- van aangekochte paarden (art. 48);
- van troepen, die deelnemen aan oefeningen, buiten hunne standplaatsen (art. 57c);
- van officieren, die bij het leger in Nederlandsch-Indië worden gedetacheerd (art. 71);

van ouders en voogden van militairen, die in eene militaire ziekeninrichting worden verpleegd (art. 88);

van materieel der artillerie met andere dan openbare middelen van vervoer (art. 129);

bij het wapen der marechaussee (art. 180).

XXIIIste afdeling. De buitengewone uitgaven, dienst der genie, voor nieuwe werken, werden tot dusver gesplitst in vier of minder artikelen, naar gelang van het aantal genie-commandementen, waarin ze moesten worden uitgevoerd.

Voorts werd ieder artikel c. q. gesplitst in twee onderdeelen:

a. voor den bestaanden toestand;

b. ter uitvoering van het algemeen plan van kazerneering.

Deze verdeeling is niet in overeenstemming met den werkelijken toestand, vermits er sedert lang geen algemeen plan van kazerneering meer wordt gevolgd.

Volgens het ontwerp, zullen alle werken, waarvan de uitgaven tot de „buitengewone” worden gerekend, in één artikel worden omschreven, doch het artikel zal worden verdeeld in zooveel onderdeelen, als het aantal nieuwe werken bedraagt, zoodat voor ieder werk niet meer dan het daarvoor toegestane bedrag kan worden besteed.

§ 2. *Eindcijfer.* Voor den dienst van 1903 werd aanvankelijk toegestaan f 25 257 736,00 welk bedrag bij verschillende wetten, respectievelijk met f 60 000, met f 100 000 en met f 3300, alzoo te zamen werd verhoogd met f 163 300,00 makende een totaal van f 25 421 036,00. Voor 1904 wordt aangevraagd f 26 548 952,00, dus meer f 1 127 916,00.

Dit hooger bedrag spruit hoofdzakelijk voort uit de hoogere ramingen voor de navolgende onderwerpen, waarvoor de uitgaven ter uitvoering van bestaande wetten en voorschriften noodig zijn of met die uitvoering in onmiddellijk verband zijn te beschouwen, als:

voor traktementen der ambtenaren, enz. bij het Departement f 20 450,00

voor een regiment infanterie meer:

aan traktementen, soldijen, enz. f 60 000,00,

aan kosten voor oefeningen, onderwijs, muziek, enz. f 22 000,00. Totaal f 82 000,00.

voor de landweer:

aan traktementen, soldijen enz f 57 840,00.

„ kleeding f 122 000 00.

„ ledergoed f 38 000,00.

„ kampementsgoederen f 16 300,00, Totaal f 234 140,00

voor vergoedingen ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901 f 150 000,00.

voor pensioenen, ingevolge de pensioenwet 1902 f 279 000,00.

voor buitengewone uitgaven, kazerneering f 200 200,00. Totaal f 965 790,00.

Voorts:

voor voeding, wegens de buitengewone duurte der levensmiddelen f 180 629,00

voor noodzakelijke uitbreiding van het wapen der marechaussee f 35,400,00.

Totaal f 216 029,00. Uitmakende eene som van f 1 181 819,00, welke som f 53 903 meer bedraagt dan de vorengemelde verhooging.

Waar voor de hierna in § 5 besproken verhooging van de traktementen der officieren bij de onderwerpelijke begrooting een bedrag van omtrent f 200 000 wordt aangevraagd, valt uit bovenstaande opgave af te leiden, dat die verhooging door mindere raming voor andere onderwerpen meer dan ten volle wordt gedekt.

§ 3. *Legerorganisatie.* Onder verwijzing naar hetgeen ten vorigen jare in de Memorie van Toelichting en de Memorie van Antwoord op de Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 is medegedeeld, ten aanzien van de wijze waarop de ondergeteekende geleidelijk tot de legeruitbreiding wenscht te geraken, moge, voor wat betreft de legerorganisatie, het volgende dienen.

Op deze begrooting zijn de noodige gelden uitgetrokken, om in den loop van 1904 andermaal te kunnen overgaan tot oprichting van een nieuw regiment infanterie, terwijl het in de bedoeling ligt om op de begrooting voor het dienstjaar 1905, behalve de gelden tot oprichting van het derde of laatste nieuwe regiment infanterie, ook die tot oprichting van den staf der 4de divisie te brengen, zoodat de waarschijnlijkheid aanwezig is, dat in den loop van het jaar 1905 de infanterie dan in zooverre hare volledige formatie zal hebben verkregen, dat daarna geen verdere uitbreiding van staven en korpsen noodig zal zijn.

Uit den aard der zaak zal echter het eventueel vormen van 24 voltallige reserve-bataljons dan nog niet dadelijk kunnen geschieden, omdat daartoe op dat tijdstip nog niet over een voldoende aantal lichteningen van het verhoogde contingent kan worden beschikt.

Voor wat betreft de reorganisatie van het wapen der cavalerie en de bereden-artillerie zij opgemerkt, dat deze eerst met vrucht kan worden ter hand genomen, zoodra omtrent de invoering van het snelvuurgeschut — waaromtrent spoedig een afzonderlijk voorstel aan de Staten-Generaal zal worden aangeboden — definitief zal zijn beslist. Eerst dan zal het mogelijk zijn eene organisatie vast te stellen, die verband houdt met die der infanterie.

Gelijktijdig zal daarmede de organisatie der vesting-artillerie worden vastgesteld, die in hoofdzaak als de tegenwoordige zal zijn ingericht.

Voor wat de genietroepen betreft, zij hierbij aangeteekend, dat de voorstellen der commissie tot reorganisatie van dat korps onlangs zijn ingekomen en een onderwerp van gezette overweging en overleg hebben uitgemaakt. Hoezeer hierdoor in hoofdzaak eenstemmigheid is verkregen, ook wat aangaat de organisatie der spoorwegafdeelingen, is het niet mogelijk geweest, daarmede rekening te houden bij het samenstellen van de onderwerpelijke begrooting.

Zoo veel noodig zullen hiervoor te zijner tijd nader bij suppletore begrooting gelden worden aangevraagd.

§ 4. *Landweer.* Ten aanzien van de Landweer wordt vermeend te mogen verwijzen naar de Memorie van Toelichting, behoorende tot de suppletore begrooting voor 1903, waarbij gelden worden aangevraagd voor de oprichting der eerste onderdeelen van dat gedeelte dezer weermacht en, welke begrooting de Tweede Kamer zal hebben bereikt, alvorens van de onderwerpelijke Staatsbegrooting voor 1904 door haar wordt kennis genomen.

In verband met het overgaan op 1 Augustus 1904 van eene tweede lichte der militia bij de Landweer, is in den loop van dat jaar de oprichting noodzakelijk van 6 nieuwe bataljons Landweer-infanterie en 8 compagnieën Landweer-vesting-artillerie.

§ 5. *Herziening van de officiers-traktementen.* Zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge gedachtenwisseling over het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 werd zoowel door eenige leden der Tweede Kamer als door den ondergeteekende de noodzakelijkheid betoogd om tot eene herziening van de officiers-traktementen over te gaan.

Alleen de omstandigheid dat ten vorigen jare reeds in zooveel behoeften in het belang onzer weerkracht moest worden voorzien, heeft den ondergeteekende toenmaals weehouden met die noodzakelijkheid al dadelijk bij het opmaken van de begrooting voor 1903 rekening te houden.

Toen de zaak evenwel in de Tweede Kamer door de heeren SCHOKKING en DUYMAER VAN TWIST mondeling ter sprake werd gebracht, heeft hij zich voor de noodzakelijkheid eener herziening verklaard en daarbij te kennen gegeven, dat het niet aangaat de traktementen te laten zooals zij zijn.

En zulks zal bezwaarlijk weersproken kunnen worden, Indien men toch weet, dat naar den gemiddelden gang der promotie een officier der infanterie tot voor korten tijd eerst na 18 dienstjaren als officier den kapiteinsrang en na 29 dienstjaren als officier den hoofd-officiersrang kon bereiken, dan valt daaruit niet anders af te leiden dan dat de officiers-loopbaan tot het 40ste levensjaar slechts een inkomen van ten hoogste f 1400 en daarna tot het 51ste levensjaar slechts een traktement van f 2000—2200 in uitzicht stelt.

Nu zijn wel is waar ten gevolge van de eenigszins gunstiger verhoudingen welke de nieuwe pensioen- en bevorderingswetten in het leven hebben geroe-

pen, de bovengenoemde leeftijden eenigszins verminderd en kan thans worden aangenomen dat het genoemde luitenantstraktement slechts tot het 38ste jaar en het evenbedoelde kapiteins-inkomen van het 38ste tot het 49ste jaar wordt genoten, doch van groote beteekenis is deze verbetering nog niet. Immers de genoemde zeer bescheiden inkomsten worden ook nu nog genoten juist in het tijdperk, waarin althans voor de gehuwde officieren de meeste uitgaven voor vorming en opvoeding van kinderen worden vereischt.

Inderdaad mogen de sedert 1881 bestaande bezoldigingen „zeer bescheiden” genoemd worden, wanneer men ze vergelijkt met de inkomsten, welke zoowel in particuliere betrekkingen — met name bij het zich tegenwoordig zoo ontwikkelende verzekerings- en bankwezen — als in functiën bij de verschillende takken van gemeentelijk beheer door personen van ongeveer gelijke ontwikkeling worden genoten. En is 't dan ook niet te verwonderen dat in den laatsten tijd vele officieren — en uit den aard der zaak niet de minst begaafde — het leger verlaten om in ruimer bezoldigde burgerbetrekkingen over te gaan? Bestond deze neiging eertijds gewoonlijk alleen bij de officieren van het wapen der genie, zij openbaart zich in den laatsten tijd ook bij die der artillerie en infanterie, op die wijze in zeer bedenkelijke mate het toch al aanzienlijke incompleet vergrootende, dat ten gevolge van den minderen toeloop naar Cadettenschool en Koninklijke Militaire Academie reeds te constateeren valt.

De ondergeteekende heeft daarom gemeend met het het doen van voorstellen om in die toestanden verbetering te brengen, niet langer te mogen wachten; hij heeft er daarbij echter naar gestreefd te blijven binnen de grenzen van het financieel bereikbare. Het nu voorgestelde stelsel berust — met uitzondering van de bezoldigingen bij het wapen der genie, waarover hieronder nader zal worden gehandeld — op het behoud van de bestaande aanvangstraktementen, gepaard met periodieke verhoogingen voor de eerste-luitenants en kapiteins, van grooter bedrag en met korter tusschenpoozen dan die, welke thans geldende zijn, en met afzonderlijke vergoedingen voor het houden van dienstpaarden, ook in de rangen van majoor en luitenant-kolonel. De bezoldiging van de kolonels en die der opperofficieren blijven, behoudens de bijzondere regeling bij het wapen der genie, zooals zij zijn.

Bij het uitwerken van dit stelsel zijn voorts de volgende regelen in acht genomen:

1°. het eerste-luitenants-traktement, dat ten gevolge van het bepaalde in art. 14 der Bevorderingswet voor de landmacht 1902, in het vervolg na uiterlijk vier dienstjaren als officier wordt verkregen, blijft bij aanstelling hetzelfde als thans, doch wordt telkenmale verhoogd met *f* 200 na 8, 12 en 16 jaren dienst, als officier.

Hoewel er op dit oogenblik geen luitenants in het leger zijn, die 20 dienstjaren als officier tellen, ligt het in de bedoeling na 20 jaren eene vierde verhooging van *f* 200 toe te kennen; hoewel zulks uit den aard der zaak slechts hoogst zelden en dan nog slechts over enkele personen zal behoeven te worden toegepast, ligt juist in die zeldzaamheid het motief voor de bedoelde herhaalde verhooging;

2°. het kapiteinstraktement, bij aanstelling in dien rang gehandhaafd op het tegenwoordig geldend bedrag, wordt na 20, 24 en 28 jaren dienst als officier telkenmale verhoogd met *f* 200;

3°. de traktementen hierboven sub 1°. en 2°. genoemd worden daarenboven verhoogd met *f* 200 voor elk dienstpaard, dat werkelijk gehouden wordt;

4°. de sub 3°. genoemde verhooging voor het houden van dienstpaarden wordt ook genoten door de majoors en luitenants-kolonels, die tot het houden daarvan gerechtigd zijn; overigens blijven de traktementen in deze beide rangen in hoofdzaak onveranderd;

5°. voor de officieren van het wapen der genie wordt eene geheel nieuwe regeling ingevoerd, met verhoogde aanvangstraktementen in elken rang en periodieke verhoogingen, tot eenigszins hooger bedrag dan hiervoren sub 1°. en 2°. vermeld en overigens met toepassing van den regel voor het houden van dienstpaarden.

Dientengevolge zullen de traktementen voor dit wapen worden als volgt:

tweede-luitenant.....	f 1200
eerste-luitenant bij aanstelling.....	" 1500
idem na 8 dienstjaren.....	" 1800
idem " 12 "	" 2000
idem " 16 "	" 2200
kapitein bij aanstelling.....	" 2500
idem na 20 dienstjaren.....	" 2800
idem " 24 "	" 3000
idem " 28 "	" 3200
majoor.....	" 3700 ¹⁾
luitenant-kolonel.....	" 4100 ¹⁾
kolonel.....	" 5000

Bij deze regeling komen de thans genoten wordende *algemeene* toelagen te vervallen, ten gevolge waarvan de invoering gepaard zal gaan met eene gelijktijdige besparing van het bedrag ad *f* 21 600, dat thans ten laste van de vestingbegrooing voor toelagen aan officieren moet worden uitgetrokken; de bijzondere toelagen voor het houden van toezicht over de uitvoering van belangrijke of op afgelegen plaatsen liggende bouwwerken blijven evenwel op den tegenwoordigen voet behouden.

Bij de beoordeeling van deze geheel afzonderlijke regeling voor de traktementen der genie officieren dient het volgende in het oog gehouden te worden.

Zooals bekend is genieten die officieren thans reeds sedert tientallen van jaren boven hun traktementen eene toelage als vergoeding voor den inspannenden en veelomvattenden arbeid die van hen, in verband met de uitvoering van de vestingwet moest worden gevorderd. Niettegenstaande deze toelage, die feitelijk op een traktementsverhooging neerkomt, hebben in de laatste jaren tal van hoogst bekwame en verdienstelijke officieren het wapen der genie verlaten, ten einde in beter bezoldigde Staats-, gemeentelijke of particuliere betrekkingen verbetering van hunne geldelijke positie te vinden.

Gaat men dan tot eene herziening van de traktementen der officieren in het algemeen over, dan is het noodig bij de regeling van de inkomsten voor de officieren der genie met de vorenvermelde omstandigheid rekening te houden en zal zelfs — wil men het verloop van het korps niet in de hand werken — nog eenige verbetering in den bestaanden toestand moeten worden gebracht. Dat men in dit opzicht niet te ver is gegaan, moge blijken bij vergelijking tusschen de thans voor de officieren der genie voorgestelde bezoldiging met die welke ten vorigen jare op voordracht van den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid door de Staten-Generaal voor de ingenieurs van den Rijkswaterstaat, wier opleiding en werkkring met die van den genie-officier het meest overeenkomt, werd vastgesteld. Terwijl de bezoldiging van den ingenieur van 's Rijks waterstaat na 4, 8, 12, 16 en 20 jaren onderscheidenlijk bedraagt *f* 2000, *f* 2400, *f* 2800, *f* 3200 en 3600, beloopt deze cijfers, volgens de ontworpen regeling voor de officieren der genie nog slechts *f* 1500, *f* 1800, *f* 2000, *f* 2200 en *f* 2800, zijnde dus nog *f* 500—*f* 1000 minder, terwijl dit verschil ook in hogere rangen gehandhaafd blijft;

6°. ieder officier ontvangt bij aanstelling als zoodanig eene tegemoetkoming in de aanschaffing van zijne uitrusting van *f* 200;

7°. overigens zijn door kleine wijzigingen van ondergeschikten aard (bijv. in de bezoldiging van sommige officieren van den plaatselijken of den provinciaalen staf) enkele thans bestaande niet wel te verdedigen onregelmatigheden weggenomen.

Door toepassing van het vorenstaande stelsel zouden de totale kosten van het officerskorps, berekend naar de tegenwoordige sterkte, in rond cijfer vermeerderen met *f* 300 000.

Hoewel dit bedrag niet buitensporig hoog voorkomt in verhouding tot hetgeen men zich voorstelt daarmede te bereiken, heeft de ondergeteekende toch gemeend zorgvuldig te moeten overwegen of niet op enkele thans bestaande verhoogingen of toelagen, bij invoering van de nieuwe regeling, bezuiniging mogelijk zou zijn, en hij is daarbij tot de slotsom gekomen dat zulks inderdaad het geval is.

¹⁾ Met inbegrip van de toelage voor het houden van dienstvaarden.

a. De toelage welke wordt genoten door de officieren, die in de residentie garnizoen houden zou naar de meening van den ongeteekende gevoeliglijk kunnen vervallen; het leven toch is in de residentie over het algemeen niet duurder dan in andere garnizoenen bijv. Utrecht, Arnhem, enz.

Voor de hoofdstad en ook voor Rotterdam, waar het leven in elk opzicht duur is, zouden de bestaande toelagen moeten behouden blijven.

b. Voor vermindering van toelage zouden voorts in aanmerking kunnen komen sommige rubrieken van officieren, werkzaam bij de Koninklijke Militaire Academie, de cadettenschool, den hoofdcursus, de normaal schietschool, de artillerie-inrichtingen en de centrale magazijnen van kleding en uitrusting.

c. Voor vermindering zouden evenzeer in aanmerking komen, de officieren dienstdoende bij enkele speciale korpsen, als het instructie-bataljon, de instructie-compagnie, het korps pantserfort-artillerie, het korps torpedisten en de magazijnmeesters der artillerie.

d. De tegenwoordig bestaende toelagen voor luitenant-adjudanten kan zonder overwegend bezwaar vervallen.

Door de bovenstaande bezuinigingen bedoeld sub *a*, *b*, *c* en *d* zou buiten de boven reeds vermelde vermindering op de vestingbegrooting, nog eene besparing kunnen worden verkregen van in rond cijfer *f* 60 000, zoodat de genoemde verhooging van *f* 300 000 in het geheel met *f* 80 000 kan worden verminderd en mitsdien de uitgaven door de herziening der traktementen veroorzaakt, op *f* 220 000 kunnen worden gesteld.

Intusschen dient ten slotte nog op eene omstandigheid de aandacht gevestigd te worden.

Ten gevolge van de afschaffing van residentietoelage en van de boven sub *b*, *c* en *d* aangeduide toelage-verminderingen, zullen enkele officieren tijdelijk eene achteruitgang in inkomsten ondergaan, n.l. voor zoover die verminderingen niet dadelijk worden veronzijdigd door de periodieke traktementsverhooging, welke ingevolge de nieuwe regeling zal worden toegekend. Zulks is al dadelijk het geval met alle opperofficieren en kolonels te 's-Gravenhage garnizoen houdende, die hunne residentietoelage verliezen en daarvoor geen andere verhooging in de plaats ontvangen; evenzeer is dit het geval met de officieren van den geneeskundigen dienst in de residentie in garnizoen, vermits hunne bezoldiging, als zijnde reeds afzonderlijk geregeld, bij het nieuw in het leven te roepen stelsel, geen wijziging zal ondergaan. Overigens zijn er nog enkele personen die eene geringe schade — in allen gevallen natuurlijk slechts tijdelijk — zullen lijden. In verband met deze omstandigheden nu, zal op de begrooting nog een post behooren te worden uitgetrokken om aan allen, die ten gevolge van de nieuwe regeling schade zouden lijden, persoonlijk eene toelage te kunnen geven. Deze post, welke uit den aard der zaak ieder jaar zal verminderen en eindelijk geheel zal ophouden, bedraagt volgens berekening voor het jaar 1904 ten hoogste *f* 23 000 en zal natuurlijk over de verschillende begrotingsartikelen waarop officierstraktementen zijn uitgetrokken, moeten worden verdeeld.

Ten slotte wordt nog aangeteekend dat het in het voornemen ligt, de voorgestelde traktementsverhooging, bijaldien deze wordt goedgekeurd, te doen ingaan, op een later tijdstip dan 1 Januari 1904.

In verband daarmede kan het ter zake geraamde bedrag voor 1904 nog eene vermindering ondergaan van *f* 55 000. (Zie bij de artt. 13 en 15—17.)

§ 6. Specificatie van het eindcijfer.

Gewone en buitengewone uitgaven (Afd. I—XIX, XXII en XXIII), geraamd voor 1904 *f* 21 687 057; toegestaan voor 1903 *f* 20 900 916; voor 1904 meer *f* 786 141. Pensioenen (Afd. XX), geraamd voor 1904 *f* 2 863 750; toegestaan voor 1903 *f* 2 584 750; voor 1904 meer *f* 279 000. Marechaussee (Afd. XXI), geraamd voor 1904 *f* 853 145; toegestaan voor 1903 818 870; voor 1904 meer *f* 34 275. Vestingstelsel (Afd. XXIV), geraamd voor 1904 *f* 1 145 000; toegestaan voor 1903 *f* 1 116 500; voor 1904 meer *f* 28 500. Totaal geraamd voor 1904 *f* 26 548 952; toegestaan voor 1903 *f* 25 421 036; voor 1904 meer *f* 1 127 916.

§ 7. Tot verdere toelichting van de verschillen tusschen de sommen, welke voor het jaar 1903 werden toegestaan en die, welke voor het jaar 1904 ge-

raamd worden, alsmede tot verdere toelichting van deze raming, heeft de ondergeteekende de eer, het volgende mede te deelen.

ISTE AFDEELING.

Kosten van het Departement.

Artt. 2a, 2b en 2c Traktementen, enz. De hierbedoelde artikelen zijn niet afzonderlijk doorgenummerd, om daardoor het onderling verband beter te doen uitkomen. De daarbij, tot een totaal bedrag van *f* 155 700, geraamde uitgaven zijn *f* 20 450 hooger dan die bij art. 2 der begrooting voor 1903 voor dezelfde onderwerpen toegestaan. Onder gemeld bedrag van *f* 20 450 is begrepen eene som van *f* 4100, welke voor 1904 moet worden uitgetrokken, ter zake van de in 1903 toegekende periodieke verhoogingen van de traktementen van de eerste- en tweede-klerken, van den kamerbewaarder, van de boden en van de vaste-knechts, waarvoor bij de wet van 22 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 211) eene som van *f* 3300 werd toegestaan. Het resteerende hooger geraamde bedrag ad *f* 16 350 is noodig, grootendeels voor hoog noodzakelijke uitbreiding van het personeel van het Departement, in verband met de buitengewone toeneming van de werkzaamheden, veroorzaakt door de uitvoering van de Militiewet 1901, van de Militaire Bevorderings- en Pensioenwetten, van het in werking treden van de Landweewet en van de reorganisatie van het Departement van Oorlog, door het in het leven roepen van eene nieuwe afdeling „Comptabiliteit.”¹⁾

Ofschoon er naar gestreefd wordt de uitbreiding van het personeel tot het allernoodzakelijkste te beperken, ten einde de uitgaven niet te veel te moeten opvoeren en in de behoefte aan werkkrachten, voor een zeer groot gedeelte wordt voorzien door detachceering van onderofficieren van het leger, mag toch van dien maatregel niet te ruim gebruik worden gemaakt, omdat daardoor te veel personeel aan zijn eigenlijke bestemming zou moeten worden onttrokken. In verband hiermede is ondergeteekende er toe overgegaan om gepensioneerde onderofficieren tot tijdelijke schrijvers, op daggeld, bij het Departement aan te stellen. Intusschen is vermeerdering van het vaste personeel mede noodig, ook om geschikte ambtenaren te vormen. In den loop van 1903 zijn dan ook nog eenige eerste-klerken benoemd uit de gedetacheerde onderofficieren, die daarvoor in de eerste plaats in aanmerking kwamen en is voorts een zestal tweede-klerken aangesteld. Bovendien is bij de nieuwe afdeling Comptabiliteit de aanstelling van een hoofdcommies buiten het bestaande personeel van het Departement noodig geweest, en is een adjunct-commies bij de afdeling Genie noodig.

Hiervoor komt in aanmerking een persoon waarvan ook op technisch gebied goede diensten zijn te verwachten, terwijl uitbreiding van het bedienden-personeel noodzakelijk is, ook ten gevolge van het in gebruik nemen van een afzonderlijk gebouw, waarin twee afdelingen van het Departement zijn ondergebracht.

De luitenants der infanterie behoorende tot den staf van het wapen en werkzaam bij het Departement van Oorlog, genieten thans *f* 100 traktement meer dan die bij de korpsen, doch daarentegen geen toelage bij het Departement. Volgens de nieuwe traktementsregeling zal dit verschil vervallen en moet uit dien hoofde voor toelagen van de officieren bij het Departement eene som van *f* 700 meer worden uitgetrokken dan voor 1903 voor dit onderwerp is toegestaan.

Een en ander heeft ten gevolge dat meer moest worden geraamd:

voor de aanstelling van:

een hoofdcommies bij de afdeling Comptabiliteit, ad. *f* 2 700; een adjunct-commies bij de afdeling Genie, ad. *f* 1 400; 6 tweede-klerken *f* 2 500; 5 eerste klerken, uit de gedetacheerde onderofficieren *f* 4 000; 2 boden en 2 vaste-knechts *f* 2 600; voor meer toelagen van officieren, onderofficieren en minderen *f* 2 850; voor daggelden van tijdelijke schrijvers *f* 5 600. Te zamen *f* 21 650.

¹⁾ Met betrekking tot de oprichting van de afdeling „Comptabiliteit”, zij verwezen naar de Memorie van Toelichting gevoegd bij het ontwerp van wet tot nadere wijziging en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903, waarbij o. m. geld wordt aangevraagd tot verhooging van artikel 2 dier begrooting.

voor de periodieke traktementsverhoogen *f* 4 100; voor rangs- en traktementsverhoogen van eenige ambtenaren, welke daarvoor, in verband met hunnen werkring als ter belooning van hunnen ijver bij de vervulling van de opgedragen werkzaamheden, in billijkheid in aanmerking komen *f* 4 600. uitmakende een totaal van *f* 30 350.

waarvan echter eene som van *f* 9 900 wordt gevonden uit het bedrag dat, ten gevolge van ontslag uit den dienst en door overlijden van ambtenaren, gedurende 1903 vrijvalt. Verhooging als boven *f* 20 450.

Art. 3. Periodieke traktementsverhoogen. Voor dit onderwerp is bij de wet van 22 Juli 1903 (*Staatsblad* n°. 211) voor 1903 eene som van *f* 3300 toegestaan. Voor 1904 zal eene som van *f* 1525 benoodigd zijn.

Art. 4. Toelagen voor het verlies van het genot der leges, enz. Voor 1903 was voor dit onderwerp, bij art. 98 een bedrag van *f* 8325 uitgetrokken, en wel voor ambtenaren bij het Departement van Oorlog, — met inbegrip van eene som van *f* 75, voor toelage van den ambtenaar, belast met de invordering der leges — eene som van *f* 5553, voor een ambtenaar bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht eene som van *f* 132 en voor ambtenaren bij de Topographische Inrichting een som van *f* 2640.

Voor 1904 wordt voor de bovenvermelde toelagen bij de artt. 4, 86 en 137c, respectievelijk *f* 5080, *f* 132 en *f* 2442, alzoo te zamen *f* 7654 uitgetrokken.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoefden, enz. Voor dit onderwerp wordt een bedrag van *f* 27 000, dat is *f* 8000 meer uitgetrokken dan voor 1903 is toegestaan en zulks in verband met de uitbreiding van localiteit ten gevolge van het in gebruik nemen van het huis op het Spui n°. 75, en in verband met de omstandigheid, dat sedert jaren het uitgetrokken bedrag onvoldoende is gebleken en met betrekkelijk aanzienlijke bedragen, door overschrijving uit het artikel voor onvoorziene uitgaven aangewezen, is moeten worden aangevuld.

Art. 6. Reis- en verblijfkosten enz. De hierbedoelde uitgaven zijn voor 1903 begrepen in het bij art. 69 van de begrooting voor dat jaar toegestaan bedrag.

II DE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der staven van het leger.

Art. 7. Groote staf. Toegestaan voor 1903 (op art. 4) *f* 54 080; geraamd voor 1904 *f* 48 800. Minder voor 1904 *f* 5 280.

Minder: voor traktement van 2 kapiteins-adjudanten van H. M. de Koningin minder en voor 1 luitenant-kolonel idem meer *f* 1 000;

voor opzichters-bureelambtenaren (overgebracht op art. 11) *f* 4 380;

voor toelagen aan officieren, dienstdoende bij H. M. de Koningin *f* 1 400;

idem bij Z. K. H. den Prins der Nederlanden *f* 200;

voor toelagen wegens verblijf in de residentie *f* 300;

voor toelagen bij oefeningen (overgebracht op art. 57b) *f* 100. Totaal *f* 7 380.

Meer: voor verhoogd traktement van 1 majoor, adjudant van H. M. de Koningin *f* 200;

voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 1 400;

voor idem van officieren, die wegens de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan *f* 500. Totaal *f* 2 100. Minder als boven *f* 5 280.

Art. 8. Generale staf. Toegestaan voor 1903 (op art. 5) *f* 79 700; geraamd voor 1904 *f* 81 100. Meer voor 1904 *f* 1 400.

Meer: voor verhooging van traktement wegens dienstjaren *f* 3 000;

voor idem van officieren, die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan *f* 2 100. Totaal *f* 5 100.

Minder: voor traktement van een luitenant-kolonel minder en een majoor meer *f* 400.

voor toelagen wegens verblijf in de residentie *f* 2 900;

voor toelagen bij oefeningen (overgebracht op art. 57b) f 400. Totaal 3 700. Meer als boven f 1 400.

Artt. 9 en 10. Provinciale en plaatselijke staven. Toegestaan voor 1903 (op art. 7) Provinciale staf f 29 825; Plaatselijke staf f 42 875. Totaal f 72 700. Geraamd voor 1904 Prov. staf f 30 850; Plaatsel. staf f 47 350. Totaal f 78 200. Meer voor 1904 Prov. staf f 1 025; Plaatsel. staf f 4 475. Totaal f 5 500.

Provinciale staf. Meer: voor verhoogd traktement van 6 luitenants-kolonels, ad f 200 f 1 200.

voor verhooging van traktement van officieren, die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f 300;

voor bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats f 25. Totaal f 1 525.

Minder: een luitenant-kolonel minder en een majoor meer f 200;

voor toelage wegens verblijf in de residentie f 300. Totaal f 500. Meer f 1 025.

Plaatselijke staf. Meer: voor traktement van 2 luitenant-kolonels ad f 3200 meer en 2 majoors ad f 2600 minder f 1200. Voor verhoogd traktement van 2 kolonels en 1 luitenant-kolonel ad f 200 f 600. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 3 000. idem van officieren, die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f 100. Voor bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats enz. f 25. Voor schade-loosstelling van verhuiskosten bij verplaatsing f 50. Totaal f 4 975.

Minder: voor toelage wegens verblijf in de residentie f 500. Meer f 4 475. Meer als boven f 5 500.

Art. 11. Traktementen van opzichters-bureelambtenaren op de bureelen van linie- en stellingcommandanten.

Voor deze uitgaven wordt een gelijk bedrag geraamd als voor 1903 is toegestaan op art. 4.

III DE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der militaire administratie.

Art. 12. Intendance. Toegestaan voor 1903 (op art. 6) f 56 100. Geraamd voor 1903 f 55 550. Minder voor 1904 f 550.

Minder: 1 kapitein, ad f 2600 minder en 1 kapitein, ad f 2200 meer f 400. Bijslag op traktement bij aankomst in een nieuwe standplaats en toelage wegens tijdelijk verblijf in eene plaats f 450. Toelage wegens verblijf in de residentie f 1 700, idem bij oefeningen, (thans uitgetrokken op art. 57b.) f 400. Totaal f 2 950.

Meer: Verhooging van traktement na een zeker aantal dienstjaren als officier f 600.

Verhooging van traktement van officieren, die bij de invoering der nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f 1 400.

Toelage wegens verblijf te Amsterdam f 200.

Idem, wegens detachering bij de intendance f 200. Totaal f 2 400. Minder als boven f 550.

Art. 13. Kwartiermeesters. Toegestaan voor 1903 (op artt. 8, 9, 10, 11, 60 en 102) f 171 525. Geraamd voor 1904 f 191 125. Meer voor 1904 f 19 600.

Meer: Wegens voorgestelde legeruitbreiding: Een kapitein voor 6 maanden f 1 000. Twee tweede-luitenants voor idem f 1 000. Totaal voor het 10de regiment infanterie f 2 000. Voor de tweede helft van het 9de regiment infanterie f 2 000. Totaal f 4 000.

Wegens de gewijzigde traktementsregeling en wegens minderen aftrek voor incompleet, verlof als anderszins f 17 700. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform: voor twee tweede-luitenants ad f 200 f 400. Voor verhooging van traktement van officieren, die bij invoering van de nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f 2 700. Meer f 24 800.

Vermits de voorgestelde traktementsverhooging zal ingaan op een later

tijdstip dan 1 Januari 1904, kan dit bedrag nog worden verminderd met f5 200. Meer als boven f19 600.

Art. 14. Magazijnmeesters, hoofden van de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting en luitenant-kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters bij die inrichtingen.

Toegestaan voor 1903 (op art. 62) f11 300. Geraamd voor 1904 f11 500. Meer voor 1904 f200.

Meer: Verhooging van traktement naar zeker aantal dienstjaren als officier f1 000. Bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats en toelage wegens tijdelijk verblijf in eene plaats f50. Schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f50. Totaal f1 100.

Minder: Een majoor minder en een kapitein meer f800. Toelagen: Voor de luitenant-kwartiermeesters, assistent-magazijnmeesters bij de magazijnen te Delft en te Woerden f100. Totaal f900. Meer als boven f200.

IVDE AFDEELING.

Bezoldiging van het personeel der verschillende wapens en der landweer.

Art. 15. Infanterie. Toegestaan voor 1903 (op art. 8) f1 696 515. Geraamd voor 1904 f1 699 749. Meer voor 1904 f3 234.

Meer: Wegens de voorgestelde legeruitbreiding: een kolonel voor 6 maanden f2 250,00. Een luitenant-kolonel voor idem f1 800,00. Een majoor voor idem f1 600,00. Een kapitein-adjutant voor idem f1 100,00. Acht kapiteins voor idem f8 000,00. Voor het 10e regiment infanterie totaal f14 750,00.

Tweede helft voor het 9de regiment infanterie f22 400,00. Totaal f37 150,00.

Wegens de gewijzigde traktementsregeling en wegens minderen aftrek voor incompleet, verlof als anderszins f109 150,00. Voor traktement en toelage van reserve-officieren f9 295,88. Voor verhooging van traktement van officieren, die bij invoering van de nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f7 700,00. Voor toelage van een luitenant bij het algemeen depot van discipline wegens vrije voeding ad f1 per dag (schrikkeljaar) f1,00. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform: veertig tweede-luitenanten ad f200 f8 000,00. Vijf reserve-tweede-luitenanten ad f150 f750,00. Voor schadeloosstelling voor uniformverandering en verlies van bagage f2 300,00. Voor schadeloosstelling voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden f900,00. Voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen van officieren f37,50. Verschil door afronding van sommen f0,38. Totaal f175 284,00.

Minder: Voor toelagen bij oefeningen van officieren van het wapen en der dienstdoende schutterijen (overgebracht op art. 57b) f15 000,00. Voor traktemeten enz. van de kwartiermeesters (overgebracht op art. 13) f124 850,00. Totaal f139 850,00. Meer f35 434 00.

Dit bedrag wordt verminderd om reden als bij art. 13 omschreven, met f32 200,00. Meer als boven f3 234,00.

Art. 16. Cavalerie. Toegestaan voor 1903 (op art. 9) f278 720,00. Geraamd voor 1904 f273 639,00. Minder voor 1904 f5 081,00.

Minder: Voor schadeloosstelling voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden f1 500,00. Voor toelagen bij oefeningen van officieren van het wapen (overgebracht op art. 57b) f1 000,00. Voor traktemeten enz. van de kwartiermeesters (overgebracht op art. 13) f10 400,00. Verschil door afronding van sommen f3,45. Totaal f12 903,45.

Meer: Wegens de gewijzigde traktementsregeling en wegens minderen aftrek voor incompleet, verlof als anderszins f4 000,00. Voor traktement en toelage van reserve-officieren f2 152,45. Voor verhooging van traktement van officieren, die bij invoering van de nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f1 500,00. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform: vijf tweede-luitenanten ad f200 f1 000,00. Reserve-officieren f270,00. Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f100,00. Totaal f9 022,45. Minder f3 881,00.

Dit bedrag wordt verhoogd om reden als bij art. 13 omschreven met f 1 200,00. Minder als boven f 5 081,00.

Art. 17. Artillerie. Toegestaan voor 1903 (op art. 10) f 983 887. Geraamd voor 1904 f 898 477. Minder voor 1904 f 85 410.

Minder: Voor schadeloosstelling voor het aanschaffen en het verlies van dienstpaarden f 100. Voor toelagen bij oefeningen van de officieren van het wapen en der dienstdoende schutterijen (overgebracht op art. 57b) f 6 500. Voor traktementen van conducteurs (overgebracht op art. 20) f 82 500. Voor traktementen enz. van de kwartiermeesters (overgebracht op art. 13) f 33 050. Totaal f 122 150.

Meer: Wegens de gewijzigde traktementsregeling en wegens minderen aftrek voor incompleet, verlof als anderszins f 35 450. Voor bijslag op traktement in eene nieuwe standplaats f 100. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor eerste aanschaffing van uniform, achttien tweede-luitenants ad f 200 = f 3 600. Voor reserve-officieren f 240. Voor schadeloosstelling voor verlies van bagage f 100. Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f 300. Voor verhooging van traktement voor officieren, die bij de invoering van de nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f 5 650. Voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor officieren van het materieel en voor den waarnemingsdienst f 1 700. Totaal f 47 140. Minder f 75 010.

Dit bedrag wordt verhoogd om reden als bij art. 13 omschreven met f 10 400. Minder als boven f 85 410.

Art. 18. Genie. Toegestaan voor 1903 (op art. 11) f 314 465. Geraamd voor 1904 f 222 673. Minder voor 1904 f 91 792.

Minder: Voor traktementen van hoofdopzichters en opzichters van fortificatiën en van opzichters bureelambtenaar (overgebracht op art. 21) f 91 250,00. Voor vergoeding voor onderhoud van rijwielen voor opzichters van fortificatiën (overgebracht op art. 21) f 1 550,00. Voor toelagen bij oefeningen (overgebracht op art. 57b) f 1 000,00. Voor daggelden van militaire wachters (overgebracht op art. 21) f 24 614,75. Voor traktementen enz. van den kwartiermeester (overgebracht op art. 13) f 2 000,00. Voor het bedrag waarmee de begroeting voor 1903 bij de wet van 11 April 1903 (*Staatsblad* n°. 102) werd verhoogd. (Zie het slot der toelichting onder § 5 „Legerorganisatie”) f 10 000,00. Totaal 130 414,75.

Meer: Wegens de gewijzigde traktementsregeling en wegens minderen aftrek voor incompleet, verlof als anderszins f 41 300,00. Voor traktementen en toelagen van reserve-officieren f 962,50. Voor verhooging van traktement van officieren, die bij de invoering van de nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaan f 760,00. Voor tegemoetkoming bij aanstelling voor aanschaffing van uniform, acht tweede-luitenants, ad f 200 f 1 600,00. Verschil door afronding van sommen f 0,25. Totaal f 44 622,75. Minder f 85 792,00. Dit bedrag wordt verhoogd om reden bij art. 13 omschreven met f 6 000,00. Minder als boven f 91 972,00.

Art. 19 en 22. Traktementen van de officieren der landweer. Toelagen aan mindere militairen bij de landweer. Ten aanzien van het geraamde voor deze onderwerpen wordt verwezen naar § 4 hiervoren.

Art. 20. Traktementen van conducteurs der artillerie. Voor traktementen van conducteurs der artillerie werd voor 1903 op art. 10 een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt geraamd.

Art. 21. Traktementen enz. van diverse opzichters en militaire wachters. Toegestaan voor 1903 (op artt. 10, 11 en 14) f 128 494,75. Geraamd voor 1904 f 129 880,00. Meer voor 1904 f 1 385,25.

Meer: Voor daggelden aan militaire wachters f 2 385, 25.

Minder: Een opzichter van fortificatiën 3de klasse, ontbreekt aan het compleet f 1 000,00. Meer als boven f 1 385,25.

In verband met het aantal thans in dienst zijnde wachters, wordt voor daggelden meer geraamd f 2 385,25.

Art. 22—25. Soldijen, enz. Toegestaan voor 1903 (op art. 14) f 3 084 408,00. Geraamd voor 1904 f 2 838 607,00. Minder voor 1904 f 245 801,00.

Minder: Op deze artikelen minder geraamd:

1°. overgebracht op art. 21 *f* 11 080,00. idem, op art. 57b *f* 40 800,00. idem, op art. 74 *f* 67 714,00.

2°. voor miliciens tot het bijwonen van herhalingsoefeningen *f* 17 195,11.

Deze mindere raming is een gevolg van de omstandigheid dat, krachtens het Koninklijk besluit van 9 Mei 1903 n°. 44, de miliciens der lichteningen van 1900 en 1901, die in 1903 buitengewoon onder de wapenen zijn geweest, deswege geacht worden tevens eene herhalingsoefening te hebben volbracht van eene periode van vijf weken. Diensvolgens zullen in 1904 bij het wapen der infanterie en bij het korps genietroepen in stede van drie, slechts twee lichteningen voor herhalingsoefeningen worden opgeroepen;

3°. als voren, tot vrijwillig verblijf onder de wapen *f* 29 249,64⁵.

Voor 1903 werd geraamd voor 630 man; er waren echter gemiddeld slechts ruim 300 man vrijwillig onder de wapenen, zoodat voor het jaar 1904 gerekend is op niet meer dan 325 man van bedoelde categorie;

4°. voor verhooging van soldij wegens dienstjaren *f* 20 914,50.

5°. voor bijslag op de soldij voor gehuwde militairen, wier vrouwen voorheen belast waren met het wasschen der lijfgoederen van ongehuwde korporaals en soldaten *f* 1 095,00.

6°. wegens aflopende betalingen *f* 113,15.

7°. voor het reservekader *f* 30 025,41.

De mindere raming is een gevolg van de omstandigheid, dat het aantal vaandrighs, die zich vóór 24 Juli 1900 hebben verbonden en derhalve eene jaarlijksche toelage ad *f* 200 genoten, uit den aard der zaak is afgenomen, terwijl de vaandrighs die zich na genoemden datum hebben verbonden, slechts *f* 100 toelage genieten.

Voorts heeft de ervaring geleerd, dat niet op de aanwezigheid van gereëngageerden behoefte gerekend te worden, terwijl ook de toeloop geringer is;

8°. wegens aftrek van meerdere procenten *f* 75 832,75.

Tot heden werd wegens incompleet, verlof, verpleging in hospitalen, enz., van het voor soldij benoodigde bedrag afgetrokken 7 ten honderd. Het is gebleken dat dit bedrag te klein was genomen. Thans wordt het geraamde bedrag verminderd met 10 ten honderd;

9°. het bedrag waarmede de begrooting voor 1903 bij de wet van 11 April 1902 (*Staatsblad* n°. 102) werd verhoogd. Zie het slot van de toelichting onder: „Legerorganisatie” *f* 50 000,00. Totaal *f* 344 019,56⁵.

Meer: 10°. uitbreiding van de organisatie van het wapen der infanterie *f* 19 747,29.

Is in den loop van het jaar 1903 het wapen der infanterie uitgebreid met een regimentss Staf en een bataljon, eene gelijke uitbreiding heeft dat wapen te ondergaan in 1904;

11°. wegens wijziging van de soldijen der schrijvers *f* 4 963,67.

Het komt noodig voor de positie der militaire schrijvers te herzien en daarvoor nieuwe regelen te stellen.

Ingevolge het bepaalde bij art. 5 van het Koninklijk besluit van 30 November 1895 n°. 65, genieten de schrijvers, die werkzaam zijn ten bureele van de autoriteiten, aan wie geen vaste som voor bureelkosten is toegekend, van Rijkswegen eene soldijverhooging van *f* 0,35 per dag. In deze bepaling ligt opgesloten — en zulks is dan ook de regel — dat de schrijvers bij autoriteiten, die *wel* eene vaste som voor bureelkosten ontvangen geene soldijverhooging van wege het Rijk genieten, doch geacht worden door die autoriteiten zelve schadeloos gesteld te worden. Houdt men evenwel rekening met het bedrag dat voor bureelkosten door die autoriteiten wordt ontvangen, en dat veeltijds niet meer dan *f* 100 à 150 bedraagt, dan blijkt wel dat daarvoor geen dagelijksche bijslag voor den schrijver tot een bedrag van *f* 0,35 kan worden afgezonderd.

Dientengevolge genieten vele schrijvers, werkzaam bij autoriteiten, aan wie eene vaste som voor bureelkosten wordt toegekend, op verre na die dagelijksche verhooging niet.

Om hierin eene gewenschte verbetering te brengen, ligt het in de bedoeling voor de schrijvers eene nieuwe voor *allen* geldende soldijregeling in het leven te roepen, onafhankelijk van de wijze waarop de autoriteiten, waarbij de schrijvers werkzaam zijn, voor hunne bureelbehoeften worden schadeloos gesteld. De bedoeling is derhalve de afzonderlijke soldijverhoogingen voor de schrijvers af te schaffen, zoowel die welke door het Rijk worden betaald, als die welke door de autoriteiten uit de hun toegekende bureelkosten worden uitgekeerd, en de volgende voor allen geldende soldijregeling in het leven te roepen:

sergeant-schrijver *f* 0,97, sergeant-majoor-schrijver *f* 1,22, idem na 3 jaren dienst in dien graad *f* 1,32, idem na 6 jaren dienst in dien graad *f* 1,42, adjudant-onderofficier-schrijver *f* 1,47, idem na 3 jaren dienst in dien graad *f* 1,57, idem na 6 jaren dienst in dien graad *f* 1,67.

Bij invoering van deze regeling zouden de tegenwoordig bestaande gepensioneerde schrijvers d. w. z. zij die, na als onderofficier gepensionneerd of gegageerd te zijn, tegen het genot van eene dagelijksche soldij boven hun pensioen van *f* 0,62 of *f* 0,72 — naar mate van hun dienstduur als zoodanig — weder als schrijver in dienst treden, gaandeweg komen te vervallen.

Regelmatiger schijnt het, voor het vervullen van vacatures als schrijver bij een der korpsen of inrichtingen uitsluitend in aanmerking te doen komen actief dienende onderofficieren, die voor den gewonen troependienst minder geschikt, maar voor den dienst als schrijver nog ten volle bekwaam en ook genegen zijn.

Veelvuldig komen van dergelijke onderofficieren verzoeken om plaatsing als schrijver in, zoodat geene vrees behoeft te bestaan, dat voor de geregelde aanvulling der openvallende plaatsen, de stof zal ontbreken.

Ten aanzien van de bevordering der schrijvers, die bij het tot stand komen van de gedachte regeling, behoudens de onderscheidingsteekenen van den rang, allen dezelfde uniform zouden behooren te dragen, kunnen de regelen zooals die werden gesteld bij ministerieele beschikking van 1 Juli 1901, n°. 81 (*Recueil Militair*, blz. 372) gehandhaafd blijven.

Voor eene bijzondere nader te regelen toelage *boven* de toe te kennen hiervoren vermelde soldij zouden alleen in aanmerking behooren te komen de schrijvers bij de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool; deze genieten ook thans eene toelage vanwege het Rijk en zulks niettegenstaande de gouverneur der Koninklijke Militaire Academie en de directeur der Cadettenschool beiden behooren tot de autoriteiten, die eene vaste som voor bureelkosten ontvangen.

Het ligt uit den aard der zaak in de bedoeling bij invoering van de nieuwe regeling te zorgen, dat niemand dientengevolge minder zal genieten dan tot dusverre; voor zoover dus enkele schrijvers ten gevolge van die regeling in inkomsten mochten achteruit gaan, zal daarin door het toekennen van een bijslag moeten worden voorzien, in verband waarmede in den bij deze begrooting behoorenden toelichtenden staat uitsluitend de maximum soldijen voor de schrijvers in de verschillende rangen zijn uitgetrokken, zonder dat het nochtans in de bedoeling ligt die maximum soldijen dadelijk aan allen toe te kennen. Integendeel stelt men zich voor, indien de nieuwe regeling tot stand komt, de aanspraken van iederen schrijver, in verband met rang en dienstjaren, vast te stellen. Voor de schrijvers van de bovengenoemde inrichtingen van onderwijs, zijn in dit verband dan ook de soldijen, tot de tegenwoordig genoten wordende bedragen, in de begrooting onveranderd gehandhaafd.

In verband met al het voorafgaande zal voorts worden overwogen, in hoeverre het noodig is, de thans genoten wordende bureelkosten der autoriteiten naar aanleiding van de gewijzigde schrijverssoldijen, nader te herzien.

De schrijvers behoorende tot het wapen der Koninklijke marechaussee zijn in de nieuwe regeling niet opgenomen. Voor hen gelden, in verband met de bijzondere omstandigheden waarin dit wapen verkeert, afzonderlijke bepalingen, welke het verkieselijk is voor het oogenblik nog onveranderd te laten;

12°. uitbreiding van het aantal korporaals-kok *f* 170,82.

De tot nu toe gevolgde maatregel om bij alle menages, zooveel mogelijk, korporaals-kok aan te stellen, die het diploma aan de Amsterdamsche Huisoudschool of een dergelijke inrichting hebben verworven, welke maatregel

goede resultaten heeft opgeleverd, vereischt bij zijne voortgezette toepassing eene kleine verhooging van uitgaven;

13°. voor miliciens tot samenstelling van het blijvend gedeelte *f* 25 122,77.

Hoewel de Militewet 1901 op 1 Januari 1902 in werking is getreden, is in dat jaar geen gebruik gemaakt van de bevoegdheid om het contingent, zooals dat in de oude wet was vastgesteld, te verhoogen. Intusschen werd het gedeelte van het contingent dat na de inlijving voor den dienst ongeschikt werd bevonden, overeenkomstig de nieuwe wetsbepalingen eerst in 1903 aangevuld.

De lichter van 1902 was daardoor numeriek bijzonder zwak en kon, hoewel zij, wat de onbereden korpsen betreft, in twee ploegen verdeeld, in haar geheel voor den dienst van het blijvend gedeelte bestemd werd, in den winter 1902—1903 slechts zeer bezwaarlijk in den behoorlijken gang van zaken bij de korpsen voorzien. Het is daarom noodzakelijk, nu de sterkte der lichter van 1903 (en in het volgend jaar ook die van 1904) zulks toelaat, het blijvend gedeelte binnen de grens door de wet gesteld, wederom vast te stellen op zoodanige sterkte, dat het aan zijne bestemming naar behooren kan voldoen. De hoogere raming is daarvan een gevolg;

14°. Als voren tot eerste oefening *f* 28 996,84⁵.

In verband met de eischen van eene deugdelijke opleiding van de miliciens bij de korpsen der bereden artillerie is het noodig, dat alle miliciens dier korpsen voortaan, in stede van in Maart, eerst op 1 October van het jaar hunner inlijving voor eerste oefening in werkelijken dienst worden gesteld. In dat geval zullen zij wegens den duur van hunnen eersten oefeningstijd, n. l. 18 maanden, gedurende het geheele volgend jaar voor eerste oefening onder de wapenen zijn. Tot nu toe werden de miliciens der bereden artillerie dadelijk bij hunne inlijving in werkelijken dienst gesteld en was hunne eerste oefening dus op 1 October van het jaar volgende op dat hunner inlijving verstreken. Nu bedoelde maatregel in 1903 voor het eerst wordt toegepast, zal voor 1904 op drie maanden langer eerste oefening bij de bereden artillerie moeten worden gerekend. Als gevolg van dien maatregel zal na Maart 1904 gedurende dat jaar verder geen blijvend gedeelte bij de bereden artillerie onder de wapenen zijn.

Om niettemin den goeden gang van zaken en eene behoorlijke verzorging van de paarden te verzekeren, zal het noodig zijn, dat, in stede van twee lichten, zooals gewoonlijk, in 1904 drie lichten bij de bereden artillerie voor herhalingsoefeningen onder de wapenen komen. Uit dien hoofde is in 1903 bij die korpsen slechts ééne lichter voor bedoelde oefeningen onder de wapenen geweest;

15°. voor verhoogde soldijen voor sergeanten-titulair *f* 437,60.

Zie het gestelde onder 10°;

16°. als voren voor scherpschutters *f* 1 095,00.

Meer geraamd in verband met het groote aantal scherpschutters, dat vermoedelijk in 1904 aanwezig zal zijn;

17°. voor de landweer *f* 10 200,00.

Voor het volle jaar zijn uitgetrokken 12 adjudant-onderofficieren en 32 sergeant-majors, respectievelijk à *f* 200 en *f* 150 's jaars, ten behoeve van de in den loop dezes jaars op te richten 6 bataljons landweer-infanterie en 8 compagnieën landweer-vestingartillerie;

voor een half jaar 6 adjudant-onderofficieren en 32 sergeant-majors, in verband met de vermeerdering in 1904 met 6 bataljons landweer-infanterie;

18°. schrikkeljaar en verschillen door afronding van sommen *f* 7 484,57. Totaal *f* 98 218,56⁵. Minder als boven *f* 245 801,00.

Vde AFDEELING.

Kosten van voeding van onderofficieren en soldaten.

Art. 26. Aanschaffing van graan, enz. voor de broodbereiding. Toegestaan voor 1903 (op art. 59) *f* 340 912. Geraamd voor 1904 *f* 323 948. Voor 1904 minder *f* 16 964.

Minder: Voor aanschaffing van materieel, welk bedrag voor 1904 is uitgetrokken op art. 114 *f* 25 000,00. Voor brood ten behoeve van het personeel bij de Koninklijke Militaire Academie *f* 125,50⁵. Voor brood ten behoeve van

de cadetten bij de Koninklijke Militaire Academie f 1 100,83. Verschil, ronde som f 0,19⁵. Totaal f 26 226,53.

Meer: Voor brood in verband met de grootere legersterkte f 9 261,40⁵. Voor de Hoogere Krijgsschool f 0,13⁵. Voor de Normaal-schietschool f 0,99. Totaal f 9 262,53. Minder als boven f 16 964,00.

Art. 27. Aanschaffing van brood en vergoeding wegens gemis van brood.

Toegestaan voor 1903 op art. 57 f 107 893. Geraamd voor 1904 f 110 988. Voor 1904 meer f 3 095.

Het meerdere is noodig in verband met de grootere legersterkte.

Art. 28. Aanschaffing van vee, van verduurzaamde en andere levensmiddelen, enz.

Toegestaan voor 1903 op art. 61 f 1 668 976. Geraamd voor 1904 f 1 865 928. Voor 1904 meer f 196 952.

Meer: In verband met de grootere legersterkte f 55 977,57. Voor levensmiddelen ten behoeve van: het personeel bij de Koninklijke Militaire Academie f 215,46. Bij den Hoofdcursus f 226,50. Normaal-schietschool f 45,30. Voor vleesch ten behoeve van de cadetten bij de Koninklijke Militaire Academie f 781,59. Voor verhooging van den prijs per ration met 2 cents f 139 705,08. verschil ronde som f 0,50. Totaal f 196 952,00.

De prijzen van de voornaamste levensmiddelen, als rundvleesch, aardappelen en peulvruchten, zijn in vergelijking met het vorige jaar belangrijk gestegen. Bij de berekening van den rationsprijs zijn voor de prijzen van de levensmiddelen aangenomen de gemiddelden van die prijzen over de laatste acht kwartalen; naar dien maatstaf berekend, moet de rationsprijs per man en per dag met ruim 1 cent worden verhoogd, in vergelijking met dien voor het loopende jaar geraamd.

Het is wijders in het belang van de voeding van den soldaat noodzakelijk geacht, wijziging te brengen in die menu's, waarbij peulvruchten en spek worden verstrekt.

In aanmerking nemende, dat in verband met de voedingswaarde van genoemde levensmiddelen het behoud daarvan tot samenstelling van sommige menu's dezerzijds op prijs wordt gesteld, is evenwel getracht, om aan den tegenzin, welke bij een deel der miliciens bestaat tegen het gebruik van die levensmiddelen, te gemoet te komen, door de peulvruchten eenmaal per week, tegen een verminderd ration, te doen verstrekken met aardappelen en rundvleesch. Dit menu valt tot dusver zeer in den smaak der manschappen.

Ten gevolge van deze wijziging moet de rationsprijs per man en per dag met ongeveer 1 cent hooger worden berekend, makende met eerstvermelde verhooging 2 cents per ration.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van menage-behoefsten en schadeloosstelling wegens gemis van voeding.

Toegestaan voor 1903 op art. 61 f 725 081. Geraamd voor 1904 f 746 410. Voor 1904 meer f 21 329. Het meerdere is noodig, in verband met de grootere legersterkte.

Art. 30. Reis- en verblijfkosten en kosten vallende op de keuring van levensmiddelen.

Toegestaan voor 1903 op art. 61 f 1 800. Geraamd voor 1904 f 2 200. Voor 1904 meer f 400. In verband met de gebleken behoefte is voor dit artikel f 400 meer geraamd.

VIDE AFDEELING.

Kosten van kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten.

Art. 31. Traktementen en daggelden van het personeel der kleedermakerijen.

Art. 32. Aanschaffing van kleeding en uitrusting en van grondstoffen tot aanmaak daarvan.

Toegestaan voor 1903 op artt. 16, 62 en 64 f 1 816 855. Geraamd voor 1904 art. 31 f 247 000, art. 32 f 1 677 000. Totaal f 1 924 000. Voor 1904 meer f 107 145.

Meer benodigd voor de kleeding van de landweer f 122 000. Minder wegens het minder opkomen voor herhalingsoefeningen van 1 lichter infanterie en genietroepen f 15 145. Meer als boven f 107 145.

Art. 33. Onderhoud van kleeding en uitrusting enz.

Toegestaan voor 1903 op art. 16 f336 730. Geraamd voor 1904 f373 630. Meer voor 1904 f36 900.

Meer: Voor onderhoud van kleeding en uitrusting, opgelegd in deponeerkamers en voor benoedigheden voor het merken en nummeren (voor 1903 uitgetrokken op art. 24) f12 500. Benoedigheden voor het lenig houden van het schoeisel (voor 1903 uitgetrokken op art. 17) f6 400. Wegens vermindering van de sommen, in te houden op de soldij der onderofficieren en soldaten en van de sommen, welke door de onderofficieren en soldaten ten bate hunner rekeningen worden gestort f23 000. Totaal f41 900.

Minder: Voor uit te betalen tegoed op de rekeningen van onderofficieren en soldaten f5 000. Meer als boven f36 900.

Voortaan zullen slechts ten bate van dit artikel worden gebracht, de inhoudingen en stortingen van de militairen, die eene rekening in de uitrustingen en reserve-rekening hebben en niet meer, zooals over 1903, de sommen, welke worden ingehouden en gestort van en door militairen, die kleeding ontvangen voor Rijksrekening (zie hierboven onder § 1 „Inrichting der begrooting”).

Daardoor, en ook in verband met de omstandigheid, dat ter zake in 1902 slechts is ingehouden en gestort ongeveer f70 000, is het te verwachten, dat aan inhoudingen en stortingen niet meer zal worden ontvangen dan f67 000 in stede van f90 000, zooals voor 1903 werd geraamd.

Gerekend naar hetgeen in 1902 is betaald aan saldo's tegoed in de uitrustingen en reserve-rekening, kan voor dat onderwerp f5000 minder worden geraamd dan voor 1903 is toegestaan.

Art. 34. Reinigen en herstellen van onderkleeding enz.

Voor deze uitgaven wordt een gelijk bedrag noodig geacht als voor 1903 was toegestaan op art. 17.

Art. 35. Toelagen voor eerste uitrusting van vaandrags en kornetten.

Toegestaan voor 1903 op art. 16 f15 000. Geraamd voor 1904 f13 400. Minder voor 1904 f1 600.

Er wordt ondersteld dat met f1 600 minder kan worden volstaan dan in 1903 is toegestaan.

Art. 36. Aanschaffing en wijziging van ledergoed en paardetuig.

Toegestaan voor 1903 op artt. 22 en 65 f147 080. Geraamd voor 1904 f195 850. Voor 1904 meer f48 770. Meer benoedigd is ten behoeve van de landweer f38 000. Wegens meerdere behoefte ter voorziening in het benoedigde voor het leger f10 770. Meer als boven f48 770.

Artt. 37 en 38. Herstellen en onderhoud van wapenen en ledergoed enz.

Toegestaan voor 1903 op art. 21 f79 800. Geraamd voor 1904 f83 000. Meer voor 1904 f3 200.

Meer: Voor daggelden van oppassers op de wapenkamers (voor 1903 uitgetrokken op art. 24) f3 200.

VII DE AFDEELING.

*Kosten van huisvesting, stalling, nachtligging en reiniging.**Art. 39. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen, enz.*

Op dit artikel wordt een gelijk bedrag geraamd als in 1903 was toegestaan op art. 20.

Art. 40. Huisvesting en voeding bij de ingezetenen en daggelden van in te lijven miliciens.

Het bedrag op dit artikel geraamd was voor 1903 begrepen in het bedrag toegestaan op art. 70 (scheeps- en wagenvrachten). De uitgaven voor dat onderwerp, thans uitgetrokken op art. 150, zijn met f6 000 verminderd.

Art. 41. Huur van woningen voor gehuurde militairen.

Toegestaan voor 1903 op art. 49 f255 130. Geraamd voor 1904 f247 080. Voor 1904 minder f8 050.

Het ligt in het voornemen eenige gebouwen, thans in gebruik bij gehuwde militairen, eene andere bestemming te geven. Hierdoor zullen meer woningen moeten worden gehuurd, waarvoor wordt geraamd f2700 noodig te zijn.

Het bedrag is voorts verminderd met f10750, thans uitgetrokken op art. 96.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers en nachtlokalen enz.

Toegestaan voor 1903 op art. 20 f153375. Geraamd voor 1904 f158875. Voor 1904 meer f5500.

De uitgaven in dit artikel omschreven waren voor 1903 uitgetrokken in art. 20. Door uitbreiding der kazerneering wordt voor verlichting en voor het aanschaffen van kleine geriefelijkheden in soldatenkamers, meer noodig geacht dan in 1903 f5900. Daarentegen kunnen de uitgaven voor het in gereedheid brengen van kampen en andere terreinen met f400 worden verminderd.

Art. 43. Aanschaffing en onderhoud van gereedschappen en andere benodigdheden tot het schoonhouden van militaire gebouwen in gebruik bij de korpsen van het leger.

Toegestaan voor 1903 op art. 20 f11990. Geraamd voor 1904 f20000. Voor 1904 meer f8010.

Er was voor 1903 oorspronkelijk geraamd f18590. Dat bedrag is echter bij Nota van Wijziging verminderd kunnen worden met f6600, vermits op 1 Januari 1903 nog voor de behoefte van ongeveer 4 maanden gereedschappen in voorraad waren.

Die voorraad is echter nu uitgeput, zoodat eerstbedoeld bedrag thans weer wordt aangevraagd, vermeerderd met f1410, wegens uitbreiding van kazerneering, te zamen f20000.

Art. 44. Daggelden van personeel voor het reinigen van aanhoorigheden van kazernen en kazernepleinen

Op dit artikel wordt een gelijk bedrag geraamd als in 1903 was toegestaan op art. 20.

Art. 45. Aanschaffing, herstelling, onderhoud en wasschen van slaapfournituren.

Toegestaan voor 1903 op art. 66 f163800. Geraamd voor 1904 f157564. Voor 1904 minder f6236.

Minder: Voor aanschaffing van materieel, nu gebracht op art. 114 f6000. Voor daggelden, nu gebracht op art. 112 f2236. Totaal f8236.

Meer: Voor reinigen van slaapfournituren f2000. Minder als boven f6236.

In verband met het voornemen om de bedde-, kussen- en stroozakken, in plaats van tweemaal in het jaar, driemaal te laten wasschen, is f2000 meer geraamd.

Art. 46. Uitgaven voor het reinigen van het lichaam en voor scheren en haarsnijden van ongehuwde soldaten.

Toegestaan voor 1903 op artt. 17, 20 en 49 f29926. Geraamd voor 1904 f30800. Voor 1904 meer f874.

De uitgaven voor het reinigen van het lichaam van de soldaten werden over 1903 bestreden uit art. 17 voor wat betreft het scheren en haarsnijden, uit art. 20 voor zooveel betreft het verwarmen van bad- en waschwater en het aanschaffen van voetwaschkuipen en uit art. 49 voor zooveel betreft het baden.

Al die uitgaven zullen thans uit bovenstaand artikel moeten worden bekostigd. Onder het uitgetrokken bedrag is begrepen eene som van f1152, voor de aanschaffing van nieuwe voetwaschkuipen.

VIII^{STE} AFDEELING.

Aanschaffing, voeding en verzorging van paarden.

Artt. 47 en 48. Aanschaffing van paarden en verdere kosten vallende op die aanschaffing.

Voor de onderwerpen in deze artikelen omschreven werd voor 1903 op art. 26 een gelijk bedrag toegestaan als thans is geraamd.

Artt. 49—51. Daggelden en toelagen van geëmployeerden bij fouragemagazijnen, aanschaffing van fourage enz. en verdere kosten vallende op de verzorging van paarden.

Toegestaan voor 1903 op art. 19 f 1 326 225. Geraamd voor 1904: art. 49 f 500. Art. 50 f 1 237 712. Art. 51 f 89 050. Totaal f 1 327 262. Meer voor 1904 f 1 037.

Meer: Fourage enz. voor 4 officierspaarden bij de regimenten infanterie (zie de toelichting bij art. 15) 1460 rations ad f 0,70, f 1 022,00. Voor reis- en verblijfkosten (voor 1903 uitgetrokken op art. 69) f 100,00. Voor het reservekader f 1 094,31. Schrikkeljaar en verschil ronde som f 3 381,69. Totaal 5 598.

Minder: Fourage enz. voor 2 officierspaarden bij den grooten staf 730 rations ad f 0,70, f 511. Voor geneeskundige behandeling van paarden door burgerveeartsen en kosten vallende op het nemen van maatregelen tot voorkoming of wering van besmettelijke ziekten (thans uitgetrokken op art. 92) f 4 050. Totaal f 4 561. Meer als boven f 1 037.

IXDE AFDEELING.

Studiën, onderwijs en oefeningen.

Art. 52. Kosten van het bijwonen door officieren van enkele lessen aan Universiteiten en aan de Polytechnische School.

Voor de kosten in dit artikel omschreven wordt noodig geacht f 500. Die uitgaven waren in de begrooting voor 1903 begrepen onder art. 22.

Art. 53. Kosten van nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis en van openbaarmaking van de uitkomsten daarvan, daaronder begrepen reis- en verblijfkosten.

De in dit artikel genoemde uitgaven werden in de begrooting voor 1903 bestreden uit art. 22.

Tot dat doel was f 3 920 toegestaan. Er wordt echter ondersteld dat thans met f 3 500 kan worden volstaan.

*Artt. 54—55. Kosten van onderwijs, enz.
Kosten van practische oefeningen.*

Toegestaan voor 1903 f 139 795. Geraamd voor 1904 op art. 54 f 59 050, op art. 55 f 40 400. Totaal 99 450. Minder voor 1904 f 40 345.

Minder: Bovenstaande vermindering ontstaat, doordat thans niet meer onder deze uitgaven zijn begrepen die voor:

Het aanschaffen van benodigdheden tot het onbruikbaar maken van telegraaflijnen en spoorwegen (zie art. 36) f 650. Kosten voor het bijwonen van lessen aan Universiteiten (id. art. 52) f 500. Kosten van nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis (id. art. 53) f 3 920. Aanschaffing en onderhoud van rijwielen (id. art. 56) f 13 000. Kosten van schietonderricht buiten het leger, voor het aanleggen van schietbanen en voor aanschaffing van eereprijzen (id. art. 59) f 21 000. Subsidiën voor volksoefeningen in de gymnastiek (id. art. 61) f 5 000. Subsidie voor de vereeniging „Volksweerbaarheid” (id. art. 62) f 2 500. Subsidie voor de Militaire Sportvereeniging (id. art. 63) f 600. Subsidiën aan den officiers- en aan den onderofficiers-schermbond (id. art. 64) f 1 000. Totaal f 48 170.

Meer: Wegens uitbreiding van het leger wordt voor oefeningen en onderwijs noodig geacht f 7 825. Minder als boven f 40 345.

Art. 56. Aanschaffing, onderhoud en huur van rijwielen voor den dienst bij de korpsen; reis- en verblijfkosten en verdere kosten, vallende op de keuring daarvan.

Voor 1903 waren deze uitgaven uitgetrokken op art. 22. Daarvoor was een bedrag van f 13 000 toegestaan.

Thans wordt echter noodig geacht:

Voor de infanterie f 14 000, cavalerie f 1 375, artillerie f 1 150, genie f 575. Totaal 17 100. Voorts worden de kosten, vallende op de keuring, geraamd op f 100. Totaal 17 200.

Het is wenschelijk voorgekomen, om de bedragen ten behoeve van de aanschaffing enz. van rijwielen voor de wapens afzonderlijk uit te trekken.

Ten behoeve van rijwielen bij het wapen der infanterie is een hooger be-

drag geraamd, in verband met de uitbreiding, die het wapen in den loop van 1903 zal ondergaan.

De voor het wapen der artillerie aangevraagde som moet dienen, om het bij de regimenten vesting-artillerie voorhanden aantal rijwielen bestemd voor den waarnemingsdienst met acht stuks te kunnen uitbreiden. Voor 1903 werden deze verantwoord op art. 43 der begroting.

Het voor de genie uitgetrokken bedrag strekt tot onderhoud en tot geleidelijke vernieuwing van de rijwielen van het korps genietroepen.

Art. 57. Kampeeren en manoeuvres.

Ad a. De uitgaven voor oefeningen zijn over 1903 uitgetrokken op art. 25. Daarvoor wordt evenals in dat jaar ook *f* 46 500 geraamd.

Voorts zijn op het artikel als afzonderlijk onderdeel uitgetrokken:

Ad b. Uitgaven, welke wegens het deelnemen aan de oefeningen door het personeel voor toelage wordt genoten.

Voor dat doel wordt noodig geacht *f* 70 000.

Laatstbedoelde uitgaven waren voor 1903 uitgetrokken op:

art. 4 *f* 100, 5 *f* 400, 6 *f* 400, 8 *f* 15 000, 9 *f* 1 000, 10 *f* 6 500, 11 *f* 1 000, 14 *f* 40 800. Totaal *f* 65 200.

Met dit bedrag kan echter, in aanmerking genomen de grootere sterkte der lichten die aan de oefeningen deelnemen, niet worden volstaan; er wordt in verband daarmee *f* 4800 meer aangevraagd.

Ad c. Uitgaven voor reis- en verblijfkosten en vervoer van personeel, paarden en goederen ten dienste der oefeningen.

Hiervoor wordt geraamd: Voor reiskosten *f* 5 000, voor vervoer *f* 125 000. Totaal *f* 130 000.

Laatstbedoelde bedragen zijn in mindering gebracht van de uitgaven op de betreffende artikelen (zie bij de artt. 146 en 147).

Art. 58. Kosten vallende op den postduivendienst.

Onder de uitgaven, vermeld in art. 25 der begroting 1903 was voor deze uitgaven geraamd *f* 5 000. Thans *f* 6 300. Meer *f* 1 300.

De omvang, die de Rijkspostduivendienst langzamerhand gekregen heeft, maakt de diensten van een directeur en hoofdopzichter noodzakelijk. Onder beperking voor zooveel doenlijk van de overige uitgaven, wordt het mogelijk geacht, met de als verhooging voorgestelde som, in den dienst op voldoende wijze te voorzien.

Art. 59. Kosten van schietonderricht buiten het leger.

Voor deze uitgaven was over 1903 op art. 22 toegestaan *f* 21 000.

Voor tegemoetkoming in het oprichten, verbeteren en onderhouden van particuliere schietbanen worden voor 1904 *f* 5000 minder geraamd; eveneens voor het aanschaffen van eereprijzen ingevolge Koninklijk besluit van 5 Februari 1902 (*Staatsblad* n°. 24) *f* 900, zoodat voor 1904 wordt aangevraagd *f* 21000—*f* 5900 = *f* 15 100.

Te rekenen naar de opgedane ondervinding zal met dit lagere bedrag kunnen worden volstaan.

Art. 60. Kosten van het voorbereidend militair onderricht en van oefeningen met het reservekader buiten het leger.

Toegestaan voor 1903 *f* 101 645. Geraamd voor 1904 *f* 74 480. Minder voor 1904 *f* 27 145.

De uitgaven op dit artikel uitgetrokken, waren voor 1903 toegestaan op art. 23. De kosten van vervoer van personeel zijn niet meer in deze uitgaven begrepen, doch thans uitgetrokken op art. 150 (Kosten van vervoer). Daardoor wordt hier minder geraamd *f* 17 600.

Voorts is in verband met de gedane uitgaven in vorige jaren alsnog minder te ramen *f* 9 545. Te zamen alzoo *f* 27 145.

Artt. 61, 62, 63 en 64. Subsidiën.

De in deze artikelen uitgetrokken bedragen waren in 1903 toegestaan op art. 22.

XDE AFDEELING.

Administratiekosten.

Art. 65. Belooningen voor bedienden bij de bureaux van den chef van den generalen staf en van den hoofdintendant.

Voor de uitgaven in dit artikel omschreven, was voor 1903 toegestaan op art. 24 een bedrag van f 1400. Het bedrag, ad f 50, dat thans meer wordt aangevraagd, is noodig voor traktementsverhooging van den bode bij het bureel van den hoofdintendant.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten voor de staven van het leger, voor intendanten en kwartiermeesters, voor de wapenkorpsen en voor de landweer.

Toegestaan voor 1903 op art. 24 f 120 839. Geraamd voor 1904 f 93 460. Voor 1904 minder f 27 379.

Op het artikel is minder geraamd:

Overgebracht op art. 33. f 12 500, art. 38 f 3 200, art. 65 f 1 400, art. 139 f 13 160, voor diverse autoriteiten f 770. Totaal f 31 030.

Meer geraamd: Wegens uitbreiding der organisatie met één regiment infanterie f 2 200. Voor de landweer f 840. Voor schrijfbehoeften van wachtcommandanten, in 1903 toestaan op art. 20 f 425. Voor diverse autoriteiten, wegens aanschaffing van vloerkleeden en gordijnen f 186. Totaal f 3 651. Minder als boven f 27 379.

Art. 67. Bureel- en administratiekosten voor raden van onderzoek.

Voor dit onderwerp is voor 1903, bij art. 74, een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt aangevraagd.

Art. 68. Druk- en bindwerk ten dienste van het leger.

Voor dit onderwerp wordt f 4500 meer aangevraagd dan voor 1903, bij art. 73, is toegestaan en zulks in verband met de gebleken behoefte, zijnde in de laatste jaren het toegestaan bedrag telkens, met een betrekkelijk aanzienlijke som, door overschrijving uit het artikel voor onvoorziene uitgaven bestemd, aangevuld moeten worden.

Art. 69. Toelagen, enz. van de commissiën voor de voorbereiding van eene eventueele approviandeering der Stelling van Amsterdam.

Voor dit onderwerp is voor 1903, bij art. 89, een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt aangevraagd.

Art. 70. Schrijf- en teekenbehoeften voor aangevozen commandanten, enz.

Voor dit onderwerp is voor 1903, bij art. 88, een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt aangevraagd.

XIDE AFDEELING.

Verschillende uitgaven bij de staven en diensten en de wapenkorpsen.

Art. 71. Gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in Nederlandsch-Indië worden gedetacheerd.

Voor deze uitgave is evenals in 1903 op art. 12 een memoriepost uitgetrokken.

Art. 72. Voorschotten aan officieren, die een dienstpaard verliezen of opnieuw tot het houden van een dienstpaard verplicht worden, doch daarvoor van Rijkswege geen vergoeding genieten.

Toegestaan voor 1903 f 10 000. Geraamd voor 1904 f 3 000. Minder voor 1904 f 7 000.

Het minder geraamde bedrag ontstaat, doordat thans op de artikelen traktements voor te benoemen luitenants eene som is uitgetrokken voor eerste aanschaffing van uniform. Er behoeven derhalve slechts voorschotten te worden verstrekt aan officieren, die een dienstpaard verliezen of opnieuw tot het houden daarvan gerechtigd worden. Daarvoor wordt eene som van f 3000 voldoende geacht.

Art. 73. Kosten onderscheidingsteekenen, enz.

Voor dit onderwerp is voor 1903 bij art. 72 een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt aangevraagd.

Art. 74. Toelagen voor de muziekkorpsen bij de infanterie.

Toegestaan voor 1903 op art. 14 f 67 714. Geraamd voor 1904 f 73 679. Meer voor 1904 f 5 965.

Het meerdere bedrag is noodig voor de helft voor het 9de, waarvoor thans over een geheel jaar moest worden geraamd. De andere helft is voor het op te richten 10de regiment infanterie, gerekend over een half jaar.

Art. 75. Gratificatiën voor ééns aan onderofficieren en soldaten, die wegens lichaamsgebreken, zonder verdere aanspraak, uit den dienst worden ontslagen en toelagen aan gezinnen van overleden gehuwde onderofficieren en soldaten.

Voor deze uitgaven wordt geraamd f 10 000. De gratificatiën en toelagen werden over 1903 bestreden uit art. 14 (soldijen).

Art. 76. Vergoeding ingevolge de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901.

Toegestaan voor 1903 f 100 000. Geraamd voor 1904 f 250 000. Meer voor 1904 f 150 000.

Bij de bestaande neiging tot uitzetting, welke deze post in hooge mate vertoont, en voorts in verband met de ingediende wetsvoordracht tot wijziging en aanvulling van eenige bepalingen der Militiewet 1901, waarbij o. a. wordt voorgesteld het hoogste bedrag der toe te kennen vergoeding te brengen op f 1 per dag en dus te verhoogen van f 20 op f 30 voor elke dertig dagen, wordt het bedrag thans f 150 000 hooger geraamd.

Art. 77. Werfkosten, enz.

Toegestaan voor 1903 op art. 18 f 130 970. Geraamd voor 1904 f 121 970. Minder voor 1904 f 9 000.

Gelet op de hooge eischen, welke bij het korps genietroepen aan het militiekader moeten worden gesteld, zullen de miliciens-korporaals, die zich voor opleiding tot miliciens-sergeant beschikbaar stellen, zich moeten verbinden om na volbrachten dienst voor het blijvend gedeelte nog vier maanden vrijwillig onder de wapenen te blijven. Billijk wordt het geacht aan deze korporaals voor dit vrijwillig verblijf onder de wapenen eene premie toe te kennen van f 50. In verband hiermede zou thans deze post f 1000 hooger moeten worden uitgetrokken dan op de loopende begrooting.

Daarentegen is er eene regeling der opleiding van militiekader in beproeving, waarbij zal worden getracht het militiekader voltallig te krijgen zonder toekenning van premien bij aanstelling in eenen graad. De ondervinding zal evenwel moeten leeren, in hoeverre deze proef zal slagen. Daarom wordt het raadzaam geoordeeld bij deze begrooting te rekenen op eene vermindering van den post uit dien hoofde met niet meer dan f 10 000, waardoor de verlaging over het geheel slechts f 9000 bedraagt.

Art. 78. Kosten tot verzekering en uitoefening van den eeredienst, enz.

Voor dit onderwerp is voor 1903, bij art. 71, een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt aangevraagd.

Art. 79. Begraveniskosten.

Voor dit onderwerp wordt geraamd f 1000. De begraveniskosten werden voor 1903 bestreden uit art. 16.

XII DE AFDEELING.

Geneeskundige dienst.

Art. 80. Traktementen, enz. van officieren van gezondheid.

Toegestaan voor 1903 op art. 27 f 272 150. Geraamd voor 1904 f 274 175. Voor 1904 meer f 2 025.

Meer: Een reserve-officier van gezondheid 1ste klasse, voor 1½ maand dienst f 275. Voor verhooging na een zeker aantal dienstjaren f 300. Voor bijslag, wegens achteruitgaan in inkomsten bij invoering der nieuwe traktements-regeling f 2 600. Toelage voor een officier van gezondheid bij het algemeen depot van discipline f 150. Tegemoetkoming voor aanschaffing van uniform bij aanstelling f 1 600. Totaal f 4 925.

Minder: 2 officieren van gezondheid 2de klasse meer en 2 van de 1ste klasse minder *f* 1 200. Toelage, wegens verblijf in de residentie *f* 1 700. Totaal *f* 2 900. Meer als boven *f* 2 025.

Art. 81. Traktementen enz. van de paardenartsen.

Toegestaan voor 1903 op art. 27 *f* 59 300. Geraamd voor 1904 *f* 58 725. Minder voor 1904 *f* 575.

Minder: 1 paardenarts 1ste klasse minder en 1 idem van de 2de klasse meer *f* 600. Verhooging na een zeker aantal dienstjaren *f* 600. Toelage wegens verblijf in de residentie *f* 1 100. Totaal *f* 2 300.

Meer: 1 luitenant-kolonel meer en 1 majoor minder *f* 400. Bijslag, wegens achteruitgaan in inkomsten bij de invoering der nieuwe traktementsregeling *f* 1 100. Tegemoetkoming voor aanschaffing van uniform bij aanstelling *f* 200. Vergoeding voor onderhoud van een rijwiel voor den paardenarts bij het remondepot *f* 25. Totaal *f* 1 725. Minder als boven *f* 575.

Wegens vergoeding voor onderhoud van een rijwiel voor den paardenarts bij het remondepot te Milligen wordt *f* 25 aangevraagd, daar de groote afstand, waarop de voor den paardenarts aangewezen woning van de stallen is gelegen, het gebruik van een rijwiel noodig maakt.

Art. 82. Traktementen enz. van de militaire apotheker en apothekersbedienden.

Toegestaan voor 1903 op art. 27 *f* 87 100. Geraamd voor 1904 *f* 86 000. Voor 1904 minder *f* 1 100.

Minder: 1 luitenant-kolonel minder en 1 majoor meer *f* 400. Wegens verhooging na een zeker aantal dienstjaren *f* 1 300. Toelage, wegens verblijf in de residentie *f* 600. Totaal *f* 2 300.

Meer. Voor apothekers aan het compleet ontbrekende *f* 400. Bijslag, wegens achteruitgaan in inkomsten bij invoering der nieuwe traktementsregeling *f* 600. Tegemoetkoming voor aanschaffing van uniform bij aanstelling *f* 200. Totaal *f* 1 200. Minder als boven *f* 1 100.

Art. 83. Premien aan artsen die tot officier van gezondheid benoemd worden.

Het voor dit artikel geraamde bedrag is in de begrooting van 1903 tot een gelijk bedrag uitgetrokken op art. 27.

Art. 84. Traktementen en daggelden aan ambtenaren en geëmployeerden bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst.

Toegestaan voor 1903 op art. 27 *f* 6 850. Geraamd voor 1904 *f* 7 100. Voor 1904 meer *f* 250.

Het meerder geraamde is noodig voor verhooging van het traktement van een commies met *f* 100 en van een klerk met *f* 150. Dit laatste in verband met de nieuwe traktementsregeling van de boden en klerken.

Art. 85. Traktementen enz. bij 's Rijks magazijn van geneesmiddelen.

Het voor dit artikel geraamde bedrag is in de begrooting voor 1903 tot een gelijk bedrag uitgetrokken op artikel 27.

Art. 86. Toelage voor het verlies van het genot der leges.

Het bedrag voor dit artikel was voor 1903 uitgetrokken op art. 98 (zie de toelichting ad art. 4).

Art. 87. Traktementen, enz. van de administrateurs en daggelden van de geëmployeerden bij de militaire hospitalen.

Toegestaan voor 1903 op art. 27 *f* 135 850. Geraamd voor 1904 *f* 136 886. Voor 1904 meer *f* 1 036.

Meer: Verhooging van traktement na een zeker aantal dienstjaren *f* 800,00. Bijslag op traktement, wegens achteruitgaan in inkomsten bij de invoering der nieuwe traktementsregeling *f* 200,00. Daggeld, in verband met het schrikkeljaar *f* 119,40. Daggeld, in plaats van vergoeding voor het gemis van voeding *f* 32 704,00. Verhooging van daggeld na 6 of 12 jaren dienst *f* 116,25. Verschil, ronde som *f* 0,35. Totaal *f* 33 940,00.

Minder: Toelage, wegens verblijf in de residentie *f* 200,00. Verhooging van daggeld aan gehuwde militairen in stede van vrije voeding *f* 32 704,00. Totaal *f* 32 904,00. Meer als boven *f* 1 036,00.

De gehuwde geëmployeerden ontvangen thans, in stede van vrije voeding,

eene verhooging van daggeld van f 0,40. Het is regelmatig voorgekomen het daggeld voor de gehuwden f 0,40 hooger te stellen en de verhooging van daggeld, in stede van vrije voeding, te doen vervallen.

Art. 88. Kosten vallende op het verplegen van zieken, enz.

Toegestaan voor 1903 f 126 674. Geraamd voor 1904 f 131 493. Voor 1904 meer f 4 819.

Wegens de grootere legersterkte is voor verpleging meer geraamd f 4 219, terwijl voor uitgaven vermeld sub c, d, en e, die in de begrooting voor 1903 voor memorie waren uitgetrokken, nu een bedrag is geraamd van f 600.

Art. 89. Vergoeding aan officieren van gezondheid van de zeemacht en aan burger-geneesheeren voor geneeskundige behandeling van militairen, enz.

Het voor dit artikel geraamde bedrag is in de begrooting voor 1903 tot een gelijk bedrag uitgetrokken op art. 29.

Art. 90. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen.

Toegestaan voor 1903 op art. 30 f 32 340. Geraamd voor 1904 f 34 740. Voor 1904 meer f 2 400.

De aanschaffing is wenschelijk van raderbaren „de Mooy” voor de Reserveverbandplaatsen en voor de sectiën der verbandplaatsafdeelingen.

Hiervoor zijn in het geheel 100 stuks noodig, doch de aanschaffing zal geschieden in vijf jaar en mitsdien wordt voor dit jaar een bedrag uitgetrokken voor 20 stuks ad f 120.

Art. 91. Aanschaffing, enz. van voorwerpen van ligging en kleeding, enz.

Het voor dit artikel geraamde bedrag is in de begrooting voor 1903 tot een gelijk bedrag uitgetrokken op art. 30.

Art. 92. Kosten van geneeskundige behandeling van paarden door burgerveeartsen, enz.

Het voor dit artikel geraamde bedrag is in de begrooting voor 1903 tot een gelijk bedrag uitgetrokken op art. 19.

Art. 93. Bureel- en administratiekosten en advertentiekosten.

Toegestaan voor 1903 f 1 040. Geraamd voor 1904 f 4 200. Voor 1904 meer f 3 160.

Voor administratie- en advertentiekosten is geraamd f 3 160. Dit bedrag is bij art. 90 begrepen onder het toegestane bedrag voor 1903.

Art. 94. Reis- en verblijfkosten en kosten voor het keuren van instrumenten, enz.

Het bedrag voor dit artikel was voor 1903 uitgetrokken op art. 69.

Art. 95. Gratificatiën aan geëmployeerden bij ontslag en vergoeding aan gezinnen van overleden militair personeel.

Voor 1903 kwam voor de uitgaven in dit artikel omschreven een memoriepost voor in art. 27. Thans is een bepaald bedrag geraamd en is de omschrijving zoo gewijzigd, dat ook aan gezinnen van overleden militair personeel bij de hospitalen eene vergoeding kan worden toegekend.

Art. 96. Huur van gebouwen.

Toegestaan voor 1903 op art. 49 f 10 750. Geraamd voor 1904 f 12 186. Voor 1904 meer f 1 436.

Ten einde eenige verbetering te brengen in de positie van de hospitaalgeëmployeerden 2de klasse, is voor dit artikel zooveel meer geraamd, dat die geëmployeerden allen in het genot van vrije woning kunnen worden gesteld.

XIII DE AFDEELING.

Inrichtingen van onderwijs.

A. Kosten van de Hoogere Krijgsschool.

Artt. 97 en 98. Toegestaan voor 1903, uitgetrokken op art. 31, Oorlog f 27 121, Koloniën f 37 969. Totaal f 65 090. Geraamd voor 1904: Oorlog (Art. 97) f 29 922, (Art. 98) f 5 413. Tezamen f 35 335. Koloniën (Art. 97) f 34 545, (Art. 98) f 4 741. Tezamen f 39 286. Totaal f 74 621. Meer voor 1904 Oorlog f 8 214, Koloniën f 1 317. Totaal f 9 531.

Meer: Voor traktementen en verhooging van traktement wegens dienstjaren

f 1 183,34, voor toelagen en bijslag op traktement f 2 817,42, voor traktement van vaste burgerlijke leeraren en verdere ambtenaren, belooningen aan leeraren, niet behorende tot het vaste personeel f 1 100,00, voor een schrijver, tevens bibliothecaris f 600,00, voor kleeding en uitrusting f 0,38, voor reiskosten van leeraren en officieren-leerlingen f 4 155,00, voor onderhoud van meubelen brandstoffen enz. f 543,97⁵, voor schrikkeljaar en verschil door afronding van sommen f 6,48⁵. Totaal f 10 406,60.

Minder: voor soldijen enz. f 292,00, voor vergoeding van kleine uitgaven aan de Rijks-landbouwschool te Wageningen f 100,00, voor idem aan de Nederlandsche school voor nijverheid en handel te Enschedé f 250,00, voor fourage f 233,60. Totaal 875,60. Meer als boven f 9 531,00.

Het ligt in de bedoeling om den leeraar in de staatswetenschappen, die thans niet behoort tot het vaste leeraarspersoneel bij de Hoogere Krijgsschool, definitief bij deze inrichting werkzaam te stellen, en voor het onderwijs in de oorlogspolitiek en de oorlogsgebruiken een tijdelijken leeraar aan te wijzen, waardoor niet langer een kapitein aan den troependienst zal zijn onttrokken.

Voorts zal voortaan het onderwijs in de legeradministratie (comptabiliteit) worden opgedragen aan een leeraar niet behorende tot het vaste personeel.

In het belang van den goeden gang van zaken bij de Hoogere Krijgsschool is het zeer gewenscht, dat de sedert gepensionneerde sergeant-majoor-schrijver, bibliothecaris, in laatstgenoemde functie bij genoemde school gehandhaafd blijft.

De meerdere kosten, welke uit vorenvermelde wijzigingen voortspruiten, zijn op het betreffende artikel uitgetrokken.

De hoogere raming voor de reis- en verblijfkosten vindt hare oorzaak in de omstandigheid, dat niet meer, zooals in vorige jaren geschiedde, een gedeelte dier kosten uit het algemeen artikel reis- en verblijfkosten zal worden gekweten.

B. Kosten van de Koninklijke Militaire Academie.

Artt. 99 en 100. Toegestaan voor 1903, uitgetrokken op artikel 32, Oorlog f 184 407, Koloniën f 225 262. Totaal f 409 669. Geraamd voor 1904. Oorlog (Art. 99) f 92 786, (Art. 100) f 104 247. Tezamen f 197 033. Koloniën (Art. 99) f 92 064, (Art. 100) f 134 629. Tezamen f 226 693. Totaal f 423 726. Meer voor 1904 Oorlog f 12 626, Koloniën f 1 431. Totaal f 14 057.

Meer: Voor traktementen en toelagen van officieren f 9 433,32, voor traktementen van burgerlijke beambten f 191,66, voor daggelden aan burger-geëmployeerden f 4 000,00, voor kampeeren en manoeuvres (toelagen bij oefeningen) f 1,61, voor voeding en zakgeld der cadetten f 2 737,50, voor kleeding en uitrusting der cadetten f 1 160,81, voor het verrichten van herstellingen en vernieuwingen aan de verschillende gebouwen f 3 120,00, voor onderhoud en herstelling van verschillende voorwerpen f 164,83⁵, voor kampeeren en manoeuvres f 50,00, voor huur van rijwielen, enz. f 420,00, voor uit de militaire bakkerijen minder te verstrekken brood voor de cadetten f 1 100,83, als voren, voor het personeel beneden den rang van officier, bij de inrichting gedetacheerd f 125,50⁵, voor minder op rekening te verstrekken kleeding aan onder-officieren en soldaten bij de inrichting gedetacheerd f 300,00, voor het schrikkeljaar en voor verschillen door afronding van sommen f 191,89⁵. Totaal f 22 997,96⁵.

Minder: Voor soldijen enz. f 939,92⁵, voor voeding van Rijkswege f 414,49, voor kleeding en uitrusting f 407,81⁵, voor scheerloon en haarsnijden f 10,00, voor huisvesting en stalling f 100,00, voor bureel en andere administratiekosten f 500,00, voor vernieuwing van ledergoed f 200,00, voor kosten van vervoer, enz. f 200,00, voor aankoop van boeken f 1 050,00, voor fourage f 871,64⁵, voor uit de militaire slachterijen meer te verstrekken vleesch voor de cadetten f 781,59. Voor uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen meer te verstrekken levensmiddelen voor personeel beneden den rang van officier, bij de inrichting gedetacheerd f 215,50. Voor uit de centrale- en garnizoensmagazijnen van kleeding meer te verstrekken ledergoed en paardetuig f 100,00. Als voren, meer te verstrekken nachtleger f 150,00. Voor kosten van vervoer, enz. f 3 000,00. Te zamen f 8 940,96⁵. Meer als boven f 14 057,00.

C. Kosten voor de Cadettenschool.

Artt. 101 en 102. Toegestaan voor 1903, uitgetrokken op art. 33, Oorlog f 63 291, Koloniën f 77 209, Totaal f 140 500. Geraamd voor 1904: Oorlog (art. 101) f 31 944, (art. 102) f 40 942. Tezamen f 72 936. Koloniën: (art. 101) f 33 685, (art. 102)

f 44 263. Tezamen f 77 948. Totaal f 150 884. Meer voor 1904: Oorlog f 9 645 Koloniën f 739. Totaal f 10 384.

Meer: Voor traktementen en verhooging van traktementen van officieren f 1 975,00. Idem voor burgerlijke beambten f 200,00. Voor soldijen en verhoogde soldijen f 266,45. Voor brood f 21,78. Voor voeding van Rijkswege f 60,22⁵. Voor kleeding en uitrusting van onderofficieren en soldaten f 46,51. Voor voeding en zakgeld der cadetten f 6 344,00. Voor kleeding en uitrusting van idem f 1 647,00. Voor reis- en verblijfkosten f 100,00. Voor onderwijs f 1 080,00. Voor minder aftrek wegens aanschaffing en aanmaak van uit de centrale- en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken kleeding en uitrusting f 200,00. Voor schrikkeljaar en verschil door afronding van sommen f 54,23⁵. Tezamen f 11 995,20.

Minder: Voor vernieuwing en onderhoud van verwarmings- en verlichtings-toestellen f 500,00. Voor huisvesting en stalling f 985,65. Voor fourage f 25,55. Voor meerder aftrek wegens vervoer-, tol-, brug-, weg- en veergelden f 100,00. Tezamen f 1 611,20. Meer als boven f 10 384,00.

D. Kosten voor den Hoofdcursus.

Artt. 103 en 104. Toegestaan voor 1903, uitgetrokken op art. 34, Oorlog f 48 679, Koloniën f 56 973, Totaal f 105 652. Geraamd voor 1904: Oorlog (art. 103) f 34 819, (art. 104) f 20 167. Tezamen f 54 986. Koloniën (art. 103) f 29 845, (art. 104) f 22 158, Tezamen f 52 003. Totaal f 106 989. Minder voor 1904 Koloniën f 4 970. Meer voor 1904 Oorlog f 6 307. Totaal f 1 337.

Meer: Voor traktementen enz. van de officieren f 1 900,00. Voor voeding van Rijkswege f 219,00. Voor kleeding, uitrusting, enz. f 28,47. Voor kosten van vervoer, enz. f 50,00. Voor minderen aftrek van de kosten van aanschaffing en aanmaak van uit de centrale-magazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten op rekening te verstrekken kleeding en uitrusting f 2 370,00. Voor het schrikkeljaar en verschil door afronding van sommen f 137,26⁵. Tezamen f 4 704,73⁵.

Minder: voor soldijen enz. f 657,00. Voor werfkosten f 20,00. Voor onderwijs (aankoop en onderhoud van boeken) f 600,00. Voor huisvesting f 1 339,48⁵. Voor fourage f 24,75. Voor meerderen aftrek, als gevolg van de prijsverhooging van het ration uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen te verstrekken levensmiddelen f 226,50. Voor kosten van vervoer, enz. f 500,00. Totaal f 3 367,73⁵. Meer als boven f 1 337,00.

E. Kosten van de Normaal Schietschool.

Artt. 105 en 106. Toegestaan voor 1903, uitgetrokken op art. 35, Oorlog f 45 787, Koloniën f 20 202, Marine f 300, Totaal f 66 289. Geraamd voor 1904, Oorlog (Art. 105) f 24 330, (Art. 106) 15 273. Tezamen f 39 603. Koloniën (Art. 105) f 14 066, (Art. 106) f 6 070. Tezamen f 20 136. Marine f 300. Tezamen f 60 039. Minder voor 1904, Oorlog f 6 184, Koloniën f 66. Totaal f 6 250.

Minder: Voor toelage wegens verblijf in de residentie f 2 734,00. Voor idem voor den dienst bij de Normaal Schietschool f 1 000,00. Voor kosten van vervoer, enz. f 108,30. Voor onderhoud van gebouwen en werken te Waalsdorp en 's-Gravenhage f 510,00. Voor idem te Harskamp f 5 160,00. Voor hooger prijs van uit de militaire magazijnen van levensmiddelen en slachterijen te verstrekken levensmiddelen f 43,80. Voor aftrek van de kosten van vervoer enz. f 550,00. Totaal f 10 106,10

Meer: Voor traktement van den directeur f 200,00. Voor verhooging van traktement wegens dienstjaren f 1 600,00. Voor bijslag op traktement bij aankomst in eene nieuwe standplaats en toelage wegens tijdelijk verblijf in eene plaats f 475,00. Voor schadeloosstelling voor verhuiskosten bij verplaatsing f 150,00. Voor bijslag op traktement van een officier, die bij invoering van de nieuwe traktementsregeling in inkomsten achteruitgaat f 100,00. Voor soldijen enz. f 310,25. Voor voeding enz. f 43,80. Voor kleeding en uitrusting f 43,24. Voor fourage f 0,50. Voor reis- en verblijfkosten f 175,00. Voor het schoonhouden der gebouwen, brand, licht, aankoop en onderhoud van meubelen, boeken, tijdschriften, enz. f 325,00. Voor belooningen bij het schijfschieten f 50,00. Voor aanschaffing en aanmaak uit de centrale- en garnizoensmagazijnen van kleeding aan onderofficieren en soldaten minder op rekening te

verstrekken kleeding en uitrusting f 100,00. Voor onvoorziene uitgaven f 258,10. Voor schrikkeljaar en verschil door afronding van sommen f 25,21. Totaal f 3 856,10. Minder als boven f 6 250,00.

Een van de onderofficieren, belast met het geven van onderwijs in de gymnastiek, is bevorderd tot sergeant-majoor en zulks op deze gronden.

Bedoelde sergeant heeft zich met veel inspanning en groote financiële offering eene akte middelbaar onderwijs in de gymnastiek weten te verwerven. Waar nu steeds meer waarde gehecht wordt aan het gymnastisch onderwijs, is het van belang dergelijke ook overigens uitstekende krachten aan de inrichting verbonden te doen blijven. Aangezien bedoelde sergeant, ware hij bij zijn korps gebleven, waarschijnlijk reeds geruimen tijd eene hogere soldij genoten zou hebben, dan hij tot nu toe met zijne toelage aan de Normaal Schietschool krijgt en bovendien het bekleeden van een hooger grad door den onderwijzer tegenover de leerlingen gewenscht is te achten, is tot bovengenoemde bevordering overgegaan.

XIVDE AFDEELING.

Centrale-magazijnen van kleeding en uitrusting.

Art. 107. Personeel van de centrale-magazijnen.

Toegestaan voor 1903 op art. 62 f 121 800. Geraamd voor 1904 f 121 350. Voor 1904 minder f 450.

Minder: 1 Keurmeester 1ste klasse f 2400.

Meer: Toelage voor een officier, lid der keuringscommissie, ter vervanging van een keurmeester f 500, verhooging van traktement voor een assistent-magazijnmeester f 100, als voren voor een boekhouder f 100, verhooging van daggeld aan geëmployeerden in verband met het schrikkeljaar en wegens dienstjaren f 1 250. Totaal f 1 950. Minder als boven f 450.

Art. 108. Reis- en verblijfkosten, enz.; aanschaffing van materieel.

Toegestaan voor 1903 op artt. 62, 64 en 69 f 17 800. Geraamd voor 1904 f 11 626. Voor 1904 minder f 6 174.

Minder: Voor aanschaffing van materieel, nu uitgetrokken op art. 114 f 5 774, voor aanschaffing van modellen van kleeding, nu uitgetrokken op art. 32 f 600. Totaal f 6 374.

Meer: Voor reis- en verblijfkosten f 200. Minder als boven f 6 174.

Art. 109. Aanschaffing, herstelling en onderhoud van kampementsgoederen, enz.

Toegestaan voor 1903 op art. 64 f 33 000. Geraamd voor 1904 f 49 300. Voor 1904 meer f 16 300.

Wegens noodzakelijke uitbreiding van het tentmaterieel ten behoeve van het leger en van de landweer is meer aangevraagd f 13 500, voorts wegens aanschaffing van veldflesschen voor de landweer f 2 800. Meer als boven f 16 300.

Art. 110. Personeel bij de militaire bakkerijen.

Toegestaan voor 1903 op art. 58 f 64 300. Geraamd voor 1904 f 64 800. Voor 1904 meer f 500.

Het meerdere is gebleken noodig te zijn voor het in dienst stellen van handlangers.

Art. 111. Personeel bij de militaire magazijnen van levensmiddelen en de militaire slachterijen.

Toegestaan voor 1903 op art. 60 f 19 350. Geraamd voor 1904 f 20 985. Voor 1904 meer f 1 635.

Het meerdere is noodig wegens uitbreiding van het aantal vaste knechts bij de militaire slachterijen, bij gemis van militairen met het slagervak bekend; in verband met het schrikkeljaar en wegens verhooging van daggeld voor dienstjaren.

Art. 112. Personeel bij de garnizoensmagazijnen van kleeding en van nachtleger.

Toegestaan voor 1903 op artt. 63 en 66 f 50 335. Geraamd voor 1904 f 53 301. Voor 1904 meer f 2 966.

Er is meer geraamd voor bezoldiging f 2 236 (zie art. 46 waarvoor een gelijk bedrag minder is geraamd) en wegens gewone mutatiën onder het personeel der administrateurs, alsmede voor uitbreiding van de geëmployeerden met 1 oppasser bij het nachtlegermagazijn te Amersfoort f 730. Meer als boven f 2 966.

Art. 113. Vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel.

Ten einde aan de gezinnen van overleden militair personeel, zijnde alleen de administrateurs, eene vergoeding te kunnen toekennen, is voor dit artikel f 100 geraamd.

Art. 114. Reis- en verblijfkosten enz.; aanschaffing van materieel.

Toegestaan voor 1903 op artt. 59, 61, 64, 66 en 69 f 9 840. Geraamd voor 1904 f 46 614. Voor 1904 meer f 36 774.

Voor aanschaffing van materieel is meer geraamd, zie de artt. 26, 46 en 106, bij welke artikelen te zamen tot een gelijk bedrag minder is geraamd.

XVDE AFDEELING.

Artillerie-inrichtingen enz.

Ad artt. 115—135. Evenals ten vorigen jare is de opgave van vuurmonden, projectielen, affuiten, voertuigen, buskruit en ander materieel, ten behoeve van de bewapening en uitrusting der korpsen en verdedigingswerken voorhanden, niet als bijlage bij de ontwerp-begrooting overgelegd, doch afzonderlijk gehouden, opdat die opgave wederom, met toestemming van den Voorzitter, ter griffie van de Kamer worde nedergelegd ter inzage van de leden, welke zulks verlangen.

Ten gevolge van de gewijzigde inrichting der ontwerp-begrooting voor 1904, is het niet wel mogelijk gebleken dit jaar, in de daarvoor bestemde kolommen van den uitgewerkten en toelichtenden staat bij elk artikel eene vergelijking te trekken met de voor 1903 toegestane bedragen en met de uitgaven over 1902. Waar dit mogelijk bleek, is zulks geschied, terwijl de betrekkelijke cijfers overigens in de Verzameling der XVde afdeeling in totaal zijn ingevuld.

De raming van het gezamenlijk bedrag, hetwelk voor 1904 wordt noodig geacht, is ruim f 132 000 lager dan de som der goedgekeurde raming voor dezelfde onderwerpen voor het dienstjaar 1903, en zulks niettegenstaande onder bedoeld gezamenlijk bedrag ramingen zijn begrepen van reis- en verblijfkosten (artt. 128 en 133), benevens van kosten van vervoer van goederen van en naar de artillerie-inrichtingen (art. 129), welke in vorige jaren uit eene andere afdeeling der begrooting — in 1903 de XIIde afdeeling — werden gekweten. Bovendien is onder het bij art. 121 uitgetrokken bedrag voor brandstoffen begrepen eene som van f 21 600, wegens het verstoken onder de ketels in de munitiefabriek van vier miljoen geperste turven. Deze brandstof maakt deel uit van den voorraad, welke door de intendance in de *Stelling van Amsterdam* is opgelegd.

Met verwijzing naar hetgeen te dier zake is medegedeeld in de Memorie van Toelichting van de begrooting voor 1900, ad art. 109 (Gedrukte Stukken, 1899—1900, 2, no. 2, bladz. 31), zij hier aangeteekend, dat tot oefening van het personeel in de vervaardiging van geperste turf en tot het te werk stellen van de daarvoor vereischte werktuigen, alsmede om den opgelegden voorraad van 15 miljoen turven geleidelijk te kunnen vernieuwen, van dien voorraad jaarlijks 2 miljoen stuks worden verstookt, in vervanging waarvan jaarlijks eene gelijke hoeveelheid wordt aangemaakt. Het is intusschen wenschelijk geacht, het verstoken in 1903 niet te doen plaats hebben, doch in 1904 de dubbele hoeveelheid te doen verbruiken.

De hierbedoelde turf komt in vervanging van steenkolen, doch aangezien geperste turf als brandstof minder waarde heeft dan steenkolen, gaat met evenbedoelden maatregel eenige verhooging van art. 121 gepaard.

De belangrijkste verschillen tusschen de tegenwoordige ramingen en de voor dit jaar toegestane bedragen betreffen de aanschaffingen van grondstoffen en van buskruit voor den aanmaak van patronen tot draagbare vuurwapenen. De daarvoor noodig geachte verhoogingen — gevolg van de grootere behoefte aan patronen voor leger en landweer — zijn mogelijk geworden door lagere raming van andere artikelen, in het bijzonder van art. 117.

Art. 132 is *f* 2000 hooger geraamd dan vorige jaren, in verband met de omstandigheid, dat voortaan uit dat artikel ook vindingsloonen voor ingeleverde projectielen moeten worden bestreden.

XVI DE AFDEELING.

Militaire verkenningen en Topographische Inrichting

Art. 136. Militaire verkenningen.

Voor dit onderwerp, waarvoor in 1903 bij art. 67 geld is uitgetrokken, wordt voor 1904 *f* 50 meer aangevraagd tot verhooging van de belooning van den bediende bij het bureau van den directeur.

Art. 137a. Traktementen, enz. voor de Topographische Inrichting.

Het voor 1904 aangevraagd bedrag is *f* 250 hooger dan voor 1903 is toegestaan. Dit bedrag is bestemd voor traktementsverhooging van twee ambtenaren en van eenen bediende, die voor die verhoogingen op grond van billijkheid in aanmerking komen.

Art. 137c. Toelagen voor het verlies van het genot van leges.

Voor dit onderwerp was bij art. 98 der begrooting van 1903 een bedrag uitgetrokken (zie de toelichting ad art. 4).

XVII DE AFDEELING.

Dienst der genie.

A. Materieel der genie en kazerneering met uitzondering van enz.

Art. 138. De posten in dit artikel voorkomende waren over 1903 opgenomen in de artt. 45—48; de vereeniging tot één artikel is toegelicht in § 1, onder het hoofd: „Inrichting der begrooting”.

Voorts diene tot toelichting het volgende:

De raming van dit artikel bedraagt *f* 13 935 meer dan het voor 1903 toegestane bedrag. Dat dit bedrag hooger geraamd is, niettegenstaande de aangevraagde bedragen enkel voorzieningen betreffen, die zeer noodig en niet voor uitstel vatbaar zijn, moet in hoofdzaak worden geweten aan het steeds toenemen van het aantal te onderhouden gebouwen en werken, aan het in werking treden der Ongevallenwet 1901 en aan de stijging der arbeidsloonen.

Eene kookinrichting met veevoederketels in de legerplaats bij Zeist, waarvoor *f* 1000 is uitgetrokken, wordt noodig geoordeeld. Hierdoor zal bezuiniging worden verkregen op het groote brandstoffenverbruik in de thans gebezigde kampkeukens, terwijl daardoor ook het algemeen toezicht op de spijsbereiding zal worden verbeterd en in verband daarmee minder keukenpersoneel en corveeën zullen worden vereischt.

Ten einde van het schietterrein op de Kemperheide bij Arnhem voor het houden van gevechtsschietoefeningen meer partij te kunnen trekken, zijn eenige voorzieningen noodig, waarvan de totale kosten op *f* 3550 worden geraamd. Het is de bedoeling die kosten over drie jaren te verdeelen, in verband waarmee thans ter zake een bedrag van *f* 1320 is uitgetrokken.

Een gedeelte van het voormalig Kruisheerenklooster te Maastricht is bij het Departement van Oorlog in gebruik als bergruimte voor kleeding en nachtleger. Dit gedeelte van het gebouw vereischt noodig herstelling. Aangezien het bedoelde gedeelte, zijnde het kerkgebouw van het voormalige klooster, te beschouwen is als een monument van geschiedenis en kunst, ligt het in het voornemen te zijner tijd eene volledige herstelling van het gebouw voor rekening van het Departement van Binnenlandsche Zaken te doen uitvoeren.

Het thans uitgetrokken bedrag van *f* 4800 wordt vereischt voor de noodzakelijkste herstellingen noodig om het gebouw in stand te houden en aan de eischen eener behoorlijke bewaarplaats te laten voldoen.

Art. 139. De hierbedoelde uitgaven waren voor 1903 begrepen in het bedrag dat in art. 69 der begrooting voor dat jaar is uitgetrokken.

Art. 140. De hierbedoelde uitgaven vonden voor het jaar 1903 hunne omschrijving in art. 49 der begrooting voor dat jaar. In verband met het gestelde onder het hoofd „Inrichting der begrooting”, zijn de geraamde uitgaven voor

huur van gebouwen tot huisvesting van gehuwde militairen beneden den rang van officier en van hunne gezinnen, thans omschreven in art. 41.

De in de artt. 141—146 uitgetrokken posten vonden in de begroting voor 1903 hunne omschrijving in artt. 50—55.

Tot nadere toelichting diene voorts:

Art. 144. De beoogde verbetering van de telegraphische en telephonische verbindingen in de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet, waarvoor bij dit artikel een bedrag van *f* 1000 is uitgetrokken, wordt geraamd op *f* 5000.

Het ligt in de bedoeling deze verbetering geleidelijk tot stand te brengen en aldus de kosten over 4 à 5 jaar te verdeelen.

Art. 145. Onder het bij dit artikel aangevraagde bedrag is *f* 4550 begrepen als tweede termijn voor de geleidelijke invoering van een nieuw springmiddel.

Art. 147. De hierbedoelde uitgaven waren in 1903 begrepen in het bedrag, in art. 70 der begroting van dat jaar uitgetrokken.

Art. 148. De uitgaven voor onderhoud van de artillerie-inrichtingen en de artillerie-schiet school vonden in de begroting voor 1903 hunne omschrijving in art. 56.

XVIII DE AFDEELING.

Kosten van verplaatsing van personen en goederen.

Art. 149. Reis- en verblijfkosten.

Toegestaan voor 1903, uitgetrokken op art. 69 *f* 68 400. Geraamd voor 1904 *f* 37 850. Minder voor 1904 *f* 30 550.

Minder: Op dit artikel is minder geraamd, overgebracht op: Art. 6 *f* 500, art. 30 *f* 1 800, art. 50 *f* 100, art. 53 *f* 900, art. 56 *f* 100, art. 57c *f* 5 000, art. 94 *f* 2 000, art. 98 *f* 2 500, art. 108 *f* 200, art. 114 *f* 50, art. 128 *f* 5 000, art. 133 *f* 1 600, art. 139 *f* 14 000, art. 188 *f* 300. Totaal *f* 34 050.

Meer: Voor studiereizen *f* 2 000, voor tactische verkenningen *f* 1 500. Totaal 3 500. Minder als boven *f* 30 550.

Het wordt alleszins wenschelijk geacht, door eenige officieren op Rijkskosten studiereizen te doen ondernemen naar een of meer vreemde landen of legers, tot het ter plaatse bestudeeren van eene episode uit de krijgsgeschiedenis of van een der slagvelden uit de latere oorlogen, tot het bestudeeren van opleidings- en oefeningsmethoden in buitenlandsche legers enz.; deze maatregel wordt dezerzijds geacht in hooge mate te zullen bijdragen tot bevordering van de ontwikkeling van het officierskorps.

Evenzeer komt het gewenscht voor, tot verhooging van het wetenschappelijk gehalte der officieren tactische oefeningen te doen houden.

Het ligt in de bedoeling bij een der divisien, in het voorjaar van 1904, in die richting een proef te nemen.

Art. 150. Kosten van vervoer, enz

Toegestaan voor 1903 op art. 70 *f* 250 000. Geraamd voor 1904 *f* 134 250. Minder voor 1904 *f* 115 750.

Minder: Op dit artikel is minder geraamd, overgebracht op: art. 40 *f* 6 000, art. 57c *f* 125 000, art. 129 *f* 6 500. Totaal *f* 137 500.

Meer: overgenomen van: art. 100 *f* 3 000, art. 102 *f* 100, art. 104 *f* 500, art. 106 *f* 550, art. 60 *f* 15 500, art. 60 *f* 2 100. Totaal *f* 21 750. Minder als boven *f* 115 750.

Ten einde den administratieven omslag te beperken, zullen voortaan uit dit artikel ook worden bestreden de kosten van vervoer van personeel en goederen van de inrichtingen van onderwijs en die betrekkelijk het voorbereidend militair onderricht en de oefeningen met het reservekader. Er zullen derhalve voortaan voor dat vervoer geen afzonderlijke bewijzen meer behoeven te worden opgemaakt, wat veel arbeid zal besparen. De hier gevolgde wijze van handelen is ook aanbevolen door de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, in haar rapport, zie bladz. 257.

Art. 151. Permanente Militaire Spoorwegcommissie.

Toegestaan voor 1903 op art. 68 *f* 5 900. Geraamd voor 1904 *f* 6 200. Meer voor 1904 *f* 300.

Het meerdere bedrag wordt aangevraagd: voor de aanschaffing van eene schrijfmachine ten dienste der commissie f 250, voor traktementsverhooging van den bediende f 50.

XIXDE AFDEELING.

Subsidiën, gratificatiën, enz.

Art. 152—159. Subsidiën.

Bij de artikelen 75, 76, 77, 78, 79, 80, 83 en 84 der begrooting voor 1903 zijn de hierbedoelde subsidiën uitgetrokken tot gelijke bedragen als voor 1904 worden aangevraagd.

Art. 160. Gratificatiën.

Voor dit onderwerp wordt voor 1904 f 10 000 minder uitgetrokken dan voor 1903 bij artikel 81 werd toegestaan. Het thans aangevraagd bedrag wordt voldoende geacht.

Art. 161. Kleine tegemoetkomingen.

Voor dit onderwerp wordt voor 1904 een gelijk bedrag aangevraagd als bij art. 82 der begrooting voor 1903 werd toegestaan.

Art. 162. Kosten wegens het onderhouden van veteranen, enz.

Voor 1904 zal voor dit onderwerp f 150 minder noodig zijn dan bij artikel 84 der begrooting voor 1903 werd toegestaan.

Art. 163. Kosten vallende op telegraphische en telephonische correspondentie.

Voor dit onderwerp is f 900 meer geraamd dan voor 1903 werd toegestaan, en zulks in verband met de meerdere uitgaven over de laatste jaren.

Art. 164. Kosten van exploten en processen; schadevergoedingen, enz.

Voor dit onderwerp is bij art. 87 der begrooting voor 1903 een gelijk bedrag toegestaan als thans wordt aangevraagd.

Art. 165. Kosten voorvloeiende uit de Ongevallenwet 1901.

De uitgaven, die door het Departement van Oorlog tot nu toe op grond van de bepalingen der Ongevallenwet 1901 moesten worden gedaan, zijn zeer gering geweest. Op dien grond komt het niet wenschelijk voor, dit geringe bedrag, dat bovendien nog slechts de uitgaven over enkele maanden vertegenwoordigt, als maatstaf te bezigen voor de raming van hetgeen te dier zake in 1904 zal blijken verschuldigd te zijn. Voor het maken van zoodanige raming is de beschikking noodig over gegevens, welke een vrij ruim tijdsverloop omvatten, bij voorbeeld vijf jaren.

Eerst met zoodanige cijfers laat zich eene som als gemiddelde aangeven, welke voor het beoogde doel genoegzaam betrouwbaar is.

In verband hiermede is dit onderwerp evenals voor 1903 is geschied, voor memorie uitgetrokken.

Art. 166. Schadeloosstelling voor schutterlijke diensten.

Dit onderwerp vindt voor 1903 zijne omschrijving in art. 14 en daarvoor werd toen evenals nu geene som uitgetrokken, doch voor memorie opgenomen.

Art. 167. Non-activiteitstraktementen.

De omstandigheid dat de Pensioenwet voor de landmacht 1902 zooveel later in werking is getreden dan bij het opmaken van de begrooting voor het loopende dienstjaar kon worden vermoed, is oorzaak geweest, dat verscheiden officieren, die op non-activiteit waren gesteld, in stede van reeds op 1 Januari 1903 eerst op 1 Mei d. a. v. den dienst met pensioen hebben kunnen verlaten, ten gevolge waarvan dan ook in het loopende dienstjaar voor non-activiteitstraktementen meer zal moeten worden uitgegeven dan daarvoor werd geraamd.

Deze omstandigheid nu heeft men bij de vergelijking van het thans uitgetrokken cijfer van f 60 000 met dat van f 42 000, volgens de raming van 1903, wèl in het oog te houden.

Overigens moet bij de beoordeeling van het cijfer niet worden voorbijgezien dat de non-activiteitstraktementen volgens de regelen der Bevorderingswet voor de landmacht 1902, voor de hoofdofficieren niet onaanzienlijk hooger zijn dan naar de bepalingen van de nu vervallen wet van 28 Augustus 1851 (*Staatsblad* n°. 128).

Artt. 168—170. Pensioenen.

Op den 31sten Mei 1903 bedroeg het totaalcijfer van de in de verschillende registers ingeschreven pensioenen méér dan op denzelfden datum van het vorig dienstjaar *f* 182 645.

Deze vermeerdering ontstond in hoofdzaak ten gevolge van de werking der wet van 9 Juni 1902 (*Staatsblad* n°. 90). Sedert de invoering dier wet toch werd, alleen wegens pensioenen welke met toepassing harer bepalingen werden toegekend, ingeschreven aan:

voortdurende pensioenen *f* 196 943, voorloopig tijdelijke en tijdelijke pensioenen *f* 8 861. Te zamen *f* 205 804.

Dat niettegenstaande deze stijging en eene vermeerdering van den pensioenlast uit hoofde van de Pensioenwet voor militaire geëmployeerden op daggeld, het totaal der uitgaven met *minder* dan twee ton steeg, vindt zijne oorzaak in de omstandigheid, dat aan voortdurende en, vooral aan tijdelijke militaire pensioenen, een vrij aanzienlijk bedrag minder werd uitgegeven.

Vermits het zich laat aanzien, dat de geldelijke gevolgen van de nieuwe militaire Pensioenwet, in de eerste periode harer uitvoering, zich vooral dit jaar nog in het bijzonder zullen doen gevoelen (de sedert 31 Mei verlopen maanden wettigen dit vermoeden volkomen) is het wenschelijk voorgekomen — ongeacht de te verwachten vermindering in het pensioencijfer volgens de Pensioenwet van 1851 — op art. 168 *méér* uit te trekken dan voor 1903 werd toegestaan *f* 292 000.

Daarentegen schijnt het voldoende, voor tijdelijke en voorloopige pensioenen gezamenlijk een bedrag uit te trekken van *f* 24 000, hetwelk in hoofdzaak zal noodig wezen voor de tijdelijke pensioenen, toe te kennen volgens de Pensioenwet 1902, aangezien voor vernieuwing van tijdelijke pensioenen volgens de Pensioenwet 1851 met een belangrijk minder cijfer dan ten vorigen jare zal kunnen worden volstaan.

Artt. 171—175.

Voor de onderwerpen in deze artikelen omschreven zijn bij de artt. 95, 96, 97, 99 en 100 der begrooting voor 1903, gelijke bedragen uitgetrokken als thans worden aangevraagd.

XXI^{STE} AFDEELING.*Wapen der marechaussee.**Art. 176. Traktementen enz. van de officieren.*

Toegestaan voor 1903 *f* 44 350. Geraamd voor 1904 *f* 49 550. Meer voor 1904 *f* 5 200.

Meer: 3 kapiteins ad *f* 2400 meer en 3 eerste-luitenants ad *f* 1600 minder *f* 2 400. Voor verhoogd traktement *f* 800. Verhooging van traktement na een zeker aantal dienstjaren als officier *f* 3 400. Totaal *f* 6 600.

Minder: 1 eerste-luitenant-kwartiermeester (thans uitgetrokken op art. 13) *f* 1 200. Voor toelage wegens verblijf in de residentie *f* 200. Totaal *f* 1 400. Meer als boven *f* 5 200.

Artt. 177—180. Soldijen, enz.

Toegestaan voor 1903 *f* 774 520,00. Geraamd voor 1904 (art. 177) *f* 490 978,00, (art. 178) *f* 14 600,00, (art. 179) *f* 2 900,00, (art. 180) *f* 295 117,00. Totaal *f* 803 595,00. Meer voor 1904 *f* 29 075,00.

Meer: Voor soldijen *f* 16 041,75. Voor verhoogde soldij *f* 392,37⁵. Voor bijslag op de soldij *f* 438,00. idem, voor het schrikkelaar *f* 1 341,85. Totaal *f* 18 213,97⁵.

Voor reis- en verblijfkosten, bureel- en andere administratiekosten *f* 200,00. Voor huisvesting, nachtligging en stalling *f* 1 500,00. Voor fourage *f* 8 727,15. Idem, voor het schrikkeljaar *f* 431,94. Totaal *f* 9 159,09.

Voor kosten van vervoer, enz. *f* 1,47⁵. Voor verschillen door afronding van sommen *f* 0,46. Meer als boven *f* 29 075,00.

Bij het vaststellen der bovenstaande bedragen is gerekend op de volgende uitbreiding:

1°. voor de op te richten brigade Veenendaal (3de divisie) drie bereden marechaussees met drie paarden;

2°. voor de op te richten brigade Eenrum (4de divisie) één brigadier en 4 marechaussees, allen bereden, dus vijf paarden;

3°. voor uitbreiding van de marechaussee in Zeeuwsch-Vlaanderen: vier wachtmeesters te paard, één wachtmeester te voet, twee brigadiers te voet, vier marechaussees te voet, en vier paarden.

Voor deze brigades zullen twee kazernes moeten gehuurd worden respectievelijk te Koewacht en te Nieuw-Namen;

4°. voor de op te richten brigade Sneek (4de divisie): één brigadier en vier marechaussees, allen bereden, dus vijf paarden.

De uitbreiding van het wapen maakt voorts eene hoogere raming noodig voor reis- en verblijfkosten en bureel- en administratiekosten, terwijl wijders, naar den maatstaf van het loopende jaar, de gemiddelde prijs van het ration fourage is gebracht van *f* 0,67 op *f* 0,69.

Buitengewone uitgaven.

A. Vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6.5 m.M.

Art. 182. In verband met de voorgenomen opheffing der geschutgieterij in den aanvang van 1904, wordt een gedeelte van de daarbij in dienst zijnde werklieden overgeplaatst bij de werkplaatsen voor draagbare wapenen voor het verrichten van werkzaamheden niet bepaaldelijk betrekking hebbende op den aanmaak van wapenen van 6.5 m.M. Dientengevolge zullen voor laatzbedoelden aanmaak werkkrachten beschikbaar komen, ten gevolge waarvan de post voor arbeidsloon ten behoeve van dien aanmaak eenigszins is verhoogd.

Art. 186. a. Het aangevraagde bedrag is bestemd voor verdere uitbreiding in verband met een vermeerderden aanmaak van draagbare wapenen en met eene verhooging van het productievermogen der munitiefabriek, terwijl voorts daarin begrepen is een bedrag van *f* 21 200 voor het bouwen van eene apotheek te Zaandam met bovenwoning voor een officier van gezondheid. Het thans aldaar voor apotheek en woning van een apothekersbediende gehuurde gebouw voldoet niet aan de daaraan te stellen eischen, terwijl het huren van een ander geschikt gebouw niet mogelijk is. In verband met de moeilijkheid om te Zaandam eene geschikte woning voor een gehuwd officier van gezondheid te huren, wenscht men daarom thans aan de te bouwen apotheek eene dergelijke woning te verbinden.

Voor een gehuwd militair apothekersbediende is te Zaandam wel eene geschikte woning te huren.

b en g. In verband met de legeruitbreiding is het noodzakelijk maatregelen te treffen tot voorziening in de meerdere behoefte aan brood, in verband waarmede op deze begrooting gelden zijn uitgetrokken tot uitbreiding van de militaire bakkerijen te 's-Gravenhage en te Bergen op Zoom.

f en o. De totale kosten aan de uitbreiding van de kazerneering te Haarlem verbonden, in de Memorie van Toelichting van het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting voor het dienstjaar 1903 geraamd op *f* 95 000, zullen slechts *f* 79 000 of *f* 16 000 minder bedragen, in verband waarmede voor dit doel thans slechts een bedrag van *f* 8 600 wordt aangevraagd.

Daarentegen is bij het verder uitwerken der plannen voor het uitbreiden van de kazerneering te Assen gebleken, dat het aanvankelijk geraamde bedrag van *f* 269 000 met *f* 14 000 zal moeten verhoogd en alzoo gebracht worden op *f* 283 000, zoodat daarvoor thans *f* 83 000 is uitgetrokken.

i. Bij genomen proeven is gebleken, dat het vermogen van de op het terrein bij de infanteriekazerne te Amersfoort aanwezige brandkranen onvoldoende is voor een brand van eenige beteekenis.

Hieraan kan worden te gemoet gekomen door den aanleg van eene wijdere hoofdleiding op dat terrein, waaraan de brandkranen zullen worden aangesloten.

Voor dit doel, benevens voor het aanbrengen van eenige brandladders tegen de gebouwen, is een bedrag van *f* 8850 noodig.

m. In de legerplaats bij Milligen bestaat dringende behoefte aan meerdere stalling.

Ook in verband met het voornemen om, met het oog op de legeruitbreiding, het aantal remontepaarden aldaar te vermeerderen, wordt daarom het bouwen van een nieuwen stal ad f 20 000 voorgesteld.

p. Ook in verband met de uitbreiding van het garnizoen te Assen is uitbreiding en verbetering van de schietbanen aldaar noodig. De daaraan verbonden kosten zullen f 10 000 bedragen, waartoe als eerste termijn thans een bedrag van f 4 200 is uitgetrokken.

q. Ten behoeve van het rijkunstig onderwijs van de officieren te Groningen en te Assen in garnizoen, wordt jaarlijks gedurende de wintermaanden een detachement cavalerie te Groningen gedetacheerd. Daarbij kon tot voor korten tijd worden gebruik gemaakt van de aanwezige stadsmanege. Daar echter in den loop van 1903 aan dit gebouw eene andere bestemming is gegeven, kan thans alleen beschikt worden over eene ter plaatse aanwezige zeer kleine particuliere manege, die ten eenenmale ongeschikt is voor het geven van rijles aan eene klasse officieren. Ten einde hierin te voorzien wordt het bouwen van eene manege met stal te Assen noodig geoordeeld.

Voor al nu te Assen 3 bataljons infanterie in garnizoen komen, ligt het voor de hand, de rijlessen te Assen te doen geven en niet te Groningen, waar slechts 1 bataljon in garnizoen ligt.

De aandacht zij er nog op gevestigd, dat door den voorgestelden bouw eene aanmerkelijke jaarlijksche besparing zal worden verkregen aan reiskosten en aan huur van manege en stalling. Voor een en ander werd tot dusver jaarlijks een bedrag van f 2 150 betaald.

r. Gelijk reeds het vorig jaar werd vermeld, zoowel in de Memorie van Toelichting van het ontwerp van wet tot vaststelling als in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het onderzoek van het VIII^{ste} hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903, was de beschikbare ruimte voor het opleggen der wapens en gedeponeerde goederen voor 8 lichtingen van de militia ten eenenmale onvoldoende.

Ten einde in dien toestand te voorzien werd een bedrag op de begroting voor 1903 uitgetrokken.

Het was daarbij de bedoeling, om verder elk jaar de voorzieningen te treffen noodig in verband met het sterker worden der lichtingen, waarvoor wapens en goederen moeten worden opgelegd. Bij het uitwerken der plannen ter zake is echter gebleken, dat het meer economisch zal zijn om reeds dadelijk de ruimten beschikbaar te stellen, noodig voor 8 lichtingen van de sterkte die deze in de toekomst alle zullen verkrijgen. Daartoe is alsnog een bedrag van f 66 000 noodig, waarvan thans f 40 000 op deze begroting is gebracht.

Art. 187. Bij de uitvoering van het bestek n°. 196 van den dienst 1901, betreffende het bouwen van een nieuwe bakkerij te Amsterdam moet de aannemer van dat werk ingevolge de bepalingen van het bestek in de Oostenburgervaart eene geul baggeren van aangegeven profiel, terwijl de uit te baggeren hoeveelheid specie naar schatting in het bestek was aangegeven. Wegens de groote slapheid van de zich in die vaart bevindende specie, waardoor deze voortdurend toevloede van buiten het uit te baggeren profiel, hetgeen nog bevorderd werd door de, vanwege de uitbaggering vermeerderde scheepvaart, is door den aannemer eene aanzienlijk grootere hoeveelheid specie moeten gebaggerd worden dan waarop in het bestek was gerekend. Aangezien nu die hoeveelheid in het bestek slechts naar schatting was opgegeven, kon — in verband met de bepaling van § 45, 2°, der Algemeene Voorwaarden voor de uitvoering van werken voor den dienst der genie — aan den aannemer geen betaling voor het meerdere werk gedaan worden. Dientengevolge is die schadepost geheel ten laste van den aannemer gekomen.

Daar echter de billijkheid van het verzoek van meergenoemden aannemer om vergoeding voor het bedoelde meerdere verrichte werk door den ondergeteekende wordt erkend, heeft hij gemeend het daarvoor vereischt bedrag op deze begroting te moeten aanvragen.

XXIII^{STE} AFDEELING.C. *Approviandeering van stellingen en liniën.*

Art. 189. Kosten wegens aankoop, gebruik en onderhoud van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf, enz.

Toegestaan voor 1903 (op art. 111) f 12 000. Geraamd voor 1904 f 2 000. Voor 1904 minder f 10 000.

Aangezien de ter oplegging in de Stelling van Amsterdam vastgestelde hoeveelheid turf is aangeschaft behoeven deswege geen gelden meer te worden aangevraagd.

Zooals hiervoren ad XVde afdeeling reeds is vermeld, wordt jaarlijks eene hoeveelheid van 2 millioen stuks turven verstookt, waarvoor weder eene gelijke hoeveelheid wordt aangemaakt, waarvan de kosten evenwel komen ten laste van de genoemde afdeeling.

Het aangevraagde bedrag van f 2000 strekt tot gebruik en onderhoud van de turfpersen en voor het opleggen van brand- en lichtstoffen op de forten.

Art. 190. Kosten, vallende op proefnemingen, in verband met de voorbereiding van approviandeering der Stelling van Amsterdam.

Dit bedrag is aangevraagd ten einde c.q. te kunnen voorzien in de gelden, noodig tot het nemen van proeven, welke het gevolg zijn van de voorstellen van de commissiën tot voorlichting in zake de proviandeering van de Stelling van Amsterdam, en in verband met het voornemen om in die Stelling eene proef te nemen met het opleggen van gebriquetteerd hout.

AFDEELING 2 VAN HET WETSONTWERP.

De uitgaven voor reis- en verblijfkosten zijn in de ontwerpbegroting over verschillende artikelen verdeeld. Vermits de noodige aantekeningen ontbraken om met zekerheid te kunnen beoordeelen welk bedrag voor elk artikel noodig was, zijn de verschillende bedragen bij raming vastgesteld. Het is daarom noodig, althans gedurende de twee eerstvolgende jaren, de bevoegdheid te hebben om op de artt. 6, 30, 57c, 94, 114, 128, 133, 139 en 149 onderling te kunnen overschrijven.

Die bevoegdheid is eveneens noodig voor de artt. 57c, 129 en 150 om gelijke reden als hierboven vermeld en wijders voor de artt. 26 en 27 onderling en voor de artt. 28 en 29 onderling, vermits de uitgaven in die artikelen omschreven onderling zoodanig verband houden, dat de oorzaken welke vermeerdering van uitgaven voor het eene artikel veroorzaken, in den regel vermindering van uitgaven voor het andere artikel ten gevolge hebben en omgekeerd.

Eindelijk is het nog wenschelijk dat overschrijving worde toegestaan onderling op de artt. 47 en 48, omdat de kosten welke op den aankoop van paarden vallen moeilijk juist kunnen worden geraamd.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,*

J. W. BERGANSIUS.

REGELING DER 0

W A P E N S E N D I E N S T V A K K E N .	Tweede-Luitenant.		Eerste-Luitenant.								
	Bestaande regeling.	Concept-regeling.	Bestaande regeling.			Concept-regeling.					
			Bij aanstelling.	Na 15 jaar dienst.	Na 20 jaar dienst.	Bij aanstelling.	Na 8 jaar dienst.	Na 12 jaar dienst.	Na 16 jaar dienst.	Na 20 jaar dienst.	
Infanterie	f 1 000	f 1 000	f 1 200	f 1 400	f 1 500	f 1 200	f 1 400	f 1 600	f 1 800	f 2 000	f 2
Cavalerie	1 400	1 400	1 600	1 800	1 900	1 600	1 800	2 000	2 200	2 400	2
Artillerie:											
Veld-	1 300	1 300	1 500	1 700	1 800	1 500	1 700	1 900	2 100	2 300	2
Rijdende-	1 500	1 500	1 700	1 900	2 000	1 700	1 900	2 100	2 300	2 500	2
Vesting-	1 100	1 100	1 300	1 500	1 600	1 300	1 500	1 700	1 900	2 100	2
Magazijnmeester	1 000	1 000	1 200	1 400	1 500	1 200	1 400	1 600	1 800	2 000	2
Genie	1 100	1 200	1 300	1 500	1 600	1 500	1 800	2 000	2 200	2 400	2
Marechaussee	1 400	1 400	1 600	1 800	1 900	1 600	1 800	2 000	2 200	2 400	2
Militaire administratie:											
Intendanten	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
Kwartiermeesters	1 000	1 000	1 200	1 400	1 500	1 200	1 400	1 600	1 800	2 000	2
Administrateurs van kleeding	1 000	1 000	1 200	1 300	1 400	1 200	1 300	1 400	1 500	1 600	18
Magazijnmeesters											
Centraalmagazijn	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	2
Groote staf	1 400	1 400	1 600	1 800	1 900	1 600	1 800	2 000	2 200	2 400	24
Generale staf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	27
Provinciale staf	"	"	"	"	"	"	"	"	"	"	24
Plaatselijke staf	1 000	1 000	1 200	1 300	1 400	1 200	1 300	1 400	1 500	1 600	18
Administratie. Militaire hospitalen	1 000	1 000	1 200	1 300	1 400	1 200	1 300	1 400	1 500	1 600	18

OFFICIERS-TRACTEMENTEN.

Kapitein.							Majoor.		Luitenant-Kolonel.		OPMERKINGEN.
Bestaande regeling.			Concept-regeling.				Bestaande re-geling.	Concept-regeling.	Bestaande re-geling.	Concept-regeling.	
Bij aan-stelling.	Na 25 jaar dienst.	Na 30 jaar dienst.	Bij aan-stelling.	Na 20 jaar dienst.	Na 24 jaar dienst.	Na 28 jaar dienst.					
f2 000	f2 200	f2 400	f2 000	f2 200	f2 400	f2 600	f3 000	f3 200	f3 400	f3 600	<p>De hiernevens voor de concept-regeling aangeduide traktementen zijn, voor zoover de subalterne officieren der bereden wapens en, voor wat de hoofdofficieren, tot het houden van dienstpaarden gerechtigd, betreft, berekend met inbegrip van de verhooging voor het houden van dienstpaarden.</p> <p>Mitsdien ontvangt een kapitein behorende tot een niet bereden wapen, doch niettemin in het bezit van een dienstpaard, f 200 meer dan hiernevens voor hem is uitgetrokken, terwijl de hoofdofficier der genie, werkzaam bij het Departement van Oorlog, als zijnde niet tot het houden van een dienstpaard gerechtigd, f 200 minder ontvangt dan zijn ranggenooten van het wapen.</p> <p>Overigens wordt de toelage van f 200 per dienstpaard niet genoten gedurende een kwartaal, zoodra in den loop daarvan geen enkelen dag een dienstpaard is gehouden.</p> <p>De traktementen van de kolonels van den plaatselijken staf, thans f 3 800 bedragende, worden met inbegrip van de toelagen voor het houden van een dienstpaard op f 4 000 gesteld.</p>
2 400	2 600	2 800	2 400	2 600	2 800	3 000	3 200	3 400	3 600	3 800	
2 400	2 600	2 800	2 400	2 600	2 800	3 000	3 200	3 400	3 600	3 800	
2 600	2 800	3 000	2 600	2 800	3 000	3 200	3 200	3 400	3 600	3 800	
2 200	2 400	2 600	2 200	2 400	2 600	2 800	3 000	3 200	3 400	3 600	
2 000	2 200	2 400	2 000	2 200	2 400	2 600	2 400	2 800	"	"	
2 200	2 400	2 600	2 500	2 800	3 000	3 200	3 000	3 700	3 400	4 100	
2 400	2 600	2 800	2 400	2 600	2 800	3 000	3 200	3 400	3 600	3 800	
2 200	2 400	2 600	2 200	2 400	2 600	2 800	3 000	3 000	3 400	3 400	
2 000	2 200	2 400	2 000	2 200	2 400	2 600	2 800	3 000	3 200	3 400	
1 800	2 000	2 200	1 800	2 000	2 200	2 400	"	"	"	"	
2 000	2 200	2 400	2 000	2 200	2 400	2 600	2 800	2 800	"	"	
2 400	2 600	2 800	2 400	2 600	2 800	3 000	3 200	3 400	3 600	3 800	
2 700	2 900	"	2 700	2 900	3 100	3 300	3 400	3 400	3 800	3 800	
2 400	"	"	"	"	"	"	2 800	2 800	3 000	3 200	
1 800	2 000	2 200	1 800	2 000	2 200	2 400	2 600	2 800	3 000	3 200	
1 800	2 000	2 200	1 800	2 000	2 200	2 400	"	"	"	"	

VERGELIJKING VAN HOOFDSTUK VIII DER STAATSBEGROOTING
VOOR 1904 MET DAT VOOR 1903, VOOR ZOOVERRE DE
SOMMEN BIJ DE VERSCHILLENDE AKTIKELN
DEZER BEGROOTING VERMELD, NIET MET
ELKANDER OVEREENSTEMMEN.

Art. 2a. Traktement van den secretaris-generaal, enz. Bedrag voor 1904 f 103 000,00. *Art. 2b.* Traktementen van klerken, enz. Bedrag voor 1904 f 37 050,00
Art. 2c. Toelagen van officieren, onderofficieren, enz. Bedrag voor 1904 f 15 650,00. *Art. 2a, 2b, 2c.* Bedrag voor 1903 f 135 250,00. Meer voor 1904 f 20 450,00,

Art. 3. Periodieke traktementsverhooging voor de eerste-klerken, enz. Bedrag voor 1904 f 1 525,00. *Art. 3.* Bedrag voor 1903 f 3 300,00. Minder voor 1904 f 1 755,00.

Art. 4. Toelage voor het verlies van het genot der leges. Bedrag voor 1904 f 5 080,00. *Art. 4.* Bedrag voor 1903 f 5 553,00. Minder voor 1904 f 473,00.

Art. 5. Bureel- en lokaalbehoefden, enz. Bedrag voor 1904 f 27 000,00. *Art. 5.* Bedrag voor 1903 f 19 000,000. Meer voor 1904 f 8 000,00.

Art. 7. Traktementen, enz. van de officieren van den grooten staf. Bedrag voor 1904 f 48 800,00. *Art. 7.* Bedrag voor 1903 f 49 600,00. Minder voor 1904 f 800,00.

Art. 8. Traktementen, enz. van de officieren van den generalen staf. Bedrag voor 1904 f 81 100,00. *Art. 8.* Bedrag voor 1903 f 79 300,00. Meer voor 1904 f 1 800,00.

Art. 9. Traktementen, enz. van de officieren van den provincialen staf. Bedrag voor 1904 f 30 850,00. *Art. 9.* Bedrag voor 1903 f 29 825,00. Meer voor 1904 f 1 025,00.

Art. 10. Traktementen, enz. van de officieren van den plaatselijken staf. Bedrag voor 1904 f 47 350,00. *Art. 10.* Bedrag voor 1903 f 42 875,00. Meer voor 1904 f 4 475,00.

Art. 12. Traktementen, enz. van de intendanten. Bedrag voor 1904 f 55 550,00. *Art. 12.* Bedrag voor 1903 f 55 700,00. Minder voor 1904 f 150,00.

Art. 13. Traktementen, enz. van de kwartiermeesters. Bedrag voor 1904 f 191 125,00. *Art. 13.* Bedrag voor 1903 f 171 525,00. Meer voor 1904 f 19 600,00.

Art. 14. Traktementen, enz. van de magazijnmeesters, enz. Bedrag voor 1904 f 11 500,00. *Art. 14.* Bedrag voor 1903 f 11 300,00. Meer voor 1904 f 200,00.

Art. 15. Traktementen, enz. van de officieren der infanterie, enz. Bedrag voor 1904 f 1 699 749,00. *Art. 15.* Bedrag voor 1903 f 1 556, 665,00. Meer voor 1904 f 143 084,00.

Art. 16. Traktementen, enz. van de officieren der cavalerie, enz. Bedrag voor 1904 f 273 639,00. *Art. 16.* Bedrag voor 1903 f 267 320,00. Meer voor 1904 f 6 319,00.

Art. 17. Traktementen enz. van de officieren der artillerie, enz. Bedrag voor 1904 f 898 477,00. *Art. 17.* Bedrag voor 1903 f 862 037,00. Meer voor 1904 f 36 440,00.

Art. 18. Traktementen, enz. van de officieren der genie, enz. Bedrag voor 1904 f 222 673,00. *Art. 18.* Bedrag voor 1903 f 194,050,00. Meer voor 1904 f 28 623,00.

Art. 19. Traktementen, enz. van de officieren der landweer, enz. Bedrag voor 1904 f 46 800,00. Meer voor 1904 f 46 800,00.

Art. 21. Traktementen, enz. van de opzichters van fortificatiën. Bedrag voor 1904 f 129 880,00. *Art. 21.* Bedrag voor 1903 f 128 495,00. Meer voor 1904 f 1 385,00.

Art. 22. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten bij de infanterie. Bedrag voor 1904 f 1 569 330,00. *Art. 22.* Bedrag voor 1903 f 1 587 007,26. Minder voor 1904 f 17 677,26.

Art. 23. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten bij de cavalerie. Bedrag voor 1904 f 368 363,00. *Art. 23.* Bedrag voor 1903 f 385 208,66. Minder voor 1904 f 16 845,66.

Art. 24. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten bij de artillerie. Bedrag voor 1904 f 804 100,00. *Art. 24.* Bedrag voor 1903 f 845 565,04. Minder voor 1904 f 41 465,04.

Art. 25. Soldijen, enz. van onderofficieren en soldaten bij het korps genie-troepen. Bedrag voor 1904 f 96 814,00. *Art. 25.* Bedrag voor 1903 f 147 033,04. Minder voor 1904 f 50 219,04.

Art. 26. Aanschaffing van graan, meel, enz. Bedrag voor 1904 f 323 948,00. *Art. 26.* Bedrag voor 1903 f 340 912,00. Minder voor 1904 f 16 964,00.

Art. 27. Aanschaffing van brood, enz. Bedrag voor 1904 f 110 988,00. *Art. 27.* Bedrag voor 1903 f 107 893,00. Meer voor 1904 f 3 095,00.

Art. 28. Aanschaffing van vee, van levensmiddelen, enz. Bedrag voor 1904 f 1 865 928,00. *Art. 28.* Bedrag voor 1903 f 1 668 976,00. Meer voor 1904 f 196 952,00.

Art. 29. Bijslag op de soldij tot aankoop van boter, groenten, enz. Bedrag voor 1904 f 746 410,00. *Art. 29.* Bedrag voor 1903 f 725 081,00. Meer voor 1904 f 21 329,00.

Art. 30. Reis- en verblijfkosten, enz. vallende op de keuring van levensmiddelen. Bedrag voor 1903 f 2 200,00. *Art. 30.* Bedrag voor 1903 f 1 800,00. Meer voor 1904 f 400,00.

Art. 31. Traktementen, enz. van het personeel der kleermakerijen. Bedrag voor 1904 f 247 000,00. *Art. 32.* Aanschaffing van kleeding en uitrusting, enz. Bedrag voor 1904 f 1 677 000,00. *Art. 31 en 32.* Bedrag voor 1903 f 1 816 855,00. Meer voor 1904 f 107 145,00.

Art. 33. Van pas maken en onderhouden van kleeding. Bedrag voor 1904 f 373 630,00. *Art. 33.* Bedrag voor 1903 f 355 630,00. Meer voor 1904 f 18 000,00.

Art. 35. Toelage voor eerste uitrusting van vaandrags, enz. Bedrag voor 1904 f 13 400,00. *Art. 35.* Bedrag voor 1903 f 15 000,00. Minder voor 1904 f 1 600,00.

Art. 36. Aanschaffing en wijziging van ledergoed, enz. Bedrag voor 1904 f 195 850,00. *Art. 36.* Bedrag voor 1903 f 147 080,00. Meer voor 1904 f 48 770,00.

Art. 41. Huur van gebouwen enz. Bedrag voor 1904 f 247 080,00. *Art. 41.* Bedrag voor 1903 f 244 380,00. Meer voor 1904 f 2 700,00.

Art. 42. Verlichting en verwarming van soldatenkamers. Bedrag voor 1904 f 158 875,00. *Art. 42.* Bedrag voor 1903 f 153 375,00. Meer voor 1904 f 5 500,00.

Art. 43. Aanschaffing, enz. van gereedschappen. Bedrag voor 1904 f 20 000,00. *Art. 43.* Bedrag voor 1903 f 11 990,00. Meer voor 1904 f 8 010,00.

Art. 45. Aanschaffing, enz. van slaapfournituren. Bedrag voor 1904 f 157 564,00. *Art. 45.* Bedrag voor 1903 f 163 800,00. Minder voor 1904 f 6 236,00.

Art. 46. Uitgaven voor het reinigen van het lichaam, enz. Bedrag voor 1904 f 30 800,00. *Art. 46.* Bedrag voor 1903 f 29 926,00. Meer voor 1904 f 874,00.

Art. 47. Aanschaffing van paarden. Bedrag voor 1904 f 212 530,00. *Art. 47.* Bedrag voor 1903 f 228 570,00. Minder voor 1904 f 16 040,00.

Art. 48. Reis- en verblijfkosten, enz., vallende op de aanschaffing van paarden. Bedrag voor 1904 f 24 060,00. *Art. 48.* Bedrag voor 1903 f 8 020,00. Meer voor 1904 f 16 040,00.

Art. 50. Aanschaffing van fourage, enz. Bedrag voor 1904 f 1 237 712,00. *Art. 50.* Bedrag voor 1903 f 1 232 725,00. Meer voor 1904 f 4 987,00.

Art. 53a. Toelage van den directeur van het krijgsgeschiedkundig archief. Bedrag voor 1904 f 1 000,00. *Art. 53b.* Reis- en verblijfkosten, enz. Bedrag voor 1904 f 2 500,00. *Artt. 53a en 53b.* Bedrag voor 1903 f 3 920,00. Minder voor 1904 f 420,00.

Art. 54. Kosten van het onderwijs aan de cursussen bij de infanterie, enz. Bedrag voor 1904 f 59 050,00. *Art. 54.* Bedrag voor 1903 f 55 925,00. Meer voor 1904 f 3 125,00.

Art. 55. Kosten van practische oefeningen van officieren, enz. Bedrag voor 1904 f 40 400,00. *Art. 55.* Bedrag voor 1903 f 35 700,00. Meer voor 1904 f 4 700,00.

Art. 56. Aanschaffing, enz. van rijwielen. Bedrag voor 1904 f 17 200,00. *Art. 56.* Bedrag voor 1903 f 13 000,00. Meer voor 1904 f 4 200,00.

Art. 57b. Toelage van het personeel, dat aan de oefeningen deelneemt. Bedrag voor 1904 f 70 000,00. *Art. 57b.* Bedrag voor 1903 f 65 200,00. Meer voor 1904 f 4 800,00.

Art. 58a. Traktementen, enz. van het personeel belast met het toezicht op den postduivendienst. Bedrag voor 1904 f 2 050,00. *Art. 58b.* Verdere kosten van idem. Bedrag van 1904 f 4 250,00. *Artt. 58a en 58b.* Bedrag voor 1903 f 5 000,00. Meer voor 1904 1 300,00.

Art. 59. Kosten van schietonderricht buiten het leger. Bedrag voor 1904 f 15 100,00. *Art. 59.* Bedrag voor 1903 f 21 000,00. Minder voor 1904 f 5 900,00.

Art. 60a. Kosten van het voorbereidend militair onderwijs, enz. (vergoeding personeel). Bedrag voor 1904 f 19 180,00. *Art. 60a.* Bedrag voor 1903 f 24 150,00. Minder voor 1904 f 4 970,00.

Art. 60. Huur, enz. van oefeningslokalen, enz. Bedrag voor 1904 f 55 300,00. *Art. 60.* Bedrag voor 1903 f 59 875,00. Minder voor 1904 f 4 575,00.

Art. 65. Belooningen voor bedienden bij het bureau van den chef van den generalen staf, enz. Bedrag voor 1904 f 1 450,00. *Art. 65.* Bedrag voor 1903 f 1 400,00. Meer voor 1904 f 50,00.

Art. 66. Bureel- en administratiekosten voor de staven van het leger, enz. Bedrag voor 1904 f 93 460,00. *Art. 66.* Bedrag voor 1903 f 91 004,00. Meer voor 1904 f 2 456,00.

Art. 68. Druk- en bindwerk, ten dienste van het leger. Bedrag voor 1904 f 20 000,00. *Art. 68.* Bedrag voor 1903 f 15 500,00. Meer voor 1904 f 4 500,00.

Art. 72. Voorschot aan officieren, die een dienstpaard verliezen, enz. Bedrag voor 1904 f 3 000,00. *Art. 72.* Bedrag voor 1903 f 10 000,00. Minder voor 1904 f 7 000,00.

Art. 74. Toelage voor de muziekkorpsen bij de infanterie. Bedrag voor 1904 f 73 679,00. *Art. 74.* Bedrag voor 1903 f 67 714,00. Meer voor 1904 f 5 965,00.

Art. 75. Gratificatiën voor eens, aan onderofficieren, enz. die uit den dienst worden ontslagen. Bedrag voor 1904 f 10 000,00. *Art. 75.* Bedrag voor 1903 Memorie. Meer voor 1904 f 10 000,00.

Art. 76. Vergoedingen laatste zinsnede art. 113 Militiewet 1901. Bedrag voor 1904 f 250 000,00. *Art. 76.* Bedrag voor 1903 f 100 000,00. Meer voor 1904 f 150 000,00.

Art. 77. Werfkosten, enz. Bedrag voor 1904 f 121 970,00. *Art. 77.* Bedrag voor 1903 f 130 970,00. Minder voor 1904 f 9 000,00.

Art. 79. Begrafeniskosten. Bedrag voor 1904 f 1 000,00. *Art. 79.* Bedrag voor 1903 Memorie. Meer voor 1904 f 1 000,00.

Art. 80. Traktementen, enz. van officieren van gezondheid. Bedrag voor 1904 f 274 175,00. *Art. 80.* Bedrag voor 1903 f 272 150,00. Meer voor 1904 f 2 025,00.

Art. 81. Traktementen, enz. van militaire paardenartsen. Bedrag voor 1904 f 58 725,00. *Art. 81.* Bedrag voor 1903 f 59 300,00. Minder voor 1904 f 575,00.

Art. 82. Traktementen, enz. van militaire apothekers, enz. Bedrag voor 1904 f 86 000,00. *Art. 82.* Bedrag voor 1903 f 87 100,00. Minder voor 1904 f 1 100,00.

Art. 84. Traktementen, enz. van ambtenaren bij het bureau van den inspecteur van den geneeskundigen dienst der landmacht. Bedrag voor 1904 f 7 100,00. *Art. 84.* Bedrag voor 1903 f 6 850,00. Meer voor 1904 f 250,00.

Art. 87. Traktementen, enz. van de administrateurs bij de militaire hospitalen. Bedrag voor 1904 f 136 886,00. *Art. 87.* Bedrag voor 1903 f 135 850,00. Meer voor 1904 f 1 036,00.

Art. 88. Kosten, vallende op het verplegen van zieken enz. Bedrag voor 1904 f 131 493,00. *Art. 88.* Bedrag voor 1903 f 126 674,00. Minder voor 1904 f 4 819,00.

Art. 90. Kosten, vallende op het aanschaffen van geneesmiddelen, enz. Bedrag voor 1904 f 34 740,00. *Art. 90.* Bedrag voor 1903 f 32 340,00. Meer voor 1904 f 2 400,00.

Art. 93. Bureel- en administratiekosten, enz. bij den geneeskundigen dienst. Bedrag voor 1904 f 4 200,00. *Art. 93.* Bedrag voor 1903 f 1 040,00. Meer voor 1904 f 3 160,00.

Art. 96. Huur van gebouwen, enz. tot huisvesting van gehuwde apothekers-bedienden, enz. Bedrag voor 1904 f 12 186,00. *Art. 96.* Bedrag voor 1903 f 10 750,00. Meer voor 1904 f 1 436,00.

Art. 97. Traktementen, enz. van den directeur van de Hoogere Krijgsschool, enz. Bedrag voor 1904 f 29 922,00. *Art. 97.* Bedrag voor 1903 f 24 656,28. Meer voor 1904 f 5 265,72.

Art. 98. Onderhoud, enz. van gebouwen van de Hoogere Krijgsschool, enz. Bedrag voor 1904 f 5 413,00. *Art. 98.* Bedrag voor 1903 f 2 464,72. Meer voor 1904 f 2 948,28.

Art. 99. Traktementen, enz. van den gouverneur van de Koninklijke Militaire Academie. Bedrag voor 1904 f 92 786,00. *Art. 99.* Bedrag voor 1903 f 86 392,37. Meer voor 1904 f 6 393,63.

Art. 100. Onderhoud, enz. van gebouwen van de Koninklijke Militaire Academie. Bedrag voor 1904 f 104 247,00. *Art. 100.* Bedrag voor 1903 f 98 014,63. Meer voor 1904 f 6 232,37.

Art. 101. Traktementen, enz. van den directeur van de Cadettenschool, enz. Bedrag voor 1904 f 31 994,00. *Art. 101.* Bedrag voor 1903 f 28 764,00. Meer voor 1904 f 3 230,00.

Art. 102. Onderhoud, enz. van de gebouwen van de Cadettenschool, enz. Bedrag voor 1904 f 40 942,00. *Art. 102.* Bedrag voor 1903 f 34 527,00. Meer voor 1904 f 6 415,00.

Art. 103. Traktementen, enz. van den directeur van den Hoofdcursus, enz. Bedrag voor 1904 f 34 819,00. *Art. 103.* Bedrag voor 1903 f 31 396,25. Meer voor 1904 f 3 422,75.

Art. 104. Onderhoud, enz. van gebouwen van den Hoofdcursus, enz. Bedrag voor 1904 f 20 167,00. *Art. 104.* Bedrag voor 1903 f 17 282,75. Meer voor 1904 f 2 884,25.

Art. 105. Traktementen, enz. van den directeur en de officieren van de Normaal-Schietschool, enz. Bedrag voor 1904 f 24 330,00. *Art. 105.* Bedrag voor 1903 f 27 436,00. Minder voor 1904 f 3 106,00.

Art. 106. Onderhoud, enz. van de gebouwen, enz. van de Normaal-Schietschool, enz. Bedrag voor 1904 f 15 273,00. *Art. 106.* Bedrag voor 1903 f 18 351,00. Minder voor 1904 f 3 078,00.

Art. 107. Toelagen van officieren, enz. bij de Centrale Magazijnen van militaire kleeding en uitrusting. Bedrag voor 1904 f 121 350,00. *Art. 107.* Bedrag voor 1903 f 121 800,00. Minder voor 1904 f 450,00.

Art. 108. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten, enz. bij de Centrale Magazijnen van militaire kleeding en uitrusting. Bedrag voor 1904 f 11 626,00. *Art. 108.* Bedrag voor 1903 f 17 800,00. Minder voor 1904 f 6 174,00.

Art. 109. Aanschaffing, enz. van voorwerpen van velduitrusting, enz. Bedrag voor 1904 f 49 300,00. *Art. 109.* Bedrag voor 1903 f 33 000,00. Meer voor 1904 f 16 300,00.

Art. 110. Traktementen, enz. van administrateurs en opzichters enz. bij de militaire bakkerijen. Bedrag voor 1904 f 64 800,00. *Art. 110.* Bedrag voor 1903 f 64 300,00. Meer voor 1904 f 500,00.

Art. 111. Traktementen enz. van administrateurs en opzichters enz. bij de militaire slachterijen. Bedrag voor 1904 *f* 20 985,00. *Art. 111.* Bedrag voor 1903 *f* 19 350,00. Meer voor 1904 *f* 1 635,00.

Art. 112. Traktementen enz. van administrateurs en opzichters enz. bij de militaire garnizoensmagazijnen van kleeding en nachtleger. Bedrag voor 1904 *f* 53 301,00. *Art. 112.* Bedrag voor 1903 *f* 50 335,00. Meer voor 1904 *f* 2 966,00.

Art. 113. Vergoedingen aan gezinnen van overleden militair personeel. Bedrag voor 1904 *f* 100,00. Meer voor 1904 *f* 100,00.

Art. 114. Reis- en verblijfkosten, bureel- en administratiekosten, bij de verplegingsinrichtingen. Bedrag voor 1904 *f* 46 614,00. *Art. 114.* Bedrag voor 1903 *f* 9 840,00. Meer voor 1904 *f* 36 774,00.

Artt. 115—135. Artillerie-inrichtingen, magazijnen der artillerie, artilleriematerieel, enz. Bedrag voor 1904 *f* 1 985 000,00. *Artt. 115—135.* Bedrag voor 1903 *f* 2 118 780,00. Minder voor 1904 *f* 133 780,00.

Art. 136a. Reis- en verblijfkosten, enz. van de militaire verkenningen. Bedrag voor 1904 *f* 750,00. *Art. 136a.* Bedrag voor 1903 *f* 700,00. Meer voor 1904 *f* 50,00.

Art. 137a. Traktementen, enz. van ambtenaren enz. bij de Topographische Inrichting. Bedrag voor 1904 *f* 52 848,00. *Art. 137a.* Bedrag voor 1903 *f* 52 598,00. Meer voor 1904 *f* 250,00.

Art. 137c. Toelagen, voor het verlies van het genot der leges, bij idem. Bedrag voor 1904 *f* 2 442,00. *Art. 137c.* Bedrag voor 1903 *f* 2 640,00. Minder voor 1904 *f* 198,00.

Art. 138. Onderhoud, enz. van vestingwerken. Bedrag voor 1904 *f* 593 735,00. *Art. 138.* Bedrag voor 1903 *f* 579 800,00. Meer voor 1904 *f* 13 935,00.

Art. 139. Reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoeften (dienst der genie). Bedrag voor 1904 *f* 28 300,00. *Art. 139.* Bedrag voor 1903 *f* 27 160,00. Meer voor 1904 *f* 1 140,00.

Art. 140. Huur van gebouwen, voor zoover niet omschreven in de artikelen 41, 60b en 96. Bedrag voor 1904 *f* 62 800,00. *Art. 140.* Bedrag voor 1903 *f* 60 420,00. Meer voor 1904 *f* 2 380,00.

Art. 143. Aanschaffing enz. van gereedschappen enz. voor de genietroepen. Bedrag voor 1904 *f* 5 350,00. *Art. 143.* Bedrag voor 1903 *f* 13 200,00. Minder voor 1904 *f* 7 850,00.

Art. 144. Aanschaffing enz. van telegraphische en telephonische verbindingen. Bedrag voor 1904 *f* 9 065,00. *Art. 144.* Bedrag voor 1903 *f* 5 600,00. Meer voor 1904 *f* 3 465,00.

Art. 145. Aanschaffing enz. van materieel voor vernielingen in oorlogstijd, enz. Bedrag voor 1904 *f* 7 530,00. *Art. 145.* Bedrag voor 1903 *f* 10 200,00. Minder voor 1904 *f* 2 670,00.

Art. 146. Aanschaffing enz. van materieel voor de practische oefeningen van het korps genietroepen. Bedrag voor 1904 *f* 15 100,00. *Art. 146.* Bedrag voor 1903 *f* 15 000,00. Meer voor 1904 *f* 100,00.

Art. 148. Onderhoud enz. van werken enz. bij de artillerie-inrichtingen en artillerie-schietschool. Bedrag voor 1904 *f* 35 000,00. *Art. 148.* Bedrag voor 1903 *f* 27 500,00. Meer voor 1904 *f* 7 500,00.

Art. 149. Reis- en verblijfkosten (verplaatsing van personen en goederen). Bedrag voor 1904 *f* 37 850,00. *Art. 149.* Bedrag voor 1903 *f* 34 350,00. Meer voor 1904 *f* 3 500,00.

Art. 151a. Belooningen voor spoorweg-ambtenaren enz. (Permanente Militaire Spoorwegcommissie). Bedrag voor 1904 *f* 1 650,00. *Art. 151a.* Bedrag voor 1903 *f* 1 600,00. Meer voor 1904 *f* 50,00.

Art. 151b. Reis- en verblijfkosten enz. (Permanente Militaire Spoorwegcommissie). Bedrag voor 1904 *f* 4 550,00. *Art. 151b.* Bedrag voor 1903 *f* 4 300,00. Meer voor 1904 *f* 250,00.

Art. 160. Gratificatiën. Bedrag voor 1904 *f* 30,000,00. *Art. 160.* Bedrag voor 1903 *f* 40 000,00. Minder voor 1904 *f* 10 000,00.

Art. 162. Kosten wegens het onderhouden van veteranen, enz. in de gestichten te Veenhuizen. Bedrag voor 1904 *f* 1 270,00. *Art. 162.* Bedrag voor 1903 *f* 1 420,00. Minder voor 1904 *f* 150,00.

Art. 163. Kosten vallende op de telegraphische en telephonische correspondentie. Bedrag voor 1904 *f* 4 700,00. *Art. 163.* Bedrag voor 1903 *f* 3 800,00. Meer voor 1904 *f* 900,00.

Art. 167. Nonactiviteits-traktementen. Bedrag voor 1904 *f* 60 000,00. *Art. 167.* Bedrag voor 1903 *f* 42 000,00. Meer voor 1904 *f* 18 000,00.

Art. 168. Pensioenen en onderstanden, enz. Bedrag voor 1904 *f* 2 712 000,00. *Art. 168.* Bedrag voor 1903 *f* 2 420 000,00. Meer voor 1904 *f* 292 000,00.

Art. 169. Tijdelijke en voorloopige pensioenen, enz. Bedrag voor 1904 *f* 24 000,00. *Art. 169.* Bedrag voor 1903 *f* 55 000,00. Minder voor 1904 *f* 31 000,00.

Art. 176. Traktementen enz. van officieren bij het wapen der marechausees. Bedrag voor 1904 *f* 49 550,00. *Art. 176.* Bedrag voor 1903 *f* 43 150,00. Meer voor 1904 *f* 6 400,00.

Art. 177. Jaarwedden van onderofficieren enz. bij het wapen der marechausees. Bedrag voor 1904 *f* 490 978,00. *Art. 177.* Bedrag voor 1903 *f* 472 764,02⁵. Meer voor 1904 *f* 18 213,97⁵.

Art. 178. Reis- en verblijfkosten enz. bij het wapen der marechausees. Bedrag voor 1904 *f* 14 600,00. *Art. 178.* Bedrag voor 1903 14 400,00. Meer voor 1904 *f* 200,00.

Art. 180. Kosten van huisvesting enz. bij het wapen der marechausees. Bedrag voor 1904 *f* 295 117,00. *Art. 180.* Bedrag voor 1903 *f* 284 455,97⁵. Meer voor 1904 *f* 10 661,02⁵.

Art. 182. Daggelden enz. van werklieden voor vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6.5 m.M. enz. Bedrag voor 1904 *f* 104 500,00. *Art. 183.* Aanschaffing van grondstoffen enz. voor vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6.5 m.M. enz. Bedrag voor 1904 *f* 65 000,00. *Art. 184.* Reis- en verblijfkosten, ten behoeve van vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6.5 m.M. enz. Bedrag voor 1904 *f* 2 500,00. *Artt. 182, 183 en 184.* Bedrag voor 1903 *f* 191 000,00. Minder voor 1904 *f* 19 000,00.

Art. 185. Toelagen van officieren der genie, enz. (Buitengewone uitgaven). Bedrag voor 1904 *f* 15 000,00. *Art. 185.* Bedrag voor 1903 *f* 14 050,00. Meer voor 1904 *f* 950,00.

Art. 186a. Uitbreiding, enz. van de artillerie-inrichting aan de Hembrug. Bedrag voor 1904 *f* 50 000,00. *186b.* Uitbreiding, enz. van de Militaire bakkerij te 's Gravenhage. Bedrag voor 1904 *f* 8 500,00. *186c.* Inrichten van woningen voor gehuwden, te Delft. Bedrag voor 1904 *f* 4 740,00. *186d.* Bouwen van een waschlokaal te Gouda. Bedrag voor 1904 *f* 4 000,00. *186e.* Maken van een cellingebouw in de kazerne den Doelen te Leiden. Bedrag voor 1904 *f* 1 300,00. *186f.* Uitbreiding van de kazerneering te Haarlem. Bedrag voor 1904 *f* 8 600,00. *186g.* Uitbreiden van de militaire bakkerij te Bergen op Zoom. Bedrag voor 1904 *f* 4 200,00. *186h.* Uitbreiden van de brandbluschmiddelen te Amersfoort. Bedrag voor 1904 *f* 8 850,00. *186i.* Bouwen van kazernement te Ede. Bedrag voor 1904 *f* 400 000,00. *186j.* Maken van eene badinrichting te Deventer. Bedrag voor 1904 *f* 6 500,00. *186k.* Uitbreiden van de cantine te Milligen. Bedrag voor 1904 *f* 2 140,00. *186l.* Bouwen van een stal te Milligen. Bedrag voor 1904 *f* 20 000,00. *186m.* Uitbreiding van de kazerneering te Assen. Bedrag voor 1904 83 000,00. *186n.* Verbeteren van het schietterrein te Assen. Bedrag voor 1904 *f* 4 200,00. *186o.* Bouwen van een overdekte rijbaan te Assen. Bedrag voor 1904 *f* 46 000,00. *186p.* Uitbreiden enz. van deponeer- en wapenkamers. Bedrag voor 1904 *f* 40 000,00. *186q.* Aankoop van oefeningsterreinen. Bedrag voor 1904 *f* 10 000,00. *Artt. 186a tot 186q.* Bedrag voor 1903 *f* 606 770,00. Meer voor 1904 *f* 95 260,00.

Art. 187. Schadeloosstelling aan J. KAKES te Zaandam. Bedrag voor 1904 f 660,00. Meer voor 1904 f 660,00.

Art. 189. Kosten wegens aankoop enz. van werktuigen tot het vervaardigen van geperste turf. Bedrag voor 1904 f 2 000,00. *Art.* 189. Bedrag voor 1903 f 12 000,00. Minder voor 1904 f 10 000,00.

Art. 190. Kosten vallende op proefnemingen voor approviandeering Stelling van Amsterdam. Bedrag voor 1904 f 500,00. Meer voor 1904 f 500,00.

Art. 191. Dekking der uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel. Bedrag voor 1904 f 1 145 000,00. *Art.* 191. Bedrag voor 1903 f 1 116 500,00. Meer voor 1904 f 28 500.

Totaal voor 1904 f 25 345 818,00. Totaal voor 1903 f 24 217 902,00. Meer voor 1904 f 1 559 157,00. Minder voor 1904 f 431 241,00. Meer: f 1 127 916,00.

ONTWERP VAN WET.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat, ingevolge de wet van 3 December 1874 (*Staatsblad* n°. 193), houdende bepalingen omtrent het beheer der gelden bestemd tot voltooiing van het vestingstelsel, eene afzonderlijke begrooting van de uitgaven voor dit onderwerp, voor den dienst van 1904, bij de wet behoort te worden vastgesteld:

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

De begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, aangewezen bij de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), wordt voor den dienst van 1904 vastgesteld als volgt:

Art. 1. Jaarwedden, toelagen en daggelden voor tijdelijk in dienst zijnde civiele ingenieurs, opzichters en teekenaars, toelagen voor officieren en opzichters der genie, reis- en verblijfkosten, bureel- en lokaalbehoefden, aankoop van instrumenten, kaarten en verdere benooidigheden *f* 40 000.

Art. 2. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoo- ren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan, aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Nieuwe Hollandsche Waterlinie*:

1°. verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie;

2°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele linie *f* 24 500.

Art. 3. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoo- ren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van den Helder*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang, aan werken in de geheele stelling *f* 19 500.

Art. 4. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behoo- ren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van Amsterdam*:

1°. onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaam- heden voor verschillende werken in de stelling;

2°. maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerk, enz. voor verschillende werken in de stelling;

3°. maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de stelling;

4°. maken van pantseringen voor verschillende werken in de stelling;

5°. ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers;

6°. inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen;

7°. maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen;

8°. aanleg van beplantingen;

9°. verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling;

10°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening;

11°. onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepts en sectorparken *f* 1 005 000.

Art. 5. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van *Willemstad en Ooltgensplaat f* 500.

Art. 6. Nieuwe werken met al hetgeen kan geacht worden daartoe te behooren; herstellen, veranderen en verbeteren van bestaande werken met den aanleve daarvan; aankoop en onteigening van perceelen; kosten van exploten en processen; afkoop van rechten; kosten en ongelden betrekkelijk koop- en andere overeenkomsten; het doen van grondboringen, waterpassingen, opmetingen, enz.; een en ander voor de navermelde werken ter verbetering van de *Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet*:

verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de stelling *f* 500.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende stellingen *f* 32 000.

Art. 8. Doen van voorzieningen, opmetingen, waterpassingen, grondboringen, enz. in de verschillende liniën en vestingen, alwaar, ingevolge de wet van 18 April 1874 (*Staatsblad* n°. 64), werken tot voltooiing van het vestingstelsel aangelegd of verbeterd moeten worden en voor welke in de voorgaande artikels geene gelden zijn uitgetrokken. *f* 2 000.

Art. 9. Onvoorzienne uitgaven *f* 50 000. Totaal *f* 1 174 000.
een millioen eenhonderd vier en zeventig duizend gulden.

Artikel 2.

Tot dekking der uitgaven, begrepen in de bij art. 1 dezer wet vastgestelde begrooting wordt aangewezen:

a. de som van *een millioen eenhonderd vijf en veertig duizend gulden* beschikbaar gesteld bij het VIIIste hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1904;

b. het vermoedelijk batig slot der rekening van ontvang en uitgaaf wegens de begrooting ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel voor den dienst van 1903;

c. de toevallige baten, welke gedurende het jaar 1904 uit den aanleg der vestingwerken kunnen voortvloeien.

Artikel 3.

Wanneer het bedrag uitgetrokken bij een der artikelen 2, 3, 4, 5, 6, 7 en 8 van art. 1 dezer wet ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van art. 24 der wet van den 5den October 1841 (*Staatsblad* n°. 40), door overschrijving uit art. 9 van hetzelfde art. 1 worden aangevuld.

Artikel 4.

Op art. 9 van art. 1 dezer wet worden aangewezen de tot het dienstjaar 1904 behorende uitgaven, de voltooiing van het vestingstelsel betreffende, die hare omschrijving niet vinden in een der andere artikelen van genoemd artikel en moeten dienen ter voorziening in behoeften, die in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden, voor elke soort afzonderlijk, in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Bij de behandeling van de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel dienst 1903 ¹⁾ had de ondergeteekende de eer mede te deelen, dat, naar zijne meening, eene spoedige voltooiing van de kringstelling van Amsterdam, zij het dan ook in haar meest eenvoudigen vorm, een dringende eisch is om tot eene behoorlijke oplossing van het vraagstuk der landsverdediging te komen, doch dat hij meende aan de nog belangrijker eisch, zoo spoedig doenlijk over te gaan tot aanschaffing van nieuw materieel voor de bereden artillerie, den voorrang te moeten toekennen.

Bij het neerschrijven van die mededeeling had de ondergeteekende nog niet de gelegenheid gehad het op zijn last samengestelde werkplan voor de voltooiing van de Stelling van Amsterdam zoo volledig te onderzoeken, dat hij met zekerheid kon bepalen welke der daarin opgenomen werkzaamheden ongetwijfeld in de naaste toekomst moesten worden uitgevoerd, en welke zonder overwegend bezwaar tot later zouden kunnen worden uitgesteld.

Thans is de bedoelde splitsing uitgevoerd, de begrooting der aan die werkzaamheden verbonden kosten opnieuw aan een nauwgezet onderzoek onderworpen en worden de uitkomsten van dat onderzoek in eene Nota samengevat, die zoo spoedig mogelijk na de indiening van dit ontwerp van wet aan de Staten-Generaal, *uitsluitend* ter kennisneming voor de leden, zal worden toegezonden.

De uitkomsten van het bedoelde onderzoek hebben den ondergeteekende versterkt in de meening, dat de toestand van 's lands geldmiddelen op dit oogenblik niet toelaat de in Nota vermelde werkzaamheden — gelijktijdig met de aanschaffing van het nieuwe veldmaterieel ²⁾ — in een vijf- of zestal jaren, volgens het daarvoor opgemaakt werkplan, te doen uitvoeren. Hoe gaarne hij dan ook anders had gehandeld, heeft hij zich daarom bepaald tot het in de onderwerpelijke begrooting uittrekken van een totaal bedrag, dat slechts weinig verschilt met het voor den dienst 1903 toegestane.

Op het voetspoor van vorige jaren is dat bedrag voor het meerendeel bestemd voor de Stelling van Amsterdam, waarvan thans f 1 005 000 is uitgetrokken.

Van het bedrag groot f 45 000, aangevraagd voor de overige stellingen, is f 24 500 bestemd voor verschillende verbeteringen in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie en f 19 500 voor de Stelling van den Helder.

Onder verwijzing naar den toelichtenden staat zij voorts omtrent de hierna vermelde artikelen nog het volgende aangeteekend.

Art. 1. Het thans uitgetrokken bedrag is f 21 600 lager geraamd dan voor 1903, in verband met de ontworpen nieuwe traktementsregeling der officieren. Bij de vaststelling van de nieuwe traktementsregeling voor de officieren der

1) Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende de Vestingbegrooting (Gedrukte Stukken 1902 - 1903 - 56, no. 9).

2) Een wetsvoorstel voor die aanschaffing is in bewerking.

genie ¹⁾ is namelijk rekening gehouden met de doorlopende toelage die sedert tientallen van jaren aan die officieren werd toegekend.

Daarentegen is f1600 meer geraamd voor opzichtloonen, in verband met het bestaand incompleet aan officieren der genie.

Art. 2. Van het voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie uitgetrokken bedrag is f8000 bestemd voor het verbeteren der drinkwatervoorziening op verschillende forten, f3950 voor verbetering van tusschenbatterijen en f9600 voor het maken van schuilplaatsen.

Art. 3. Van het voor de Stelling van den Helder uitgetrokken bedrag is f13600 bestemd voor het verbeteren van het scherfvrij onderkomen in die stelling.

Art. 4. Van het bedrag uitgetrokken voor het maken van bomvrije gebouwen in de Stelling van Amsterdam is f483 600 bestemd voor de voltooiing van de forten bij Hoofddorp en bij Nigtevecht, waaronder begrepen het maken van opstellingen voor snelvuurgeschut ten behoeve van de nabijverdediging in die werken.

Dit bedrag is, in verband met noodig gebleken wijzigingen in de inrichting der werken, eenigszins hooger dan bij de indiening van de begroting voor het dienstjaar 1903 werd ondersteld.

Voorts is een bedrag van f300 000 uitgetrokken als eerste termijn voor het afwerken van de forten bij Marken-Binnen en bij Aalsmeer, waarvoor de gezamenlijke kosten worden geraamd op f764 500.

Onder het bedrag uitgetrokken voor het inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen is f16 000 begrepen als vergoeding aan de gemeente Zaandam voor het aanbrengen van inrichtingen, ten behoeve van het stellen van inundatiën, aan de aldaar in aanbouw zijnde nieuwe schutsluis.

Met het bedrag, uitgetrokken ten behoeve van de drinkwatervoorziening, zal de inrichting aan het Nieuwe Meer zoover kunnen worden voltooid, dat tegen het einde van 1904 met het dan opgestelde dubbele stel machines en met de nog aanwezige proefpompinstallatie van 1897 en 1898 kan begonnen worden met het proefpompen, ter bepaling van de capaciteit der dan voorhanden prise d'eau.

In verband daarmee zal dan eene beslissing kunnen worden genomen omtrent de aanschaffing van de verdere benoodigde pompmachines, de uitbreiding der ontijzerings- en verdere reinigingsinrichtingen en den aanleg van de afvoerleiding naar Amsterdam.

Hel bedrag, uitgetrokken voor het inrichten van groepdepots en sectorparken is bestemd voor de gebouwen, wegen en afscheidingen van de sectorparken bij IJpendam en bij Zaandam.

Art. 7. Het bedrag, uitgetrokken voor het leveren van geniematerieel, zal worden bestemd voor de aanschaffing van lantarens en meubilair, van materieel voor de inrichting van schuilplaatsen en voor ijzerdraadversperringen.

*De Minister van Staat,
Minister van Oorlog,
J. W. BERGANSIUS.*

BEREKENING DER MIDDELEN TOT DEKKING VAN HET BEDRAG
DEZER BEGROOTING.

De middelen tot dekking der uitgaven, ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1904, zijn aldus te berekenen.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1875 is toegestaan f3 000 000,00. De uitgaven bedragen f2 222 762,40. Bleef dus beschikbaar op 1875 f777 237,60.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1876 is toegestaan f2 700 000,00. De middelen over 1876 bedroegen dus f3 477 237,60. De uitgaven bedragen f1 650 843,17⁵. Bleef dus beschikbaar op 1876 f1 826 394,42⁵.

¹⁾ Zie § 5 van de Memorie van Toelichting, gevoegd bij het ontwerp van wet tot vaststelling van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegrooting, dienst 1904.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1877 is toegestaan *f* 2 610 000,00. De middelen over 1877 bedroegen dus *f* 4 436 394,42⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 918 549,17. Op 1877 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 517 845,25⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1878 is toegestaan *f* 1 880 000,00. De middelen over 1878 bedroegen dus *f* 3 397 845,25⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 551 431,23⁵. Op 1878 bleef alzoo beschikbaar *f* 846 414,02.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1879 is toegestaan *f* 2 897 000,00. De middelen over 1879 bedroegen dus *f* 3 743 414,02. De uitgaven bedragen *f* 1 929 480,20⁵. Op 1879 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 813 933,81⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1880 is toegestaan *f* 2 540 000,00. De middelen over 1880 bedroegen dus *f* 4 353 933,81⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 347 958,73. Op 1880 bleef alzoo beschikbaar *f* 2 005 975,08⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1881 is toegestaan *f* 1 400 000,00. De middelen over 1881 bedroegen dus *f* 3 405 975,08⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 122 872,39. Op 1881 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 283 102,69⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1882 is toegestaan *f* 1 987 000,00. De middelen over 1882 bedroegen dus *f* 3 270 102,69⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 109 195,98. Op 1882 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 160 906,71⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1883 is toegestaan *f* 2 591 400,00. De middelen over 1883 bedroegen dus *f* 3 752 306,71⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 231 978,38⁵. Op 1883 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 520 328,33.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1884 is toegestaan *f* 1 446 600,00. De middelen over 1884 bedroegen dus *f* 2 966 928,33. De uitgaven bedragen *f* 1 548 626,91⁵. Op 1884 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 418 301,41⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1885 is toegestaan *f* 1 663 900,00. De middelen over 1885 bedroegen dus *f* 3 082 201,41⁵. De uitgaven bedragen *f* 2 520 036,98. Op 1885 bleef alzoo beschikbaar *f* 562 164,43⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1886 is toegestaan *f* 1 912 970,00. De middelen over 1886 bedroegen dus *f* 2 475 134,43⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 608 463,01⁵. Op 1886 bleef alzoo beschikbaar *f* 866 071,42.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1887 is toegestaan *f* 1 677 780,00. De middelen over 1887 bedroegen dus *f* 2 544 451,42. De uitgaven bedragen *f* 1 525 921,85⁵. Op 1887 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 018 529,56⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1888 is toegestaan *f* 1 026 000,00. De middelen over 1888 bedroegen dus *f* 2 044 529,56⁵. De uitgaven bedragen *f* 888 815,50⁵. Op 1888 bleef alzoo beschikbaar *f* 1 155 714,06.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1889 is toegestaan *f* 928 500,00. De middelen over 1889 bedroegen dus *f* 2 084 214,06. De uitgaven bedragen *f* 1 337 882,93. Op 1889 bleef alzoo beschikbaar *f* 746 331,13.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1890 is toegestaan *f* 977 500,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 350 000,00. De middelen over 1890 bedroegen dus *f* 2 073 831,13. De uitgaven bedragen *f* 1 858 302,62⁵. Op 1890 bleef alzoo beschikbaar *f* 215 528,50⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1891 is toegestaan *f* 1 422 000,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 630 000,00. De middelen over 1891 bedroegen dus *f* 2 267 523,50⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 931 110,74. Op 1891 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 417,76⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1892 is toegestaan *f* 1 300 000,00 en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 75 000,00. De middelen over 1892 bedroegen dus *f* 1 711 417,76⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 374 870,72⁵. Op 1892 bleef alzoo beschikbaar *f* 336 547,04.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1893 is toegestaan *f* 1 904 000,00. De middelen over 1893 bedroegen dus *f* 2 240 547,04. De uitgaven bedragen *f* 1 787 102,31. Op 1893 bleef alzoo beschikbaar *f* 453 444,73.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1894 is toegestaan *f* 1 591 000,00. De middelen over 1894 bedroegen dus *f* 2 044 444,73. De uitgaven bedragen *f* 1 660 534,19⁵. Op 1894 bleef alzoo beschikbaar *f* 383 910,53⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1895 is toegestaan *f* 1 125 000,00. Bate wegens bijdrage door den Haarlemmermeerpolder in de kosten van het maken van eene dubbele schutsluis, een gedeelte slaperdijk, zandophoogingen voor een fort, enz. in den Haarlemmermeerpolder bij Aalsmeer *f* 42 500,00. De middelen over 1895 bedroegen dus *f* 1 551 410,53⁵. De uitgaven bedragen *f* 1 107 491,52. Op 1895 bleef alzoo beschikbaar *f* 443 919,01⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1896 is toegestaan *f* 797 000,00. De middelen over 1896 bedroegen dus *f* 1 240 919,01⁵. De uitgaven bedragen *f* 760 007,87⁵. Op 1896 bleef alzoo beschikbaar *f* 480 911,14.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1897 is toegestaan *f* 1 050 000,00. De middelen over 1897 bedroegen dus *f* 1 530 911,14. De uitgaven bedragen *f* 1 045 570,97. Op 1897 bleef alzoo beschikbaar *f* 485 340,17.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1898 is toegestaan *f* 1 100 000,00, en bij de wet tot verhooging van dit hoofdstuk *f* 9 000,00. De middelen over 1898 bedroegen dus *f* 1 594 340,17. De uitgaven bedragen *f* 1 227 683,47. Op 1898 bleef alzoo beschikbaar *f* 366 656,70.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1899 is toegestaan *f* 619 000,00. De middelen over 1899 bedroegen dus *f* 985 656,70. De uitgaven bedragen *f* 652 570,26. Op 1899 bleef alzoo beschikbaar *f* 333 086,44.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1900 is toegestaan *f* 851 000,00. De middelen over 1900 bedroegen dus *f* 1 184 086,44. De uitgaven bedragen *f* 888 292,64⁵. Op 1900 bleef alzoo beschikbaar *f* 295 793,79⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1901 is toegestaan *f* 850 000,00. De middelen over 1901 bedroegen dus *f* 1 145 793,79⁵. De uitgaven bedragen *f* 889 118,04. Op 1901 bleef alzoo beschikbaar *f* 256 675,75⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1902 is toegestaan *f* 932 380,00. De middelen over 1902 bedroegen dus *f* 1 189 055,75⁵. Blijkens den staat der uitgaven over 1902, als bijlage bij het ontwerp dezer begrooting voor 1904 gevoegd, zullen de uitgaven over 1902 ongeveer bedragen *f* 1 130 180,00. Op 1902 blijft dus vermoedelijk beschikbaar *f* 58 875,75⁵.

Op hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1903 is toegestaan *f* 1 116 500,00. De middelen over 1903 worden dus geschat te bedragen *f* 1 175 375,75⁵. De uitgaven over dit jaar zullen niet hooger zijn dan *f* 1 146 375,75⁵. Over 1903 blijft dus vermoedelijk nog beschikbaar *f* 29 000,00.

Bij de Staatsbegrooting, VIIIste hoofdstuk, voor 1904 wordt ter bestrijding der uitgaven voor de voltooiing van het vestingstelsel gevraagd *f* 1 145 000,00. De middelen over 1904 kunnen dus worden geraamd op het bedrag van *f* 1 174 000,00.

TOELICHTENDE STAAT, *betreffende het geheele bedrag van de kosten der werken, welke zijn begrepen in de begrooting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1904.*

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 95.750; in 1883 *f* 450; in 1884 *f* 600; in 1885 *f* 26.320; in 1886 *f* 51.610; in 1887 *f* 650; in 1888 *f* 22.040; in 1889 *f* 23.770; in 1890 *f* 4.284; in 1891 *f* 14.055; in 1892 *f* 4.720; in 1893 *f* 50.200; in 1894 *f* 37.910; in 1895 *f* 20.040; in 1896 *f* 43.694; in 1897 *f* 1.815; in 1898 *f* 9.173; in 1899 *f* 8.455; in 1900 *f* 10.380; in 1901 *f* 8.440; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f* 7.560; wordt thans aangevraagd: *Memorie*.

2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie. Besteed in 1882 *f* 43.600; in 1883 *f* 120.810; in 1884 *f* 118.320; in 1885 *f* 82.000; in 1886 *f* 76.730; in 1888 *f* 2.870; in 1889 *f* 4.830; in 1890 *f* 10.906; in 1891 *f* 11.625; in 1892 *f* 16.160; in 1893 *f* 15.520; in 1894 *f* 27.310; in 1895 *f* 34.400; in 1896 *f* 29.174; in 1897 *f* 17.157; in 1898 *f* 11.356; in 1899 *f* 22.942; in 1900 *f* 25.940; in 1901 *f* 29.100; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f* 44.400, van 1903 *f* 18.500; wordt thans aangevraagd *f* 24.500; Totaal wordt thans aangevraagd *f* 24.500.

Art. 3. Stelling van den Helder.

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele stelling. Besteed in 1883 f2.940; in 1884 f10.600; in 1885 f360; in 1886 f4.060; in 1887 f6.760; in 1888 f19.330; in 1889 f21.945; in 1890 f38.450; in 1891 f15.990; in 1892 f12.530; in 1893 f10.450; in 1894 f29.230; in 1895 f25.560; in 1896 f13.242; in 1897 f6.058; in 1898 f32.963; in 1899 f9.665; in 1900 f7.920; in 1901 f22.995; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f4.640, van 1903 f8.000; wordt thans aangevraagd f5.900.

2. Het maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de Stelling. Zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f28.450; wordt thans aangevraagd f13.600. Totaal wordt thans aangevraagd f19.500.

Art. 4. Stelling van Amsterdam.

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1883 f1.800; in 1884 f90.220; in 1885 f239.700; in 1886 f162.400; in 1887 f48.600; in 1888 f113.270; in 1889 f213.332; in 1890 f127.750; in 1891 f66.660; in 1892 f27.240; in 1893 f290.740; in 1894 f123.910; in 1895 f74.310; in 1896 f43.750; in 1897 f15.706; in 1898 f14.023; in 1899 f10.875; in 1900 f4.850; in 1901 f15.075; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f5.800, van 1903 f2.500; wordt thans aangevraagd f2.500.

2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz. voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1885 f383.230; in 1886 f160.520; in 1887 f759.450; in 1888 f311.220; in 1889 f465.800; in 1890 f534.000; in 1891 f667.690; in 1892 f448.930; in 1893 f383.550; in 1894 f312.370; in 1895 f254.400; in 1896 f120.955; in 1897 f54.562; in 1898 f8.835; in 1901 f7.200; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f51.920, van 1903 f18.000; wordt thans aangevraagd f22.300.

3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in de verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1897 f742.848; in 1898 f942.374; in 1899 f277.549; in 1900 f430.390; in 1901 f216.590; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f437.090, van 1903 f534.600; wordt thans aangevraagd f783.600.

4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling. Besteed in 1900 f110.890; in 1901 f130.730; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f80.600, van 1903 f8.500; wordt thans aangevraagd: *Memorie.*

5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers. Besteed in 1890 f100; in 1891 f95.660; in 1892 f154.830; in 1893 f62.240; in 1894 f42.780; in 1895 f194.320; in 1896 f169.224; in 1897 f19.469; in 1898 f36.392; in 1899 f88.547; in 1900 f46.330; in 1901 f56.170; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f28.830, van 1903 f32.900; wordt thans aangevraagd f26.800.

6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen. Besteed in 1887 f9.390; in 1888 f134.740; in 1889 f70.580; in 1890 f362.860; in 1891 f212.200; in 1892 f98.510; in 1893 f161.410; in 1894 f121.710; in 1895 f26.960; in 1896 f8; in 1897 f992; in 1898 f12.823; in 1899 f4.850; in 1900 f26.470; in 1901 f18.400; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f15.530, van 1903 f700; wordt thans aangevraagd f17.100.

7. Maken van loodsens, munitie- en buskruitmagazijnen. Besteed in 1891 f54.590; in 1892 f11.750; in 1893 f58.830; in 1894 f227.900; in 1895 f131.830; in 1896 f82.277; in 1898 f1.483; in 1899 f23.534; in 1900 f19.315; in 1901 f16.020; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f21.630, van 1903 f19.000; wordt thans aangevraagd: *Memorie.*

8. Aanleg van beplantingen. Besteed in 1890 f11.950; in 1891 f10.285; in 1892 f42.580; in 1893 f6.400; in 1894 f2.860; in 1895 f3.785; in 1896 f2.050; in 1897 f1.650; in 1898 f525; in 1899 f2.660; in 1900 f900; in 1901 f15.910; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 f15.410, van 1903 f28.000; wordt thans aangevraagd f9.000.

9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling. Besteed in 1892 *f*3.990; in 1893 *f*30.970; in 1894 *f*30.150; in 1895 *f*10.485; in 1896 *f*5.063; in 1897 *f*25.675; in 1898 *f*2.730; in 1899 *f*9.115; in 1900 *f*10.915; in 1901 *f*14.000; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f*6.740, van 1903 *f*1.000; wordt thans aangevraagd *f*700.

10. Ontheigening van gronden en verdere werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening. Besteed in 1898 *f*29.395; in 1899 *f*2.820; in 1900 *f*460; in 1901 *f*122.380; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f*188.080, van 1903 *f*267.000; wordt thans aangevraagd *f*98.000.

11. Ontheigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken. Besteed in 1900 *f*12.710; in 1901 *f*83.520; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f*93.840, van 1903 *f*56.000; wordt thans aangevraagd *f*45.000. Totaal wordt thans aangevraagd *f*1 005.000.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat. Besteed in 1888 *f*10.200; in 1889 *f*2.700; in 1890 *f*53.420; in 1891 *f*29.535; in 1892 *f*17.300; in 1893 *f*1.230; in 1894 *f*7.880; in 1895 *f*12.915; in 1896 *f*10.123; in 1897 *f*2.587; in 1898 *f*1.546; in 1899 *f*1.251; in 1901 *f*500; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f*500, van 1903 *f*500; wordt thans aangevraagd *f*500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling. Besteed in 1884 *f*5.210; in 1885 *f*26.000; in 1886 *f*31.000; in 1887 *f*200; in 1888 *f*11.650; in 1889 *f*29.510; in 1890 *f*31.240; in 1891 *f*7.495; in 1892 *f*24.300; in 1893 *f*8.200; in 1894 *f*12.230; in 1895 *f*10.760; in 1896 *f*19.162; in 1897 *f*10.596; in 1898 *f*2.390; in 1899 *f*5.784; in 1900 *f*10.025; in 1901 *f*565; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f*2.050, van 1903 *f*500; wordt thans aangevraagd *f*500.

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen. Besteed in 1887 *f*14.190; in 1888 *f*40.000; in 1889 *f*44.250; in 1890 *f*48.310; in 1891 *f*39.665; in 1892 *f*24.210; in 1893 *f*91.670; in 1894 *f*72.720; in 1895 *f*33.330; in 1896 *f*21.160; in 1897 *f*11.766; in 1898 *f*13.641; in 1899 *f*35.983; in 1900 *f*73.920; in 1901 *f*56.030; zal vermoedelijk besteed worden op den dienst van 1902 *f*43.130, van 1903 *f*58.800; wordt thans aangevraagd *f*32.000.

VERZAMELING.

Art. 2. Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Wordt thans aangevraagd *f*24.500.

Art. 3. Stelling van Den Helder. Wordt thans aangevraagd *f*19.500.

Art. 4. Stelling van Amsterdam. Wordt thans aangevraagd *f*1.005.000.

Art. 5. Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak. Wordt thans aangevraagd *f*500.

Art. 6. Stelling van de Monden der Maas en het Haringvliet. Wordt thans aangevraagd *f*500.

Art. 7. Materieel der genie. Wordt thans aangevraagd *f*32.000.

Komt bij: de bedragen in de artikelen der vestingbegrooting, dienst 1904, als: artikel 1 wordt thans aangevraagd *f*40.000; artikel 8 wordt thans aangevraagd *f*2.000; artikel 9 wordt thans aangevraagd *f*50.000.

Totaal wordt thans aangevraagd *f*1.174.000.

STAAT DER UITGAVEN OVER 1902.

Art. 1. a. Toelagen en daggelden aan teekenaars, buitengewone opzichters, enz., *f*23 340.

b. Toelagen aan officieren der genie *f*22 550.

c. Reis- en verblijfkosten f 3 510.

d. Schadeloosstelling voor bureel- en lokaalbehoefte f 4 280. Totaal f 53 680.

Art. 2. Werken tot verbetering van de Nieuwe Hollandsche Waterlinie:

1. Verbeteren van inundatiemiddelen in de geheele linie f 7 560.
2. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele linie f 44 400. Totaal f 51 960. ⁽¹⁾

Art. 3. Werken tot verbetering van de Stelling van Den Helder:

1. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling f 4 640.
2. Het maken van eenvoudige scherfvrije onderkomens van beton in eenige werken van de Stelling f 28 450. Totaal f 33 090. ⁽²⁾

Art. 4. Werken tot verbetering van de Stelling van Amsterdam:

1. Onteigening van gronden en uitvoering van voorbereidende werkzaamheden voor verschillende werken in de Stelling f 5 800.
2. Maken van aardwerken, zandophoogingen, metsel- en betonwerken, enz., voor verschillende werken in de Stelling f 51 920.
3. Maken van bomvrije gebouwen met toebehooren in verschillende werken in de Stelling f 437 090.
4. Maken van pantseringen voor verschillende werken in de Stelling f 80 600.
5. Ophoogen en maken van wegen en inundatiekaden en maken van bruggen en steigers f 28 830.
6. Inrichten en verbeteren van inundatiemiddelen f 15 530.
7. Maken van loodsen, munitie- en buskruitmagazijnen f 21 630.
8. Aanleg van beplantingen f 15 410.
9. Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de geheele Stelling f 6 740.
10. Maken van werken ten behoeve van de drinkwatervoorziening f 188 080.
11. Onteigening van gronden en verdere werken ten behoeve van het inrichten van groepdepots en sectorparken f 93 840. Totaal f 945 470. ⁽³⁾

Art. 5. Werken tot verbetering van de Stelling van 't Hollandsch Diep en het Volkerak:

Verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de positiën van Willemstad en Ooltgensplaat f 500.

Art. 6. Werken tot verbetering van de Stelling van de Monden der Maas en van het Haringvliet:

Verschillende verbeteringen van ondergeschikt belang aan werken in de Stelling f 2 050. ⁽⁴⁾

Art. 7. Materieel der genie voor het in staat van verdediging brengen der werken in verschillende Stellingen f 43 130.

Art. 8. Opmetingen enz., betreffende werken in liniën en vestingen, hiervoor niet vermeld f 300.

Art. 9. Onvoorziene uitgaven. ⁽⁵⁾

TOTAAL f 1 130 180.

(1) Op dit artikel is of zal worden overgeschreven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven” f 2360.

(2) Op dit artikel is overgeschreven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven” f 200.

(3) Op dit artikel is of zal worden overgeschreven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven” f 45 870.

(4) Op dit artikel is of zal worden overgeschreven van art. 9: „Onvoorziene uitgaven” f 1550.

(5) Van dit artikel overgeschreven op de artt. 2, 3, 4 en 6: f 2360, f 200, f 45 070 en f 1550

STAATSBEGROTING VOOR HET DIENSTJAAR 1904.

VIIIste HOOFDSTUK.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen. ¹⁾

Beleid des Ministers.

Van verschillende zijden wenschte men den Minister hulde te brengen voor zijn krachtdadig en energiek optreden bij gelegenheid van de bekende gebeurtenissen in dit voorjaar; men meende, dat de maatregelen, die toen vanwege het Departement van Oorlog zijn getroffen, voldoening hebben gegeven aan al degenen, wier wensch het is, dat orde en rust in het land te allen tijde verzekerd zijn en hen in de overtuiging hebben gesterkt, dat onder dezen Minister de leiding van het Departement aan bekwame en krachtige handen is toevertrouwd.

Enkele leden konden met den lof, den Minister hier gebracht, niet instemmen. Huns inziens hebben juist de maatregelen, bij gelegenheid van de bedoelde gebeurtenissen in dit voorjaar vanwege het Departement van Oorlog genomen, doen zien, dat aan dit Departement zoowel de leiding als de uitvoering te wenschen overlaten. Niet alleen is de eerste oproeping van de miliciens onder de wapenen weer afgelast en heeft dit den indruk gemaakt, dat de Regeering wankelmoedig was en onberaden besluiten nam, voor welke gevolgen zij zelve terugschrikte, maar bij de tweede oproeping zijn de maatregelen zoo slecht getroffen, dat sommige garnizoenscommandanten, van die oproeping niet tijdig verwittigd, zich niet bevoegd rekenden de aan de kazernes zich vervoegende miliciens op te nemen, hetgeen hier en daar tot verwarring aanleiding moet hebben gegeven. Wanneer reeds in een tijd wel van spanning, maar toch overigens van binnenlandsche rust dergelijke leemten aan den dag treden, hoe zal het dan moeten gaan, zoo vroegen deze leden, wanneer eenmaal oorlogsgevaar dreigt of aanwezig is?

Hiertegenover werd weer aangevoerd, dat het gemakkelijk is na afloop van gebeurtenissen in het algemeen critiek te oefenen op het beleid van hen, die geroepen waren aan die gebeurtenissen het hoofd te bieden, maar dat, wanneer de genomen maatregelen in hunne uitvoering zoo weinig te wenschen hebben overgelaten, als hier het geval was, het niet billijk moet worden geacht de Regeering over kleine tekortkomingen hard te vallen. Men mag ook niet vergeten, dat in tientallen van jaren een buitengewoon onder de wapenen roepen van twee lichten niet is voorgekomen en zoodanige oproeping voor de betrokken miliciens tal van nadeelen met zich brengt. Dat de Regeering niet dan na eenige aarzeling daartoe is overgegaan, achtte men alleszins begrijpelijk en moet, meende men, eer worden geprezen dan gelaakt.

Enkele leden merkten in dit verband op, dat huns inziens in dit voorjaar genoegzaam is gebleken, dat eene oproeping van twee lichten als toen heeft plaats gevonden, de maatschappij uit hare voegen brengt; zij zouden het daarom beter achten, dat er blijvend meer troepen onder de wapenen waren, hetgeen zou kunnen worden bereikt, wanneer het contingent in zijn geheel voor eerste-oefening langer onder de wapenen zou kunnen worden gehouden, dan thans naar de bepalingen der Militiewet is toegestaan.

¹⁾ De Commissie van Rapporteurs herinnert er aan, dat dit afdeling-onderzoek is voorafgegaan aan dat van het wetsontwerp tot aanvulling en wijziging van eenige bepalingen der Militiewet 1901, Gedrukte Stukken, Zitting 1903-1904, 57.

Eindcijfer.

Vele leden verklaarden met groote bezorgdheid te hebben gezien, dat het eindcijfer van de thans ingediende begrooting dat van de loopende begrooting, zooals zij ten vorigen jare werd vastgesteld, met bijna $f1\ 300\ 000$ overtreft. Waar nu de loopende begrooting die voor het dienstjaar 1902 in totaal met een bedrag van ongeveer $f1\ 400\ 000$ te boven ging, zijn dus in twee jaar tijds onze defensie-uitgaven met $f2\ 700\ 000$ gestegen. Men meende, dat deze stijging onrustbarend moet worden genoemd, vooral wanneer wordt bedacht, dat ten behoeve van de invoering van snelvuurgeschut bij de bereden artillerie in den loop van het dienstjaar 1904 nog eene aanzienlijke verhooging van de begrooting noodzakelijk zal zijn en verder, dat op de thans ingediende begrooting slechts de uitgaven voor de herhalingsoefeningen van twee lichten zijn uitgetrokken, terwijl in volgende jaren het aantal dezer lichten wederom drie zal bedragen.

Waar bovendien is te voorzien, dat in de eerstvolgende jaren nog tal van uitgaven zullen komen bij die, welke reeds thans de begrooting bezwaren, zooals voor de uitbreiding van de leger-formatie met een nieuw regiment infanterie, voor de uitvoering van het algemeen plan van kazerneering, voor de landweer, ook voor de uitbreiding van de sterkte der artillerie en genie, in verband met de voorgenomen legerorganisatie, was men van oordeel, dat de defensiebelangen van 's lands financiën al te zware offers gaan eischen en meende men tegen dit steeds toenemen van de uitgaven voor militaire doeleinden ernstig bezwaar te moeten maken. En dit nog te eerder omdat men ook weer in deze begrooting weinig of niets had kunnen bespeuren van een ernstig streven om de noodzakelijke stijging van sommige uitgaven door eene lagere raming van andere onderwerpen zooveel mogelijk te dekken. Uit de bijlage van de Memorie van Toelichting, houdende vergelijking van de sommen bij de verschillende artikelen van de Oorlogsbegrooting voor 1903 en die voor 1904 uitgetrokken, blijkt toch dat ten aanzien van de meeste artikelen deze sommen zijn toegenomen en het gestadig opvoeren bijv. van het blijvend gedeelte pleit niet voor den ernstigen wil om spaarzaam te zijn en evenmin voor het verlangen om den dienstplicht zoo weinig mogelijk te doen drukken. Integendeel, de Minister schijnt zich niet voldoende te beperken; de snel en gestadig stijgende kosten van de inrichtingen van militair onderwijs en de buitengewone uitgaven, den dienst der genie betreffende en vermeld in afdeeling XXIII dezer begrooting, kunnen hier ten voorbeeld strekken.

Sommige leden voegden hieraan toe, dat voor hen de groote grief tegen 's Ministers beheer is, dat, waar dan besparingen plaats vinden, dit nog geschiedt op onderwerpen, die met den door de Militiewet gewilden overgang van ons leger tot een volksleger verband houden. Zoo zijn de uitgaven voor schietonderricht buiten het leger thans lager geraamd dan ten vorigen jare, zoo is ook voor de kosten van het voorbereidend militair-onderricht en van oefeningen met het reservekader buiten het leger een minder hoog bedrag dan op de loopende begrooting uitgetrokken. Huns inziens stuurt deze Minister in verkeerde richting en worden wij door hem steeds verder afgevoerd van het volksleger, dat bij onze verhoudingen en onze financiën voor de toekomst de eenig goede oplossing van het defensie-vraagstuk ten onzent is.

Onder deze omstandigheden, nu de defensie-uitgaven zoo snel en aanhoudend stijgen en verdere stijging te voorzien is, werd opnieuw te berde gebracht het reeds meermalen en laatstelijk bij de schriftelijke en de mondelinge behandeling van de loopende Oorlogsbegrooting den Minister van verschillende zijden der Kamer aanbevolen denkbeeld, om eene commissie te benoemen, die zou onderzoeken of in oorlogszaken vereenvoudiging en bezuiniging zou kunnen worden aangebracht en doeltreffender besteding van de toegestane gelden zou kunnen worden verzekerd. Ten vorigen jare heeft de Minister dit denkbeeld niet onvoorwaardelijk van de hand gewezen, maar, vooropstellende dat hij er de voorkeur aan zou geven, zelf de zaak nog eens deugdelijk te overwegen om te trachten in persoon resultaten te verkrijgen, verklaard dat, mocht hem dit niet op afdoende wijze gelukken, hij dan een anderen weg zou inslaan en wellicht tot instelling van eene bezuinigings-commissie met beperkte opdracht zou overgaan.

Sommige leden gaven in dit verband het denkbeeld in overweging, dat Regeering en Kamer zouden trachten tot overeenstemming te komen over het maximum-bedrag, dat voor defensieuitgaven zou mogen worden besteed en waarboven de Oorlogsbegrooting in geen geval zou mogen stijgen.

Tegenover deze beschouwingen werd door andere leden, die trouwens de instelling van eene bezuinigings-commissie een nuttigen maatregel zouden achten, betoogd, dat er geen grond is om de stijging van de defensieuitgaven, waarvan uit deze begrooting blijkt, onrustbarend te noemen of den Minister te verwijten, dat het hem ontbreekt aan den ernstigen wil om de noodzakelijke stijging van sommige uitgaven door de lagere raming van andere onderwerpen zooveel mogelijk te dekken. Te recht wordt toch in de Memorie van Toelichting er op gewezen, dat het hooger bedrag, hetwelk de thans aangeboden begrooting aanwijst, hoofdzakelijk voortspruit uit de hoogere ramingen voor onderwerpen, waarvoor de uitgaven ter uitvoering van bestaande wetten en voorschriften noodig zijn of met die uitvoering in onmiddellijk verband zijn te beschouwen. Voornamelijk is het de uitvoering van de gewijzigde Militiewet, van de Landweerwet en van de Bevorderings- en Pensioenwetten, die zoowel ten vorigen jare als thans de zoo belangrijke verhooging van het eindcijfer ten gevolge heeft gehad, maar voor een deel spruit thans de verhooging voort uit omstandigheden, van 's Ministers wil onafhankelijk, als bijv. de hoogere ramingen voor voedingsmiddelen, ten gevolge van de stijging der prijzen, en voor weer een ander deel hieruit, dat de Minister een geopend oog heeft voor de verbetering van positie zoowel van de hooger als van de lager geplaatsten, onder meer blijkende eenerzijds uit de voorgestelde verhooging van de traktementen der officieren en anderzijds uit het toeleggen van hooge loonen voor nachtdiensten aan het personeel der artillerie-inrichtingen, welke laatste maatregel, naar hier echter van andere zijde werd opgemerkt, als van weinig beteekenis moet worden beschouwd. Naar de bovenbedoelde leden meenden, is er voor het verwijt, dat de Minister zou sturen in eene richting, die ons van een volksleger steeds verder zou afvoeren en dat dit uit de cijfers van deze begrooting zou zijn te lezen, geen grond. De verlaging van de ramingen der artt. 59 en 60 heeft weinig te beduiden en wordt daarenboven toegelicht op eene wijze, die doet zien, dat zij door omstandigheden, van 's Ministers wil onafhankelijk, is veroorzaakt.

Sommige leden vonden in de gebeurtenissen van dit voorjaar aanleiding om te verklaren, dat zij tegen de financiële gevolgen van maatregelen, strekkende om te voorkomen, dat later opnieuw de op een bepaald oogenblik onder de wapenen zijnde manschappen te gering in aantal zouden kunnen blijken, geen bezwaar zouden maken, ook indien daardoor eene aanmerkelijke stijging van het eindcijfer der begrooting mocht worden veroorzaakt.

Eenige leden verzochten eene opgave te mogen ontvangen van de stijging der soldijen van onderofficieren en minderen en der loonen van de Rijkswerklieden in de laatste drie jaren, zoomede eene opgave van de totale kosten, die de geheele reorganisatie van het leger ten gevolge zal hebben.

Inrichting der begrooting.

Van verschillende zijden verklaarde men met ingenomenheid te hebben gezien, dat deze ontwerp-begrooting in vele opzichten belangrijk afwijkt van die voor 1903 en voorgaande jaren en bij de samenstelling rekening is gehouden met de denkbeelden der Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 April 1899 n°. 32, nedergelegd in haar onder dagteekening van 4 April 1902 uitgebracht Verslag. Wenschte men den Minister dank te betuigen voor zijne bereidwilligheid om in deze wijziging aan te brengen, men wilde aan den anderen kant zich zijne meening over de aangebrachte wijzigingen zelve voorbehouden. Immers eischt eene vergelijking van de begrooting, zooals zij vroeger was en thans is ingericht, gezette en tijdroovende bestudeering en was de termijn tusschen de indiening van de Staatsbegrooting en hare behandeling in de afdeelingen der Kamer te kort om daartoe de gelegenheid te bieden. Men achtte de mogelijkheid dan ook geenszins uitgesloten, dat, wanneer eenmaal de nieuwe afdeeling Comptabiliteit aan het Departement in werking is, al spoedig zal blijken, dat in de inrichting der begrooting nog verdere wijzigingen moeten worden gebracht en dit nog te eerder, nu aan het hoofd dier af-

deeling een nieuwe chef zal worden geplaatst, die in de samenstelling der ontwerp-begroting niet de hand heeft gehad.

Hoewel men zich dus van grondige beoordeeling in deze wenschte te onthouden, wilde men toch al dadelijk wijzen op eenige punten, ten aanzien waarvan, naar men meende, het advies der Staatscommissie, zooals het in haar verslag is neergelegd, niet is gevolgd. Men noemde: de kosten voor de muziekkorpsen; die voor onderhoud en herstelling van gebouwen; die voor brood en voeding; ten deele die ook voor de artillerie-inrichtingen. Men vroeg in hoeverre en waarom met het advies der Staatscommissie hier geene rekening is gehouden en of de Staatscommissie over de thans gevolgde inrichting der ontwerp-begroting is geraadpleegd.

In de Memorie van Toelichting wordt opgemerkt, dat de omschrijving van de uitgaven, voor zoover dit voor een behoorlijk comptabel beheer geen betelsel scheen, eenigszins is vereenvoudigd. Verscheidene leden meenden, dat in deze richting al te ver is gegaan. Thans komen in de omschrijving van verschillende artikelen allerlei vage uitdrukkingen voor, die ruimte laten voor het doen van uitgaven, welke met het in het artikel bedoelde onderwerp in zeer verwijderd verband kunnen staan. Gewezen werd hier op de volgende uitdrukkingen van dezen aard: In de artt. 22, 23, 24 en 25: „verdere vergoedingen”; in art. 30: „verdere kosten”; in art. 48: „verdere uitgaven”; in de artt. 56, 58 en 65: „verdere kosten”; in art. 98: „alle andere uitgaven”; in de artt. 100, 102, 104, 106: „alle verdere uitgaven”.

Terwijl men met instemming uit de Memorie van Toelichting had vernomen, dat alle uitgaven voor bezoldiging van personeel in afzonderlijke artikelen zijn omschreven, vroeg men, of dus inderdaad onder geen artikel, dat betrekking heeft op aanschaffing van materialen, onderhoud van gebouwen, enz., en onder geen artikel, dat van verdere kosten of uitgaven spreekt, bezoldigingen, toelagen of „verdere vergoedingen” aan het personeel zijn verscholen.

Verslag van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32.

Herinnerd werd aan de op het verslag der bovenbedoelde Staatscommissie betrekking hebbende Nota, die ten vorigen jare aan het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegroting is toegevoegd. Een vijftal punten werd in die Nota behandeld. Het eerste punt betrof de oprichting van eene afdeling Comptabiliteit aan het Departement van Oorlog. Terwijl, zooals uit de begroting blijkt, de Minister zijne toezegging om deze afdeling op te richten heeft gestand gedaan, had het bevreemding gewekt, dat aan het hoofd daarvan iemand werd geplaatst, die niet vrij kon worden geacht van de invloeden aan het Departement, omdat hij in den ouden sleur, waarmede juist moest worden gebroken, was grootgebracht. Te meer had men zich hierover verwonderd, omdat, naar men had vernomen, aan den Minister een uitstekend ambtenaar van buiten het Departement was aan de hand gedaan, die echter werd voorbijgegaan. De Minister, meende men, had niet moeten schromen een kundig, zelfstandig man aan het hoofd van de nieuwe afdeling te plaatsen en zoo hij slechts tegen een hooger salaris op zoodanig persoon de hand had kunnen leggen, had hij mogen verwachten, dat van de zijde der Kamer daartegen geen bezwaar zou zijn gemaakt. De uitkomst heeft thans geleerd, dat de Minister verkeerd heeft gehandeld, en hetgeen onlangs is voorgevallen, werpt op de toestanden en opvattingen aan het departement een eigenaardig licht. Men had daar den Minister moeten waarschuwen tegen de keuze, die hij gedaan heeft; dat ware de plicht van de hoofdamttenaren geweest. Verkeerd was het verder, en bijna onbegrijpelijk, dat een secretaris-generaal zijn recht van „fiat” heeft gegeven aan denzelfden ambtenaar, die ook met het doen van bestellingen belast was.

Het tweede punt, in de Nota behandeld, betrof de zoogenaamde inwendige administratie der korpsen. De Minister heeft verklaard, zich in beginsel te vereenigen met de beschouwingen van de commissie ten aanzien van het doen verwijderen uit de administratie der korpsen van deze zoogenaamde inwendige administratie. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of men haar reeds heeft doen verdwijnen dan wel of daartoe wordt gewacht op het verslag van de commissie, die, naar men meende, benoemd is om de opheffing van de zoogenaamde inwendige administratie voor te bereiden.

Ten aanzien van het derde punt, dat in de Nota ter sprake kwam, de bepaling van den voorraad, die van de artikelen van kleeding en uitrusting steeds aanwezig moet zijn, werd de toezegging des Ministers om eerst de nieuwe legerorganisatie af te wachten, geacht een uitstel te zullen geven van te langen duur, omdat niet vaststaat, wanneer men met deze organisatie gereed zal zijn.

Aangaande het vierde punt, de raming der jaarlijksche behoefte voor aanschaffing en onderhoud van kleeding en uitrusting, heeft de Minister opgemerkt, dat hem de doelmatigheid niet duidelijk was van het verzamelen der benodigde statistieken van de korpsonderdeelen, maar dat dit zou kunnen worden onderzocht en nagegaan. Gevraagd werd, of dit onderzoek reeds is ingesteld en welke resultaten het heeft opgeleverd.

Ten aanzien van het vijfde punt, de verstrekking van kleeding en uitrusting heeft de Minister zich zijn oordeel voorbehouden tot hem uit een nader onderzoek de juistheid of onjuistheid van het gevoelen der Staatscommissie zou zijn gebleken. Gevraagd werd, welken uitslag dit onderzoek heeft opgeleverd. Nogmaals werd er op gewezen, dat het een verkeerd denkbeeld is twee stelsels te hebben van verstrekking van kleeding en uitrusting, hetgeen ten gevolge kan hebben, dat geen van beide zuiver wordt toegepast, maar met beide in meerdere of mindere mate wordt getransigeerd en de hand gelicht.

Legerorganisatie.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December ¹⁾, zich verantwoordende, dat door hem niet was voldaan aan de toezegging, in 1901 gegeven, om een geheel overzicht van de legerorganisatie aan de Kamer te verstrekken, medegedeeld, dat dit niet was geschied, omdat voor alle wapens de zaak nog niet voldoende was voorbereid en hij niet bij de Kamer wilde komen met iets dat niet behoorlijk vaststond. De Minister voegde daaraan echter toe, dat er steeds aan de organisatie werd gewerkt en hij, zoodra zij gereed zoude zijn, de Kamer gaarne volledig zoude inlichten. Naar aanleiding van deze toezegging werd gevraagd, of de Minister thans het geheele overzicht van de legerorganisatie niet zoude kunnen overleggen. Men zoude het van groot belang achten hiervan thans kennis te kunnen nemen, zoowel om de organisatie te kunnen nagaan van de 24 voltallige reservebataljons als om in het algemeen in kennis te worden gesteld met de verhouding bij de verschillende onderdeelen tusschen vrijwillig dienend kader — officieren en verder kader — benevens militie- en reservekader. De slagvaardigheid der troepen toch hangt met dit laatste ten nauwste samen.

Zooals vroeger werd medegedeeld, ligt het in de bedoeling om elk regiment in vreedstijd te doen bestaan uit vier bataljons. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of ook een bataljon van het regiment grenadiers en jagers bij een infanterie-regiment zou worden gevoegd en of dan dit bataljon in de residentie in garnizoen zou kunnen blijven.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de bovengenoemde vergadering van de Tweede Kamer medegedeeld, dat de miliciens van de oudere lichteningen bij de 5de en 6de bataljons zullen worden ingedeeld. Opgemerkt werd, dat daartegen zeker geen bezwaar zou bestaan, zoolang de landweer niet voldoende is georganiseerd, omdat dan deze bataljons feitelijk als landweerbataljons zouden worden gebruikt. Maar heeft eenmaal de organisatie der landweer haar beslag, dan zal, naar men meende, het toch wel in de bedoeling liggen aan haar in de eerste plaats de bezetting van stellingen en bewakingsdiensten op te dragen en zullen dus de vier en twintig bij mobilisatie te vormen 5de en 6de bataljons te gelijk met de overige 48 bataljons moeten worden gebruikt, zoodat er dan geen goede grond meer is om de samenstelling van de bataljons te doen verschillen, ja dit zelfs niet wenschelijk zou moeten worden geacht, omdat bataljons, die voor éézelfde doel moeten worden gebruikt, ook gelijkwaardig moeten zijn.

Verder werd er op gewezen, dat, volgens de mededeelingen, die de Minister ten vorigen jare in de meervermelde vergadering der Tweede Kamer heeft gedaan, er 48 bataljons zullen worden gevormd uit de jongste lichteningen, 24 bij mobilisatie uit de andere lichteningen, terwijl er bovendien nog ruim 23 000

1) Handelingen 1902—1903, II, bladz., 759.

man voor de depots zullen overblijven. Naar aanleiding van deze mededeelingen werd de vraag gesteld, of niet de omstandigheid, dat een zoo groot deel van onze krijgsmacht in het geheel niet of althans niet in troepenafdeelingen zou zijn georganiseerd, de voor ons zoo noodzakelijke snelle mobilisatie zou verhinderen en zoo aan onze gevechtsvaardigheid schade zou toebrengen.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat op de begroting voor 1905 behalve de gelden tot oprichting van het 3de of laatste nieuwe regiment infanterie ook die tot oprichting van den staf der 4de divisie zouden worden gebracht, waardoor in den loop van dat jaar de infanterie dan in zooverre hare volledige formatie zou hebben verkregen, dat daarna geen verdere uitbreiding van staven of korpsen noodig zoude zijn. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of inderdaad de indeeling van het veldleger in vier divisien de gewenschte moet worden geacht en of niet veeleer op eene organisatie in zes divisien moet worden aangestuurd, ten einde zoodoende de volle beschikking te hebben over 72 veld-bataljons infanterie.

De opmerking werd gemaakt, dat onze leger-organisatie op te grooten voet is ingericht en er een te groot aantal officieren is. Vergelijkt men toch het aantal van onze generaals bij dat van het Nederlandsch-Indisch leger, hetwelk eene grootere sterkte heeft dan ons leger in vreedstijd, dan blijkt, dat het eerstbedoelde aantal buitengewoon groot is.

Hiertegen werd aangevoerd, dat het leger hier te lande moet zijn ingericht op de volle sterkte bij mobilisatie en eene vergelijking met het Nederlandsch-Indisch leger daarom niet wel mogelijk is.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de vast te stellen organisatie van de vestingartillerie in hoofdzaak als de tegenwoordige zal zijn ingericht. Naar aanleiding daarvan werd de vraag gedaan, of niet het denkbeeld om de bediening van de kustbatterijen te doen geschieden door personeel van de marine, in overweging zal worden genomen.

Opgemerkt werd, dat de reorganisatie van het korps genietroepen, in de Memorie van Toelichting als zeer aanstaande voorgesteld, maar waarmede bij de samenstelling van deze begroting nog geene rekening kon worden gehouden, inmiddels bij Koninklijk besluit is vastgesteld en dat het korps den naam heeft gekregen van regiment en is verdeeld in 2 bataljons, te zamen 8 compagnieën, benevens ééne school-compagnie, tegen 6 compagnieën naar de bestaande organisatie. De meening werd geuit, dat dit regiment ten aanzien van de hoogere onderofficiersrangen en het aantal beroeps-onderofficieren op te weelderigen voet is ingericht. Omtrent de exploitatie-compagnie der spoorwegafdeeling, waarvoor slechts één officier, één fourier en een onbepaald aantal miliciens in de organisatie is opgenomen, werden nadere inlichtingen gewenscht. De aandacht had getrokken de indeeling van een zoo groot aantal miliciens bij de telegraafafdeeling; 1566 miliciens voor twee compagnieën, tegen eene indeeling van 70 miliciens bij de technische compagnie der spoorwegafdeeling.

Gevraagd werd, hoeveel het regiment genietroepen jaarlijks meer zoude kosten dan het korps in den bestaanden toestand.

Dislocatie.

De vraag werd gesteld, of de plaatsing van garnizoenen in het noorden des lands wel doelmatig kan worden geacht en gewezen werd op een artikel, voorkomende in de *Amsterdammer* — *Weekblad voor Nederland* van 13 September j.l., waarin wordt aangetoond, dat aan de wijze waarop zulks thans geschiedt zal, bezwaren zijn verbonden.

Opgemerkt werd, dat op bladz. 2 van de Memorie van Toelichting betreffende het wetsontwerp tot aanvulling en verhooging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor 1903 ¹⁾ eene uittaling voorkomt betreffende de aanwijzing van militieplichtigen voor de vesting-artillerie, waaruit zou kunnen worden opgemaakt, dat voor de infanterie de localiseering van de militieplichtigen niet meer op den voorgrond staat. Gevraagd werd, of deze opvatting juist is.

Invoering van snelvuurgeschut.

Naar aanleiding van de mededeelingen in de Memorie van Toelichting, dat

1) Gedrukte stukken, Zitting 1903—1904—59.

omtrent de invoering van het snelvuurgeschut spoedig een afzonderlijk voorstel aan de Staten-Generaal zal worden aangeboden, werd door verscheidene leden de wensch geuit, dat de kosten van dezen belangrijken maatregel uit eene geldleening zouden worden gedekt. ¹⁾

Landstorm.

Gevraagd werd hoe het staat met de Landstormwet, of zij in voorbereiding is en of eenig uitzicht kan worden gegeven op hare spoedige indiening.

Bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen der militairen.

Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbeegroting den Minister dank werd gebracht voor zijne gunstige beschikking, die mogelijk maakt, dat aan militairen, die den Zondag met verlof gaan, wordt vergund eerst des Maandagsochtends in de kazerne terug te keeren, maar daaraan werd toegevoegd, dat er commandeerende officieren zijn, die de hierbedoelde beschikking niet schijnen te kennen, heeft de Minister geantwoord, te moeten betwijfelen, dat zijne desbetreffende bevelen door enkele commandeerende officieren niet zouden opgevolgd worden. Hij deed daarbij echter opmerken, dat de beslissing in elk bijzonder geval aan de commandeerende officieren is gelaten, tot wier bevoegdheid zulks volkomen behoort. Sommige leden brachten dit alles in herinnering, nu nog steeds klachten worden vernomen, dat 's Ministers beschikking in deze niet wordt uitgevoerd; in het bijzonder wezen zij hier op Leeuwarden, waar de vergunning om na Zondagsverlof des Maandagsochtends in de kazerne terug te keeren, niet wordt gegeven, hoewel, naar deze leden hadden vernomen, in het begin van de maand Juli, toen het te Leeuwarden kermis was, aan de militairen wel een geheele Maandagmorgen vrijaf is gegeven. Deze leden waren van oordeel, dat het hier en daar niet voldoen aan 's Ministers beschikking ligt aan de wijze van inkleeding van de missive, in den aanvang van het vorige jaar aan de inspecteurs van de verschillende wapens ter zake van terugkeer van verlof op Maandagmorgen gezonden. Die missive toch moet, naar men vernomen had, zoodanig zijn ingericht, dat van het geven van bepaalde bevelen door den Minister geen sprake is, maar de Minister zijne denkbeelden ter zake in overweging geeft, het aan de commandeerende officieren overlatende om naar eigen goedvinden te beslissen of de terugkeer op Maandagmorgen al dan niet zal worden toegestaan. Deze leden zouden wenschen, dat de Minister zijne meening opnieuw, maar dan in meer stelligen, bevelenden vorm aan de commandeerende officieren mededeelde. Zij herinnerden aan zijne verklaring, ten vorigen jare in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December afgelegd, dat hij, zoover noodig, gaarne nader omtrent deze aangelegenheid zijne bedoeling zoude kenbaar maken.

Evenals ten vorigen jare werd ter sprake gebracht, dat er in de kazernes vóór en na de maaltijden niet de gelegenheid wordt gegeven om te bidden. Naar aanleiding van hetgeen ten vorigen jare zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge behandeling van hoofdstuk VIII der Staatsbegroting over dit punt is voorgevallen en met het oog op de bezwaren, door den Minister toen tegen het denkbeeld te berde gebracht, wenschten sommige leden nog eens duidelijk, tot wegneming van mogelijk misverstand, te doen uitkomen, dat zij geenszins bedoelen, dat een formulier-gebed zal worden voorgelezen, maar slechts dat, waar de maaltijden der militairen steeds onder toezicht plaats vinden, er een oogenblik stilte zal worden gelast, opdat een ieder naar zijne godsdienstige overtuiging zal kunnen handelen.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December verklaard, dat hij de zaak nog wel zou willen overwegen, maar twijfelde, of hij tot een ander, dan het toen medegedeelde, besluit zou kunnen komen.

Men sprak de hoop uit, dat de Minister door nadere overweging nog tot

¹⁾ De Commissie van Rapporteurs teekent hierbij aan, dat bedoeld wetsontwerp inmiddels bij Koninklijke boodschap van 21 October bij de Tweede Kamer is ingediend en daarin eene andere wijze van dekking der uitgaven voor het benodigde materieel wordt voorgesteld.

de overtuiging zoude komen, dat aan den maatregel, in dezen eenvoudigen vorm, geen overwegende bezwaren kunnen kleven en hij dan de spoedige invoering daarvan zoude bevorderen.

Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegroting werd geklaagd, dat de officieren niet altijd beletten, dat op marsch liederen worden gezongen, die het godsdienstig of zedelijk gevoel van sommige manschappen kwetsen, heeft de Minister in de Memorie van Antwoord verklaard, dat dit ongetwijfeld afkeuring verdiende en medegedeeld, dat er sedert jaren dan ook naar wordt gestreefd om in deze aangelegenheden verbetering te brengen. Ook thans weer werden klachten geuit over het zingen op marsch van liederen, die aanstootelijk zijn of geschikt om tucht en discipline te ondermijnen. In het bijzonder werd hier gewezen op een ingezonden artikel, in de maand September j.l. in de *Nieuwe Rotterdamsche courant* opgenomen en door een milicien met zijn naam ondertekend, waarin wordt medegedeeld, dat een geheel bataljon miliciens op den heen- en terugmarsch naar en van het oefeningsterrein en in den rusttijd tusschen de oefeningen, in tegenwoordigheid van meerderen en zonder dat dezen ook maar een poging deden om dit te beletten, uit volle borst den socialistmarsch en andere dergelijke liederen hebben gezongen.

Gevraagd werd, of dit geval ter kennis van den Minister is gekomen en zoo ja, of door hem maatregelen zijn getroffen om herhaling te voorkomen. Ook zoude men wenschen, dat beter werd gewaakt tegen het misbruiken van Gods naam, het vloeken en het bezigen van liederlijke taal, dat in het leger nog lang niet tot de zeldzaamheden behoort en waaraan niet alleen onderofficieren en korporaals, maar ook officieren zich wel eens schuldig maken.

In herinnering werd verder gebracht, dat vanwege de Nationale Christen-officierenvereniging tot den Minister op het einde van het vorige jaar een verzoekschrift is gericht tot het in overweging nemen van enkele maatregelen, de bevordering van de godsdienstige en zedelijke belangen der militairen betreffende, en dat op dit adres tot heden toe geen antwoord werd ontvangen. Men verzocht te mogen vernemen, waarom tot dusverre het antwoord is uitgebleven en of het binnen niet al te langen tijd mag worden te gemoet gezien.

Eindelijk werd er in dit verband op gewezen, dat het meermaals voorkomt, dat bij gelegenheid van kermissen of andere volksfeesten, uit de cantinefondsen gelden worden verstrekt aan de militairen tot het bijwonen van voorstellingen in café-chantants of van andere publieke vermakelijkheden van meer of minder gering allooi. Verwekt dit eenerzijds ergernis, omdat men meent, dat het niet kan liggen op den weg van de militaire autoriteiten om het bezoeken van publieke vermakelijkheden in de hand te werken, aan den anderen kant geeft het aanleiding tot begrijpelijke ontevredenheid, omdat hier geld wordt besteed, waarop ook zij aanspraak hebben, die door gemoedsbezwaren worden verhinderd aan dergelijke vermaken deel te nemen.

Ten slotte werd in herinnering gebracht, dat de Minister ten vorigen jare in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December heeft verklaard, dat hij gaarne steun zoude willen toezeggen aan de zijns inziens zeer te waardeeren Militaire Tehuizen en zou willen overwegen, of die steun ook in materielen zin zou kunnen worden verleend, om zodoende den bloei dezer Tehuizen te bevorderen. Gevraagd werd, of de Minister de gelegenheid heeft gevonden om deze aangelegenheid te overwegen, en zoo ja, tot welke resultaten hij daarbij is gekomen.

Van andere zijde werd de wensch uitgesproken, dat de Minister, zoo hij aan de Militaire Tehuizen financieelen steun mocht willen verleen, dit zoude doen in zoodanigen vorm, dat niet alleen inrichtingen met Christelijk karakter, maar ook meer neutrale inrichtingen daarvoor in aanmerking zouden kunnen komen. Naar men dezerzijds meende, zouden objectieve voorwaarden moeten worden gesteld en zou iedere inrichting, die daaraan voldeed, op financieelen steun van Rijkswegen aanspraak moeten kunnen maken. Zoo zou de oprichting ook van neutrale Militaire Tehuizen in de hand kunnen worden gewerkt.

Verkoop van sterken drank in cantines.

Evenals in vorige jaren het geval was, werd ook thans het vraagstuk van den verkoop van sterken drank in de cantines ter sprake gebracht.

Enkele leden konden niet inzien, dat het standpunt, hetwelk de Minister tegenover dit vraagstuk inneemt en dat door hem meermalen, laatstelijk bij de openbare beraadslaging over de loopende Oorlogsbegrooting in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December is uiteengezet, het juiste is. Naar zij meenden, beschouwt de Minister deze aangelegenheid uit een militair oogpunt, terwijl zij uit een oogpunt van zedelijkheid moet worden gezien. Deze leden meenden, dat aldus moet worden geredeneerd. De ouders zijn verplicht volgens de wet hunne zoons voor de vervulling van militieplicht tijdelijk over te geven aan de militaire autoriteiten en het toezicht op deze jongelieden gaat dus van de ouders op deze autoriteiten over. Zooals het tot dusverre de taak van de ouders was om de jongelieden voor verleiding in welken vorm ook te behoeden, zoo is daartoe voortaan de militaire autoriteit geroepen. De ouders, door de wet ter zijde gesteld, hebben recht dit van haar te eischen. Plaatst men zich op dit standpunt en weet men, dat de jeugdige miliciens door de in de cantines geboden gelegenheid bijna onwillekeurig tot het in misbruik zoo licht ontaardende geregelde gebruik van sterken drank worden genoopt, dan kan men als overheid niet anders dan komen tot het uitvaardigen van een algeheel verbod van drankverkoop in de cantines. Op zoodanig verbod drongen deze leden dan ook nogmaals met ernst en nadruk aan.

Andere leden konden zich met 's Ministers beleid in deze wel vereenigen. Ook hun kwam het beter voor in de cantines het verkrijgbaar stellen van sterken drank niet onvoorwaardelijk te verbieden, maar het verkoopen — zooals geschiedt — slechts op enkele bepaalde uren toe te staan, en daaraan voldoende toezicht te verbinden. Sommigen zouden in deze richting zeer ver willen gaan en de gelegenheid tot drankverkoop tot een half uur per dag willen beperken.

Behandeling van militairen.

Werden ten vorige jare in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegrooting eenige staaltjes vermeld van het willekeurig en onrechtvaardig straffen van militairen door hunne officieren en werd toen geklaagd, dat de officieren somtijds onoordeelkundig en met weinig tact tegenover hunne ondergeschikten optreden, thans werd betoogd, dat het gerechtvaardigde en gegronde van klachten van dezen aard uit menig feit, dat sinds dien tijd is voorgevallen, kan worden opgemaakt. Een vijftal van deze feiten werd besproken.

Vooreerst werd gewezen op eene reeks feiten, onder den titel „Militaire bloemlezing”, opgesomd in een ingezonden artikel, dat in de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 20 Augustus jl. werd opgenomen. Al moge nu ook in een volgend nummer van 23 Augustus jl. van het genoemde dagblad er op zijn geweest, dat de voorstelling van zaken in het bedoelde artikel overdreven was te achten, toch zoude men er prijs op stellen, dat over het gebeurde het volle licht komt te schijnen en verzocht men daarom den Minister, zoo zoo hij dit niet reeds mocht hebben gedaan, daarnaar een onderzoek te willen instellen en de Kamer met de resultaten daarvan in kennis te stellen.

Enkele leden achtten het hier niet ondienstig al dadelijk te verklaren, dat hun bij onderzoek de onjuistheid was gebleken van de bewering in het bedoelde ingezonden artikel, dat in den dienst bij het verleenen van verlof willekeur plaats vindt in dien zin, dat aan den eenen militair een verlof wordt geweigerd in omstandigheden, waarin het den anderen verleend is geworden.

In de tweede plaats werd het geval genoemd van een korporaal te 's Gravenhage, die bij een twist in een bierhuis door een slag met een biljart-queue getroffen, naar het militair hospitaal werd overgebracht en daar door den met den dienst belasten officier van gezondheid, hoewel deze herhaaldelijk was gewaarschuwd, dat het hier een ernstig geval betrof, eerst zoo laat en met zoo weinig zorg is behandeld, dat hij kort daarop is bezweken. Men verzocht van den Minister te mogen vernemen, of door de autoriteiten naar dit geval een onderzoek is ingesteld, wat dat onderzoek geleerd heeft en of daarin termen zijn gevonden om den officier van gezondheid voor zijne oogen-schijnlijk onverantwoordelijke handelwijze te straffen.

Het derde geval, dat zeer de aandacht had getrokken, was het gebeurde te Utrecht, waar bij eene oefening een milicien op onmenschelijke wijze is

mishandeld geworden. De daaraan schuldige officier schijnt in zoverre te zijn gestraft, dat hij naar een ander garnizoen is overgeplaatst en toen kort daarop de tijd voor zijne bevordering was aangebroken, niet is bevorderd. Maar de uitwerking van deze straf is voor den betrokken officier vrijwel weer weggenomen, toen hij eenige maanden later toch werd bevorderd; het eenige nadeel toch uit zijn vergriep voortvloeiend, is voor hem geweest eene verlaging in de ranglijst met één nummer. Te minder achtte men deze lichte straf aan dit ernstig vergriep geëvenredigd, omdat de reserve-sergeant, die aan de zaak ruchtbaarheid gaf, in stede daarvoor van zijne meerderen eene tevredenheidsbetuiging te erlangen, met degradatie en overplaatsing werd gestraft, een voorzeker zware straf, waar deze sergeant aan de Hoogeschool te Utrecht studeerde. Men wenschte te vernemen, of de Minister zich met het optreden van de militaire autoriteiten in deze zaak heeft vereenigd en waarom aan den bovenbedoelden officier geen zwaardere straf is opgelegd.

Andere leden meenden, dat de reserve-sergeant aan zich zelf te wijten heeft, dat hij een ernstige bestraffing heeft ondergaan. In stede toch van zijne chefs met het feit der mishandeling in kennis te stellen, heeft hij de zaak in handen gesteld van de redactie van *Het Volk* en zoo dus niet den goeden weg bewandeld. Deze leden wilden echter met dit op den voorgrond te stellen niet geacht worden partij te trekken voor den officier, die de mishandeling bedreef; zij meenden zonder nadere toelichting niet in staat te zijn de zaak zelve te beoordeelen.

Enkele leden wenschten in dit verband het denkbeeld in overweging te geven om elke week in elke kazerne een hoofdofficier te doen zitting houden tot wien de militairen zich zouden kunnen wenden, ten einde met hem vrijelijk verkeerde toestanden in het leger te bespreken. Geschiedde dit, dan zouden de militairen, naar zij meenden, er niet zoo gemakkelijk toe worden gebracht om, met voorbijgang van hun chefs, aan personen buiten het leger hunne grieven bloot te leggen. Zij meenden te weten, dat ook ten tijde van de woelingen in dit voorjaar een soortgelijke maatregel is getroffen.

In het vierde plaats kwam ter sprake het geval van den sergeant te 's Hertogenbosch, die, gestraft met vier dagen arrest, daarover zijn beklag indiende bij den kolonel en zelfmoord pleegde, toen door dezen de straf in 8 dagen arrest was veranderd. Ook dit geval in het bijzonder had zeer de aandacht getrokken, zoowel omdat hier door de autoriteiten zeer onmenskundig schijnt te zijn gehandeld, als omdat het hier gold een militair, die goed stond aangeschreven. Men drong dan ook algemeen op inlichtingen omtrent deze treurige zaak aan.

In de vijfde plaats werd nog door één lid gewezen op een geval, dat te Kampen is voorgekomen, waar aan een soldaat, die op het punt stond vader te worden, verlof werd geweigerd om in het huwelijk te treden.

Voorts werd nog de aandacht gevestigd op allerlei feiten en handelingen, waaruit blijkt, dat de officieren voor kleine geriefelijkheden en tegemoetkomingen, die aan de manschappen den dienst zooveel aangenerender zouden kunnen maken, geen oog hebben en dat zij uit onnadenkendheid en soms uit sleur voor hen den dienst zelfs zwaarder maken dan noodig is. Zoo schijnt men wel op Zaterdagmiddag, wanneer de manschappen zich juist van schoone onderkleeding hebben voorzien, hen allerlei oefeningen, als slootjesspringen, te laten verrichten, met het gevolg, dat zij, den sprong te kort nemende en in het water te recht komende, in groote ongelegenheid geraken. Zoo schijnen de manschappen over zoo weinig kleeding te kunnen beschikken, dat zij, van marschen en oefeningen doornat thuis komende, zooals in dezen zomer zoo menigmaal geschiedde, hunne natte kleeding aan het lijf moeten laten drogen. Waarom dan althans bij de kazernes den manschappen niet de gelegenheid geboden om hunne kleeding spoediger gedroogd te krijgen? Waarom niet eene groote ongeriefelijkheid voor de manschappen weggenomen door hen bij manoeuvres één stuk onderkleeding meer te doen verstrekken?

In dit verband werd ook gewezen op hetgeen in het *Sociaal Weekblad* van 26 September j.l., onder den titel „Zacht en Vaderlijk”, wordt medegedeeld omtrent ergerlijke feiten, waartoe eene oefening van te Breda in garnizoen liggende troepen dezen zomer aanleiding moet hebben gegeven. Gevraagd werd, of de feiten, die in dat weekblad genoemd worden, juist zijn: zoo ja, dan wenschten sommige leden te constateeren, dat de bedoelde oefening in strijd met alle menschelijk gevoel is gehouden.

Een der leden deelde mede, dat hij een persoonlijk onderzoek hieromtrent had ingesteld en daarbij tot de overtuiging is gekomen, dat de voorstelling van zaken, in het *Sociaal Weekblad* gegeven, geenszins overdreven is te achten.

Men zoude het op prijs stellen door den Minister omtrent deze aangelegenheid te worden ingelicht en zoo hetgeen in het *Sociaal Weekblad* voorkomt, waarheid mocht bevatten, te vernemen, welke maatregelen de Minister genomen heeft om voortaan dergelijk optreden van de militaire autoriteiten onmogelijk te maken.

Enkele leden verklaarden niet te begrijpen, waarom de officieren bij manoeuvres onder betere conditiën moeten verkeerden dan de manschappen en dit zoowel wat betreft de bepakking, die de soldaten hebben te dragen als de minder goede legering, waarmede zij zich hebben tevreden te stellen. Deze leden zouden wenschen, dat er in deze meerdere gelijkheid mocht komen.

Tegen deze laatste beschouwingen werd van meer dan ééne zijde opgemerkt, dat moeilijk gelijkheid tusschen officieren en soldaten kon worden geëischt. De eersten staan zoowel hiërarchisch als in leeftijd boven de anderen en mogen daarom naar vrij algemeen gehuldigde maatschappelijke opvattingen ook ten aanzien van materiele behoeften hogere eischen stellen. Overigens is het ook niet juist, dat de officieren zonder bepakking de manoeuvres volgen en evenmin, dat zij te allen tijde worden ingekwartierd. Moet de troep bivakkeeren, dan is er voor de officieren van inkwartiering geen sprake.

Schadeloosstelling wegens het doen van transporten.

Door enkele leden werd er op gewezen, dat de bedragen van schadeloosstelling wegens het verschaffen of beschikbaar houden van middelen van vervoer, overeenkomstig de bepalingen van de herhaaldelijk gewijzigde wet van 14 September 1866 (*Staatsblad* n°. 138) betrekkelijk de transporten en leverantiën te laag zijn gesteld en herziening eischen. Meer en meer toch wordt van hen, die de middelen van vervoer hebben te verschaffen, geëischt, dat zij niet den kortsten weg, naar welken de schadeloosstellingen zijn berekend, zullen volgen, maar groote omwegen zullen maken, hetgeen om redenen van tactischen aard noodig wordt geoordeeld. Ook gebeurt het, dat de voerlieden worden verplicht de koffers en bagage van de officieren uit kampementen of kantonementen op te halen, waarvoor dan geene vergoeding wordt gegeven. Of zijn wellicht, zoo vroegen deze leden, de voerlieden, die aangenomen worden tot het verrichten of leveren van transportdienst, naar de bepalingen der wet niet gehouden langs omwegen de plaats van bestemming te bereiken en zonder vergoeding de bagage van de officieren te gaan halen, en staat het hun dus vrij dit te weigeren waar het hun mocht worden gelast?

Incompleet aan officieren en kader.

Van verschillende zijden werd opgemerkt, dat het incompleet aan officieren en de vraag, hoe aan het voor het leger noodige kader te komen, brandende vraagstukken zijn, die thans, nu ons leger wordt uitgebreid en opnieuw georganiseerd, niet genoeg de aandacht kunnen trekken. Dat ten aanzien van het incompleet aan officieren de toestand verre van gunstig is, blijkt uit den staat A, stuk N°. 4, als bijlage van de Memorie van Toelichting overgelegd. Ontbraken op 1 Juli 1902 bij het wapen der artillerie 53, bij dat der genie 17 en bij dat der cavalerie 5 luitenants, op 1 Juli van dit jaar bedroegen deze cijfers 62, 16 en 7. Bij de infanterie was het tekort aan luitenants op 1 Juli van het vorige jaar 72 en op 1 Juli jl. 69 maar daaruit mag geenszins worden opgemaakt, dat hier de toestand vooruitgaande zoude zijn, omdat niet moet worden voorbijgezien, dat sedert het vorige jaar omstreeks 20 luitenants van hunne detachering bij het Nederlandsch-Indische leger zijn ontheven en bij den dienst van het leger hier te lande zijn teruggekeerd. Dat ook de Minister den toestand als zorgesichend beschouwt en meent, dat maatregelen ter verbetering noodig zijn, blijkt wel uit zijn voorstel tot herziening van de officiers-traktementen en uit hetgeen tot toelichting van dit voorstel in de Memorie van Toelichting wordt gezegd omtrent de zich meer en meer openbarende neiging van de officieren om het leger te verlaten en in burgerbetrekkingen over te gaan, „op die wijze in zeer bedenkelijke mate het toch al aanzienlijke „incompleet vergrootend, dat tengevolge van den minderen toeloop naar

Cadettenschool en Koninklijke Militaire Academie reeds te constateeren valt". Meent de Minister echter, zoo vroeg men, dat met de herziening van de officierstraktementen alleen, in dezen zorgwekkenden toestand voldoende verbetering zal kunnen worden gebracht, of denkt hij bovendien nog tot andere maatregelen, en zoo ja, tot welke dan, zijn toevlucht te nemen?

Ook bij het kader van de infanterie en de artillerie neemt het incompleet, zooals uit de telken jare bij de begrooting overgelegde sterkte-staten blijkt, hand over hand toe; bij de infanterie bedroeg het tekort aan korporaals, tambouers en hoornblazers op 1 Juli 1901, 1902 en 1903 respectievelijk 386, 465 en 681 en bij de artillerie 225, 253 en 319. Wordt daarbij bedacht, dat er tot dusverre slechts op eene sterkte van 54 bataljons infanterie behoefde te worden gerekend, maar dat in de naaste toekomst 72 bataljons infanterie en bovendien nog de landweer geëncadreerd zullen moeten worden, dan zou het zeker getuigen van luchthartigheid, zoo ook ten aanzien van het kadervraagstuk de toekomst niet met zorg werd te gemoet gezien. Men zoude het dan ook zeer op prijs stellen te vernemen, welke maatregelen de Minister denkt te treffen om dit netelige vraagstuk tot oplossing te brengen of althans zijne oplossing te doen naderen.

Sommige leden meenden, dat het meest doeltreffende middel hier zoude zijn eene betere regeling zoowel van de financieele positie der onderofficieren als van de rechtspositie van het mindere kader. Men behandelde verder het kader op tegemoetkomende en oordeelkundige wijze, breke met bestaande sleur en make het den dienst zoo aangenaam mogelijk door het wegnemen van kleine ongemakken en nadeelen van financieelen of anderen aard en het toestaan van allerlei geriefelijkheden. Een geval als dat van den onderofficier te 's-Hertogenbosch, die zelfmoord pleegde omdat zijne superieuren hem op onmenschkundige wijze hebben behandeld, doet onnoemlijk veel kwaad en moge voortaan den officieren tot waarschuwend voorbeeld strekken en hen tegen herhaling zooveel mogelijk doen waken.

Gewezen werd in dit verband ook op de minder gunstige conditie, waarin vooral de gehuwde onderofficieren verkeerden bij tijdelijk verblijf buiten hun garnizoen, waarop in het bijzonder in dit voorjaar de aandacht was gevallen. Terwijl een onderofficier in zoodanig geval 30 cents per dag ontvangt, moet hij in de onderofficiersmenage meestal \pm 43 cents storten en dus dagelijks 13 cents bijleggen. Ook werd hier de aandacht gevestigd op de bestaande bepaling, dat van gepensioneerde onderofficieren, die eene andere Rijksbetrekking bekleeden, de gezamenlijke verdiensten niet meer dan f1000 mogen bedragen. Bestaat er voor deze bepaling, die voor de betrokken personen onaangenaam moet zijn, een goede grond en zou het aan bedenking onderhevig zijn haar af te schaffen?

Gevraagd werd het incompleet aan officieren te mogen kennen op 1 November van dit jaar.

Reservekader.

De leden, die met zorg het incompleet aan officieren en kader van jaar tot jaar zagen stijgen, hadden met groot leedwezen de mededeelingen op bladz. 23 van de Memorie van Toelichting ten aanzien van de belangrijk lagere raming voor het reservekader gelezen. De vermelding daár, dat de toeloop tot het reservekader, die blijkens de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegroting en de mededeelingen door den Minister in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December 1902 verstrekt, in de laatste jaren gestadig en in belangrijke mate was afgenomen, alweer geringer is gebleken en dat voorts de ervaring heeft geleerd, dat niet op de aanwezigheid van gereëngageerden behoefte gerekend te worden, werpt, naar zij meenden, op den tegenwoordigen staat van het eens zoo bloeiende reservekader een treurig licht. Dat de toestand zoo geworden is en het reservekader geheel in discredit is geraakt, behoeft, naar deze leden meenden, trouwens niet de minste verbazing te wekken en is van de zijde der Kamer meer dan eens voorspeld. De Minister heeft het reservekader, dat niet zijne instemming heeft en welks militaire waarde naar zijne meening te wenschen overliet, al te forsch aangevat door de daaromtrent bestaande bepalingen zoodanig te wijzigen, dat thans met de militaire eischen te veel en met de eischen van de burgermaatschappij te weinig rekening wordt gehouden. Wel heeft de Minister dit ontkend en zoowel

bij de schriftelijke als bij de mondelinge behandeling van de loopende Oorlogsbegroting als zijne meening te kennen gegeven, dat de terugloop van het reservekader in hoofdzaak verband zou houden met het in werking treden der Militiewet 1901, omdat de meerderheid van de belanghebbenden de vraag, op welke wijze zij het gemakkelijkst en met den minsten persoonlijke druk hunne aanstaande militaire plichten kunnen vervullen, beantwoordt in dien zin, dat zij de voorkeur geven aan de vervulling van de gewone militieplichten boven eene verbintenis bij het reservekader, maar dit betoog, zoo meende men, vermag den Minister geenszins vrij te pleiten. Immers had hij van te voren dit gevolg kunnen voorzien en er zich daarom van behooren te onthouden ten aanzien van het reservekader eene nieuwe en strengere regeling, waarbij aan allerlei tot dusverre bestaande voorrechten een einde werd gemaakt, in te voeren op een tijdstip, waarop de geneigdheid om tot dit kader toe te treden, ten gevolge van het in werking treden van de Militiewet 1901, toch reeds minder groot dan vroeger moest zijn. Ten vorigen jare heeft de Minister in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December verklaard, dat naar zijne meening er nog wel een jaar zou kunnen worden gewacht alvorens te overwegen, of het wenschelijk is de nieuwe regeling ten aanzien van het reservekader, die toen nog niet volledig kon hebben doorgewerkt, weder te wijzigen. Met die regeling, meende de Minister, kon de proef worden genomen. Terwijl men dit in herinnering bracht, vroeg men, of de Minister thans nog niet het oogenblik gekomen acht om tot deze wijziging over te gaan. Men vreesde, dat, wordt daarmede nog langer gewacht, het te laat zal zijn en de zoo nuttige instelling van het reservekader, reeds thans zoo in discredit, tot nieuw leven niet meer zal zijn te wekken. Men verzocht omtrent de juiste sterkte van het reservekader eenige inlichtingen te mogen ontvangen. Ten vorigen jare werd in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting medegedeeld, dat zich bij het wapen der infanterie van 1 Juni tot 1 November 1901 verbonden 112 personen, terwijl dit aantal gedurende hetzelfde tijdvak in 1902 bedroeg 41 personen. Gevraagd werd hoeveel reservisten der 1ste categorie zich bij het genoemde wapen van 1 November 1902 tot 1 November 1903 hebben verbonden en hoeveel in dat tijdperk zijn bevorderd tot reserve-korporaal, reserve-sergeant, vaandrig en reserve-officier. Verder deelde de Minister ten vorigen jare in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December mede, dat er toen waren 829 reserve-onderofficieren, 172 vaandrigen en 80 officieren, tegen 777 reserve-onderofficieren, 154 vaandrigen en 68 officieren in 1901. Men vroeg, welke thans deze cijfers zijn. Hoeveel reserve-officieren zijn er voortgekomen uit het reserve-kader en hoeveel uit het leger? Hoeveel van de vrijwilligers, opgegeven in den als bijlage bij de Memorie van Toelichting overgelegden staat F, behooren in de verschillende graden tot het reservekader der 2de categorie?

Andere leden verklaarden tegen een terugkomen op de thans ten aanzien van het reservekader van kracht zijnde regeling bezwaar te hebben. Huns inziens werd tot aan de invoering van deze regeling te veel rekening gehouden met de maatschappelijke eischen en de studiebelangen, doch kwam de militaire opleiding van den reservist te weinig tot haar recht en liet dientengevolge de militaire waarde van het reservekader te wenschen over.

Evenals ten vorigen jare werd eenerzijds aangedrongen op intrekking van de beschikking, waarbij een einde is gemaakt aan het houden van nachtverblijf buiten de kazerne door de kaderreservisten, en werd anderzijds betoogd, dat het houden van nachtverblijf buiten de kazerne, zelfs onder militair toezicht, in de practijk tot overwegende bezwaren aanleiding zou geven.

Opgemerkt werd, dat althans in sommige garnizoenen de kaderreservisten elken avond tot 12 uur uit de kazerne afwezig mogen zijn en gevraagd werd, of het niet wenschelijk moet worden geacht voor de terugkomst in de kazerne een vroeger uur te bepalen.

De klacht werd vernomen, dat ook de oefening des zomers voor het reservekader veel te wenschen overlaat; men meende trouwens, dat dit ook niet anders kan, daar de opleiding der miliciens allen tijd in beslag neemt.

De aandacht werd er op gevestigd, dat de eischen, gesteld voor den reserve-2de-luitenant om tot 1ste-luitenant te worden bevorderd, althans wat den duur van den dienstdag betreft, te zwaar zijn. De dienstdag is 9 maanden en maakt dus, wanneer per jaar ééne maand wordt gediend, dat eerst na negen

jaren bevordering zal kunnen plaats vinden, Dit moet, naar men meende, ten gevolge hebben, dat de reserve-2de-luitenants hun ontslag zullen nemen. Gevraagd werd, of niet eene regeling zou kunnen worden getroffen, die met de eischen, welke het maatschappelijk leven stelt, meer rekening houdt, zonder aan de militaire opleiding van den reserve-officier schade toe te brengen.

Er werd op gewezen, dat in den loop van dit jaar een reserve-officier werd gebracht voor een raad als bedoeld in art. 20 der wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 119). Aangezien eene dergelijke terechtstelling in het algemeen niet van gunstigen invloed kan zijn op de burgerlijke loopbaan, meende men, dat voortaan in dergelijke gevallen met grootere omzichtigheid behoort te worden opgetreden.

Naar aanleiding van dit geval kwam de rechtstoestand van de reserve-officieren, vergeleken met dien van de militaire officieren van de landmacht, ter sprake en werd er op gewezen, dat na de totstandkoming van de „Bevorderingswet voor de Landmacht 1902”, voor de laatstbedoelde officieren de gelegenheid van het brengen voor een raad van onderzoek veel deugdelijker is geregeld, dan voor de reserve-officieren, ten aanzien van wie zoodanig onderzoek in art. 20 van de wet van 2 Mei 1897 (*Staatsblad* n°. 119) op de reserve van de landmacht en het Koninklijk besluit van 11 December 1897 (*Staatsblad* n°. 259), betreffende de wijze van werken van den raad, bedoeld bij art. 20 der genoemde wet, regeling heeft gevonden. Zoo is in art. 44 van de „Bevorderingswet voor de Landmacht 1902” voorgeschreven, dat de lastgeving om een officier voor een raad van onderzoek te brengen, uitdrukkelijk moet vermelden, welk feit of welke feiten de Minister onderzocht wenschte te zien, maar kan, volgens art. 12 van het genoemde Koninklijk besluit, ten aanzien van een reserve-officier worden volstaan met eene memorie, houdende duidelijke omschrijving van het geval, waaromtrent advies verlangd wordt. Zoo kan de raad bij den reserve-officier volstaan met het antwoord op de vraag of er termen zijn tot een niet-eervol ontslag, terwijl ten aanzien van den officier van het leger de vraag beantwoord moet worden of er op grond van een of meer der ten laste gelegde en naar overtuiging bewezen feiten termen zijn tot niet-eervol ontslag. Zoo kent wel de Bevorderingswet, maar niet de wet op de reserve van de landmacht, de instelling van een raad van appèl. Gevraagd werd, of de Minister niet zoude willen bevorderen, dat het genoemde Koninklijk besluit zoodanig werd gewijzigd, dat althans de wijze van werken van den daarbedoelden raad aan die van een raad van onderzoek zooveel mogelijk gelijk zoude worden.

Militie-officieren en militie-kader.

Sommige leden zouden gaarne eene opgave willen ontvangen van het aantal miliciens, dat zich bij elk der regimenten infanterie, cavalerie, artillerie en bij de genie vrijwillig heeft aangemeld om te worden opgeleid 1°. tot militie-luitenant en 2° tot miliciens-sergeant en miliciens-korporaal. Hoevelen van deze militairen zijn werkelijk in opleiding genomen en hoevelen behoorden tot de zoogenaamde viermaanders? Zijn er, behalve de personen, die zich vrijwillig hebben aangemeld, ook nog ingelijfden overeenkomstig de bepaling van art. 106 der Militiewet 1901 voor kaderopleiding *aangevozen* en zoo ja, hoe groot was hun aantal en op welke wijze waren zij over de verschillende wapens verdeeld. Men had vernomen en ook in een van onze dagbladen is een bericht in dezen zin opgenomen, dat althans in sommige garnizoenen bepaald geschikte personen, die zich vrijwillig voor kaderopleiding hadden aangemeld, zijn voorbijgegaan en in hunne plaats andere ingelijfden, die zich niet hadden opgegeven, zijn aangewezen. Mocht dit het geval zijn, dan zou hier dus in strijd met de bepaling van art. 106 der Militiewet zijn gehandeld en zou dit ook van invloed zijn geweest op de loting ter aanwijzing van de manschappen, die het blijvend gedeelte hebben te vormen. Daarom zou men er prijs op stellen omtrent de regelen bij toepassing van dit wetsartikel nauwkeurig en omstandig te worden ingelicht.

Gevraagd werd, of men ingelijfden bij de militie, die zich vrijwillig hebben aangemeld om tot een rang te worden opgeleid en die niet tot het blijvend gedeelte behooren, toch langer dan 8½ maand of, zoo zij tot de zoogenaamde viermaanders behooren, langer dan vier maanden onder de wapenen tracht te houden.

Verscheidene leden zouden gaarne in de gelegenheid worden gesteld om kennis te nemen van de circulaires van den inspecteur der infanterie omtrent de opleiding van het militiekader.

Ten aanzien van het Koninklijk besluit van 27 Juli 1903, (*Staatsblad* n°. 249), „houdende voorloopige vaststelling van de regeling van de opleiding en de „benoeming van ingelijfden bij de militie te land tot den officiersrang bij het „wapen der infanterie, zoomede tot regeling van de opleiding voor bevoorde- „ring van militie-officieren bij dat korps”, en de uitvoerende bepalingen te dien aanzien vastgesteld, werd gevraagd, of de eischen, in artikel 2, punt 1, voor toelating gesteld, niet te zwaar zijn. Men meende verder, dat eene clause als is opgenomen in de engagements-akte, dat men zich moet verbinden onder voorwaarden vastgesteld of „nader vast te stellen”, zoowel bij militie als landweer, de jongelieden van het aangaan van eene verbintenis tot aspirant-militie-officier zal terughouden en voor hunne ouders of voogden eene reden zal zijn om hen daartegen te waarschuwen. Ook de bepaling van artikel 9 van genoemd Koninklijk besluit, dat men, niet slagende voor het examen van militie-officier, *verplicht* is, andermaal de opleiding te volgen, zonder dat zelfs sprake is van keuze van het tijdstip van deze opleiding voor den tweeden keer, kan, naar men meende, niet strekken om tot het aangaan der verbintenis aan te moedigen en dit nog te minder, omdat, volgens art. 10, sub. 3, eene benoeming tot militie-officier niet zeker is, wanneer men het examen met gunstigen uitslag heeft afgelegd. Ook zal, naar men vreesde, op het aangaan van eene verbintenis niet gunstig werken de omstandigheid, dat geene grenzen zijn aangegeven voor de tijdperken van verblijf onder de wapenen ter opleiding voor bevordering en dat niet is bepaald, tot welken rang een militie-officier kan klimmen. Gevraagd werd verder, of er geldelijke voordeelen zijn verbonden aan de positie van militie-officier.

Jaarlijks zouden 20 à 25 personen tot den officiersrang bij een regiment infanterie kunnen worden opgeleid. Men vreesde, dat dit getal op verre na niet zou worden bereikt, indien niet de toetreding gemakkelijk en de opleiding aantrekkelijk en populair werd gemaakt en indien niet de dienst onder de wapenen zooveel doenlijk werd aangepast aan de maatschappelijke belangen der dienstplichtigen. Ook werd gevraagd, hoe men tot het getal 20 à 25 per regiment is gekomen.

Vorbereidend militair onderricht.

Ten vorige jare werd in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting eene opgave verstrekt van het aantal gemeenten, waarin gedurende dien winter voorbereidend militair onderricht werd gegeven en van het aantal jongelieden, dat aan bedoeld onderricht deelnam. Men verzocht soortgelijke opgaven te mogen ontvangen voor dit najaar. Gevraagd werd verder, door welke personen in den aanstaanden cursus het voorbereidend militair onderricht zal worden gegeven en of onder hen zich bevinden gepasporteerde onderofficieren en militie-onderofficieren en zoo ja, hoever dan van elk der beide categorieën. Ook werd gevraagd, of het legerbestuur reeds resultaten heeft kunnen bespeuren van het vormen van voorgangers in de gymnastiek, in het bijzonder in plattelandsgemeenten, waarvan in de Memorie van Toelichting bij de loopende Oorlogsbegrooting sprake was. Meermalen werd getracht aansluiting te verkrijgen aan het gymnastiek-onderwijs in de verschillende gemeenten. Gevraagd werd, in hoeverre men daarin is geslaagd.

Sommige leden zouden wenschen, dat het voorbereidend militair onderwijs niet op Zondag zou worden gegeven, zooals thans wel plaats vindt, waartegenover door andere leden er op werd gewezen, dat velen, die aan dit onderricht deelnamen, slechts den Zondag daarvoor beschikbaar hebben. Wordt zorg gedragen, dat voor het geven van dit onderricht op Zondag personen worden gekozen, die daartegen geene gemoedsbezwaren hebben, dan achtten deze laatste leden het niet gewenscht, te verbieden om den Zondag voor het voorbereidend militair onderricht te bestemmen.

Toen ten vorigen jare bij de openbare beraadslaging over de Oorlogsbegrooting gevraagd werd, waarom het onderzoek naar geschiktheid en bekwaamheid, in art. 104 der Militiewet 1901 bedoeld, niet meer plaats had in loco, maar iemand, om een getuigschrift te erlangen, bijv. van Hooegeveen naar

Meppel moet komen, heeft de Minister in de vergadering der Tweede Kamer van 20 December medegedeeld, dat hij, als de rapporten zouden zijn ingekomen, de zaak zou onderzoeken en zou overwegen, of er aanleiding en mogelijkheid zou zijn, hierin te voorzien. Gevraagd werd, wat dit onderzoek den Minister heeft geleerd en of voorziening mogelijk is gebleken.

Lotelingen tot korte oefening in te lijven.

Van verschillende zijden verzocht men te mogen vernemen, zoo mogelijk provinciesgewijze, hoeveelen van de zoogenaamde viermaanders bij het gedeelte tot korte oefening werden ingelijfd omdat door hen aan de gestelde eischen van militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid was voldaan. Verder vroeg men of er gemeenten zijn, waarin geen enkele militieplichtige, die aan de eischen bedoeld in artikel 104 der Militiewet 1901, had voldaan, bij de viermaanders is ingedeeld en, zoo ja, hoe groot het aantal van deze gemeenten is. Zijn er omgekeerd ook gemeenten, waarin het aantal van hen, die aan de bovenbedoelde eischen voldeden, gelijk of grooter was dan het aantal viermaanders, dat door die gemeenten ingevolge de bepaling van art. 3 der Militiewet 1901 kon worden afgeleverd en zoo ja, ten aanzien van hoevele gemeenten deed zich dit geval voor?

Naar sommige leden hadden vernomen, zijn van hen, die een diploma als bedoeld in artikel 104 der Militiewet 1901 wenschten te verkrijgen, verscheidenen afgewezen. Gevraagd werd, hoe groot dit aantal was en hoevele personen in het geheel zich voor het verkrijgen van elk der diploma's hadden aangegeven. Blijkens eene mededeeling op bladz. 18 van de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegroting waren ongeveer 3900 jongelieden voornemens zich te onderwerpen aan het onderzoek ter verkrijging van een der getuigschriften, dat zij hebben voldaan aan de eischen voor militaire bekwaamheid of lichamelijke geoefendheid dan wel aan die voor militaire bekwaamheid en lichamelijke geoefendheid, maar kon toen nog niet worden opgegeven, hoeveelen van deze jongelieden zouden trachten laatstbedoeld getuigschrift te verwerven. Men verzocht thans daaromtrent en omtrent het aantal der voor elk van beide diploma's geslaagden nader te mogen worden ingelicht.

Lichting 1903.

Gevraagd werd, hoe het is gegaan met de lichting 1903, de eerste lichting die is ingedeeld en heeft gediend volgens de bepalingen van de Militiewet 1901. Van deze lichting moesten bij het onder de wapenen komen ter volledige oefening, worden ingedeeld: ongeoeffenden, gedeeltelijk geoeffenden in het bezit van een getuigschrift van militaire bekwaamheid, gedeeltelijk geoeffenden in het bezit van een getuigschrift van lichamelijke geoefendheid en eindelijk vóórgeoeffenden, in het bezit van beide getuigschriften. Zijn nu deze verschillende categorieën van miliciens gelijkelijk over de compagnieën verdeeld en heeft ook ten aanzien van de zoogenaamde viermaanders zoodanige verdeling plaats gevonden? Heeft het niet tot moeilijkheden aanleiding gegeven, dat de zoogenaamde viermaanders bestonden uit heel-gedeeltelijk- en niet-geoeffenden? Gaarne zou men zien, dat de rapporten van de korpscommandanten aan de Kamer ter kennisneming werden overgelegd, tegelijk met de Memorie van Antwoord of anders zoo spoedig doenlijk.

Herhalingsoefeningen.

Van verschillende zijden werd geklaagd over de wijze, waarop dit jaar de herhalingsoefeningen voor de lichting 1897 hebben plaats gevonden. De manschappen zijn beziggehouden met allerlei werk, als muren witten, wapens poetsen, enz., dat op zich zelve zeker zeer nuttig is, maar met herhalingsoefeningen niets te maken heeft en waarvoor geene lichting behoorde te worden opgeroepen. Bij meer dan ééne gelegenheid heeft de Minister betoogd, dat herhalingsoefeningen dienen om het geheugen van de manschappen op te frisschen; men meende, dat die oefeningen, zal dit doel bereikt, op geheel

anderen voet behoorden te worden ingericht, dan dit jaar het geval is geweest.

Sommige leden maakten in het algemeen de opmerking, dat de voor herhalingsoefeningen opkomende miliciens te veel met detail- en aanvangsoefeningen worden beziggehouden, terwijl juist het streven moest zijn om hen voor te bereiden voor hun oorlogstaak en de tijd, dien zij onder de wapenen doorbrengen, in de eerste plaats dus aan gevechtsoefeningen moest zijn gewijd.

Enkele leden merkten op, dat de herhalingsoefeningen althans de eerste dagen na de opkomst onder de wapenen uit schietoefeningen plegen te bestaan. Naar aanleiding daarvan stelden zij de vraag, of de Minister niet het denkbeeld zou willen overwegen om voor hen, die een bewijs zouden kunnen overleggen, dat zij in den laatsten aan de opkomst onder de wapenen voorafgaanden tijd aan een zeker aantal schietoefeningen hadden deelgenomen, den tijd van opkomst onder de wapenen voor herhalingsoefeningen met zoovele dagen te verkorten, als aan schietoefeningen plegen te worden besteed. Deze leden zouden het op prijs stellen te vernemen, of de Minister in beginsel tegen dit denkbeeld is gekant.

In de dagbladen heeft een bericht de ronde gedaan, dat aan de manschappen van de lichte 1898, die bij de infanterie voor herhalingsoefeningen onder de wapenen waren, eerst de mededeeling, dat zij op een Zaterdag in het genot van groot verlof zouden worden gesteld en hun eenige dagen later, toen deze manschappen reeds toebereidselen tot vertrek hadden getroffen en aan familieleden en werkgevers van hunne aanstaande overkomst bericht hadden gezonden, wederom is te kennen gegeven, dat het groot verlof eerst op Maandag zou ingaan, waardoor niet alleen veel teleurstelling en misverstand is gewekt, maar vele manschappen ook het loon voor eene geheele week hebben moeten derven. Men vroeg of dit bericht juist is; zoo ja, dan zag men daarin wederom een staaltje van de onoordeelkundige wijze, waarop door de superieuren somtijds tegenover de manschappen wordt gehandeld.

Herziening van de officierstraktementen.

Vrij algemeen verklaarde men zich van de noodzakelijkheid van eene herziening der financieele positie van de officieren overtuigd en bleek men tegen de voorstellen, door den Minister ten aanzien van dit onderwerp gedaan, geen bezwaar te hebben. Men wraakte echter de vergelijking in de Memorie van Toelichting tusschen de „zeer bescheiden” bezoldiging van de officieren en de inkomsten, welke zoowel in particuliere betrekkingen — met name bij het zich tegenwoordig zoo ontwikkelende verzekerings- en bankwezen — als in functiën bij de verschillende takken van gemeentelijk beheer door personen van ongeveer gelijke ontwikkeling worden genoten. De ontwikkeling van deze personen en van de officieren moge dezelfde zijn, hun stelling en werkkring loopen verre uiteen. De eersten zijn werkzaam in bedrijven, die op commerciëlen voet zijn ingericht en daarom bezoldigingen toelaten, die met de resultaten van het bedrijf verband houden, de laatsten zijn in dienst van den Staat, die minder hoog dan het particulier of gemeentelijk bedrijf behoeft te bezoldigen, omdat het aantal van hen, die in zijn dienst willen treden, gewoonlijk groot is en daarenboven de Staatsdienst voordeelen van anderen dan financieelen aard biedt en maatschappelijk aanzien verleent, dat in de particuliere nijverheid of het gemeentelijk bedrijf minder gemakkelijk is te verwerven. Wil de Minister eene vergelijking maken, hij verlate dan den gevaarlijken weg, dien hij heeft betreden en die hem veel te ver zou voeren en stelle de bezoldigingen van de officieren naast die van andere Staatsdienaren.

Sommige leden wraakten ook in zooverre 's Ministers in de Memorie van Toelichting gevoerd betoog, als zij van oordeel waren, dat de voorgestelde traktements-herziening niet zal kunnen tegengaan, dat ook in het vervolg vele officieren het leger zullen verlaten om in ruimer bezoldigde burgerbetrekkingen over te gaan. Nog daargelaten, dat in het officierskorps zich altijd personen — en zeker niet de minst begaafde — bevinden, wier ontwikkelingsgang hen drijft naar anderen, dan den militairen werkkring, is bovendien een financieel opbieden van den Staat tegen commercieel ingerichte bedrijven niet mogelijk en wordt dit door den Minister met zijn voorstel zelfs ook niet beproefd. Deze leden zagen in den voorgedragen maatregel dan ook niet een

middel om in het officierskorps een verloop tegen te gaan, dat door de nieuwe Pensioenwet, die de gelegenheid opent om op vrij jeugdigen leeftijd den dienst te verlaten, trouwens wordt in de hand gewerkt, maar zij verwachten van de billijke traktementsverhooging vermeerdering van de thans niet groote opgewektheid in het officierenkorps. Zij achtten het echter niet overbodig er hier op te wijzen, dat bij de officieren, voornamelijk bij die van de infanterie, nog andere redenen van ontstemming bestaan, die behoorden te worden weggenomen. Er wordt, zoo beweerden zij, te veel gecontroleerd; men mengt zich te veel in het werk van lager geplaatsten, doodt daardoor den geest van initiatief en tracht eene afhankelijkheid te kweeken, die voor zelfstandig aangelegde mannen op den duur niet valt te dragen. Zoo hebben zelfs bekwame hoofdofficieren, deze voortdurende inmenging moede, den dienst vaarwel gezegd. Ook draagt de wijze, waarop de bevordering plaats vindt, bij tot de bestaande ontevreden stemming. Men is in voortdurende gejaagdheid, omdat het minste verschil van opvatting van dienst of toepassing van tactische voorschriften de aanleiding kan zijn, dat de loopbaan wordt afgebroken. Daardoor wordt mede een zich plooiën en schikken naar de inzichten en meeningen van hooger en in te hand gewerkt, waar juist gepaste zelfstandigheid en zelfvertrouwen moesten worden aangekweekt. Deze leden meenden, dat bij twijfel over bevordering tot of in den hoofdofficiërsrang eene commissie van officieren den Minister zou moeten kunnen voorlichten.

Sommige leden, die overigens tegens de voorgestelde herziening der officiers-traktemeten geen bezwaar hadden, konden niet goedkeuren, dat de maatregel in het eindcijfer der begrooting zich zal afspiegelen en niet is zorg gedragen, dat de kosten daarvan door bezuiniging op andere uitgaven worden gedekt.

Andere leden waren van oordeel, dat de Minister veeleer dient te worden geprezen, omdat hij hier slechts een bescheiden stap heeft gedaan en er naar heeft gestreefd te blijven binnen de grenzen van het financieel bereikbare. Naar hun was ter oore gekomen, heeft de Minister aanvankelijk eene andere regeling meer verkieselijk geacht, maar heeft hij gemeend haar niet te moeten voorstellen, omdat zij aan de schatkist veel zwaardere eischen zoude stellen.

Van verschillende zijden gaf men er zijne teleurstelling over te kennen, dat niet te gelijk met de herziening van de officiers-traktemeten is voorgesteld ook in de financieele positie der onderofficieren verbetering te brengen. Men achtte dit laatste niet minder noodzakelijk. Op zoodanige verbetering is meermalen en laatstelijk nog bij de behandeling van de loopende Oorlogsbegrooting aangedrongen en de Minister heeft toen de verzekering gegeven, dat hij de belangen der onderofficieren niet uit het oog zou verliezen. Daardoor zijn bij de belanghebbenden verwachtingen opgewekt, die thans tot begrijpelijke teleurstelling zijn geworden, nu eene als het ware aangewezen gelegenheid om den gewenschten maatregel voor te stellen, niet is benut. Men meende daarom nogmaals te moeten aandringen op lotsverbetering van de onderofficieren, wier financieele positie minder gunstig is dan die van de rijksveldwachters en de kommiezen der directe belastingen, ten aanzien van welke beide laatste categorieën van ambtenaren thans bovendien nog voorstellen tot lotsverbetering aanhangig zijn.

Verscheidene leden verzochten te mogen worden ingelicht omtrent de regeling der traktemeten van subalterne en hogere officieren in enkele andere landen, als Denemarken, België, Frankrijk en Duitschland.

Kon men met de hoofdbeginselen van het voorgedragen stelsel — behoud van de bestaande aanvangstraktemeten, gepaard met periodieke verhoogingen voor de eerste-luitenants en kapiteins, van grooter bedrag en met korter tusschenpoozen dan die, welke thans geldende zijn — over het algemeen zich wel verenigen, toch zou men liever hebben gezien, dat op sommige punten van dit stelsel ware afgeweken.

Zoo achtte men het niet juist, dat, als tot dusverre, ook voortaan de officieren van de vestingartillerie in bezoldiging boven die van de infanterie zouden staan. Dit verschil in bezoldiging geeft bij de officieren van laatstgenoemd wapen tot groote ontstemming en ontevredenheid aanleiding, omdat een goede grond daarvoor niet is te vinden en de hogere bezoldiging daarom als onbillijke bevoorrechtiging wordt aangemerkt. De dienst bij de infanterie

is van veel omvangrijker aard en veel vermoeiender dan die bij de vesting-artillerie, en wilde men den dienst nemen als maatstaf voor de toekenning van bezoldiging, dan zou er zelfs alle aanleiding zijn om de officieren van de infanterie hooger te bezoldigen dan die van de vestingartillerie. Men meende daarom den Minister in overweging te moeten geven bij de nieuwe regeling de bezoldiging van laatstbedoelde officieren aan die van eerstbedoelden gelijk te stellen. De thans in dienst zijnde officieren van de vestingartillerie, die dientengevolge schade zouden lijden, zouden dan als schadeloosstelling uit den op bladz. 9 van de Memorie van Toelichting bedoelden begrootingspost eene persoonlijke toelage moeten ontvangen.

Verder zouden sommige leden het gewenscht achten, dat voortaan de traktementsregeling van de administrateurs van kleeding, de officieren van den plaatselijken staf en die van de administratie van de militaire hospitalen aan de regeling der bezoldiging van de officieren der infanterie geheel gelijk zoude zijn. Gelegenheid om den hoofdofficiersrang en daarmee dan later hooger pensioen te behalen, bestaat voor deze officieren niet, terwijl de uitgaven voor hen niet minder groot zijn dan die van hunne ranggenooten bij andere wapens. Hun aantal is gering, zoodat de kosten hier zeker geen bezwaar zouden behoeven op te leveren.

's Ministers voorstel om voor de officieren van het wapen der genie eene geheel nieuwe regeling in te voeren met verhoogde aanvangstraktemeten in elken rang en periodieke verhoogingen, tot eenigszins hooger bedrag dan ten aanzien van de officieren van andere wapens, vond geen onverdeelde instemming; de grond, in de Memorie van Toelichting daarvoor aangevoerd, werd geenszins klemmend geacht. De Minister beroept er zich op, dat thans aan de officieren van het wapen eene toelage is toegekend en dat, niettegenstaande deze toelage, in de laatste jaren tal van hoogst bekwame en verdienstelijke officieren het wapen der genie verlaten, ten einde in beter bezoldigde Staats-, gemeentelijke of particuliere betrekkingen verbetering van hunne geldelijke positie te vinden. Men merkte daartegen op, dat, naar de eigen verklaring in de Memorie van Toelichting, de neiging om het leger te verlaten en in ruimer bezoldigde burgerbetrekkingen over te gaan, die eertijds gewoonlijk alleen bij de officieren van het wapen der genie bestond, zich in den laatsten tijd ook openbaart bij die der artillerie en infanterie. Was het den Minister met zijn voorstel tot traktementsherziening dus in waarheid te doen om het verloop van het officierskorps tegen te gaan, dan had hij in de omstandigheid, dat thans ook bij andere wapens dan dat der genie verloop voorkomt, aanleiding moeten vinden om de afzonderlijke regeling, thans ten aanzien van het wapen der genie voorgesteld, algemeen te maken en ook voor de andere wapens door te voeren. Maar ook dan zou het middel „in den bestaanden bezoldigingstoestand eenige verbetering te brengen”, geen baat hebben gebracht, omdat ook daarna de financiële voordeelen, die gemeente of particulier bedrijf vermogen te bieden, verre blijven boven die, welke de Staat kan geven. De vergelijking in de Memorie van Toelichting getrokken tusschen de voorgestelde bezoldiging der officieren van de genie en de voor de ingenieurs van den Rijkswaterstaat bestaande traktementsregeling achtte men van geene waarde. Men ontkende, dat opleiding en werkkring van beiderlei soorten van ambtenaren overeenkomsten zouden vertoonen; beide loopden zoo zeer uiteen, dat vergelijking niet wel mogelijk is.

Ten einde overigens het hier gedane afzonderlijke voorstel ten aanzien van de officieren der genie beter te kunnen beoordeelen, wenschte men de volgende inlichtingen te ontvangen. Is in de laatste jaren het verloop ten gevolge van overgang in burgerlijke betrekkingen bij dit wapen percentsgewijze grooter geweest dan dat bij de wapens der artillerie en der infanterie? Hoeveel bedragen de toelagen, die de officieren van de genie thans boven hun traktement als vergoeding genieten, en die feitelijk op traktementsverhoogingen neerkomen? Hoe groot is het bedrag van de bijzondere toelagen voor het houden van toezicht over de uitvoering van belangrijke of op afgelegen plaatsen liggende bouwwerken, die op den tegenwoordigen voet zouden blijven behouden en naar welken maatstaf worden deze bijzondere toelagen toegekend?

Blijkens de Memorie van Toelichting is bij het uitwerken van het voorgedragen stelsel van herziening van de officierstraktemeten als regel in acht

genomen, dat de traktementen worden verhoogd met f200 voor elk dienstpaard, dat werkelijk gehouden wordt, en uit hetgeen in de kolom opmerkingen van den tabel op bladz. 11 der Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, schijnt te moeten worden opgemaakt, dat hier *niet* wordt gedoeld op de dienstpaarden, tot het houden waarvan een officier gerechtigd is, maar voor deze dienstpaarden de verhooging is begrepen in de traktementen, zooals zij in de concept-regeling zijn vervat. Gevraagd werd, of deze opvatting juist is en zoo neen, of dan de Minister eene meer duidelijke uiteenzetting van het op dit punt gevolgde beginsel zou willen geven.

Blijkens de Memorie van Toelichting zou ieder officier bij aanstelling als zoodanig eene tegemoetkoming van f 200 ontvangen in aanschaffing van zijne uitrusting. Gevraagd werd of de noodzakelijkheid van het toekennen van deze tegemoetkoming aan de officieren op eenigerlei wijze is gebleken en hoe men eigenlijk tot deze regeling is gekomen.

De Minister deelt mede, dat door hem zorgvuldig is overwogen of niet op enkele thans bestaande verhoogingen of toelagen bij invoering van de nieuwe regeling, bezuiniging mogelijk zoude zijn en hij daarbij tot de slotsom is gekomen, dat zulks inderdaad het geval is. Men had uit de Memorie van Toelichting echter niet kunnen opmaken, naar welke beginselen de Minister hier is te werk gegaan en waarom sommige rubrieken van officieren wel en andere weer niet voor vermindering van toelage in aanmerking zouden komen en verzocht hieromtrent duidelijk en omstandig te mogen worden toegelicht. Zoo schijnen b.v. de officieren der artillerie-schiet-school niet voor vermindering van toelagen in aanmerking te komen, immers deze inrichting wordt daar niet genoemd. Ook is de woordenkeus in de Memorie van Toelichting min of meer onzeker en blijkt dientengevolge niet duidelijk of de onder *b* en *c* bedoelde officieren nu inderdaad hunne toelage zouden zien verminderd, al schijnt uit hetgeen verder wordt medegedeeld te moeten worden opgemaakt, dat dit het geval zoude zijn. Trouwens waarom zouden deze toelagen worden verminderd en niet, als die onder *a* en *d* bedoeld, vervallen en hoeveel zou de vermindering bedragen? Op welke rubrieken van officieren, werkzaam bij de sub *b* genoemde inrichtingen, heeft de Minister het oog gehad? Men kon zich van de thans aan de officieren der verschillende wapens toegekende toelagen geen heldere voorstelling maken en zoude daarom wenschen, dat bij de Memorie van Antwoord een vergelijkend overzicht van deze toelagen, zooals zij thans geregeld zijn en zooals zij voortaan zouden worden, zou worden overgelegd in den trant van het vergelijkend overzicht van de traktementen, in de tabel op bladz. 10 en 11 der Memorie van Toelichting opgenomen.

Sommige leden zouden willen, dat bij het bezuinigen op bestaande toelagen met groote omzichtigheid zou worden te werk gegaan, opdat geene reden zou worden gegeven voor gerechtvaardigde ontstemming of ontevredenheid en dat in het bijzonder ten aanzien van officieren der militaire administratie, die werkzaam zijn o. a. bij het instructie-bataljon, het korps torpedisten en pantsersfort-artillerie geene toelagen zouden worden verminderd of ontnomen.

Terwijl vele leden er zich mede konden vereenigen, dat de toelage, welke wordt genoten door de officieren, die in de residentie garnizoenen houden, zou vervallen, waren enkelen van een tegenovergesteld gevoelen. Vooreerst achten zij de bewering in de Memorie van Toelichting, dat het leven in de residentie over het algemeen niet duurder zou zijn dan in andere garnizoenen, bijv., Utrecht, Arnhem enz., voor tegenspraak vatbaar, maar verder wezen zij er op, dat in den Haag ten aanzien van de uniformen en het uiterlijk hogere eischen dan elders plegen te worden gesteld.

Het denkbeeld werd hier in overweging gegeven om de hoegrootheid van de garnizoenstoelage verband te doen houden met de hoegrootheid van het bedrag, dat in het garnizoen aan gemeentelijke belastingen moet worden betaald.

Blijkens de Memorie van Toelichting wil de Minister aan de officieren, die ten gevolge van de afschaffing of vermindering van toelagen tijdelijk een achteruitgang in inkomsten zouden ondergaan, n.l. voor zoover die verminderingen niet dadelijk worden veronzijdigd door de periodieke traktementsverhoging, welke ingevolge de nieuwe regeling zal worden toegekend, persoonlijk

eene toelage kunnen geven en heeft hij op de begrooting een post daarvoor uitgetrokken. Gevraagd werd of bij dit vergoeden van schade rekening zou worden gehouden met de omstandigheid, dat een officier *niet* van toelagen als thans worden genoten, maar *wel* van persoonlijke toelagen of traktementsverhoogen de bijdrage voor het weduwen- en weezenpensioen heeft te storten.

Op bladz. 9 van de Memorie van Toelichting wordt aangeteekend, dat het in het voornemen ligt, de voorgestelde traktementsverhooging, bijaldien deze wordt goedgekeurd, te doen ingaan op een later tijdstip dan 1 Januari 1904. Men verzocht hieromtrent nader te mogen worden ingelicht; naar men meende hebben de officieren op de herziening van hunne traktementen reeds zoo lang moeten wachten, dat de Minister wel zwaarwichtige redenen moet hebben om hen later in het genot van de verhoogde traktementen te stellen dan, oogenschijnlijk, noodig moet worden geacht.

Het zoogenaamde capitulantenstelsel.

Toen ten vorigen jare bij de behandeling van de oorlogsbegrooting het zoogenaamde capitulantenstelsel werd ter sprake gebracht en de verschillende voordeelen werden aangewezen, die uit de invoering van eene regeling daarentrent zouden kunnen voortvloeien, heeft de Minister geantwoord, dat het voor hem eene groote voldoening zoude zijn eene regeling betreffende het toekennen van burgerlijke bedieningen aan gewezen militairen te mogen tot stand brengen en heeft hij zijne toezegging herhaald van zich te zullen beijveren, deze, met de nieuwe pensioenwetten samenhangende, zaak zoo mogelijk tot een goed einde te brengen. De leden, die dit in herinnering brachten, vroegen te mogen vernemen, of er, sinds deze toezegging werd gedaan, uitzicht is ontstaan, dat eene regeling, als door den Minister bedoeld, binnen niet te langen tijd zal worden tot stand gebracht. Nu de nieuwe pensioenwetten in werking zijn getreden achtten zij, met het oog op de vorming van beroepskader, zoodanige regeling van zeer urgenten aard. Zij vroegen verder, of inmiddels door den Minister niet meer in de richting van het doel, met het zoogenaamde capitulantenstelsel beoogd, zou kunnen worden gestuurd door niet meer, als thans geschiedt, bij het vervullen van betrekkingen aan zijn Departement de voorkeur te schenken aan het militiekader, dat huns inziens geheel buiten aanmerking moest blijven, maar alle daar openvallende lagere betrekkingen uitsluitend te bewaren voor gepasporteerde beroepsmilitairen.

Andere leden kwamen tegen dit laatste met nadruk op en verklaarden zich in het algemeen ook niet ingenomen met het denkbeeld, dat aan het zoogenaamde capitulantenstelsel ten grondslag ligt. Zij waren van oordeel, dat bij toepassing van dit stelsel meermalen ongeschikten zouden worden geplaatst en geschikten, alleen omdat zij niet in den militairen dienst waren geweest, zouden worden voorbijgegaan. Met de goede bezetting van de verschillende lagere Staatsbetrekkingen houdt dit stelsel geen rekening en huns inziens moet het daarom dan ook niet aanbevelenswaardig worden geacht.

Uitvoering van art. 107, 1°., laatste zinsnede, der Militiewet 1901.

Opgemerkt werd, dat bij beschikking van den Minister nieuwe bepalingen zijn gemaakt ten aanzien van het onderzoek naar de practische en theoretische bekwaamheid van miliciens, die hun eerste-oefeningstijd hebben volbracht, noodig ten einde te komen tot een oordeel over de vraag of verlenging van den eerste-oefeningstijd moet plaats vinden. Daarbij is aan de bataljonscommandanten en de regimentscommandanten de bevoegdheid toegekend om dit onderzoek in te stellen bij „al” de lotelingen, die voor eerste-oefening onder de wapenen zijn bij ééne of meer compagnieën of onderdeelen, terwijl deze autoriteiten dan schriftelijk aan hunne chefs moeten mededeelen, waarom zij tot zoodanig onderzoek zijn overgegaan. De leden, die dit opmerkten, verzochten te mogen vernemen, waarom deze bepalingen zijn uitgevaardigd. Worden de compagniescommandanten in het algemeen niet in staat geacht de practische en theoretische bekwaamheid van hunne manschappen te waardeeren, of hebben zich feiten voorgedaan, die het noodig maken, dat de compagniescommandanten van hoogerhand onder meerdere contrôle worden gesteld?

Wijziging van art. 114 der Militiewet 1901.

Gewezen werd op de wenschelijkheid om art. 114 der Militiewet 1901 te wijzigen in dien zin, dat uitstel van eerste oefening of van verblijf onder de wapenen in bijzondere omstandigheden ook voor korteren tijd dan voor een vol jaar zou kunnen worden verleend. In de toepassing geeft de thans bestaande bepaling, naar werd medegedeeld, tot groote moeilijkheden aanleiding.

Keuring van lotelingen in het buitenland.

Er werd op gewezen, dat de in het buitenland, en meer in het bijzonder had men op Berlijn hier het oog, wonende Nederlandsche jongelieden zich te Amsterdam voor de militie moeten laten inschrijven, welke inschrijving echter geschiedt door bemiddeling van den Nederlandschen gezant in het land hunner woonplaats en dus hunne persoonlijke overkomst niet vereischt. Anders is dit echter, naar werd opgemerkt, met de keuring van deze jongelieden. Hebben zij lichamelijke gebreken en wenschen zij zich daarop te beroepen ten einde van den militieplicht te worden vrijgesteld, dan moeten zij naar Nederland reizen om zich daár te laten keuren, in vele gevallen alleen om te vernemen, dat zij na een eerste onderzoek reeds zijn afgekeurd. De leden, die deze opmerking maakten, vroegen, of te dezen aanzien geene verandering zou kunnen worden aangebracht. Naar zij beweerden, heeft het Deutsche Rijk te Londen een Duitsch arts aangesteld, om de Deutsche lotelingen, die aldaár gevestigd zijn, te onderzoeken. Wordt na onderzoek de loteling voor den dienst ongeschikt bevonden, dan kan hij te Londen blijven en doet de arts van zijne bevinding mededeeling aan de Deutsche Regeering. Zou door Nederland ten aanzien van plaatsen als Berlijn, waar vele Nederlanders gevestigd zijn, dit voorbeeld niet kunnen worden gevolgd? Acht de Regeering het te kostbaar om een Nederlandsch arts naar zoodanige plaatsen te zenden, zou zij dan het onderzoek van de lotelingen niet kunnen opdragen aan een geneesheer ter plaatse gevestigd?

Rapporten van de officieren, die in Zuid-Afrika de krijgsverrichtingen hebben bijgewoond.

In herinnering werd gebracht, dat toen in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegroting voor 1901 de vraag werd gesteld, of de rapporten van de officieren, die voor het bijwonen van de krijgsverrichtingen door de Regeering naar Zuid-Afrika werden gezonden, reeds waren ingekomen en zoo ja, of er bezwaar zoude bestaan, de Kamer in de gelegenheid te stellen van den inhoud dier rapporten kennis te nemen, door 's Ministers voorlaatsten ambtsvoorganger is geantwoord, dat de bedoelde rapporten nog niet waren ingekomen en na ontvangst zou worden overwogen, of het mogelijk zou zijn de Kamer in de gelegenheid te stellen van den inhoud daarvan kennis te nemen.

Nu hoogstwaarschijnlijk de bedoelde rapporten reeds lang zijn ingediend, maar de Kamer nog niet in de gelegenheid is gesteld daarvan kennis te nemen, meende men de vroeger gestelde vraag te moeten herhalen en sprak men daarbij de verwachting uit, dat deze bescheiden, desnoods onder verplichting tot geheimhouding, aan de Kamer zouden worden overgelegd.

Opperbevel.

De vraag werd gesteld, of het in de bedoeling ligt eventueel een algemeen leider voor de verdediging van het land in tijd van oorlog aan te wijzen. Om trent deze aangelegenheid werden belangrijke beschouwingen geleverd door den kapitein Мейboom in de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap, opgenomen in het orgaan dier Vereeniging, jaargang 1902/1903, bladz. 676 en volgende, waarop men 's Ministers aandacht meende te mogen vestigen.

Samensmelting der officierskorpsen in Nederland en in Nederlandsch-Indië.

In de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegroting heeft de Minister medegedeeld, dat hij zich zijn oordeel over het rapport der Staatscommissie, ingesteld ter overweging en uitwerking van het denkbeeld aangaande de voorgestelde samensmelting der officierskorpsen in Nederland en in Nederlandsch-Indië, wenschte voor te behouden, totdat door hem zou zijn kennis genomen van het in het vooruitzicht gestelde eindadvies van de

Indische Regeering over evenbedoeld rapport. Gevraagd werd, of de Minister reeds in de gelegenheid is geweest van dit eindadvies kennis te nemen en zoo ja, of hij dan thans niet het tijdstip gekomen zou achten om zijn oordeel over bovenbedoeld denkbeeld mede te deelen. ¹⁾

Artikelen.

ISTE AFDEELING.

Afdeeling Comptabiliteit.

Art. 2. Het onlangs op comptabiliteitsgebied aan het Departement van Oorlog gebeurde maakte in alle afdeelingen een punt van bespreking uit. Men verklaarde zich geen juiste voorstelling te kunnen maken van eene inrichting van den dienst aan het Departement, die het mogelijk maakt, dat aldaar jarenlang malversatiën en knoeierijen op comptabel gebied werden gepleegd, zonder dat ontdekking plaats vond, en men verzocht daaromtrent nauwkeurig en omstandig te worden ingelicht. Ook wenschte men te weten, welke maatregelen zijn genomen om te zorgen, dat voortaan dergelijke betreuenswaardige feiten niet meer zullen kunnen plaats vinden. Naar men meende, is het gebeurde een gevoelige les geweest om in het vervolg bij het doen van benoemingen aan de afdeeling Comptabiliteit voorzichtig te zijn. In welke richting wenscht nu de Minister te zoeken naar een hoofd van de afdeeling Comptabiliteit? Terwijl sommige leden van oordeel waren, dat een bekwaam en ervaren accountant hier de aangewezen man zoude zijn, waren er anderen, die meenden, dat een bekwaam en geschikt officier van de militaire administratie meer in aanmerking zou komen om met de leiding der bedoelde afdeeling te worden belast. Tal van militaire quaesties toch komen voor, die met den chef der afdeeling Comptabiliteit moeten worden besproken en slechts een militair kan in staat worden geacht daarover een juist oordeel te vellen. Hoe dit overigens zij, vrij algemeen was men van gevoelen, dat de Minister voor het toekennen van eene zeer hooge bezoldiging niet moet terugschrikken, zoo hij onder die voorwaarde slechts een op comptabel gebied alleszins bekwaam en betrouwbaar man aan den dienst van zijn Departement kan verbinden. Te groote belangen staan hier op het spel.

Blijkens de Memorie van Toelichting is op de begrooting een belangrijk bedrag uitgetrokken voor vermeerdering van het vaste personeel aan het Departement, noodig geworden mede door het in het leven roepen van eene nieuwe afdeeling „Comptabiliteit”. Naar aanleiding daarvan werd opgemerkt, dat toch ook thans aan het Departement personeel met werkzaamheden van comptabelen aard is belast, al is dan tot dusverre dit personeel niet tot ééne afdeeling verenigd, en werd gevraagd, welke werkzaamheden voortaan aan dit personeel zouden worden opgedragen. Konden deze werkkrachten nu voortaan niet worden gemist en kon dus niet tegenover de voorgestelde vermeerdering met nieuw personeel eene vermindering van het bestaande personeel zijn gesteld?

Het had de aandacht getrokken, dat er in den uitgewerkten en toelichten staat (bladz. 2) niet, als ten vorige jare wel, een Iste afdeeling „Secretariaat” wordt vermeld en de reden daarvan werd gevraagd.

Juiste raming.

Art. 5. Van meer dan ééne zijde werd er op gewezen, dat jarenlang het artikel voor bureel- en lokaalbehoefden, drukwerk enz. veel te laag is geraamd. Terwijl de uitgaven over de jaren 1895 tot ten met 1902 respectievelijk f 23 173; f 22 699; f 22 971; f 24 150; f 25 952; f 25 862; f 28 911 en f 30 125 bedroegen, werd steeds weer op de begrooting een post van f 19 000 uitgetrokken, die dan telken keere door overschrijving uit het artikel voor onvoorziene uitgaven werd aangevuld. Het behoeft, meende men, geen betoog, dat op deze wijze van den post voor „onvoorziene uitgaven” een gebruik is gemaakt, waarvoor deze post niet is bestemd. Thans eindelijk is op het artikel een bedrag uitge-

¹⁾ De Commissie van Rapporteurs teekent hierbij aan, dat blijkens de Memorie van Antwoord betreffende de begrooting van Nederlandsch-Indië voor 1904, de uit Indië ontvangen bescheiden betreffende het in den tekst bedoelde rapport zich thans in handen van den Minister van Oorlog bevinden.

trokken van f 27 000, of f 8000 meer dan voor 1903 is toegestaan, maar blijkens de Memorie van Toelichting is dit geschied, niet alleen in verband met de omstandigheid, dat sedert jaren het uitgetrokken bedrag onvoldoende is gebleken, maar ook in verband met de uitbreiding van localiteit ten gevolge van het in gebruik nemen van het huis op het Spui no. 75. Men meende ernstig te moeten betwijfelen, of thans de raming hoog genoeg en aanvulling door overschrijving uit den post voor onvoorziene uitgaven dit jaar dus niet noodig zoude zijn. Het thans uitgetrokken bedrag is immers nog minder hoog dan dat, hetwelk over de dienstjaren 1901 en 1902 werd uitgegeven ¹⁾ en het zou dus reeds de vraag kunnen zijn of zonder de bovenbedoelde uitbreiding van localiteit dit bedrag wel toereikende zou zijn, terwijl thans de uitgaven, welke deze uitbreiding noodig maakt, nog daarenboven uit den post moeten worden bestreden. Men wenschte te vernemen, op welk bedrag deze laatste uitgaven worden geschat en waarin zij zullen bestaan. Is de huur van het in de Memorie van Toelichting genoemde huis daaronder begrepen en zoo neen, hoeveel bedraagt deze huur?

III DE AFDEELING.

Bevordering van luitenants-kwartiermeester tot kapitein.

Art. 13. Sommige leden wenschten er de aandacht des Ministers op te vestigen, dat de luitenants-kwartiermeester, wat hunne bevordering tot kapitein betreft, achterstaan bij de luitenants van de verschillende wapens bij het leger. Komen bij de infanterie, de cavalerie, de artillerie en de genie de luitenants, die respectievelijk in de jaren 1888, 1888, 1887 en 1891 tot officier werden aangesteld, voor bevordering tot kapitein thans in aanmerking, bij de kwartiermeesters zijn eerst de luitenants aan de beurt, die in 1884 den officiersrang bereikten. Leerzaam is, naar deze leden meenden, hier ook eene vergelijking met de luitenants-plaatselijk-adjutant, die voor een deel zonder examen tot officier worden benoemd en die de promotie volgen van de officieren der infanterie of in het algemeen van het wapen waartoe zij hebben behoord. In de naaste toekomst schijnen de omstandigheden van de luitenants-kwartiermeester niet alleen niet gunstiger te zullen worden, maar schijnt het integendeel zelfs te verwachten, dat de jaren van bevordering bij hen en bij de andere officieren nog meer zullen uiteenloopen. Daarom vroegen deze leden, of de Minister niet zou kunnen bewerken, dat door een tijdelijken maatregel, bijv. uitbreiding van de formatie van kapiteins-kwartiermeester, of wel door het benoemen van kwartiermeester in de betrekking van kapiteins-administrateur van hospitalen, in deze ongunstige verhouding zou worden voorzien.

Beheer der magazijnen van kleeding en uitrusting.

Art. 14. Onder verwijzing naar bladz. 159 en volgende van het rapport van de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899 n°. 32, werd gevraagd, of de Minister de daar voorgestelde regeling betreffende het beheer der magazijnen van kleeding en uitrusting reeds in overweging heeft genomen.

Stelsel van aanstelling van tijdelijke schrijvers voor langeren tijd.

In herinnering werd gebracht, dat indertijd bij de artillerie-inrichtingen is gebroken met het stelsel van aanstelling van tijdelijke schrijvers voor langeren tijd en gevraagd werd of ook niet bij de centrale magazijnen van militaire kleeding en uitrusting met dit stelsel zou kunnen worden gebroken. In de plaats daarvan zouden dan, na een van te voren bepaalden tijd, de hulpschrijvers, van wier geschiktheid zou zijn gebleken, van eene vaste aanstelling als schrijver 3de klasse kunnen worden voorzien.

¹⁾ De Commissie van Rapporteurs acht het niet overbodig er op te wijzen, dat blijkens een bij Koninklijke Boodschap van 14 October j.l. ingediend wetsontwerp (Gedrukte Stukken 1903—1904, 80) de raming van het op dit onderwerp betrekking hebbende artikel der Staatsbegroting van 1903 met f 15 000 moet worden verhoogd en mitsdien op f 34 000 moet worden gebracht.

IVDE AFDEELING.

Schadeloosstelling voor verlies van bagage.

Art. 15. Door enkele leden werd betoogd, dat een post wegens schadeloosstelling voor verlies van bagage als blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat voor officieren op dit artikel is uitgetrokken, ook voor mindere militairen op de begrooting behoorde te komen.

Toelagen aan reserve-officieren.

Enkele leden wenschten den Minister in overweging te geven geene toelage meer toe te kennen aan de reserve-officieren, omdat deze, huns inziens, slechts behooren te worden bezoldigd, wanneer zij in werkelijkheid diensten verrichten, dat is dus, wanneer zij zich onder de wapenen bevinden.

Andere leden deelden dit gevoelen niet en zouden veeleer wenschen, dat, waar in het leger groote behoefte aan reserve-officieren bestaat, hunne toelagen nog werden verhoogd. Deze leden achtten het ook geenszins vreemd, dat aan deze officieren naast traktement voor de tijden, dat zij onder de wapenen zijn, eene toelage wordt toegekend voor de tijden, waarin dit niet het geval is. Immers is die toelage te beschouwen als eene vergoeding daarvoor, dat een reserve-officier zich beschikbaar heeft te houden om op het eerste bevel zijne diensten in het leger te bewijzen.

Bereden kapiteins der infanterie.

Eenige leden vroegen, of de Minister het niet noodzakelijk acht, dat een gedeelte van de kapiteins der infanterie bereden wordt. Zij wezen op de legers van andere mogendheden en merkten in het bijzonder op, dat in het Belgische leger bereden kapiteins der infanterie worden aangetroffen.

Enkele andere leden verklaarden de noodzakelijkheid van den bedoelden maatregel niet in te zien en zelfs bevreemd te zijn, dat een bereden kapitein der infanterie zijne manschappen nog meer vermoeiende en inspannende marschen zou laten maken en oefeningen zou laten doen dan thans, nu hij te voet deze marschen en oefeningen heeft te leiden.

Hengstveulen-depot te Bergen-op-Zoom.

Art. 17. Verscheidene leden wenschten afschaffing van het hengstveulen-depot te Bergen-op-Zoom, dat huns inziens geen goede resultaten oplevert en niet aan de verwachtingen voldoet. Men wenschte te vernemen, hoeveel gemiddeld een aan dit depot groot gebracht paard aan het Rijk heeft gekost, ten tijde dat het voor aflevering gereed is. Ook zoude men gaarne de totale kosten van het depot willen kennen en willen weten, welk deel van deze kosten ten laste komt van het Departement van Oorlog.

Gevraagd werd, of voor rekening van het Rijk aan het depot reeds inlandsche hengstveulens zijn aangeschaft, met de bedoeling om later onze landbouwers de gelegenheid te bieden, zich in het bezit te stellen van goede inlandsche hengsten, ten einde na te gaan of langs dien weg, ten behoeve van het leger, in het paardenras ook verbetering is te brengen.

Verbetering van de positie der onderofficieren.

Art. 22. Men kwam bij dit artikel op de aangelegenheid der lotsverbetering van de onderofficieren terug en wees op hetgeen daaromtrent reeds meermalen door de vereeniging van actief dienende onderofficieren „Ons Belang” ter kennis van de Kamer is gebracht, waaruit kan blijken, dat de positie van de onderofficieren, in het bijzonder van de sergeanten, die meermalen geen hooger rang kunnen bereiken, als geheel onvoldoende moet worden beschouwd.

Sommige leden wenschten zich hun oordeel over de al dan niet noodzakelijkheid van de bedoelde lotsverbetering voor te behouden, maar meenden, dat in elk geval een voorstel tot traktementsverhooging moest komen van de zijde der Regeering en van de Kamer geen aandrang in deze richting behoorde uit te gaan.

Ook waren er leden, die verbetering van positie voor de onderofficieren wilden zoeken niet in verhooging van soldij, maar in het van Rijkswege verschaffen van pensioen aan hunne weduwen of weezen, terwijl aan wederom andere leden het zoogenaamde capitulantens-stelsel het ook voor de schatkist

meest aanbevelenswaardige middel scheen om in de positie van onderofficieren en minderen de gewenschte verbetering te brengen.

Herziening van de positie der militaire schrijvers.

De voorgestelde herziening van de positie der militaire schrijvers vond van verschillende zijden tegenkanting en voornamelijk vond weinig bijval het voornemen om voor het vervullen van vacatures als schrijver uitsluitend in aanmerking te doen komen actief dienende onderofficieren, die voor den gewonen troependienst minder geschikt, maar voor den dienst als schrijver nog ten volle bekwaam en ook genegen zijn. Men vreesde, dat een gevolg daarvan zoude zijn groot gunstbetoon en dat allicht flinke onderofficieren, die weinig lust meer hadden in den werkelijken dienst en wel de eene of andere reden zouden kunnen vinden om zich voor dien dienst niet meer geschikt te doen verklaren, de schrijversposten zouden bezetten. Als gevolg van de voorgestelde herziening zouden dan op deze wijze goede elementen aan den dienst in het leger worden onttrokken. Ook achtte men dezerzijds den voorgestelden maatregel in strijd met het zoogenaamde capitulanten-stelsel en verklaarde men dien van dezen Minister, die zich van dit stelsel een voorstander heeft getoond, niet te hebben verwacht.

Tegenover deze beschouwingen werd van andere zijde instemming met de voorgestelde herziening van de positie der militaire schrijvers betuigd; men achtte de gestelde nieuwe regelen alleszins practisch en rationeel. Ook verklaarde men dezerzijds niet alleen geen strijd te kunnen ontdekken met het zoogenaamde capitulanten-stelsel, maar zelfs van oordeel te zijn, dat met de voorgestelde herziening zou worden gestreefd naar hetzelfde doel, dat het capitulanten-stelsel beoogt; het openen van de gelegenheid voor onderofficieren, die voor den actieven dienst niet meer geschikt zijn, om in eene door hen gewenschte andere betrekking den Staat te dienen.

Sommige leden meenden uit de Memorie van Toelichting te moeten opmaken, dat het in de bedoeling des Ministers ligt, dat voortaan niet alleen onderofficieren met den rang van sergeant, maar ook onderofficieren met hooger rang, die voor den actieven dienst niet meer geschikt zijn, als militaire schrijvers zouden worden aangesteld. Zij vreesden echter, dat dan de nieuwe regeling tot onbillijkheden aanleiding zoude geven, omdat de onderofficieren van hooger rang, tot militair schrijver aangesteld, in bezoldiging zouden achteruitgaan. Een sergeant-majoor der infanterie bijv. geniet na 3-jarigen dienst *f* 1,52 per dag en zou naar de ontworpen en in de Memorie van Toelichting medegedeelde soldijregeling als sergeant-majoor-schrijver na 3 jaren dienst in dien graad *f* 1,32 per dag verdienen. Gaarne zoude men hieromtrent nader worden ingelicht.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat het uit den aard der zaak in de bedoeling ligt bij invoering van de nieuwe regeling te zorgen, dat niemand dientengevolge *minder* zal genieten dan tot dusverre. Gevraagd werd echter, of naar de nieuwe regeling gemiddeld belangrijk *meer* dan naar de bestaande zou worden genoten.

De mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat in verband met de herziening van de positie der militaire schrijvers zal worden overwogen, in hoeverre het noodig is, de thans genoten wordende bureelkosten der autoriteiten naar aanleiding van de gewijzigde schrijvers-soldijen nader te herzien, werd vrij zonderling geacht. Men meende, dat deze tweede herziening uit de eerste noodzakelijkerwijze moet voortvloeien en dat van overweging hier dus moeilijk meer sprake kan zijn. Het zal toch wel niet in de bedoeling liggen aan de autoriteiten ook in het vervolg een bedrag aan bureelkosten toe te kennen, dat berekend is op de voortaan niet meer noodige uitkeering van schadeloosstellingen aan schrijvers. Maar dan heeft het ook geen zin en is het bovendien niet zonder bedenking, om nog in den eersten tijd na de totstandkoming van de herziening der positie van de schrijvers, aan de autoriteiten het thans bepaalde bedrag aan bureelkosten toe te kennen en dan tot verlaging van dit bedrag over te gaan. Daarom behoorde, naar men meende, de nadere herziening van de bureelkosten te gelijk met de thans voorgestelde herziening der schrijvers-soldijen plaats te vinden.

Algemeen depot van discipline.

Art. 22d. Medegedeeld werd, dat de brieven gericht aan de in het algemeen depot van discipline te Vlissingen in de eerste categorie geplaatste militairen, worden geopend vóór deze hun worden ter hand gesteld en gevraagd werd, of hierin geene verandering zou kunnen worden gebracht. Naar men meende, zou daartegen te minder bezwaar bestaan, omdat de maatregel toch slechts een gedeeltelijk resultaat heeft, aangezien de bovenbedoelde personen hunne brieven thans ten huize van kroeghouders doen adresseeren en ze dan later dáár in ontvangst komen nemen.

Enkele leden hadden vernomen, dat in de kazerne van het algemeen depot van discipline niet altijd voor behoorlijke verwarming der soldatenkamers wordt zorg gedragen, Zij wenschten te weten of dit juist is en zoo ja, of er maatregelen zullen worden genomen om hierin verbetering te brengen.

Gevraagd werd, of bij deze instelling de vroeger toegezegde verbeteringen zijn aangebracht.

Verhoogde soldij wegens bijzondere diensten.

Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat is op dit artikel een bedrag uitgetrokken voor verhoogde soldij aan 13 onderofficieren, 10 korporaals en 16 soldaten wegens bijzondere diensten. Men verzocht te mogen vernemen, welke „bijzondere diensten” hier zijn bedoeld.

Blijvend gedeelte.

Van meer dan ééne zijde werd bezwaar gemaakt tegen vermeerdering van het blijvend gedeelte als nu weder ten aanzien van het regiment grenadiers en jagers en de regimenten infanterie wordt voorgesteld. Bij de loopende begrooting werd als argument voor de ook toen voorgestelde versterking van het blijvend gedeelte aangevoerd, dat eene behoorlijke kaderopleiding moet worden verzekerd; thans wordt in de Memorie van Toelichting zonder meer beweerd, dat het blijvend gedeelte moet worden vastgesteld op zoodanige sterkte, dat het aan zijne bestemming naar behooren kan voldoen. Wel wordt in de Memorie van Toelichting ook nog verband gelegd tusschen de geringe sterkte van de lichting 1902 en het thans gedane voorstel om de sterkte van het blijvend gedeelte te vergrooten, maar dit verband werd niet duidelijk geacht en de gebezigde redeneering niet begrepen. Bij de behandeling van de loopende begrooting meende de Regeering met de daarbij gevraagde sterkte van het blijvend gedeelte per regiment te kunnen volstaan en terwijl zij nog niet de gelegenheid heeft gehad om voor den termijn van 1 tot 31 December van dit jaar na te gaan of deze sterkte voldoende moet worden geacht, komt zij nu reeds met eene aanvraag tot verdere verhooging. Deze wijze van handelen werd bedenkelijk geacht en had, naar men meende, althans meer uitvoerige en duidelijke toelichting verdiend.

Andere leden deelden in bovenstaand gevoelen niet.

Van 1 Februari tot 31 Juli en van 1 tot 31 December wordt blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat voor het blijvend gedeelte bij de regimenten infanterie telkens gerekend op 4438 personen. Gevraagd werd, over hoevele regimenten en bataljons in beide tijdperken dit aantal loopen zal.

Recruteering bij de cavalerie.

Art. 23. Gevraagd werd, of voor de regimenten huzaren het contingent kon worden aangevuld uit de militieplichtigen, die zich vrijwillig voor den dienst bij het wapen der cavalerie hadden opgegeven.

Afwijking van den gewonen termijn van opkomst voor eerste-oefening.

Art. 24. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat het in verband met de eischen van eene deugdelijke opleiding van de miliciens bij de korpsen der bereden artillerie noodig is, dat alle miliciens dier korpsen voortaan, in stede van in Maart, eerst op 1 October van het jaar hunner inlijving voor eerste-oefening in werkelijken dienst worden gesteld. Naar aanleiding daarvan werd de opmerking gemaakt, dat ook reeds op de loopende begrooting voor de lichting 1903 de datum van opkomst van de miliciens bij de korpsen der bereden artillerie voor eerste-oefening niet meer op 1 Maart, maar op 16 September was gesteld.

In de Memorie van Toelichting wordt verder medegedeeld, dat als gevolg van den voorgestelden maatregel na Maart 1904 gedurende dat jaar verder geen blijvend gedeelte bij de bereden artillerie onder de wapenen zal zijn. Gevraagd werd, of dit ook in de volgende dienstjaren het geval zoude zijn en of de mededeeling dus een meer algemeen karakter draagt.

Ook werd de vraag gesteld, of het aantal miliciens, dat zich vrijwillig heeft opgegeven om bij de bereden artillerie te dienen, voldoende was om het benoodigde contingent te leveren.

Sergeanten, die zijn aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen.

Toen ten vorigen jare bij de openbare beraadslaging over hoofdstuk VIII der Staatsbegroting in de Tweede Kamer de positie van de sergeanten, die zijn aangewezen om zoo noodig de plaats van een luitenant te vervullen, werd ter sprake gebracht en er op werd gewezen, dat die positie, vooral ten aanzien van de zoogenaamde vuurleiders bij de vesting-artillerie, veel te wenschen overliet, wat betreft de verhouding waarin die onderofficieren staan tot de sergeant-majours, heeft de Minister geantwoord, dat de verbetering van de positie der sergeant-majours-titulair bij de vesting-artillerie samenhangt met de legerorganisatie, en dat overwogen werd of en hoe deze zaak bij de regeling der organisatie, tot eene oplossing zou kunnen worden gebracht. Waar uit de Memorie van Toelichting thans blijkt, dat de organisatie der vesting-artillerie in hoofdzaak ongewijzigd zal blijven, zoude men gaarne willen weten of omtrent de bovenbedoelde aangelegenheid reeds eene beslissing is genomen en zoo ja, welke. Ook zoude men het op prijs stellen te vernemen, of de Regeering ten aanzien van de verbetering der positie van de bovenbedoelde sergeant-majours-titulair bij het wapen der infanterie reeds bepaalde voornemens heeft.

VIDE AFDEELING.

Opheldering gevraagd.

Art. 28. In de Memorie van Toelichting wordt als eene der redenen van de verhoogde raming van dit artikel opgegeven „de grootere legersterkte”. Gevraagd werd of hier is bedoeld op de versterking van het blijvend gedeelte. Ook wordt daar medegedeeld, dat de rationsprijs per man en per dag 2 cents hooger dan ten vorigen jare moest worden berekend. Terwijl nu echter op de loopende begroting het ration was geraamd op f 0,25½ is, blijkt den uitgewerkten en toelichtenden staat, thans de rationsprijs begroot op f 0,25. Men wenschte hieromtrent opheldering en vroeg of wellicht de bijslag ad 2,5 cents op de rations in den uitgewerkten en toelichtenden staat onder art. 29 vermeld, hier in aanmerking moet worden genomen. Vergeleken met de raming op de loopende begroting zou dan de thans geraamde rationsprijs 2 cents meer bedragen.

Aankoop van slachtvee.

Sommige leden gaven het denkbeeld in overweging om het benoodigde slachtvee van Rijksweg direct te doen aankopen en het niet meer als thans bij wijze van openbare aanbesteding te doen leveren. Zij meenden, dat dit voor de schatkist voordeliger zoude zijn.

Andere leden achtten dit denkbeeld niet aanbevelenswaardig.

VIDE AFDEELING.

Personeel bij de kleermakerijen.

Art. 31. Toen ten vorigen jare bij de schriftelijke en mondelinge behandeling van hoofdstuk VIII der Staatsbegroting de positie van het personeel bij de kleermakerijen voor de centrale magazijnen te Amsterdam werd ter sprake gebracht, heeft de Minister in de vergadering van de Tweede Kamer van 22 December ¹⁾ verklaard, dat hij een onderzoek te Amsterdam zou doen instellen, daar dit zijns inziens de beste wijze zoude zijn om op de hoogte te

¹⁾ Handelingen 1902—1903, blz. 783.

komen van dan werkelijken toestand en om eventueel maatregelen ter verbetering te kunnen overwegen. De leden, die dit in herinnering brachten, zouden het op prijs stellen te vernemen, of het bedoelde onderzoek is ingesteld en zoo ja, of het den Minister ook aanleiding heeft gegeven tot het overwegen van maatregelen als door hem ten vorigen jare bedoeld en in het bijzonder tot het opnieuw regelen van de loonen voor het stukwerk, die thans, naar men meende, te laag zijn.

Kosten vallende op de keuring van kleeding enz.

Art. 32. Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat zijn op dit artikel en ook op art. 36 uitgetrokken kosten: „vallende op de keuring van een en ander”. Gevraagd werd, welke kosten hier zijn bedoeld. Zijn onder dezen post misschien begrepen toelagen aan de officieren met de keuring belast? Of worden daaruit wellicht aan andere personen boven hunne bezoldiging vergoedingen uitgekeerd?

Onderhoud van kleeding en uitrusting.

Art. 33. Van verschillende zijden werd er op aangedrongen vooral ten aanzien van de in dit artikel bedoelde uitgaven zuinigheid te betrachten. Men meende te weten, dat in andere landen, in het bijzonder in Frankrijk, het onderhoud van de kleeding en uitrusting der militairen, in verhouding tot de sterkte der legers, belangrijk minder kost dan hier te lande. Waar voor het van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting een zoo belangrijk bedrag is uitgetrokken, meenden sommige leden er op te moeten aandringen, de kleeding toch vooral wijd te maken. Huns inziens zoude dit zoowel practisch zijn als goedkoop.

Eenige leden zouden gaarne eene specificatie willen ontvangen van het bedrag van f 248 730 voor het van pas maken en onderhouden van kleeding en uitrusting onder art. 33a uitgetrokken.

Geklaagd werd, dat de snit van de pantalons, die aan de miliciens worden verstrekt, dikwijls slecht is en deze kleedingsstukken in het algemeen ongemakkelijk zitten.

Het stelsel der zoogenaamde pakjes.

Opgemerkt werd, dat in ons leger een deel van de kleeding- en uitrustingsstukken van de miliciens, die met groot verlof gaan, in afzonderlijke pakjes wordt bewaard en dit voor zeven lichten tot veel werk en een reusachtige administratie leidt, met al de moeilijkheden uit den aard der zaak aan het beheer en in orde houden van zulk een bijzonderen voorraad verbonden. Terwijl het doel van den maatregel is, dat bij opkomst onder de wapenen elk man zijne uitrusting geheel kan completeeren en als het ware dadelijk gereed staat om uit te rukken, wordt echter dit doel slechts ten deele bereikt, omdat meermalen deelen der uitrusting den man niet meer blijken te passen. De leden, die deze opmerkingen maakten, wezen op twee landen, waar andere stelsels ten deze van toepassing zijn. Vooreerst op Duitschland, waar voor de manschappen, die met groot verlof gaan, bij de compagnieën niets bewaard blijft, maar dezen, bij wederopkomst, geheel van het noodige worden voorzien. De compagnieën zijn daar dus van de omvangrijke administratie, die ten onzent uit de „pakjes” voortvloeit, geheel vrij. Verder op Zwitserland, waar de milicien die met groot verlof gaat, zijne geheele kleeding en uitrusting mede naar huis neemt en maatregelen zijn getroffen dat hij, bij wederopkomst onder de wapenen, behoorlijk is gekleed en uitgerust. Deze leden zouden gaarne 's Ministers oordeel in dezen vernemen en in het bijzonder willen weten, of naar zijne meening de wijze van handelen in Zwitserland gevolgd, ook hier te lande niet zou kunnen worden ingevoerd en — mits met de noodige waarborgen omgeven — niet tot goede resultaten zouden kunnen leiden. Naar zij meenden, zoude, zoo de bedoelde handelwijze kon worden gevolgd, de snelheid van mobilisatie zeker nog worden vermeerderd.

Schoeisel.

De meening werd geuit, dat aan de miliciens moest worden toegestaan hun schoeisel, mits dit goed en doelmatig ware, te dragen.

Onderhoud der geweren M. 95.

Art. 38. Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegrooting inlichtingen werden gevraagd omtrent den toestand van de geweren M. 95, waarvan, naar men toen had vernomen, de loopen, na een betrekkelijk kort gebruik, nog al eens uitslijting vertoonden, heeft de Minister in de Memorie van Antwoord uitvoerige inlichtingen verstrekt en medegedeeld, dat de inspecteurs der verschillende wapens door hem waren uitgenoodigd hunne bijzondere aandacht aan het onderhoud van de wapenen te wijden en het voorts een punt van overweging uitmaakte, in hoeverre door wijziging van de voorschriften, alsmede door gebruikmaking van enkele nieuwe reinigingsmiddelen, het goede onderhoud zoude kunnen worden bevorderd.

Men verzocht omtrent deze belangrijke aangelegenheid thans nader te worden ingelicht en wenschte te weten, of de verwachting, die de Minister ten vorigen jare uitsprak, dat spoedig eene afdoende verbetering in zake het onderhoud der wapenen zou mogen worden verwacht, inderdaad is verwezenlijkt.

Naar enkele leden hadden vernomen, ligt het in de bedoeling de koorden, waarmede tot dusverre de loopen der geweren M. 95 werden gereinigd en welker gebruik voornamelijk het uitslijten schijnt te hebben veroorzaakt, door pompstokken te vervangen. Dit laatste reinigingsmiddel zou echter, naar deze leden meenden, wel in vreedestijd, maar bezwaarlijk in tijd van oorlog kunnen worden aangewend. Op welke wijze zoude dan het schoonmaken der loopen moeten plaats vinden?

VIIDE AFDEELING.

Vergoeding van schade door officieren in den stakingstijd te Amsterdam geleden.

Art. 39. Men wees er op, dat in dit voorjaar in den stakingstijd officieren van elders te Amsterdam werden geconsigneerd in hotels, die hun werden aangewezen en waar zij dus de prijzen hadden te betalen, die de hotelhouders van hen vroegen. Terwijl nu deze prijzen soms 6 à 7 gulden daags bedroegen, werd door het Rijk aan de officieren een bedrag van f 2,90 per dag uitgekeerd. Gedurende de eerste veertien dagen van het verblijf der officieren in Amsterdam schijnt de gemeente het verschil tusschen hotelprijzen en Rijksuitkeering te hebben vergoed, maar na dien tijd geschiedde dit niet meer. Gevraagd werd of bij dergelijke gelegenheden de geldelijke belangen der officieren niet beter in het oog zouden kunnen worden gehouden en of aan de belanghebbenden de schade, bij hun verblijf in Amsterdam geleden en die niet zou zijn ontstaan, indien hun de vrijheid ware gelaten ook buiten hotels huisvesting te zoeken, niet zoude kunnen worden vergoed.

VIIISTE AFDEELING.

Aanschaffing van paarden.

Art. 47. Gevraagd werd, waaraan is toe te schrijven, dat, terwijl op de loopende begrooting voor de aanschaffing van paarden een bedrag van f 570 per stuk is uitgetrokken, dit bedrag op de thans ingediende begrooting op f 530 is geraamd.

Reis- en verblijfkosten van de remonte-commissie.

Art. 48. Sommige leden verklaarden met ingenomenheid te hebben gezien, dat de reis- en verblijfkosten van de remonte-commissie, die op de loopende begrooting werden geraamd op f 20 per paard, thans op f 15 per paard zijn berekend.

Den post „verdere kosten”, tot een bedrag van ruim f 18 000 uitgetrokken en op de loopende begrooting niet voorkomende, zoude men gaarne zien specificieerd.

IXDE AFDEELING.

Nasporingen en studiën.

Art. 53. Er werd op gewezen, dat het te ver gaat en in strijd is met het aangenomen stelsel, wanneer onder den naam van „nasporingen en studiën”

stukken worden afgezonderd uit dat gedeelte van het officieel archief van een Departement, dat is bestemd om naar het algemeen Rijksarchief te worden overgebracht. Dit archief moet in zijn geheel blijven en de ambtenaren, belast met de nasporingen en studiën, behooren uitsluitend kopieën en niet officieele memoriën en stukken te verzamelen. Gaarne zoude men de verzekering ontvagen, dat in dezen op de aangegeven wijze zoude worden gehandeld.

Onderwijs op de cursussen.

Art. 54. Sommige leden waren van oordeel, dat het onderwijs op de cursussen nog op betere wijze zoude kunnen worden ingericht, waardoor dan het aantal leerlingen van den hoofdcursus zoude kunnen toenemen, hetwelk met het oog op het bestaande incompleet aan officieren niet anders dan wenschelijk zoude kunnen zijn. Men verzocht te mogen vernemen, hoe groot het aantal leerlingen is geweest, dat in het laatste tiental jaren tot de cursussen en tot den hoofdcursus is toegelaten. Men meende, dat, evenals voor de toelatings-examens, ook voor de overgangsexamens aan alle cursussen dezelfde eischen behoorden te worden gesteld.

Schoolonderwijs bij de korpsen.

Door enkele leden werd ook op betere regeling van het schoolonderwijs bij de korpsen aangedrongen en werd er op gewezen, dat niet altijd wordt zorg gedragen, dat de militairen de uren, die voor oefeningen en exercitiën niet worden besteed, met nuttige bezigheid doorbrengen. Zij stelden de vraag, of dergelijke uren, die thans in nietsdoen voorbijgaan, wellicht niet aan ambachtsonderwijs zouden kunnen worden gewijd.

Inkwartiering van personeel dat kampementen en bivouaks inricht.

Art. 57. Enkele leden meenden den Minister het denkbeeld in overweging te moeten geven om gedurende den tijd, dat de kampementen en bivouaks in gereedheid worden gebracht, het daarmede belaste personeel in de naastbijgelegen gemeente te doen inkwartieren. Zoolang toch de bedoelde werkzaamheden plaats vinden, mist dit personeel, ter plaatse, waar het die moet verrichten, alle geriefelijkheid en heeft het zich in elk opzicht zeer te behelpen.

Schutterij-officieren bij oefeningen.

Gevraagd werd, hoevele schutterij-officieren aan de in dit jaar gehouden oefeningen bij het leger hebben deelgenomen.

Specificatie gevraagd.

Art. 58. Men verzocht eene specificatie te mogen ontvangen van den post „verdere kosten” onder letter *b* van dit artikel uitgetrokken. Moet onder deze „verdere kosten” hetzelfde worden verstaan als onder de „overige uitgaven”, waarvan in de Memorie van Toelichting wordt gesproken en die, naar wordt medegedeeld, zooveel doenlijk worden beperkt? Waar zij tot het aanzienlijk bedrag van *f* 4250 zijn uitgetrokken, scheen trouwens verdere beperking zeer gewenscht.

Schietonderricht buiten het leger.

Art. 59. Van verschillende zijden verklaarde men met groote teleurstelling te hebben gezien, dat het bedrag voor kosten van schietonderricht buiten het leger op deze begrooting uitgetrokken, bijna *f* 6000 lager is dan het op de loopende begrooting voorkomende, en dat in de Memorie van Toelichting deze lagere raming wordt verklaard met de opmerking, dat te rekenen naar de opgedane ondervinding met dit lagere bedrag zal kunnen worden volstaan. Na de mededeelingen, die de Minister ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting heeft gedaan omtrent de maatregelen, die waren getroffen ten einde den lust tot deelneming aan de schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht zooveel doenlijk te bevorderen, had men op deze begrooting juist eene hoogere raming van dezen post verwacht. Men wenschte omtrent de ondervinding, in het afgelopen jaar op dit gebied opgedaan, nader te worden ingelicht. Waarom moest dit jaar voor tegemoetkoming in het oprichten, verbeteren en onderhouden van particuliere schietbanen *f* 500 minder dan ten vorigen jare worden geraamd? In de boven-

bedoelde Memorie van Antwoord heeft de Minister medegedeeld, dat hij, hoewel in beginsel bereid om in deze aangelegenheid medewerking te verleenen, gemeend had in zake het verleenen van dergelijke subsidiën eene vaste regeling te moeten treffen en dat deze regeling was vastgesteld bij het Koninklijk besluit van 4 Juli 1902 n°. 24. Bij dit besluit is bepaald, dat aan gemeenten en vereenigingen tot vrijwillige oefening in den wapenhandel geldelijke tegemoetkoming wordt verleend voor de oprichting, het onderhoud of de verbetering van schietbanen, wanneer dit, naar het oordeel van den Minister van Oorlog, geacht kan worden in het belang te zijn van het voorbereidend militair onderricht of van de schietoefeningen tot verhooging van 's lands weerkracht. Gevraagd werd, of de Minister in zijn oordeel ten deze wellicht te moeilijk is en te hooge eischen aan de gemeenten en de bovenbedoelde vereenigingen stelt. Ook thans zoude men eene opgave willen ontvangen als ten vorigen jare door de Minister in de Memorie van Antwoord werd verstrekt, van het aantal en de namen der garnizoenen, waar gelegenheid tot schieten wordt gegeven, van het aantal personen, dat zich daarvoor aanmelde en van de uren, waarop de schietoefeningen worden gehouden.

Opgemerkt werd, dat in het Recueil Militair over 1903 eene lijst voorkomt van vereenigingen tot bevordering van 's lands weerbaarheid en de vraag werd gesteld, aan hoevele van deze vereenigingen van Rijkswege patronen en geweren worden verstrekt en hoe groot het geheele aantal van Rijkswege verstrekte patronen is, dat door die vereenigingen dit jaar werd verbruikt.

XDE AFDEELING.

Toeneming van de administratie.

Van verschillenden zijden werd opgemerkt, dat de administratie, die gaandeweg reeds een enormen omvang had aangenomen, nog steeds in omvang toeneemt en men aan de bureaux de stapels papieren en paperassen niet meer kan overzien en daarmede letterlijk geen raad weet. Overal rijzen daaromtrent klachten, die, alleen reeds omdat zij zoo algemeen worden vernomen, bezwaarlijk als ongegrond zullen kunnen worden beschouwd. De steeds toenemende administratieve werkzaamheden komen zeer ten nadeele van de oefeningen; de verschillende chefs hebben geen tijd ook daaraan nog hunne aandacht te wijden en de oefeningen te leiden of te controleeren. Naar men had vernomen, zijn er dan ook tal van compagnies-, bataljons- en regiments-commandanten die zeer zelden, sommigen zelfs nimmer, de oefeningen der troepen bijwoonden. Als een bewijs van den grooten omvang, dien thans de militaire administratie reeds heeft, wezen enkelen op het feit, dat bij een bataljon infanterie ongeveer twintig personen met administratieve bezigheden zijn belast. Met het oog op dit alles, meende men den Minister dringend in overweging te moeten geven naar maatregelen om te zien, die tot vereenvoudiging der administratie zouden kunnen leiden.

In dit verband werd verder gewezen op de geringe vergoeding, die vooral de commandanten der compagnieën en eskadrons genieten voor administratiekosten. Gewoonlijk toch stelt de compagnies- of eskadrons-commandant dit geld ter hand aan den sergeant-majoor of opperwachtmeester, die dan maar moet zien, dat hij daarmede toekomt. Men achtte dezen toestand ongewenscht en drong op verandering aan.

Ook werd opgemerkt, dat zeer billijke klachten worden vernomen over het feit, dat waar in dit voorjaar door de oproeping van twee lichtingen de administratieve bezigheden zeer zijn toegenomen, ondanks de vermeerdering van administratiekosten, die daarvan het gevolg is geweest, geen meerdere vergoeding van Rijkswege is toegekend.

Ware het, zoo vroegen enkele leden, in het bijzonder niet gewenscht geweest, de sergeant-majours en de fouriers bij de korpsen infanterie voor te dragen voor eene belooning voor de vele diensten, die zij naar aanleiding van de bekende gebeurtenissen in dit voorjaar hebben bewezen. Deze leden verwezen daarbij naar art. 2 dezer begrooting, waar een post van f 4600 is uitgetrokken voor het personeel aan het Departement van Oorlog, o.a. als belooning voor den ijver van ambtenaren die bij de vervulling van opgedragen werkzaamheden in billijkheid in aanmerking komen; zij waren te meer gesterkt in hunne meening, dat de bedoelde militairen voor eene belooning

behoorden in aanmerking te komen, nu zij vernomen hadden, dat zelfs thans nog als gevolg van de oproepingen der lichtingen vele werkzaamheden, op het in orde brengen der deponeerkamers betrekking hebbende, moeten worden verricht.

XI DE AFDEELING.

Memoriepost.

Art. 71. Gevraagd werd, waarom op dit artikel de post voor gratificatiën en kosten van vervoer van officieren, die bij het leger in Nederlandsch-Indië worden gedetacheerd, voor Memorie is uitgetrokken. In de Memorie van Toelichting wordt volstaan met de eenvoudige mededeeling, dat dit evenals ten vorigen jare is geschied.

Tegemoetkoming in de kosten der muziek.

Art. 74. Men bracht in herinnering, dat de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juli 1899, n°. 32, er in haar Verslag (bladz. 162 en volg.) op heeft gewezen, dat de van Rijkswege aan de korpsen toegekende tegemoetkoming in de kosten der muziek ten laste der afrekening met de Schatkist wordt verantwoord en gebracht ten bate van het muziekkorps, hetwelk met de uitgaven voor de muziek bezwaard wordt en dat er in het muziekkorps een saldo is van f 28 000. De commissie stelde voor om als de door haar in overweging gegeven regeling tot stand kwam, dit saldo alsnog in 's Rijks schatkist te storten. Gevraagd werd, hoe de Regeering in dezen denkt te handelen.

Terwijl enkele leden van oordeel waren, dat in het leger de muziekkorpsen, die vele uitgaven met zich brengen, zouden kunnen worden gemist, meenden daartegenover anderen, dat deze korpsen nuttige diensten verrichten, omdat bij vermoeiende en inspannende militaire oefeningen de muziek medewerkt om bij de troepen de noodige opgewektheid en vroolijkheid te bewaren.

Door sommige leden werd de wenschelijkheid betoogt om de toelagen aan de muziekkorpsen in kleine garnizoenen, waar men minder bijverdiensten heeft dan in groote garnizoenen, eenigszins te verhoogen.

Gratificatiën voor eens aan onderofficieren en soldaten.

Art. 75. Enkele leden waren van oordeel, dat de hierbedoelde gratificatiën voor eens aan onderofficieren en soldaten over het algemeen te laag zijn en drongen daarom aan op verhooving van dezen post.

Vergoeding volgens de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901.

Art. 76. Het bedrag op dit artikel uitgetrokken is op f 250 000 gebracht en dus met f 150 000 verhoogd en in de Memorie van Toelichting wordt opgemerkt, dat dit is geschied bij de bestaande neiging tot uitzetting, welke deze post in hooge mate vertoont, en voorts in verband met de ingediende wetsvoordracht tot wijziging en aanvulling van eenige bepalingen der Militiewet 1901, waarbij o.a. wordt voorgesteld het hoogste bedrag der toe te kennen vergoeding te brengen op f 1 per dag en dus te verhoogen van f 20 op f 30 voor elke dertig dagen.

Van meer dan ééne zijde werd opgemerkt, dat het min of meer zonderling is, van eene bestaande en in hooge mate zich vertoonende neiging tot uitzetting te spreken bij een post, welks bedrag de wet geheel aan de Regeering ter bepaling overlaat en waarvoor dus de Regeering de volle verantwoordelijkheid draagt. Ook achtte men het minder juist, dat bij eene raming reeds rekening wordt gehouden met een wetsontwerp, dat pas bij de Tweede Kamer is ingediend en waarvan de totstandkoming wellicht nog langen tijd op zich zal laten wachten. Hoe dit zij, men meende uit de zoo belangrijke verhooving van de raming, vergeleken met die van het vorige jaar, te moeten opmaken, dat de Minister ten aanzien van de uitvoering van de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901 op den verkeerden weg is en dezen weg, blijkens het gedane voorstel om deze zinsnede te doen vervallen en haar door een ruimer geredigeerd art. 113bis te doen vervangen, wil blijven bewandelen. Nog verdere, onnoodige opvoering van uitgaven zal daarvan het gevolg zijn en de opvatting zal dientengevolge veld winnen, dat alleen de Staat heeft te

voorzien in de schade, die voor de behoeftige gezinnen of familieleden van militieplichtigen uit het vervullen van hun militieplicht voortvloeit. Deze opvatting werd verkeerd genoemd en de meening werd voorgestaan, dat bijv. voor gemeentewerklieden de gemeente in de eerste plaats voor het verlenen van steun in aanmerking komt, terwijl, naar werd betoogd, ook particuliere werkgevers in gevallen, als het hier geldt, zich niet behoorden te onttrekken, maar, zoo mogelijk, hulp en bijstand behoorden te verlenen.

Van andere zijde werden deze beschouwingen bestreden. Men keurde goed, dat de raming van den post belangrijk is verhoogd en dat een voorstel is gedaan om de in de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901 bedoelde vergoeding op ruimer schaal en tot een grooter bedrag te kunnen toekennen, omdat zich telkens gevallen voordoen, waarin gezinnen van militieplichtigen wel niet bepaald tot den bedelstaf worden gebracht, maar toch zonder ondersteuning niet dan met de grootste moeite en dan nog nooddruftig in hun bestaan kunnen voorzien. Dezerzijds wenschte men den Minister dan ook hulde te brengen voor de wijze, waarop deze aangelegenheid door hem steeds is behartigd. Met de opvatting, dat gemeenten en particuliere werkgevers geroepen zouden zijn om steun te verlenen aan de behoeftige gezinnen van militieplichtigen, kon men zich dezerzijds niet vereenigen; men meende, dat de eenige, die hier geroepen kan zijn, de Staat is, die in het algemeen belang den militieplicht oplegt en daarom ook uit de algemeene fondsen in de gevolgen van den militieplicht heeft te voorzien. Van werkgevers zou in billijkheid hoogstens gevorderd kunnen worden, dat zij de plaatsen van hunne werklieden, die tot het vervullen van militieplicht worden geroepen, voor hen zouden openhouden.

Door enkele leden werd wederom het meermalen geopperde denkbeeld ter sprake gebracht om uit de opbrengst van eene weerbelasting, te heffen van hen, die geen dienstplicht hebben te vervullen, te gemoet te komen in de behoeften der onvermogene gezinnen en familieleden van hen, die de wapenen hebben te dragen.

Gevraagd werd, aan hoevelen vergoeding overeenkomstig de laatste zinsnede van art. 113 der Militiewet 1901 is toegekend: *a.* van hen, die in 1902 voor herhalingsoefeningen onder de wapenen kwamen; *b.* van hen, behoorende tot de lichten 1900 en 1901, die in dit voorjaar buitengewoon werden opgeroepen; *c.* van hen, die in dit jaar voor het eerst werden ingelijfd.

Werving van tamboers en hoornblazers.

Art. 77. Sommige leden drongen er op aan, dat zou worden opgehouden met het werven van tamboers en hoornblazers op al te jeugdigen leeftijd (14 of 15 jaar), zooals thans geschiedt.

Handgeld aan vrijwilligers.

Gewezen werd op de naar het schijnt veelvuldig voorkomende praktijk, dat vrijwilligers, na hun handgeld te hebben ontvangen, zich in den dienst zoo slecht gedragen, dat zij reeds spoedig daaruit moeten worden ontslagen en gevraagd werd, of niet, ten einde deze praktijk tegen te gaan, eene regeling zou kunnen worden getroffen, dat aan vrijwilligers het handgeld geheel of althans gedeeltelijk eerst na afloop van den tijd, waarvoor zij zich hebben verbonden, zou worden uitbetaald.

Kaderopleiding bij het korps genietroepen.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat het billijk wordt geacht aan de milicien-korporaals bij het korps genietroepen, die zich voor de opleiding tot milicien-sergeant beschikbaar stellen en zich dan moeten verbinden om na volbrachten dienst voor het blijvende gedeelte nog vier maanden vrijwillig onder de wapenen te blijven, voor dit vrijwillig verblijf onder de wapenen een premie toe te kennen van *f* 50. Dienovereenkomstig wordt voorgesteld hiervoor een bedrag van *f* 1000 uit te trekken, zoodat op 20 van deze militairen wordt gerekend. Uit deze mededeelingen in de Memorie van Toelichting meende men te moeten opmaken, dat bij het korps genietroepen een diensttijd van 12 maanden nog niet voldoende wordt geacht voor de opleiding tot milicien-sergeant en dit deed de vraag rijzen, of hier geen overdreven eischen worden gesteld en het vooruitzicht van een zoo langen

diensttijd niet afschrikkend zal werken op de jongelieden, die voor kaderopleiding bij dit korps zich beschikbaar willen stellen. Men meende, dat veeleer de gelegenheid tot kaderopleiding bij het meer vermelde korps moest worden vergemakkelijkt en aangemoedigd, omdat er geen ander wapen is, waarbij de burgeropleiding zoo kan samenvallen met die voor oorlogsdiensten. Het bedrag der premie scheen ook niet van dien aard, dat ontwikkelde personen zich daardoor zouden willen laten vinden om de groote nadeelen, verbonden aan een voor langeren tijd onttrokken zijn aan werkkring of studie, op zich te nemen. Met het oog op dit alles, hoopte men, dat de Minister deze aangelegenheid nog eens rijpelijk zou willen overwegen.

Eindelijk zoude men, in verband met het bovenstaande, nog gaarne willen weten, welke wel de minimum-tijd geacht wordt, dien een milicien bij de genietroepen onder de wapenen moet hebben doorgebracht, om voor eene benoeming tot militie-luitenant bij dat korps in aanmerking te komen.

Afschaffing van premiën bij aanstelling in rang.

In de Memorie van Toelichting vindt men vermeld, dat er eene regeling der opleiding van militiekader in beproeving is, waarbij zal worden getracht het militiekader voltallig te krijgen zonder toekenning van premiën bij aanstelling in eenen rang en bij deze begroting wordt alvast gerekend op eene vermindering van den post uit dien hoofde met f 10 000. Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat wordt er thans gerekend op 162 milicien-sergeanten en 65 milicien-korporaals, terwijl ten vorigen jare die aantallen 287 en 90 bedroegen. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of de Regeering verwacht, dat er dit jaar minder sergeanten en korporaals zullen kunnen worden aangesteld dan wel of het in hare bedoeling ligt om slechts aan een bepaald gedeelte van de aangestelden premiën toe te kennen. Dit werd niet duidelijk geacht en nadere toelichting daarom verzocht.

Overigens juichte men toe, dat de Regeering eene dergelijke proef wenscht te nemen en sprak men de hoop uit, dat zij zal slagen. Men verwachtte trouwens, dat dit het geval zal zijn, wanneer slechts wordt zorg gedragen, dat de vorming van kader doelmatig geregeld wordt, de opleiding aantrekkelijk wordt gemaakt en de duur dier opleiding zoodanig wordt bepaald, dat zij in den tijd voor eerste-oefening bestemd, zal kunnen plaats vinden. Wordt voor dit alles gezorgd, dan zullen, naar men meende, ook zonder het thans bestaande vooruitzicht om bij aanstelling in eenen graad eene premie te ontvangen, meer dan genoeg geschikte aspiranten zich aanmelden om tot een graad te worden opgeleid.

Van andere zijde werd gevraagd, of de Regeering gegronde redenen heeft om te verwachten, dat de bedoelde proef zal slagen. Zoo neen, dan achte men het dezerzijds niet verstandig, dat zij genomen wordt, nu voor de uitbreiding van het leger in de toekomst aan kader zoo groote behoefte zal bestaan.

Godsdienstoefeningen in de kampen.

Art. 78 Medegedeeld werd, dat dezen zomer in de kampen de zorg voor het houden van godsdienstoefeningen te wenschen overliet. Men zoude er prijs op stellen, dat deze gewichtige aangelegenheid niet onachtzaam werd behandeld. Waar op de begroting gelden voor het houden van godsdienstoefeningen zijn uitgetrokken, mag toch ook worden verwacht, dat deze oefeningen inderdaad naar behooren kunnen plaats vinden.

Blijkens de omschrijving van den post worden daaruit ook gekweten tegemoetkomingen aan predikanten, geestelijken en onderwijzers. Men verzocht te mogen vernemen naar welke regelen de toekenning van deze tegemoetkomingen plaats vindt.

XII^{DE} AFDEELING.

Verpleegsters in militaire hospitalen.

Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegroting de vraag werd gesteld, of in de militaire hospitalen niet verpleegsters zouden kunnen worden aangesteld in plaats van de ziekenoppassers, die veelal voor hunne taak niet berekend zijn en op weinig zorgvuldige wijze met de zieken omgaan, heeft de Minister in de Memorie van Antwoord deze

vraag in ontkennenden zin beantwoord, aanvoerende o. a. dat de militaire tucht in de bedoelde inrichtingen daaronder zoude lijden. Men kwam thans op deze aangelegenheid terug en wenschte opnieuw bij den Minister op aanstelling van verpleegsters aan te dringen. Men wees er op, dat in Indië de belangen van de zieken dan boven de eischen van de militaire tucht zijn gesteld en in de hospitalen daár van vrouwelijke hulp bij de ziekenverpleging een dankbaar gebruik wordt gemaakt.

Militaire apothekers-bedienden.

Art. 82. Evenals vroeger werd er ook thans op aangedrongen, de militaire apothekers-bedienden, met betrekking tot het pensioen, met de opzichters van fortificatiën gelijk te stellen. Hoewel de leden van wie deze aandrang uitging, de juistheid niet wilden ontkennen van de opmerking, ten vorigen jare in de Memorie van Antwoord gemaakt, dat de behandeling van de „Pensioenwet voor de landmacht 1902” het meest geschikte oogenblik zou zijn geweest om deze zaak tot eene oplossing te brengen, hoopten zij toch, dat de Minister ook nu nog de belangen der apothekers-bedienden in nadere overweging zoude willen nemen.

Aanstelling van artsen tot officieren van gezondheid.

Art. 83. Gevraagd werd, of zich nog steeds een voldoende aantal artsen bleef aanmelden om tot officier van gezondheid te worden benoemd.

Financieele positie van de administrateurs der militaire hospitalen.

Art. 87. In herinnering werd gebracht, dat zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge behandeling van de Oorlogsbegrooting voor 1900 in de Tweede Kamer de financieele positie van de administrateurs van de militaire hospitalen (adjudanten-onderofficier) ter sprake kwam en toen werd aangedrongen op de verbetering der positie van deze onderofficieren, die als rekenplichtige ambtenaren eene groote verantwoordelijkheid hebben en borgstelling moeten geven en die desnietteenstaande bij hunne ranggenooten in bezoldiging en emolumenten ten achter staan. De toenmalige Minister van Oorlog verklaarde echter niet te kunnen deelen in de meening, dat de financieele positie van de bedoelde administrateurs niet voldoende geregeld zoude zijn. Op de vroeger aangevoerde gronden wenschte men thans den toen uitgeoefenden aandrang te herhalen, terwijl men het op prijs zoude stellen 's Ministers gevoelen ten aanzien van deze aangelegenheid te vernemen.

XIII^{DE} AFDEELING.

Toeneming der uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs.

Van verschillende zijden werd opgekomen tegen de steeds toenemende uitgaven voor de inrichtingen van militair onderwijs. Die inrichtingen — en vooral geldt dit van de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool — werden zeer duur genoemd en ten bewijze, vestigde men de aandacht op hetgeen de leerlingen aan de verschillende inrichtingen kosten; bedragen die, althans wat de cadetten aan de Koninklijke Militaire Academie betreft, van jaar tot jaar nog toenemen. Blijkens de thans ingediende begrooting worden de opleidingskosten van een cadet aan de genoemde inrichting, die ten vorige jare f 1497,50 en in het daaraan voorafgaande jaar op f 1462,46⁵ werden begroot, thans geraamd op niet minder dan f 1581,12. Aan de Cadettenschool wordt de opleiding per cadet, blijkens de thans ingediende begrooting, geschat op f 1285,73 tegen f 1278,82 ten vorigen jare; aan den hoofdcursus is per leerling f 963,02⁵ uitgetrokken. Zou nu de de opleiding vooral aan de beide eerstgenoemde inrichtingen niet minder weelderig kunnen zijn? Men begreep, dat zij aan de Koninklijke Militaire Academie iets omvangrijker behoort te zijn dan aan den hoofdcursus, maar men zag niet in, dat de kosten dier opleiding zoo aanmerkelijk moeten verschillen, als het geval blijkt te zijn. De geheele inrichting van de Koninklijke Militaire Academie en van de Cadettenschool is ook te weelderig en zou naar men meende op meer eenvoudigen voet kunnen worden ingericht. Zoo is aan eerstgenoemde inrichting op 288 cadets een personeel werkzaam van 230 man en aan laatstgenoemde op gemiddeld 118 cadets een personeel van 78 personen. Naar men meende behoeft het geen betoog, dat in beide gevallen het personeel veel te groot is en belangrijke inkrumping behoorde te ondergaan. Met het

oog op dit alles werd de wensch uitgesproken, dat de Minister de indiening zou bevorderen van een voorstel tot wijziging der wet op het militair onderwijs in den zin van algeheele reorganisatie van dit onderwijs en opdat althans de opheffing mogelijk zou worden van de Cadettenschool, die men meer als een kostschool dan als eene noodzakelijke inrichting van militair onderwijs meende te moeten beschouwen.

Ook werd het denkbeeld in overweging gegeven het militair onderwijs meer te concentreeren, hetzij door de thans bestaande inrichtingen te vestigen in dezelfde plaats, hetzij door nog verder te gaan en alle militaire onderwijs in ééne inrichting samen te trekken. Beperking der uitgaven in velerlei opzicht zou daarvan het gevolg zijn.

Verstandelijke ontwikkeling der cadetten.

In verband met het bovenstaande werd door sommige leden ook het peil van ontwikkeling, waarop de leerlingen aan de verschillende inrichtingen van onderwijs staan, besproken. Men verklaarde te dezen opzichte geen gunstigen indruk te hebben gekregen uit de verslagen der afgelegde examens, in de *Staatscourant* opgenomen. Alhoewel daár geene melding wordt gemaakt van de uitkomsten der examens van hen, die geslaagd zijn, en slechts de cijfers van hen, die niet slaagden, worden genoemd, had men uit de laatstgenoemde cijfers meenen te kunnen opmaken dat vele, in kennis minderwaardige jongelieden, tot de verschillende inrichtingen van onderwijs zijn toegelaten. Zoo had men uit de *Staatscourant* van 20 en 21 September gezien, dat de minst slechte van degenen, die voor de Koninklijke Militaire Academie moesten worden afgewezen, in 8 vakken onvoldoende kennis bezat en vreesde men op grond hiervan, dat de minst goede van hen, die werden toegelaten, ook nog in menig vak het gemiddelde cijfer niet heeft weten te behalen. Enkele leden wenschten omtrent de cijfers van hen, die bij het bedoelde examen werden toegelaten, te worden ingelicht en drongen er verder op aan, dat voortaan steeds ook de uitkomsten der examens van hen, die niet behoefden te worden afgewezen, in de *Nederlandsche Staatscourant* zouden worden opgenomen. In het bijzonder voor de aspiranten, niet van de Cadettenschool afkomstig, was de uitslag van het examen niet gunstig, terwijl ten aanzien van het examen der aspiranten van de Cadettenschool afkomstig, voor de commissie geene opmerkingen vielen te maken.

Nog treuriger stond het blijktens de cijfers, die in de *Nederlandsche Staatscourant* van 10 September 1903 ten aanzien van de niet toegelatenen zijn opgenomen, en blijktens hetgeen voor de geslaagden uit deze cijfers mag worden afgeleid, met hen die in 1903 tot de Cadettenschool zijn toegelaten. Slechts de helft van hen, die aan het mondeling en schriftelijk examen deelnamen, voldeed. De examen-commissie laat zich zeer ongunstig uit over dat examen. Zij zegt, dat bij vele examinandi een totaal gemis van grondige kennis bleek van de eenvoudigste zaken in vele vakken, terwijl het ook bij velen geene gewoonte scheen te zijn, zich degelijk rekenschap te geven van oorzaak en gevolg, waartoe slechts nadenken en geene memoriestudie kan brengen. Naar aanleiding van deze uiting werd door sommige leden betoogd, dat óf de eischen aan de jongelieden gesteld, te hoog zijn, óf de aard van het examen tot eene verkeerde richting in de studie drijft. Gaat men na, wat de commissie omtrent de verschillende leervakken opmerkte, dan is de indruk over het algemeen teleurstellend. Men bracht hulde aan de opvolgende commissiën, die niet schroomden hunne overtuiging bekend te maken en sprak den wensch uit, dat een ernstig onderzoek van deze aangelegenheid, die niet een legerbelang alleen, maar een algemeen volksbelang is, zou worden ingesteld.

Enkele leden meenden, dat de eischen voor de toelatingsexamens tot de verschillende inrichtingen van onderwijs hier te lande veel hooger dan bijv. in Duitschland worden gesteld. Deze leden zouden het op prijs stellen 's Ministers gevoelen hieromtrent te kennen.

Enkele leden wenschten van den Minister te vernemen, of hij niet terug is gekomen van zijn ten vorigen jare bij de openbare beraadslaging over de Oorlogsbegroting in de Tweede Kamer uitgesproken gevoelen, dat aan het onderwijs in het militair recht aan de Koninklijke Militaire Academie voldoende tijd wordt besteed.

Ook meenden eenige leden bij vernieuwing 's Ministers aandacht te moeten

vestigen op de noodzakelijkheid, dat aan de inrichtingen van onderwijs de algemeene Christelijke beginselen tot hun recht komen. In het verslag omtrent den toestand der Koninklijke Militaire Academie hadden zij tot hun spijt van een streven in deze richting niets bespeurd en evenmin iets gezien van pogingen, die in het werk worden gesteld, om de opvoedkundige beginselen meer dan tot dusverre op den voorgrond te stellen.

Hoogere Krijgsschool.

Artt. 97 en 98. Als op voorbeelden van de snel toenemende kosten der inrichtingen van militair onderwijs werd hier gewezen op de toelagen en bijslag op traktementen, die ruim f 2800, en op de traktementen van vaste burgerlijke leeraren enz., die f 1100 hooger moesten worden geraamd dan ten vorigen jare.

Blijkens de Memorie van Toelichting ligt het in de bedoeling om den leeraar in de staatswetenschappen, die thans niet behoort tot het vaste leeraarspersoneel bij de Hoogere Krijgsschool, definitief bij deze inrichting werkzaam te stellen, terwijl uit den uitgewerkten en toelichtenden staat is te zien, dat met het oog daarop het traktement van dezen leeraar van f 1000 op f 1200 is gebracht. Enkele leden zagen het nut van dezen maatregel, die de kosten der inrichting maar weer verhoogt, niet in; zij waren zelfs van oordeel, dat aan de Hoogere Krijgsschool het onderwijs in de staatswetenschappen zonder schade zou kunnen worden gemist.

In de Memorie van Toelichting wordt verder medegedeeld, dat voortaan het onderwijs in de legeradministratie (comptabiliteit) zal worden opgedragen aan een leeraar niet behoorende tot het vaste personeel. Eenige leden vreesden, dat hierdoor gebrek aan stabiliteit in het onderwijs van dit vak zou ontstaan en zouden daarom liever zien, dat met het geven van dit onderwijs een vaste leeraar, bij voorkeur een niet-militair, zou worden belast.

Koninklijke Militaire Academie.

Artt. 99 en 100. Opgemerkt werd, dat de toelichting op de verhooging van sommige ramingen hier ontbreekt. Welke is bijv. de reden, dat wederom twee nieuwe leeraren zullen worden aangesteld?

De aandacht werd gevestigd op het fonds betreffende het uitgeven van boekwerken voor rekening van de Koninklijke Militaire Academie en te dezen aanzien werd opgemerkt, dat de sommen, door den Staat voor levering van boeken betaald, wel worden verrekend ten laste der betrokken begrotingen, maar niet als ontvangst worden verantwoord, evenmin als de betalingen aan het fonds door particulieren en andere inkomsten, daaronder begrepen het subsidie, vastgesteld bij Koninklijk besluit van 14 Augustus 1900 n°. 36, ten dienste van tegemoetkoming in de kosten van openbaarmaking der uitkomsten van nasporingen en studiën op het gebied der Nederlandsche krijgsgeschiedenis. Men vroeg, of de Minister zal bevorderen, dat ook dit deel van de landsfinanciën wordt gebracht onder de contrôle van de Algemeene Rekenkamer.

Van andere zijde werd gewezen op den post van onderhoud, vernieuwingen en herstellingen der gebouwen van de Koninklijke Militaire Academie, op deze begroting f 3120 hooger geraamd dan op die voor het loopende dienstjaar. Aangezien sommige van deze gebouwen — vroeger het kasteel der Graven van Nassau — een monumentaal karakter dragen, werd er dezerzijds op aangedrongen, dat bij het uitvoeren van werken aan deze gebouwen vooraf overleg zou worden gepleegd met het Departement van Binnenlandsche Zaken om te voorkomen, dat, gelijk vroeger herhaaldelijk geschied is, aan dit monument van geschiedenis en kunst schade worde toegebracht.

Blijkens den uitgewerkten en toelichtenden staat is een bedrag van f 420 uitgetrokken voor huur van rijwielen en vergoeding voor het gebruik van eigen rijwielen in dienst. Gevraagd werd, welke de reden is, dat niet van Rijkswegen de voor den dienst benodigde rijwielen worden aangeschaft.

Cadettenschool.

Artt. 101 en 102. Opgemerkt werd, dat hier en op art. 103 Memorieposten zijn uitgetrokken voor kosten van een cursus in het methodisch spreken, te volgen door een officier van de cadettenschool en een officier van den hoofdcursus. Men wenschte omtrent deze posten, die in de Memorie van Toelichting of den uitgewerkten en toelichtenden staat niet worden toegelicht, eenige opheldering te ontvangen.

Gevraagd werd, hoevele plaatsen in het laatste 10-tal jaren aan de Koninklijke Militaire Academie en de Cadettenschool voor het leger hier te lande en in Nederlandsch Oost-Indië werden opengesteld en hoevele daarvan telken jare werden vervuld.

Hoofdcursus.

Art. 103. Gevraagd werd, hoevele leerlingen gedurende het laatste 10-tal jaren jaarlijks tot den hoofdcursus werden toegelaten voor het leger hier te lande en het Nederlandsch-Indische leger.

XIVDE AFDEELING.

Kampementsgoederen en velduitrusting.

Art. 109. Men wenschte eenige opheldering te ontvangen omtrent de wijze, waarop deze belangrijke post van ruim f 49 000, die f 16 000 hooger is geraamd dan op de loopende begrooting, zonder dat van de reden dezer verhooging eenige toelichting wordt gegeven, zal worden besteed. Welke kampementsgoederen en voorwerpen van uitrusting zullen worden aangeschaft?

XVDE AFDEELING.

Verbetering van de positie der Rijkswerklieden.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting medegedeeld, dat door hem op 3 Juli eene commissie was benoemd tot algeheele herziening van de reglementen voor al het personeel op daggeld werkzaam bij alle inrichtingen van de landmacht en dat aan deze commissie ook was opgedragen, een onderzoek in te stellen met betrekking tot de bestaande loonregeling. Men verzocht te mogen vernemen of deze commissie hare werkzaamheden reeds heeft beëindigd; zoo ja, welke de resultaten daarvan zijn geweest; zoo neen, of voltooiing van hare taak spoedig mag worden verwacht en of ook het leerlingen-stelsel een punt van onderzoek heeft uitgemaakt. Ook daarom zag men mededeelingen hieromtrent met belangstelling te gemoet, omdat, naar de Minister ten vorigen jare mededeelde, een afdruk van een adres omtrent wijziging van sommige bepalingen der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109) tot regeling van de pensioenen van de mindere geëmployeerden enz. op daggeld werkzaam bij de inrichtingen van 's Rijks zee- en landmacht, in handen was gesteld van de genoemde commissie en eerst wanneer hare inzichten ten opzichte van dit in het adres behandelde punt ter kennis van den Minister zouden zijn gekomen, zou kunnen worden overwogen of en in hoeverre het noodig is, maatregelen ter verbetering te nemen, desverreicht door wijziging van de artt. 6, 8 en 11 der wet van 18 Juli 1890 (*Staatsblad* n°. 109). Men wees er op, dat in de maand Augustus van dit jaar het dagelijksch bestuur van den Algemeenen Nederlandschen Rijkswerkliedenbond aan de Tweede Kamer een adres heeft gezonden, waarin nogmaals op herziening van sommige bepalingen der genoemde wet wordt aangedrongen en de gronden voor de wenschelijkheid dezer herziening uitvoerig worden uiteengezet.

Herziening der bezoldigingen van de opzichters en onderopzichters.

Sommige leden wenschten 's Ministers aandacht te vestigen op de noodzakelijkheid van de herziening der bezoldigingen van de onderopzichters, die, naar zij beweerden, in de eerste jaren na hunne aanstelling minder verdienen dan vroeger als werkmans, en van de opzichters. Men wees op de verantwoordelijke positie van deze personen, die het Rijk zeer kunnen benadeelen door hun opzicht niet al te streng uit te oefenen, en men achtte reeds alleen daarom eene goede, vaste bezoldiging, die een prikkel tot plichtsbetrachting zoude zijn, beslist in 's Rijks belang en te verkiezen boven het geven van toelagen op ongeregelde tijden.

Vervoer van het aan de artillerie-inrichtingen werkzame personeel.

Medegedeeld werd, dat de toestand ten aanzien van het vervoer van het aan de artillerie-inrichtingen werkzame personeel thans zoodanig is, dat aan alle werklieden, die te Zaandam woonachtig zijn, gedurende de wintermaan-

den en aan sommige werklieden, die te Amsterdam huane woonplaats hebben, gedurende het geheele jaar vrij vervoer vanwege het Rijk wordt verstrekt, terwijl de andere, te Amsterdam wonende, werklieden zelf de kosten van hun vervoer hebben te dragen. Deze ongelijke wijze van behandeling ten aanzien van Rijkswerklieden, in dezelfde plaats woonachtig, werd onbillijk geacht en men drong er op aan, dat ook aan de werklieden, die thans de kosten van vervoer uit eigen middelen hebben te betalen, voortaan vrij vervoer zou worden toegestaan.

Diefstallen aan de artillerie-inrichtingen.

Blijkens berichten, die in de dagbladen de ronde hebben gedaan, zijn in den laatsten tijd aan de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug allerlei diefstallen ontdekt. Men verzocht hieromtrent zoo volledig mogelijk te mogen worden ingelicht.

Gevraagd werd, of de aanneming der werklieden met de noodige zorg geschiedt en of omtrent gedrag enz. voldoende inlichtingen worden ingewonnen.

Toelichting gevraagd.

In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat het ten gevolge van de gewijzigde inrichting der ontwerp-begrooting voor 1904 niet wel mogelijk is gebleken dit jaar, in de daarvoor bestemde kolommen van den uitgewerkten en toelichtenden staat, bij elk artikel eene vergelijking te trekken met de voor 1903 toegestane bedragen en met de uitgaven over 1902, maar dat, waar dit mogelijk bleek, zulks ook is geschied. Verscheidene leden klaagden, dat niettegenstaande dit laatste de uitgetrokken posten moeilijk te beoordeelen en te vergelijken zijn. Zoo wenschten zij, bijv. te weten, wat is te verstaan onder „andere benoedigdheden” onder art. 121e tot een bedrag van f84 000 uitgetrokken en met welken post op de loopende begrooting deze uitgaaf overeenkomt. Ook vroegen zij naar de beteekenis van den post: „Aanschaffing van patronen voor draagbare wapenen met toebehooren” onder art. 125 uitgetrokken. Waar zouden deze patronen worden aangeschaft?

Verhouding van arbeidsloozen tot beheerskosten.

Art. 115c. De aandacht werd gevestigd op de omstandigheid, dat aan de constructiewerkplaatsen, waar de arbeidsloozen op f141 100 zijn begroot, de uitgaven voor beheerend en administratief personeel op niet minder dan f38 750 zijn geraamd.

Verlaging der bedragen voor daggelden en loonen.

Art. 116. Enkele leden hadden niet zonder verwondering gezien, dat voor de daggelden en loonen van de onder a, c en d bedoelde werklieden op deze begrooting minder hooge bedragen zijn geraamd dan daarvoor op de loopende begrooting zijn uitgetrokken.

Zij vroegen, welke redenen tot deze verlaging van ramingen hebben geleid op een tijdstip, waarop, althans voor zoover is na te gaan, de werkzaamheden van de door den Minister ten vorigen jare benoemde commissie om met betrekking tot de bestaande loonregeling een onderzoek in te stellen, nog niet zijn beëindigd.

Geschutmunitieën en ernstvuurwerken.

Art. 117. Opgemerkt werd, dat voor geschutmunitieën en ernstvuurwerken ongeveer f200 000 minder is uitgetrokken dan daarvoor op art. 39 van de loopende begrooting voorkomt; de vraag werd gesteld, of dit beteekent, dat de voorraad tot compleet minder aanvulling behoeft en dan dus, dat ook in het vervolg de raming minder hoog dan vroeger zal kunnen zijn.

Aanschaffing van patronen en van kruut.

Art. 120. Opgemerkt werd, dat op dit artikel voor aanschaffing van patronen f80 000 en op art. 126 voor aanschaffing van kruut f55 000 meer wordt geraamd dan ten vorigen jare op de begrooting daarvoor werd uitgetrokken. Nu wordt in de Memorie van Toelichting medegedeeld, dat deze verhoogingen — gevolg van de grootere behoefte aan patronen voor leger en landweer — mogelijk zijn geworden door lagere ramingen van andere artikelen, in het bij-

zonder van art. 117. Men was van oordeel, dat deze mededeeling slechts dan waarde heeft, wanneer mag worden aangenomen, dat de lagere raming van de bedoelde, andere artikelen en in het bijzonder van art. 117 een blijvend karakter draagt, zooals waarschijnlijk ook de hoogere uitgaven voor aanschaffing van patronen en van kruit de begroting in volgende jaren zullen blijven bezwaren.

Grootere behoefte aan patronen.

Naar aanleiding van de opmerking in de Memorie van Toelichting, dat er bij het leger grootere behoefte aan patronen bestaat dan vroeger, werd door enkele leden gevraagd, of het juist is, wat zij hadden vernomen, dat somtijds na oefeningen, eer naar de kazerne wordt teruggekeerd, de overgebleven losse patronen worden verschoten. Zoo ja, dan wenschten deze leden te weten, hoe de Minister denkt over zoodanige verspilling van munitie.

XVI^{DE} AFDEELING.

Personeel aan de Topographische Inrichting.

Art. 137. Toen in het Voorloopig Verslag omtrent de wetsontwerpen tot verhooging en wijziging van onderscheidene hoofdstukken der Staatsbegroting voor 1903 ¹⁾ de positie van het mindere personeel aan de Topographische Inrichting werd ter sprake gebracht en er op werd aangedrongen dit personeel te begrijpen in de nadere regeling van de positie der mindere ambtenaren en bedienden bij de Departementen van Algemeen Bestuur en de Hooge Colleges van Staat, is in de Memorie van Antwoord opgemerkt, dat de Topographische Inrichting is eene op zich zelf staande, onder het Departement van Oorlog ressorteerende, doch niet daartoe behoorende instelling en het toekennen van traktementsverhooging aan het personeel bij die inrichting werkzaam, dan ook nimmer verband hield met verhoogingen aan het personeel bij bovengemeld Departement toegekend. Daarom lag het geenszins in de bedoeling de toen in behandeling zijnde regeling toe te passen op het lagere personeel bij de gemelde inrichting; het toekennen van traktementsverhoogingen aan dit personeel zou moeten geschieden naar mate van de bekwaamheid der ambtenaren in hunnen specialen werkkring.

De leden, die dit in herinnering brachten, wenschten opnieuw op verbetering der positie van het lagere personeel aan gemelde inrichting, in den trant van de regeling ten aanzien van de mindere ambtenaren en bedienden bij de Departementen van Algemeen Bestuur en de Hooge Colleges van Staat getroffen, aan te dringen en 's Ministers bijzondere aandacht te vestigen op de vrijwel ongeregelde positie van eenige ambtenaren, die ten vorigen jare bij Koninklijk besluit zijn aangesteld, maar aan wie een bepaalde rang niet is toegekend. Te dezen aanzien verwezen zij overigens naar bovenbedoeld Voorloopig Verslag.

XVII^{DE} AFDEELING.

Onderhoud enz. van gebouwen en werken.

Art. 138. De mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat de raming van dit artikel f 13 935 meer bedraagt dan het voor 1903 toegestane bedrag en dit, niettegenstaande de aangevraagde bedragen enkel voorzieningen betreffen, die zeer noodig en niet voor uitstel vatbaar zijn, deed sommige leden vreezen, dat voor de onderwerpen in dit artikel bedoeld, in volgende jaren nog veel grootere uitgaven zullen moeten worden gedaan.

Schietterrein bij Arnhem.

Blijkens de Memorie van Toelichting zijn eenige voorzieningen noodig ten einde van het schietterrein op de Kemperheide bij Arnhem voor het houden van gevechts-schietoefeningen meer partij te kunnen trekken en worden de totale kosten daarvan geraamd op f 3550. Dit bedrag werd zeer hoog geacht en men wenschte te vernemen, waarin deze voorzieningen zouden bestaan.

Herstel van het voormalig Kruisheerenklooster te Maastricht.

Verscheidene leden hadden bedenking tegen den post van f 4800, uitge-

¹⁾ Gedrukte Stukken, Zitting 1902—1903, 152—159.

trokken voor het doen van herstellingen aan het gedeelte van het voormalig Kruisheerenklooster te Maastricht, dat bij het Departement van Oorlog in gebruik is als bergruimte voor kleeding en nachtleger. Zij achtten het onverantwoordelijk, dat nu nog dit betrekkelijk belangrijke bedrag zou worden besteed aan een gebouw, dat, zooals in de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, als een monument van geschiedenis en kunst, te zijner tijd voor rekening van het Departement van Binnenlandsche Zaken volledig zou worden hersteld en daarna zeker niet meer als bewaarplaats door het Departement van Oorlog zou mogen worden gebruikt.

Andere leden deelden in dit gevoelen niet. Zij wezen er op, dat het hier, blijkens de Memorie van Toelichting, geldt de herstellingen, noodzakelijk om het bedoelde gebouw in stand te houden en vreesden, dat, werd met het doen van deze herstellingen gewacht, totdat het Departement van Binnenlandsche Zaken zijne plannen ten aanzien van het gebouw ten uitvoer kan brengen, aan dit monument van geschiedenis en kunst inmiddels schade zou zijn toegebracht, die, zoo zij al niet onherstelbaar mocht zijn, althans tot groote uitgaven aanleiding zoude geven.

Huren te 's-Gravenhage voor militaire bureelen en gebouwen betaald.

Art. 140. Men verzocht te mogen worden ingelicht omtrent het totaal bedrag van de huren, die te 's-Gravenhage worden betaald voor de verschillende militaire bureelen, als die van de inspecteurs der wapens en van den militairen geneeskundigen dienst, van de commandanten der vesting- en der bereden artillerie, van den commandant der 1ste divisie infanterie, van den inspecteur van het militair onderwijs, en voor verschillende gebouwen, als dat van de Normaalschietsschool, van den militairen pensioenraad en voor de ambtenaren met mandateering belast. Is dit totaal bedrag en de duur der loopende huren bekend, dan kan, naar men meende, worden beoordeeld, of niet het stichten van één enkel gebouw, waarin al de bureelen en militaire inrichtingen vereenigd zouden kunnen worden, goedkooper en, met het oog op de belangen van den dienst, ook beter zoude zijn.

Brand in een kleedingmagazijn.

Art. 141. Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag betreffende de Oorlogsbegroting werd herinnerd aan een begin van brand, ontstaan in het kleedingmagazijn te 's Hertogenbosch en te wijten aan loodgieters, die ter plaatse van den brand hadden gewerkt, heeft de Minister, in de Memorie van Antwoord, omtrent de ter zake van de uitvoering van loodgieterswerk aan daken van gebouwen bestaande voorschriften, eenige korte mededeelingen gedaan. Men zoude het op prijs stellen, daaromtrent meer uitvoerige inlichtingen te ontvangen.

XVIIIDE AFDEELING.

Vergoeding van reis- en verblijfkosten voor officieren-beklaagden.

Door enkele leden werd er de aandacht op gevestigd, dat aan officieren, die als beklagde voor den militairen rechter hebben moeten verschijnen, geene vergoeding van reis- en verblijfkosten wordt uitgekeerd, hetwelk met onderofficieren en minderen wel het geval is. Ingevolge art. 2 van de Rechtspleging bij de landmacht is elk militair, op bevel van eene daartoe bevoegde macht opgeroepen of in verzekering genomen, verplicht te gehoorzamen. Ieder beklagd militair is dus zelfs *tegen zijn wil* en meermalen ook *tegen zijn belang* door dit artikel gedwongen reizen naar de standplaats van den krijgswaad te maken. Meermalen nu komt het voor, dat officieren, bijv. wegens overtreding van de eene of andere gemeentelijke verbodsbepaling ten aanzien van het rijden met rijwielen, ook na door officieren-commissarissen te zijn gehoord, voor den militairen rechter moeten verschijnen, die hun dan eene geringe geldboete oplegt. Welke kosten daaruit echter voor een officier kunnen voortvloeien, wordt duidelijk, wanneer wordt bedacht, dat de reiskosten bijv. van Maastricht naar 's Hertogenbosch ruim *f* 15 bedragen. Hiernaast staat dan, dat bijv. een adjudant-onderofficier, die wegens eene overtreding voor den krijgswaad moet verschijnen, niet alleen vrije reiskosten naar de standplaats van den militairen rechter geniet, maar daarenboven ook nog

daggeld ontvangt. Deze leden wenschten te vernemen, of de Minister dezen toestand billijk acht en of hij niet zou willen bevorderen, dat ook aan de officieren vergoeding van reis- en verblijfkosten zou worden toegekend. Men vroeg trouwens of de officieren niet vallen onder het eerste lid van art. 18 van het Reisbesluit van 1900 (*Recueil Militair* 1900, bladz. 477) luidende: „Vergoeding wegens reis- en verblijfkosten wordt alleen genoten voor reizen, die krachtens eene wet, een Koninklijk besluit, eene instructie, eene doorlopende machtiging of op last van eene hoogere autoriteit zijn gedaan of door deze worden goedgekeurd”? Kan, waar de garnizoens-commandant, als hoogere autoriteit, aan een officier-beklaagde den last verstrekt om naar de plaats, waar de militaire rechter zitting houdt, te reizen, het laatste gedeelte van deze bepaling niet van toepassing worden geacht?

Reiskosten.

Art. 149. Gevraagd werd, of zou kunnen worden opgegeven, welk totaal bedrag voor reis- en verblijfkosten is uitgetrokken op de thans ingediende en op de loopende begrooting.

Studiereizen.

Sommige leden konden niet toegeven, dat het wenschelijk zou zijn, zooals in de Memorie van Toelichting wordt beweerd, door eenige officieren op Rijkskosten studiereizen te doen ondernemen naar een of meer vreemde landen of legers, tot het ter plaatse bestudeeren van eene episode uit de krijgsgeschiedenis of van een der slagvelden uit de latere oorlogen. In elk geval wenschten zij daaromtrent nader te worden ingelicht en verzochten zij meer uitvoerig te mogen vernemen, in hoeverre naar de meening des Ministers deze reizen zouden kunnen bijdragen tot bevordering van de ontwikkeling van het officierskorps. Wel verwachtten deze leden eene nuttige uitwerking van reizen door officieren naar het buitenland tot het bestudeeren van opleidings- en oefenings-methoden in andere legers, mits dan deze officieren worden gezonden naar landen, die op het gebied van de defensie en ten aanzien van de legerinrichting in dezelfde richting gaan als Nederland en met ons land overeenkomst vertoonen. De daaromtrent uit te brengen rapporten zouden dan openbaar moeten worden gemaakt. Als doel van studiereizen zouden deze leden bijv. Zwitserland of Denemarken, maar niet Duitschland willen hebben aangewezen; huns inziens zouden in deze landen de vorming van militiekader en militie-officieren, de opleiding van den soldaat en de vóóropleiding, de vorming van militie-cavalerie en de quaestie van aanschaffing van huurpaarden bij de bereden artillerie met vrucht kunnen worden bestudeerd, terwijl, waar hier te lande dikwijls klachten worden vernomen over duur leger-beheer, ook eene bestudeering van de leger-administratie daár aanbeveling zou kunnen verdienen.

Omschrijving van het artikel.

Gevraagd werd, of de omschrijving van het artikel: „reis- en verblijfkosten” niet te ruim is en uit die omschrijving niet behoorde te blijken, ten aanzien van welke personen reis- en verblijfkosten uit den post zouden kunnen worden gekweten.

Inlichting gevraagd.

Art. 150. Deze post, thans geraamd *f* 134 250, was, blijkens de Memorie van Toelichting, op art. 70 van de loopende begrooting uitgetrokken op *f* 250 000; een bedrag van *f* 125 000 is naar artikel 57c overgebracht. Gevraagd werd, of onder dit bedrag van *f* 134 250 ook de kosten van voeding, huisvesting en daggelden van in te lijven manschappen en opgeroepen verlofgangers der nationale militie zijn begrepen, die blijkens de omschrijving van art. 70 der loopende begrooting wel vallen onder het daár uitgetrokken bedrag van *f* 250 000.

XIXDE AFDEELING.

Fonds tot ondersteuning van weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den rang van officier.

Art. 155. Sommige leden wezen op de kleine bedragen, die door dit fonds aan de weduwen en weezen van vrijwillig dienende militairen beneden den

rang van officier worden uitgekeerd; zij meenden, dat het fonds, tegen welks beheer, blijkens een ingezonden artikel in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 14 October j.l. ook bezwaren worden ingebracht, niet aan in billijkheid te stellen eischen voldoet.

Subsidie aan de vereeniging „Trouw aan Koning en Vaderland”.

Art. 157. Opgemerkt werd, dat volgens het jaarverslag van de in dit artikel bedoelde vereeniging voor 1904 aan het Rijk een subsidie van slechts f15 000 zou worden gevraagd. Verscheidene leden hadden met ingenomenheid gezien, dat echter op deze begrooting het subsidie tot een bedrag van f20 000 is uitgetrokken en spraken den wensch uit, dat dit geheele bedrag aan de vereeniging zoude worden uitgekeerd; aan het bedelen voor de oud-strijders door middel van de jaarlijksche collecte van de vereeniging zou dan een einde kunnen komen.

Enkele leden gingen nog verder. Zij waren van oordeel, dat de oud-strijders aanspraak hebben op meerderen steun van Rijkswegen, dan zij thans genieten, en wenschten daarom op verhooging van het subsidie aan de vereeniging: „Trouw aan Koning en Vaderland” krachtig aan te dringen.

Subsidie aan de Maatschappij van Weldadigheid.

Art. 159. Enkele leden wenschten te vernemen, om welke redenen de Maatschappij van Weldadigheid voor het op dit artikel uitgetrokken jaarlijksch subsidie nog steeds in aanmerking komt.

Gratificatiën.

Art. 160. In de Memorie van Toelichting wordt opgemerkt, dat voor gratificatiën voor 1904 f10 000 minder is uitgetrokken dan voor 1903 bij art. 81 werd toegestaan en dat het thans aangevraagd bedrag voldoende wordt geacht. In verband met hetgeen in de Memorie van Toelichting bij de Oorlogsbegrooting voor 1903 ten aanzien van de toen voorgestelde verhooging der raming van dezen post van f11 000 tot f40 000 werd medegedeeld, zoude men het laatste gedeelte van deze opmerking gaarne eenigszins nader zien toegelicht.

XXSTE AFDEELING.

Pensioenfonds voor weduwen en weezen van lagere militairen.

Ten vorigen jare heeft de Minister in de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegrooting medegedeeld, dat de commissie, welke zich bezighoudt met het onderzoek naar de grondslagen, waarop een eventueel van Rijkswegen op te richten pensioenfonds voor weduwen en weezen van militairen beneden den rang van officier zou behooren te rusten, er naar streefde haren arbeid — zoo eenigszins mogelijk — omstreeks het midden van 1903 ten einde te brengen. Gevraagd werd, of de commissie op het genoemde tijdstip met haren arbeid gereed is gekomen en zoo neen, of het zich laat voorzien, dat dit spoedig het geval zal zijn.

Nonactiviteits-traktementen.

Art. 167. Gevraagd werd, hoevele hoofd- en hoevele subalterne officieren na 1 Juli j.l. op non-activiteit zijn gesteld en ten aanzien van hoevele dezer officieren ziekte of lichamelijke ongeschiktheid daarvan de reden was.

Voortdurende en tijdelijke militaire pensioenen.

Art. 168. In de Memorie van Toelichting wordt mededeeling gedaan van de omstandigheid, dat aan voortdurende en vooral aan tijdelijke militaire pensioenen een vrij aanzienlijk bedrag minder dan vroeger werd uitgegeven. Gevraagd werd, hoe groot dit bedrag is en hoe het tusschen de voortdurende en de tijdelijke pensioenen is verdeeld.

Pensioenwet voor de landmacht 1902.

Art. 170. Sommige leden achtten de bepaling van artikel 18b der Pensioenwet voor de landmacht 1902, volgens welke een militair, in en door den militairen dienst tot de verdere waarneming van dien dienst ongeschikt geworden, niet het volle pensioensbedrag ontvangt, niet billijk en, wat althans de officieren

betreft, een achteruitgang, vergeleken bij de Pensioenwet van 1851. Zij wezen er op, dat het *niet* buiten staat gesteld zijn om in het levensonderhoud te voorzien, waarvan de genoemde bepaling gewaagt, geenszins waarborgt, dat men nu ook in het levensonderhoud zal *kunnen* voorzien. Er zijn immers altijd menschen, die zelfs met den besten wil niet slagen in het vinden van werk en arbeid.

XXIste AFDEELING.

Uitbreiding van het wapen der marechaussee.

Vele leden wenschten den Minister dank te betuigen voor de door hem voorgestelde uitbreiding van het wapen der marechaussee. Zij achtten echter die uitbreiding nog niet geheel en al voldoende, vooral in verband met de toenemende landlooperij. Daarom zouden zij wenschen, dat de Minister voortging op den ingeslagen weg.

Andere leden hadden tegen de thans voorgestelde uitbreiding van het wapen, die zij noodzakelijk achtten, geene bedenking, maar zouden er toch prijs op stellen van den Minister thans te vernemen, of hij van plan is het wapen nog meer uit te breiden en zoo ja, hoever hij in deze richting dan denkt te gaan.

Sommige leden verzochten te mogen vernemen, waarom juist te Veenendaal, Eenrum en Sneek brigades zouden worden opgericht.

Lotsverbetering van de marechaussees.

Toen ten vorigen jare in het Voorloopig Verslag omtrent de Oorlogsbegrooting de positie van de marechaussees ter sprake kwam en daaromtrent vragen werden gesteld, heeft de Minister in de Memorie van Antwoord o.a. medegedeeld, 1°. dat het bij hem een punt van overweging uitmaakte, om aan het oudste gedeelte van het kader een soldijverhooging toe te kennen, waarmede dan bij een volgende verhooging rekening zoude worden gehouden en 2°. dat nader zou worden overwogen in hoeverre verhooging van de soldij bij buitenwachten voor de gehuwde marechaussees gewenscht is. Men verzocht te mogen worden ingelicht omtrent het resultaat van deze overwegingen.

Uitkeering wegens het doen van transporten.

Bij de behandeling van hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1902 werd door den Minister van Justitie medegedeeld, dat aan het Departement van Oorlog eene opgave werd gevraagd van het aantal transporten, door de marechaussee in 1901 gedaan, en dat daarna aan hen, evenals aan de Rijksveldwachters, 30 cents per transport zou worden uitgekeerd, terwijl in het vervolg die uitbetaling tweemaal per jaar zoude plaats hebben.

Toen daarop in het Voorloopig Verslag omtrent hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1903 werd opgemerkt, dat, naar men meende te weten, aan deze toezegging nog geen gevolg werd gegeven, heeft de Minister van Justitie in de Memorie van Antwoord verklaard, dat aan het Departement van Oorlog was verzocht elk half jaar de bedoelde opgave aan het Departement van Justitie te zenden en dat, mochten enkele manschappen van het wapen der marechaussee geene vergoeding voor de door hen verrichte transporten hebben ontvangen, dit daaraan zou zijn te wijten, dat te hunnen aanzien nog geene opgave was gedaan. Enkele leden, die hadden vernomen, dat nog steeds aan marechaussees de bedoelde vergoeding niet is of wordt verstrekt, zouden er prijs op stellen van den Minister te vernemen, of de door het Departement van Justitie gewenschte opgaven door zijn Departement zijn verstrekt, en zoo neen, waarom dit achterwege is gebleven.

Beheer der fouragegelden.

In herinnering werd gebracht, dat de Staatscommissie, benoemd bij Koninklijk besluit van 11 Juni 1899 n°. 32, in haar verslag, bladz. 186 en 187, de regeling heeft besproken, die met betrekking tot het beheer der fouragegelden bij het wapen der marechaussee in 1860 is gemaakt en in overweging heeft gegeven, ten einde al den omslag te vermijden, waartoe deze regeling in de practijk aanleiding geeft en het Rijk niet slechts het nadeel van hooge fourageprijzen te doen dragen, maar e. q. ook het voordeel van lage prijzen te doen genieten, bij het genoemde wapen den regel in toepassing te brengen,

die voor de andere bereden troepen der landmacht geldt, dat namelijk de werkelijk betaalde bedragen voor fourage aan het Rijk in rekening worden gebracht.

Gevraagd werd, of dit advies der commissie zal worden gevolgd.

Schietoefeningen der marechaussees.

Toen ten vorigen jare zoowel bij de schriftelijke als bij de mondelinge behandeling van de Oorlogsbegroting de schietoefeningen der marechaussees werden ter sprake gebracht en o.a. werd gevraagd, of deze oefeningen niet meer in de nabijheid van de standplaatsen der marechaussees zouden kunnen worden gehouden, heeft de Minister in de vergadering van de Tweede Kamer van 22 December (*Handelingen* 1902—1903, II, bladz. 803) de verzekering gegeven, daaromtrent een onderzoek te zullen instellen en, zoo noodig, bevelen te zullen geven om de schietoefeningen te doen houden zoo dicht mogelijk bij hunne standplaatsen en voorts om die oefeningen derwijze te doen regelen, dat daardoor niet al het personeel gelijktijdig afwezig is.

Men verzocht te mogen vernemen, of dit onderzoek is ingesteld en welke resultaten het heeft gehad.

Onderling ziekenfonds bij het wapen der marechaussee.

Art. 179. Toen ten vorigen jare bij de behandeling der Oorlogsbegroting de geneeskundige verpleging der marechaussees ter sprake kwam, heeft de Minister in de vergadering der Tweede Kamer van 22 December ¹⁾ een hem te dien aanzien in overweging gegeven denkbeeld afwijzend, verklaard, dat hij, liever dan dien weg op te gaan, er voor zou zijn nog een stap verder te gaan en alle bijdragen in het onderling ziekenfonds bij het wapen te storten. Men vroeg thans, of de Minister deze nieuwe toezegging in zake dit ziekenfonds gestand denkt te doen.

XXIISTE AFDEELING.

Inlichting gevraagd.

Art. 181. Opgemerkt werd, dat onder de uitgaven, betaald uit de som voor onvoorziene uitgaven voor 1902, ook voorkomt een bedrag van f 164 wegens teruggaaf aan de hoofdadministratie van het korps genietroepen van een door haar aan den eerste-luitenant-adjutant P. J. P. VAN DER STEUR betaald bedrag, wegens uitschotten voor ballonvullingen tot het doen van luchtscheepvaarten tijdens de detachering van genoemden luitenant bij het Oostenrijksch—Hongaarsche leger. Gaarne zoude men omtrent dezen post worden ingelicht.

XXIIIste AFDEELING.

Men wees er op, dat te 's-Gravenhage zoowel het Rijk als de gemeente behoefte hebben aan niet te ver uit het centrum der stad gelegen gebouwen en terreinen; het Rijk voor huisvesting van de Departementen van Algemeen Bestuur en de gemeente ten behoeve van hare takken van dienst en men vroeg, of niet eene regeling zou kunnen worden getroffen, dat de kazernes, die immers voor de huisvesting van het garnizoen te bekrompen zijn geworden, voor anderen Rijksdienst of voor gemeentelijke doeleinden zouden worden aangewend, terwijl aan de buitenzijde van de stad nieuwe kazernes van voldoende afmetingen zouden kunnen worden gebouwd. De terreinen der Alexanderskazerne zouden dan aan de gemeente 's-Gravenhage kunnen worden teruggegeven.

Ook de gebouwen en terreinen van het militair hospitaal te 's-Gravenhage zouden voor huisvesting van een Departement van Algemeen Bestuur of van een gemeentelijken tak van dienst kunnen worden aangewend, indien elders in de gemeente tot stichting van een nieuw militair hospitaal kon worden overgegaan. In de Memorie van Antwoord betreffende de Oorlogsbegroting voor 1902 deelde de Minister mede, dat de bij het gemeentebestuur van 's-Gravenhage aangewende pogingen om terrein te verkrijgen voor den bouw

¹⁾ *Handelingen* 1902—1903, II, bladz. 803.

van een nieuw hospitaal schipbreuk hadden geleden en ook voor eene andere oplossing, om namelijk op een gedeelte Rijksgrond, gelegen ten noord-westen van den Waalsdorperweg, het hospitaal te bouwen, de medewerking van het gemeentebestuur niet kon worden verkregen. Gevraagd werd, of na dien tijd opnieuw pogingen zijn aangewend om deze aan gelegenheid tot oplossing te brengen.

Ook voor andere groote plaatsen dan 's-Gravenhage zou eene regeling als bovenbedoeld aanbeveling kunnen verdienen.

Enkele leden hadden vernomen, dat een consortium van particulieren bereid zoude zijn tegen afstand van de gebouwen en terreinen der kazernes te 's-Gravenhage, voor het Rijk aan de buitenzijde der stad nieuwe, voor de huisvesting der militairen voldoende, kazernes te stichten. Zij vroegen, of den Minister daarvan iets ter oore is gekomen.

Sommige leden waren van meening, dat, indien het Rijk behoefte had aan woningen voor gehuwde militairen, de weg behoort gevolgd te worden van het sluiten van contracten met particulieren op den voet als o.a. is geschied te 's-Hertogenbosch.

Voorraad geweren.

Gevraagd werd, met welk aantal de voorraad geweren, bestemd voor het leger hier te lande, ten gevolge van de getroffen maatregelen, over 1904 zal worden aangevuld, en hoeveel geweren in 1903 zullen worden afgeleverd. In 1902 nam volgens de verstrekte opgave de voorraad toe met 2300 geweren M. 95.

Gevraagd werd, of de Minister aan de Kamer nogmaals zou willen overleggen de nota omtrent den aanmaak van geweren, die bij de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Oorlogsbegroting werd overgelegd.

Opheldering gevraagd.

Opgemerkt werd, dat op de loopende Oorlogsbegroting op art. 109 werd uitgetrokken f 80 000 voor daggelden enz. voor de vervaardiging van draagbare wapenen en dat dit bedrag thans met f 24 500 wordt verhoogd, zijnde dit, volgens de Memorie van Toelichting, een „deel” van de daggelden, die vrijvallen door opheffing van de geschutgieterij. Ten vorigen jare werd op art. 37 f voor daggelden aan de geschutgieterij f 26 000 uitgetrokken en thans op art. 116 f 9000, zoodat slechts f 17 000 kunnen zijn vrijgevallen. De leden, die deze opmerking maken, begrepen daarom niet, hoe in de Memorie van Toelichting ten aanzien van een bedrag van f 24 500 kan worden gesproken als van een „deel” der vrijgevallen gelden.

Ook was dezen leden niet duidelijk, dat, terwijl voor aanschaffing van grondstoffen enz. en van werktuigen, gereedschappen en maten tot de vervaardiging van draagbare vuurwapenen van 6,5 m.M., op deze begroting een bedrag van f 67 500 en op de loopende begroting een bedrag van f 111 000 is uitgetrokken, op beide begrotingen de raming voor daggelden enz. — laat men voor 1904 de verhooging met f 24 500, die met de voorgenomen opheffing der geschutgieterij in verband staat buiten beschouwing — dezelfde is en f 80 000 bedraagt.

Uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug.

Art. 186. a. Sommige leden wenschten omtrent de verdere uitbreiding en verbetering van de artillerie-inrichtingen aan de Hembrug nader te worden ingelicht. Zij vroegen verder, of met het hier uitgetrokken bedrag van f 50 000 zou kunnen worden volstaan, dan wel of dit bedrag als een eerste termijn is te beschouwen. Mocht dit laatste het geval zijn, dan wenschten zij te weten, welke de totale kosten van de voorgenomen werken zouden zijn.

Bouwen van een waschlokaal te Gouda.

Art. 186d. Nu hier een post van f 4000 voor het bouwen van een waschlokaal te Gouda is uitgetrokken, werd in herinnering gebracht, dat op de Oorlogsbegroting voor 1902 een bedrag van f 1800 voor het maken van eene badinrichting in de kazerne te Gouda voorkwam en dat blijkens het Voorloopig Verslag betreffende deze begroting destijds werd betwijfeld, of een zoo aanzienlijk bedrag noodig was en of niet op meer eenvoudige en daardoor minder kostbare wijze in de behoefte in voldoende mate kan worden voor-

zien. Mede met het oog hierop achtte men het min of meer bevreemdend, dat de Minister het onnoodig heeft geacht van den thans uitgetrokken post eenige toelichting te geven; men zoude het op prijs stellen daaromtrent alsnog de noodige toelichting te ontvangen en in het bijzonder te weten, waarom niet het plan van het bouwen van een waschlokaal zooveel eerder is gerezen, dat de douche-inrichtingen, waarmede blijkens de Memorie van Antwoord op het bovenbedoeld Voorloopig Verslag de badinrichting te Gouda zou worden gemaakt en waarvoor een lokaal in een bestaand gebouw moest worden ingericht, in dit waschlokaal hadden kunnen zijn aangebracht. Goedkoop zoude dit zeker en meer doelmatig zoude het wellicht ook geweest zijn.

Maken van een cellengebouw bij eene kazerne te Leiden.

Art. 186 e. Gevraagd werd, welke regels bij het maken van een cellengebouw op de achterplaats van de kazerne „den Doelen” te Leiden zouden worden gevolgd. Tot dusverre werden veelal bij de kazernes cellen gebouwd zonder voldoende licht en lucht. Zou thans met de eischen van den gevangenisbouw rekening worden gehouden?

Kazerneering te Haarlem en Assen.

Art. 186 f en o. In de Memorie van Toelichting wordt wel medegedeeld, dat de totale kosten aan de uitbreiding van de kazerneering te Haarlem verbonden, f 16 000 zullen blijven beneden de oorspronkelijke berekening en dat het aanvankelijk geraamde bedrag voor het uitbreiden van de kazerneering te Assen met f 14 000 zal moeten worden verhoogd, maar wordt niet opgegeven, welke factoren in de gemaakte berekeningen onjuist zijn gebleken. Men wenschte daaromtrent te worden ingelicht. Overigens betreurde men het, dat, wanneer eens blijkt, dat eene berekening voor een gebouw te hoog is gemaakt, daartegenover dadelijk weer eene andere berekening staat, die te laag blijkt te zijn gemaakt en eene vermeerdering van uitgaven eischt, welke tegen de bedoelde vermindering vrijwel opweegt.

Brandblusmiddelen.

Art. 186 h. Gevraagd werd, of er voor is gezorgd, dat de schroeven der brandkranen van de militaire gebouwen te Amersfoort dezelfde afmetingen hebben als die van de gemeentelijke brandkranen en of in het algemeen ook in andere garnizoenen op dit belangrijke punt is gelet.

Verder wenschte men te weten of niet bij den aanleg van de op het terrein bij de infanterie-kazernes te Amersfoort aanwezige brandkranen had kunnen en moeten zijn voorzien, dat het vermogen van deze kranen onvoldoende zou zijn voor een brand van eenige beteekenis. Eene zoo kostbare voorziening als thans blijkt noodig te zijn, had dan achterwege kunnen blijven.

Bouw van eene badinrichting te Deventer.

Art. 186 j. Ook omtrent de badinrichting, die te Deventer zou worden gemaakt en waarvoor een bedrag van f 6500 op deze begrooting is uitgetrokken, wenschte men nader te worden ingelicht. Men vertrouwde overigens, dat hier niet van een eersten termijn sprake is, maar de thans uitgetrokken som het totaalbedrag is van de kosten der badinrichting.

Bouwen van een stal te Milligen.

Art. 186 l. Waar ten vorigen jare op de Oorlogsbegrooting een bedrag van f 20 000 werd uitgetrokken voor het bouwen van een nieuwen stal te Milligen, waarin ruimte zou zijn voor 82 paarden, had men niet zonder verwondering gezien, dat op deze begrooting alweder een even groot bedrag voor het bouwen van een stal te Milligen is uitgetrokken, en volgens de Memorie van Toelichting aan meerdere stalling aldaar dringend behoefte zoude bestaan. Men verzocht daaromtrent nadere inlichtingen te mogen ontvangen. Blijkens de Memorie van Toelichting wordt het bouwen van den nieuwen stal voorgesteld ook in verband met het voornemen om het aantal remonte paarden aldaar te vermeerderen. Welke zijn de andere redenen, waarop hier is gedoeld?

Verbetering van het schietterrein te Assen.

Art. 186n. Sommige leden wenschten omtrent de verbetering van het schiet-

terrein te Assen, waarvoor hier gelden zijn uitgetrokken, nader te worden ingelicht. In de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat uitbreiding en verbetering van de schietbanen te Assen noodig is, ook in verband met de uitbreiding van het garnizoen aldaar. Men vroeg, vooreerst, op welke andere redenen voor uitbreiding en verbetering de Minister nog het oog had en verder, of niet, zelfs bij uitbreiding van het garnizoen, met goeden wil eene zoodanige regeling van het schietonderricht zou kunnen worden getroffen, dat met de te Assen bestaande schietbanen zou kunnen worden volstaan.

Bouw van eene manege te Assen.

Art. 186o. Opgemerkt werd, dat als reden, waarom voortaan de hierbedoelde rijlessen te Assen en niet meer als tot dusverre te Groningen zouden worden gegeven en waarom thans te Assen het bouwen van eene manege met stal wordt noodig geoordeeld, in de Memorie van Toelichting wordt genoemd de omstandigheid, dat in den loop van 1903 aan de stadsmanege te Groningen eene andere bestemming is gegeven. Men achtte deze reden niet juist, omdat, ook toen over de stadsmanege te Groningen nog wel kon worden beschikt, het onpractisch, voor de schatkist zeer onvoordeelig en in het geheel niet voor de handliggend was, ten behoeve van het rijkunstig onderwijs de talrijke officieren te Assen naar Groningen en niet het kleiner getal officieren van Groningen naar Assen te doen komen, zooals van uit den boezem der Kamer meer dan eens is aangetoond. Ware deze juiste opmerking eerder ter harte genomen en tot den bouw van eene manege met stal eerder overgegaan, dan had de aanmerkelijke jaarlijksche besparing van ruim f 2000, waarop thans in de Memorie van Toelichting nog eens uitdrukkelijk de aandacht wordt gevestigd, reeds eenige jaren lang kunnen zijn verkregen.

Gevraagd werd, waar te Assen de manege met stal zou worden gebouwd. Sommige leden hadden tegen den bouw van eene manege met stal te Assen, waarvan de kosten op f 46 000 zijn geraamd, bezwaar. Zij meenden, dat, waar het hier geldt het geven van rijkunstig onderwijs aan officieren van de onbereden wapens gedurende een vrij korten tijd van het jaar, wel zou kunnen worden volstaan met eene meer eenvoudige en dus minder kostbare inrichting, dan thans is ontworpen.

Uitbreiden van deponeer- en wapenkamers.

Art. 186p. In de Memorie van Toelichting van de loopende Oorlogsbegrooting werd medegedeeld, dat voor het opleggen van de gedeponeerde kleeding voor 8 lichten van de militia in de beschikbare lokalen in de verschillende garnizoenen verschillende voorzieningen noodig waren en de gezamenlijke kosten aan die voorzieningen verbonden f 34 000 zouden bedragen.

Thans wordt in de Memorie van Toelichting vermeld, dat het, bij het uittrekken van bedoeld bedrag op de begrooting voor 1903, de bedoeling was, om verder elk jaar de voorzieningen te treffen, noodig in verband met het sterker worden der lichten, waardoor wapens en goederen moeten worden opgelegd, maar dat het, bij het uitwerken der plannen ter zake, gebleken is, dat het meer economisch zou zijn om reeds dadelijk de ruimten beschikbaar te stellen, noodig voor 8 lichten, van de sterkte die deze in de toekomst alle zullen verkrijgen. Van het daarvoor volgens de Memorie van Toelichting alsnog noodige bedrag van f 66 000, is thans f 40 000 op deze begrooting gebracht.

Sommige leden verklaarden door het uittrekken van dit bedrag en de daarvan gegeven toelichting onaangenaam te zijn verrast. Van de bedoeling toch, waarvan thans in de Memorie van Toelichting wordt gesproken, viel ten vorigen jare noch in de Memorie van Toelichting noch in de Memorie van Antwoord iets te bespeuren; door hetgeen toen werd medegedeeld, moest de indruk worden gewekt, dat de gezamenlijke kosten voor het uitbreiden, verbeteren en inrichten van deponiekamers voor 8 lichten, van de sterkte die deze in de toekomst alle zullen verkrijgen, f 34 000, of, na de verhooging van den post met f 15 400 bij Nota van Wijziging, dat deze f 49 400 zouden bedragen.

Vastgesteld den 20sten November 1903.

DUYMAR VAN TWIST.

VERHEY.

VAN DE VELDE.

SERET.

SMEENGE.

BEGROOING VAN UITGAVEN TEN BEHOEVE VAN DE VOLTOOIING VAN HET VESTINGSTELSEL, DIENST 1904.

VOORLOOPIG VERSLAG.

Het afdelingsonderzoek van het wetsontwerp heeft aanleiding gegeven tot de volgende opmerkingen en beschouwingen.

Eenige leden gaven er hunne teleurstelling en bevreemding over te kennen, dat de in de Memorie van Toelichting bedoelde Nota, omtrent de uitkomsten van het onderzoek op last des Ministers ingesteld naar het te volgen werkplan voor de voltooiing der Stelling van Amsterdam en naar de kosten van zoodanig werkplan, aan de Kamer nog niet was toegezonden op het tijdstip, dat de ingediende vestingbegrooting in de afdelingen der Kamer moest worden onderzocht. ¹⁾ De Memorie van Toelichting toch is op het kennis dragen van den inhoud van deze Nota ingericht; de daár verstrekte, zeer spaarzame mededeelingen moeten uit de Nota hare aanvulling ontvangen en zijn zonder deze, zool als te begrijpen, dan toch zonder waarde. Men blijft na lezing van de Memorie van Toelichting omtrent 's Ministers voornemens ten aanzien van de wijze van voltooiing van de Stelling en van het aantal jaren, dat hij daarvoor noodig rekent, vrijwel in het onzekere. Gevolg van het niet tijdig inzenden van de Nota moest dan ook zijn, naar werd opgemerkt, dat het afdelingsonderzoek van de ontwerp-vestingbegrooting geen vrucht kon opleveren en men daarbij weinig anders kon doen dan vragen naar 's Ministers bedoelingen en, in afwachting van nadere inlichtingen, herhalen, wat reeds ten vorigen jare bij het afdelingsonderzoek van de vestingbegrooting voor 1903 werd opgemerkt, dat ook onder dezen Minister eene spoedige voltooiing van de kringstelling van Amsterdam nog geenszins verzekerd en het gevaar volstrekt niet denkbeeldig is, dat ook onder zijn bewind jaar in jaar uit belangrijke bedragen aan die voltooiing zullen worden besteed, zonder dat zekerheid bestaat, wanneer de stelling gereed zal zijn en dat niet op het tijdstip van hare voltooiing de werken verouderd en daardoor voor de verdediging van minder waarde zullen zijn. Blijkens de Memorie van Toelichting zijn de werkzaamheden, opgenomen in het op 's Minister last samengestelde werkplan, dat in de niet overgelegde Nota zal worden uiteengezet, gesplitst in die welke ongetwijfeld in de naaste toekomst moeten worden uitgevoerd en die, welke zonder overwegend bezwaar tot later zouden kunnen worden uitgesteld. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of in de verdere mededeeling in de Memorie van Toelichting, dat de uitkomsten van het ingestelde onderzoek den Minister hebben versterkt in de meening, dat de toestand van 's lands geldmiddelen op dit oogenblik niet toelaat de in de Nota vermelde werkzaamheden — gelijktijdig met de aanschaffing van het nieuwe veldmaterieel — in een vijf- of zestal jaren, volgens het daarvoor opgemaakt werkplan, te doen uitvoeren — nu is bedoeld op de, volgens 's Ministers verklaring, spoedeisende werkzaamheden, dan wel op die, welke naar zijne meening, zonder overwegend bezwaar tot later zouden kunnen worden uitgesteld. Mochten hier de spoedeisende werkzaamheden zijn bedoeld, dan zoude men willen weten, op welke wijze de Minister dan zoude willen zorg dragen, dat deze werken

¹⁾ De Commissie van Rapporteurs teekent hierbij aan, dat de Nota bij brief van den Minister van Oorlog van 9 October j.l. aan de Tweede Kamer is ingezonden.

ook inderdaad met spoed zouden worden voltooid? Hij moge zich hebben bepaald tot het in de onderwerpelijke begrooting uittrekken van een totaal bedrag, dat slechts weinig verschilt met de voor den dienst 1903 toegestane som, hij heeft dit, zooals in de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, niet dan zeer ongaarne gedaan en het kan zijn voornemen niet zijn ook in volgende dienstjaren op deze wijze voort te gaan.

Sommige leden spraken de verwachting uit, dat de Minister de spoedige indiening zal bevorderen van een wetsontwerp, strekkende om de kosten van de voltooiing der Stelling uit eene geldleening te dekken. Zij verklaarden niet in te zien, waarom de toestand van 's lands geldmiddelen het aangaan van zoodanige geldleening niet zoude toelaten en zij zouden zich niet verantwoord achten hunne medewerking ook in het vervolg te verleenen tot het afwerken van de Stelling op den in de laatste jaren gebruikelijken en ook weer dit jaar gevolgden voet, waardoor nog lang de verdediging van de Stelling niet met hoop op goeden uitslag zou kunnen worden ondernomen en er niet de minste zekerheid zoude bestaan, dat niet de Stelling na hare eidelijke voltooiing verouderd en de daaraan ten koste gelegde millioenen vrijwel weggegoorpen zouden blijken te zijn. Ook loopt men, voortgaande op den thans gebruikelijken voet, het gevaar, dat steeds weer, met elken nieuwen Minister, in het eenmaal vastgestelde werkplan wijzigingen worden aangebracht en zoo aan de uitvoering niet steeds dezelfde gedachte ten grondslag blijft liggen, nog daargelaten, dat de ervaring heeft geleerd, dat de kosten, voor de voltooiing noodig, door iederen volgenden bewindsman hooger worden geraamd.

Andere leden wilden in de gegeven omstandigheden volstrekt niet aanmoedigen om groote bedragen aan te vragen voor verdedigingswerken en onder hen waren er, die het ook niet noodzakelijk achtten, dat aan de voltooiing der Stelling van Amsterdam voortaan sneller dan tot dusverre zou worden gewerkt. Nu het West- en Noordwest-front van de Stelling is voltooid, scheen hun de bewering, dat de verdediging van de Stelling, zoolang zij niet geheel voltooid is, niet met hoop op goeden uitslag zou kunnen worden ondernomen, overdreven.

Voor weer andere leden bleef het twijfelachtig, ook na de geruststellende verklaringen door den Minister ten vorigen jare bij de openbare beraadslaging over het ontwerp vestingbegrooting in de vergadering der Tweede Kamer van 22 December afgelegd ¹⁾ of de Stelling, ook na hare voltooiing, met goed gevolg zou kunnen verdedigd en of zij met het oog op de beschikbare strijdkrachten niet van te uitgestrekte aard zoude blijken te zijn. Deze leden spraken de hoop uit, dat het legerbestuur deze aangelegenheid nogmaals aan een grondig en onbevooroordeeld onderzoek zoude onderwerpen en dat dit bestuur, zoo daarbij mocht blijken, dat de voltooide Stelling niet met hoop op goeden uitslag te verdedigen zou zijn, niet zoude schromen de voltooiing achterwege te laten, hoevele millioenen in de Stelling dan ook reeds mogen zijn vastgelegd. Mocht bij bedoeld onderzoek blijken, dat de voltooiing der Stelling op den tegenwoordigen voet onze krachten te boven zoude gaan, dan zou tot een eenvoudiger plan moeten worden besloten.

Enkele leden verklaarden, als ten vorigen jare, tegen het toestaan van gelden voor ons vestingstelsel bezwaar te moeten maken, zoolang niet eene herziening van de Vestingwet van 1874 is tot stand gekomen. Zij brachten wederom het denkbeeld te berde om die herziening dienstbaar te maken aan het breken met permanente verdedigingswerken, die niet meer van onzen tijd zijn en als eene ramp voor onze defensie en onze financiën zijn te beschouwen. Huns inziens is men in een polderland als Nederland aangewezen niet op permanente stellingen maar op vluchtige en tijdelijke versterkingen, op te werpen op het terrein van den krijg.

Gevraagd werd, of de Regeering zou willen opgeven, hoeveel de totale uitgaven voor de drinkwaterleidingvoorziening, voor de approviandeering en voor de voorziening der Stelling van de noodige brandstoffen zouden bedragen en hoeveel millioenen noodig zouden zijn om de kringstelling in geheel verdedigbaren staat te brengen. Ook wenschte men te weten, welk bedrag nog noodig zoude zijn voor de volledige geschutbewapening van de Stelling en welke som daarvoor tot dusverre reeds werd uitgegeven; verder welke de waarde

¹⁾ *Handelingen* 1902—1003, II, blad. 812.

is van den totalen munitievoorraad voor het geschut, die met het oog op de verdediging van de Stelling steeds zal moeten zijn opgelegd en hoe groot het aantal infanterie-, artillerie- en genie-troepen zal zijn, dat alleen voor de verdediging van Amsterdam bestemd zal moeten worden. Met het oog op de omstandigheid, dat wellicht in de Nota, in de Memorie van Toelichting bedoeld, die uitsluitend ter kennisneming voor de leden aan de Kamer zal worden overgelegd, sommige van de hier gevraagde opgaven zullen worden verstrekt, merkte men met nadruk daarbij op, dat men er prijs op zoude stellen, die opgaven in de Memorie van Antwoord herhaald te zien, voor zooverre opgaven van dezen aard ook door vorige Ministers van Oorlog *in het openbaar* werden verstrekt. Voor geheimhouding, die de behandeling van de zijde der Kamer van deze voor het gansche Nederlandsche volk belangrijke aangelegenheid bemoeilijkt en tot stilzwijgen dwingt, waar spreken in het openbaar noodzakelijk kan zijn, achtte men hier geen goeden grond aanwezig.

Van verschillende zijden verzocht men omtrent de resultaten van de dezen zomer gehouden vesting-manoeuvres te mogen worden ingelicht. Hebben deze manoeuvres ook leemten aan den dag gebracht ten aanzien van den bouw der forten of de inrichting der Stelling in het algemeen? Zou er bezwaar bestaan om de rapporten, door de betrokken officieren aan de Regeering uitgebracht, aan de Kamer over te leggen, zoo noodig uitsluitend ter kennisneming van de leden?

Sommige leden begrepen het nut niet van manoeuvres als dezen zomer in de Stelling van Amsterdam zijn gehouden en wenschten daaromtrent te worden ingelicht. Strekten die manoeuvres uitsluitend ter oefening van de troepen of werden zij gehouden ook om den voortdurend goeden staat der batterijen te kunnen beoordeelen?

Naar eenige leden hadden vernomen, hebben de gehouden manoeuvres schade toegebracht zoo aan veehouders en in het bijzonder veefokkers, wier koeien door het gedreun van het geschut verschrikt, in slooten zijn gesprongen en daarvan de gevolgen hebben ondervonden, als aan eigenaars en gebruikers van woningen, waarin glasruiten zijn gebroken. Gevraagd werd, of adressen daaromtrent tot den Minister zijn gericht en zoo ja, of de toegebrachte schade zal worden goedgeed.

Opgemerkt werd, dat een overzicht van het geheele bedrag van de kosten der werken, welke in de vestingbegrooting zijn begrepen, zeer zou worden vergemakkelijkt, indien in den toelichtenden staat, als bijlage bij de Memorie van Toelichting overlegd, voortaan eene kolom werd opgenomen, bevattende het totaal-bedrag van alle, sinds 1882, voor elk afzonderlijk werk gedaane uitgaven.

Ten vorigen jare werd door den Minister in de Memorie van Antwoord betreffende de loopende vestingbegrooting medegedeeld, dat de opheffing der vesting Neuzen in overweging was genomen en in verband daarmee een ontwerp voor eene kustbatterij, die ons ook na de opheffing dier vesting in staat zoude stellen aan onze internationale verplichtingen ten aanzien van de handhaving der neutraliteit op de Wester-Schelde te voldoen en die naar 's Ministers meening het doelmatigst zou geplaatst worden in den Nieuw-Neuzenpolder ten westen van de tegenwoordige vesting, door hem bereids was goedgekeurd en eene begrooting van de aan den bouw van dat verdedigingswerk verbonden kosten was opgemaakt. Omtrent de hoegrootheid van de door de gemeente Ter-Neuzen voor den bouw van het werk in 's Rijks schatkist te storten bijdrage was echter, zoo werd daaraan toegevoegd, nog geene zekerheid verkregen en ten einde daartoe te geraken waren de onderhandelingen met het bestuur dier gemeente hervat.

Sommige leden, die hieraan herinnerden, verzochten te mogen vernemen, welke thans de stand van deze onderhandelingen is.

Eenige leden spraken de verwachting uit, dat de aangelegenheid van de opheffing der vesting Neuzen en den bouw en de plaatsing van eene kustbatterij niet zou worden beslist, zonder dat een grondig en nauwgezet onderzoek van het geheele vraagstuk van de werken aan de Wester-Schelde zou zijn voorafgegaan. Te dezen aanzien verwezen zij overigens naar eene belangrijke studie van de hand van den kapitein L. M. A. VON SCHMID, getiteld: „De

Vesting Terneuzen" en opgenomen in den jaargang 1903 van de „Vragen des Tijds", bladzz. 250 en volg., waarin de beteekenis van deze vesting zoo uit historisch oogpunt als met het oog op onze internationale verplichtingen uitvoerig wordt uiteengezet.

Art. 4. Sommige leden meenden in overweging te moeten geven de ingediende begrooting alsnog zoodanig te wijzigen, dat geen bedrag zou worden uitgetrokken als eerste termijn voor het afwerken van de forten bij Marken-Binnen en bij Aalsmeer. Nu het Westelijk en Noordwestelijk deel der Stelling voltooid is, meenden zij, dat met het afwerken van deze forten gevoegelijk zou kunnen worden gewacht, totdat omtrent de wijze van verdere voltooiing der Stelling definitief zou zijn beslist.

Andere leden konden met dit gevoelen zich niet vereenigen. Zij waren van oordeel, dat de Minister in de gegeven omstandigheden goed heeft gedaan met, in afwachting van eene definitieve beslissing omtrent de wijze van voltooiing der Stelling, te handelen in overeenstemming met de in de laatste jaren gevolgde wijze van uitvoering van de Vestingwet.

Ten behoeve van de drinkwatervoorziening is op deze begrooting een bedrag geraamd van *f* 98 000, makende met de bedragen, op vorige begrootingen daarvoor uitgetrokken, een totaal van *f* 708 135 en volgens de Memorie van Toelichting zal daarmede de inrichting van het Nieuwe Meer zoover kunnen worden voltooid, dat tegen het einde van 1904 met het dan opgestelde dubbele stel machines en met de nog aanwezige proefpompinstallatie van 1897 en 1898 kan begonnen worden met het proefpompen, ter bepaling van de capaciteit der dan voorhanden prise d'eau, terwijl in verband daarmede dan eene beslissing zal worden genomen omtrent de aanschaffing van de verder benoedigde pompmachines, de uitbreiding der ontijzerings- en verdere reinigingsinrichtingen en den aanleg van de afvoerleiding naar Amsterdam. Blijkens de Memorie van Toelichting bij de Vestingbegrooting voor 1901 werd voor de te maken installatie voor eene capaciteit tot 5000 M³. een bedrag van *f* 675 500 noodig geacht; de uitbreiding van de capaciteit tot 10 000 M³. zou *f* 84 500 meer vorderen en dus de raming brengen op *f* 760 000. Met het oog op deze cijfers en de mededeeling, dat tegen het einde van 1904 de capaciteit der dan voorhanden prise d'eau zal worden bepaald, werd gevraagd, of thans omtrent deze capaciteit reeds iets valt te zeggen. Zou zij grooter of geringer zijn dan 5000 M³. per etmaal? Ook werd gevraagd of de totale kosten der drinkwatervoorziening geraamd kunnen worden en of van den uitslag van het proefpompen zal kunnen afhangen of nog naar eene prise d'eau op een ander terrein zal moeten worden omgezien, indien de capaciteit tot 10 000 à 15 000 M³. per etmaal wordt opgevoerd. In de derde plaats wenschte men te vernemen, hoeveel de aanleg van de afvoerleiding naar Amsterdam zoude kosten.

In de Memorie van Antwoord betreffende de loopende Vestingbegrooting heeft de Minister naar aanleiding van de in het Voorloopig Verslag gestelde vraag, of de inrichtingen voor de drinkwatervoorziening aan het Nieuwe Meer niet zouden kunnen dienen om ook in vreedstijd Amsterdam van drinkwater te voorzien, opgemerkt, dat de hoeveelheid water, welke door die inrichting zal kunnen worden geleverd slechts een klein gedeelte vormt van de in vreedstijd in die gemeente benoedigde hoeveelheid en hij dan ook niet bereid zoude zijn de inrichtingen aan het Nieuwe Meer ten behoeve van de watervoorziening van Amsterdam in vreedstijd in voortdurend gebruik te stellen, indien niet met voldoende zekerheid zou zijn vastgesteld, dat dit voortdurend in bedrijf nemen in geen enkel opzicht van nadeeligen invloed zou kunnen zijn op de hoeveelheid deugdelijk drinkwater, die in oorlogstijd zal worden geleverd. Naar aanleiding daarvan werd gevraagd, of het proefpompen, waarvan in de Memorie van Toelichting wordt gesproken, niet zou kunnen dienen om daaromtrent voldoende zekerheid te verkrijgen en tevens om proefonderzoekend te bewijzen, dat de per dag verlangde hoeveelheid water in oorlogstijd gedurende langer dan twee of drie maanden te leveren zou zijn, iets, dat in de bovenbedoelde Memorie van Antwoord als voldoende zeker wordt aangenomen.

Gevraagd werd ook nog of, indien dan de drinkwaterleiding niet ten behoeve

van de watervoorziening van Amsterdam in vredeftijd in voortdurend gebruik zou kunnen worden gesteld, zij althans niet zou kunnen dienen om in tijden van schaarschte aan water in de behoeften van Amsterdam te helpen voorzien; de hoedanigheid van het water voldoet immers aan de eischen, die aan goed drinkwater kunnen worden gesteld. Mocht dit het geval zijn, dan zou die leiding althans in sommige tijden hare rente kunnen afwerpen, terwijl zij, daartoe niet aangewend, misschien altijd ongebruikt en improductief zal moeten blijven.

Aldus vastgesteld door den Commissie van Rapporteurs den 25sten November 1903.

DUYMAER VAN TWIST.

VERHEY.

VAN DE VELDE.

SERET.

SMEENGE.